ב"ה

אין ליכט
פון תורה

ספר

טעמי המנהגים

חלק א'

אידיש

53

הוצאת אמונה
ברוקלין נוא יארק,
שנת תשל"ג לפ"ק

ספר

טעמי המנהגים

אויף עברי טייטש

כדי עס זאלען פאר שטיין גרויס און קליין.

דא ווערט גיברענגט דער טעם פון איעדין מנהג וואס מיר זענין זיך נוהג, עס איז צו זאמען געקליבען פון פיהל ספרים הקדושים. אויך נאך איעדער טעם איז גיצייכינט ווי ער גיפינט זיך. און איעדער סדר איז פאר זיך גישטעלט כדי מען זאל קענין איעדין טעם תיכף גיפינין. און דער מנהג ישראל איז אתורה. על כן טאהר מען נישט משנה זיין קיין שום מנהג. אויך גיפינט מען דא דינים פון פיהל ספרים און מעשות פון צדיקים הקדושים וזכותם יעמוד לנו ולכל ישראל עד עולם. אמן:

איבער גיזעצט פון דעם טעמי המנהגים

מא"י"ש שו"ב

והוספתי לזה בסוף הקונטרס עלה לתרופה מאת הגה"צ מוה"ר יהושע אלתר ווילדמאן זצ"ל אב"ד קאנסקיוואליע. והוא מלא וגדוש עם דינים נחוצים למען דעת האיך להתנהג בכמה ענינים מידי יום ביומו.

שלום יהודא גראס

מו"ל ספר אבן שלמה, גדר עולם ואמרו אמן

דפוס

אברהם יצחק פריעדמאן

ניו יארק נ. י.

ספר

טעמי המנהגים

אויף עברי טייטש

כדי עס זאלען פאר שטיין גרויס און קליין.

דא ווערט גיברענגט דער טעם פון איעדין מנהג וואס מיר זענין זיך נוהג עס איז צו זאמען נעקליבען פון פיהל ספרים הקדושים. אויך נאך איעדער טעם איז גיצייכינט ווי ער גיפינט זיך. און איעדער סדר איז פאר זיך גישטעלט כדי מען זאל קענין איעדין טעם תיכף גיפינין. און דער מנהג ישראל איז אתורה. על כן טאהר מען נישט משנה זיין קיין שום מנהג. אויך גיפינט מען דא דינים פון פיהל ספרים און מעשות פון צדיקים הקדושים זכותם יעמוד לנו ולכל ישראל עד עולם. אמן:

איבער גיזעצט פון דעם טעמי המנהגים

מא"י"ש שו"ב

והוספתי לזה בסוף הקונטרס עלה לתרופה מאת הבה"צ מוה"ר יהושע אלתר ווילדמאן זצ"ל אב"ד קאנסקיוואליע. והוא מלא וגדוש עם דינים נחוצים למען דעת האיך להתנהג בכמה ענינים מידי יום ביומו.

שלום יהודא גראס

מו"ל ספר אבן שלמה, גדר עולם ואמרו אמן

דפוס

אברהם יצחק פריעדמאן

ניו-יארק נ. י.

הרוצה להשיג הספר יפנה אל האדרעס

RABBI S. J. GROSS

171 TYLOR STREET

BROOKLYN, N. Y.

Telephone: 388-8812

SINAI OFFSET CO.

34 HUBERT STREET

NEW YORK 13, N. Y.

מפתחות

	בדף
ענייני הנהגות אדם בבוקר:	א
ענייני ציצית:	א
ענייני תפילין:	ב
ענייני ברכות:	ב
ענייני קריאת שמע: דארט ווערט געבראכט א מעשה מהרב הצדיק הקדוש רבי ר' זושא מיט הרב הצדיק הקדוש רבי ר' שמעלקי זלה"ה:	ג
ענייני תפלה:	ד
ענייני נשיאת כפים:	ה
ענייני נפילת אפים:	ו
ענייני קריאת התורה	ז
ענייני בית הכנסת	ז
ענייני נטילת ידים	ח
ענייני סעודה	ח
ענייני ברכת המזון	ח
ענייני ברכת הפירות דארט ווערט געברענגט א מעשה פון הבעש"ט ז"ע	ט
ענייני ברכות. דארט ווערט געברענגט א מעשה מהרב הצדיק הקדוש מבארדיטשוב. און פון רבינו אליעזר דער פאטער פון הבעש"ט ז"ע ועכ"י	י
ענייני תפלת ערבית:	יא
ענייני שבת:	יא
דארט ווערט געברענגט א מעשה פון הגביר ר' איסורל דער פאטער	יב
פון רבינו הרמ"א. און א מעשה פון רבי בערצי מנדאבורנא. און די צוואה מהגאון הקדוש מו"ה	יג
נפתלי כ"ץ. און א מעשה וויא	טו

	בדף
מען האט איינעם גיהרגעט דורך א בלבול פון עלילת דם. און א מעשה מהרב הצדיק הק' מו"ה אלימלך מיט הרב הצדיק הק' רבי ר'	טו
בער. און א מעשה פון דעם בעש"ט. אויך א מעשה מהרב הצדיק הק' מראפשיטץ מיט הרב הצדיק הקדוש מו"ה מנחם מענדיל זללה"ה זי"ע:	יז
ענייני ראש חודש: דארט ווערט געברענגט א מעשה פון החסיד מהר"י מיילש וויא גזלנים האבען איהם געוואלט הארגען:	כ
סימני המועדים	כב
ענייני פסח	כב
דארט ווערט געברענגט א מעשה פון הרב ר' שלמה אלקבץ ז"ל וויא אשמעאל האט איהם גיהרגעט:	כט
ענייני חג השבועות	לא
ענייני יום טוב	לא
ענייני תשעה באב	לב
דארט ווערט געברענגט א מעשה וויא הבעש"ט זי"ע האט זיך געוואלט	לג
זעהן מיט רבינו הקדוש אור החיים. און א מעשה פון המגיד הקדוש ממעזריטש זלה"ה:	לד
ענייני תענית	לד
ענייני ראש השנה	לה
דארט ווערט געברענגט א מעשה מהרב החכם ר' משה דילאון מיט א בעל תשובה. און א מעשה פון דעם רמב"ן מיט זיינעם א תלמיד וואס ער האט זיך כופר געווען און דער נאך האט ער תשובה געטאן:	לח

מפתחות

	בדף
עניני יום כפור	לח
עניני סוכה	מא
עניני לולב	מב
דארט ווערט געברענגט א מאמר מהר"ב הצדיק הקדוש מקאזניץ זצוק"ל	מב
עניני שמיני עצרת	מג
עניני שמחת תורה	מד
עניני חנוכה	מה
עניני ד' פרשיות	מה
עניני מגילה	מו
עניני ארבעה תקופות השנה	מז
עניני מילה	מח
עניני פדיון הבן	נ

	בדף
עניני אישות	נ
עניני בקור חולים	נד
עניני שמחות	נה
דארט ווערט געברענגט א ספור פון	
איין אשה זקנה וואס מען האט	
זיא גענומען אויף גראבין אין פאר	
ברענין . און א ספור פון האריז"ל	נו
פון די גילגולים . און א ספור	נז
פון א מענטש וואס איז געקומען	
צו חלום צו זיינע קינדער דאס מען	
זאל איהם אוף גראבין . און א ספור	נח
פון הרב הצדיק הק' מרימנאב	
זצוק"ל . און א ספור פון א תלמיד	נט
חכם וואס האט בענייגט א נפטר	
און ער האט איהם א טובה גיטאן :	

מודעה

בכל מקום אשר תמצא בספר זה שם עכו"ם ערל או גוי קאי רק על אותן אשר היו בימים הקדמונים הנקראים (היידען) שלא האמינו באחדות הבורא ית"ש. אבל לא על האומות שאנחנו דרים תחתיהם וחוסים בצלם. אדרבא אנחנו מחויבים לדרוש בשלומם וטובם כל הימים כי הם מאמינים באחדות הבורא ית"ש. וכבר הזהרנו באמרם (אבות פ"ג) הוי מתפלל בשלומה של מלכות:

בעז"ה ווערט דא גיברענגט דער טעם פון איטעלעכן מנהג אזוי ווי אונזערע חכמים ז"ל האבען אונז געלערענט דעם וועג וואס מיר זאלען אין דעם וועג געהן:

עניני הנהגת אדם בבוקר

(א) טעם. וואס מען האט מתקן געוועזען דאס מען זאל זיך אין דער פריה ווען מען שטייט אויף די הענד אפ גיסען. ווייל א רוח רעה רוהט אויף זיי. זוהר פ' וישב:

(ב). טעם. וואס דער רוח רעה רוהט אויף די הענד מעהר ווי אויף אלע אברים פון דעם מענש. ווייל אויף די הענד זענען די נעהגעל וואס זיי זענען איין אפשיידונג פון די חיצונים דריבער טאר מען זיי נישט לאזען לאנג וואקסען און דער רוח רעה געהט נישט אוועק ביז מען גיסט אפ די הענד דריי מאל. צו ערשט די רעכטע האנד דערנאך גיסט מען אפ די לינקע האנד דערנאך ווידער די רעכטע אזוי זאל מען טאן דריי מאל. און אונזערע חכמים האבען גוזר געוועזען דאס מען זאל אויף דעם וואסער נישט ארויף טרעטען ווייל עס איז א סכנה. (גלי רזיא):

(ג) טעם. וואס מען מאכט אין דער פריה א ברכה ווען מען וואשט זיך. על נטילת ידים. מעהר ווי פון א גאנצען טאג. ווייל אין דער פריה ווערט דער מענש ווי איין נייע בעשעפעניש דארפען מיר איהם דאנקען דעם לויבען. מ"א סי' ד' סק"א:

(ד) טעם. וואס מען טאר נישט אן טוהן צוויי קליידער צוזאמען. ווייל מען האט דעריבער שכחה. בשם האריז"ל. אויך טאר מען נישט לייגען איינס פון זיינע קליידער צוקאפענס ווייל מען האט דעריבער שכחה. מהרי"ל:

עניני ציצית

(ה) טעם. וואס מען לייגט אין דער פריה דעם טלית. ווייל דער טלית מאכט אונטער־טהעניג דאס הארץ פון דעם מענש און עס ברענגט איהם צו יראת שמים. ער זאל מתפלל זיין מיט קאוונה. א) (ב"י סי' ח'):

טעם

א) אויך דארף מען מיט דעם טלית גיין אויף דעם קאפ פון אנהייב דער תפלה ביז אין סוף. נישט אזוי וויא עס איז דא מענשין וואס מאכין נאר א ברכה אויף דעם

טלית

(ו) טעם וואס אין איעדער פון די צצית זענען דא אכט פעדים ווארין די גמרא זאגט אין מנחות עס שטייט אין די תורה גדילים תעשה לך. ווען עס זאל שטיין גדיל וואלט משמע געוועזען צווייא פעדים ווען עס שטייט אבער גדילים איז משמע פיר פעדים און אז מען גיט זיי אריין אין דעם טלית און זיי ווערען געטאפעלט איז דא אכט פעדים. ט״ז סי׳ י״א ס״ק י״ג:

(ז) טעם. פאר וואס די צצית ווערען אן גערופען גדילים. ווארען דער שטייגער איז דעם קינד צו מאכען ציצית איידער מען גיוויינט איהם צו אנדערע מצות. און אזוי ווי דאס קינד וואקסט טהוט די מצוה מיט איהם אויך וואקסען ווארען אלע מאל פיהלט ער מעהר א טעם אין דער מצוה. דורך דעם הייסען די ציצית גדילים ווארין גדילים איז טייטש וואקסען. בשם הרב הצדיק הקדוש מוהר״ר צבי הכהן מרימינוב זצוק״ל:

(ח) טעם. וואס ביי דעם טלית קטן זענען דא צוויי נקבים ביי די ציצית אזוי ווי איין צייכן און ביי דעם טלית גדול איז נאר דא איין נקב וואו מען גיט אריין די ציצית. ווייל דער צייכן איז ע״פ סוד און דער טלית קטן איז צו נידעקט ווייזט עס נישט אוים גלייך ער האלט זיך פאר א גרויסען מאן. אבער דעם טלית גדול געהט מען פון אויבען אנגעטהון ווייזט עס אוים גלייך ער האלט זיך פאר איין אדם גדול. מ״א ס׳ י״א ס״ק י״ג:

(ט) טעם. דאס ביי די ציצית מאכען וויקעלט מען דאס ערשטע מאל ארום זיבען מאל. דאס אנדערע מאל אכט. דאס דריטע מאל עלף. דאס פערטע מאל דרייצעהן. ווייל עס בעטרעפט גלייך ווי ה׳ אחד. ב״י שם:

(י) טעם. וואס עס איז דא אין זיי פינף קניפען. אקעגען די פינף ספרים פון דער תורה. (א״ח שם):

עוד טעם. ווארין צצית בעטרעפען ת״ר. און פינף קניפען און אכט פעדים

בעטרעפט

טלית און נארפען דעם טלית אויף זייער אקסיל. אויף זייא זאגט דער פסוק ואותי השלכת אחרי גויך. מיך האסט דו גינוארפען אינטער דיין ריקען. און דייא ברכה אויף דעם טלית דארף מען מאכען שטייענדיג. עס איז דא זעקס ברכות וואס מען דארף זייא מאכען שטייענדיג דער סימן איז פון זייא. על״ק שלו״ם. ׳עומר. ׳לבנה בחידושה. ׳ציצית. ׳שופר. ׳לולב. ׳מילה. און ווען מען לייגט דאס ערשטע מאהל דעם טלית דארף מען מאכען איין שהחיינו. אזוי ווי איינער קויפט זיך איין נייא מלבוש אדער נייע כלים. אבודרהם:

בעטרעפט תרי"ג. וועקס הונדערט דרייצעהן אקעגען די תרי"ג מצות. און דער טעם וואס מען דארף גיין א טלית קטן א גאנצען טאג: כדי מען זאל זיך דערמאנען יעדע רגע אין די מצות. א) דער עטרת זקנים שרייבט דער מענש דארף אלע מאל קוקען אויף די ציצית. דאס היט אפ מען זאל נישט קומען צו קיין חטא:

ענייני תפילין

(יא) טעם. וואס מען לייגט די תפילין אויף דער לינקער האנד. ווייל עס שטייט והי' לאות על ידכה. מיינט מען יד כהה. די לינקע האנד וואס זי איז שוואך (מנחות דף ל"ז ע"א). וואס דער מנהג איז אז א יתום הייבט אן פריהער תפילין צו לייגען. איז אפשר דער טעם כדי עס זאל זיין א זכות ביי זיין פאטער וואס איז נפטר:

(יב) טעם. וואס מען האט מתקן געוועזען דאס ביי די תפילין של ראש זאל זיין ביי די בתים אביסעל פון די שערות אין דרויסען. כדי מען זאל געבען א חלק צו דעם ס"ם דאס ער זאל נישט מקטרג זיין אויף די יודען. ב) תפארת יונתן פ' ראה:

א) אין ספר אליהו רבה שטייט דאס מען דארף דעם קינד אהן טאן א טלית קטן ווען דאס קינד הייבט אהן צו רעדין אוג דכל הפחות ווען ער ווערט אלט דריי יאהר. אויך איהם צי גיוואהנין אין דיא אותיות פון דער תורה. או מען וועט איהם אזוי מרגיל זיין וועט ער זוכה זיין צו אגרויסע נשמה. אין ארץ ישראל איז דער מנהג צו מאכען א שמחה ווען מען שעהרט אפ דאס קינד דאס ערשטע מאהל. מען גוויינט איהם ער זאל גיין מיט פיאות:

ב) עס שטייט אין ספרים הקדושים דאס ווען משיח וועט קומען וועט דער ס"ם מיתוק ווערין דאס הייסט עס וועט אויס א דם ווערין איין ניטער מלאך. אוג ער אליין וויל אויך אזוי. אין ספר שארית ישראל ווערט גיברענגט א מעשה וויא דער בעש"ט האט אויף גיברענגט דעם ס"ם וועגין איין זאך וואס ער האט בעדארפט האט צו איהם דער ס"ם גיזאגט מיט בכח פאר וואס ער האט איהם אויף גיברענגט. מען האט איהם נאר דריא מאהל אויף גיברענגט. בעת חטא אדה"ר. ובעת העגל. ובעת פון דעם חורבן. האט דער בעש"ט גיהייסען דיינע מענשין או זייא זאלין גיין מיט זייער שטעריין אויף גידעקט כדי ער זאל זעהן דעם צלם אלקים אויף זייער פנים. אוג לבסוף ווען ער האט גיוואלט אוועק גיין האט ער גיבעטין מיט דעם לשון בני אל חי. איהר קינדער פון דעם לעבעדיגען גאט ערלויבט מיר נאך דא אקליינע צייט צו שטיין דאס איך זאל זעהן דעם צלם אלקים אויף אייער פנים. פון דעם איז איין ראיה דאס ער וויל מיתוק ווערין:

(יג) טעם. וָואס מֶען ווִיקְעלְט אַרוּם דֶער הַאנְד זִיבֶּען כְּרִיכוֹת אוֹיךְ דֶער נָאךְ אוֹיף דֶעם פִינְגֶער דְרַיי כְּרִיכוֹת. דָאס אִיז עפ"י סוֹד (קיצור של"ה). אוּן ווֶען מֶען אִיז אַיין אָבֵל ר"ל זָאל מֶען נִישְׁט לֵייגֶען תְּפִילִין שֶׁל ר"ת. בשם האריז"ל:

(יד) טעם. וָואס מֶען טָאר נִישְׁט נֶעמֶען אַיין רְצוּעָה שֶׁל ראש אוּן גֶעבֶּען אִין שֶׁל יַד. ווַייל מֶען טָאר נִישְׁט נֶעמֶען פוּן אַיין גְרֶעסֶערֶע קְדוּשָּׁה צוּ אַיין קְלֶענֶערֶע קְדוּשָּׁה. א) (מנחות דף ל"ד ע"ב):

ענִיני ברכות

(טו) טעם. וָואס מֶען אִיז מְחוּיָב צוּ זָאגֶען יֶעדֶען טָאג הוּנְדֶערְט בְּרָכוֹת. ווַייל דָוִד הַמֶּלֶךְ הָאט גֶעזֶעהֶען אַז עֶס זֶענֶען יֶעדֶען טָאג גֶעשְׁטָארְבֶּען הוּנְדֶערְט מֶענְשֶׁען פוּן דִי יוּדֶען אוּן מֶען הָאט נִישְׁט גֶעוואוּסְט פַאר וָואס זֵיי שְׁטַארְבֶּען בִּיז עֶר הָאט נָאךְ גֶעפָארְשְׁט אוּן הָאט פֶערְשְׁטַאנֶען מִיט זַיין רוּחַ הַקוֹדֶשׁ ווַייל זֵיי הָאבֶּען נִישְׁט גֶעלוֹיבְּט השי"ת ווִי עֶס בַּאדַארְף צוּ זַיין פַאר זַיינֶע טוֹבוֹת וָואס עֶר הָאט אוֹיף זֵיי מַשְׁפִּיעַ גֶעווֶעזֶען וֶוענֶען זֵיי דֶערִיבֶּער גֶעשְׁטָארְבֶּען הָאט דָוִד מְתַקֵן גֶעווֶעזֶען צוּ דִי יוּדֶען יֶעדֶען טָאג הוּנְדֶערְט בְּרָכוֹת אַקְעגֶען דִי הוּנְדֶערְט וָואס זֶענֶען גֶעשְׁטָארְבֶּען הָאבֶּען זֵיי פוּן דֶעמִילְט אָן אוֹיף גֶעהֶערְט צוּ שְׁטַארְבֶּען. ב) טור סי' מ"ו:

(טז) טעם. וָואס מֶען מַאכְט אַ בְּרָכָה שלא עשני גוי פַאר וָואס מַאכְט מֶען נִישְׁט שעשני ישראל. ווַייל עֶס אִיז נִישְׁט גְלַייךְ צוּ מַאכֶען אַ בְּרָכָה וָואס מֶען הָאט אִיהְם בֶּעשַׁאפֶען. ווָארִין עֶס וָואלְט לִיבֶּער נעווען

א) ווֶען אֵיינֶער נִיטִינְט רְצוּעוֹת אוּנ ווַייסְט נִישְׁט צִי זַייא זֶענִין פוּן רש"י צוּ פוּן ר"ת. אִיז דֶער דִין אַזוֹי אַז דָאס אִיז בַּייא אַיין אָרְט וָואס דֶער מִנְהָג אִיז צוּ לֵייגֶען צְווַיי פָּאהר תְּפִילִין קֶען עֶר דִיא רְצוּעוֹת גֶעבִּין צוּ ווֶעלכֶע תְּפִילִין עֶר ווִיל צוּ רש"י אָדֶער צוּ ר"ת. אוּנ ווֶען עֶס אִיז בַּייא אַיין אָרְט וָואס דָאס רוֹב לֵייגִין תְּפִילִין של רש"י זָאל עֶר דִי רְצוּעוֹת גֶעבִּין צוּ תְּפִילִין פוּן רש"י. יד אליהו:

ב) נָאר בְּשַׁבָּת פֶעהְלְט פוּן אִיעֶדֶער תְּפִלָּה צְווֶעלְף בְּרָכוֹת אוֹיךְ פֶעהְלְט בִּרְכַּת הַתְּפִילִין. אִיז מֶען אַקֶעגִין דֶעם מוֹסִיף דִיא בְּרָכָה פוּן מָגֵן אָבוֹת. אוּנ תְּפִלַּת מוּסָף וָואס עֶס אִיז דָא זִיבֶּען בְּרָכוֹת. אוֹיךְ אִין סְעוּדָה ג' אִיז דָא אַכְט בְּרָכוֹת. אוּנ וָואס עֶס פֶעהְלְט נָאךְ צוּ דִי הוּנְדֶערְט בְּרָכוֹת אִיז מֶען מַשְׁלִים מִיט בִּרְכַּת הַפֵּירוֹת אִין מִינֵי בְּשָׂמִים (ב"י שם) דֶער שִׁבֳּלֵי הַלֶּקֶט שְׁרַייבְּט אַז מֶען אִיז [illegible] דִיא אִיבְּרִיגֶע בְּרָכוֹת מִיט דֶעם לֵיינִין פוּן דֶער תּוֹרָה אוּנ מִיט דִי בְּרָכוֹת זֶענִין דִי וָואס זֵיי הֶערִין אוֹיךְ יוֹצֵא:

גֶעוָוען פַאר דֶעם מֶענְשׁ אַז עֶר זָאל נָאר נִישְׁט גֶעוָועזֶען בֶּעשַׁאפֶען וֶוערֶען. דוּרְךְ דֶעם מַאכְט מֶען דִי בְּרָכָה שֶׁלֹּא עָשַׂנִי גוֹי. וֶוען דוּ הָאסְט מִיךְ שׁוֹין בֶּעשַׁאפֶען בע״כ לויב אִיךְ דִיר וָואס דוּ הָאסְט מִיךְ נִישְׁט בֶּעשַׁאפֶען אַיין גוֹי. ב״ח:

(יז) טעם. וָואס דִי אִשָּׁה מַאכְט אַ בְּרָכָה **שעשני כרצונו**. וַוייל עֶס שְׁטֵייט אִין מדרש רבה. נַעֲשֶׂה אָדָם. השי״ת הָאט זִיךְ מְיַיעֵץ גֶעוָוען מִיט דִי מַלְאָכִים וֶוען עֶר הָאט דֶעם מֶענְשׁ בֶּעשַׁאפֶען. וַוייל אַז דֶער מֶענְשׁ זִינְדִיגְט אִיז עֶר פּוֹגֵם אִין עוֹלָם הַמַּלְאָכִים דְרוּם הָאט השי״ גִיוָואלְט אַז זֵיי זָאלֶען אוֹיךְ מַסְכִּים זַיין. אֲפִילוּ אַז השי״ וויל וֶוער קֶען אִיהְם אַ דֵעָה זָאגֶען. עֶס אִיז אָבֶּער דֶער דֶרֶךְ וֶוען דִי זַאךְ רִירְט אָן דֶעם קְלֶענֶערִין מְהוּנוּט זִיךְ דֶער גְרֶעסֶערֶער מִיט דֶעם קְלֶענֶערִין אוֹיךְ בֶּערָאטְהֶען. אָבֶּער דִי אִשָּׁה הָאט השי״ת מִיט זַיין ווילֶען אַלֵיין בֶּעשַׁאפֶען וַוייל זִי אִיז אַ חֵלֶק פוּן דֶעם מֶענְשׁ. אוּן אַזוֹי ווִי השי״ת הָאט זִיךְ נִישְׁט בֶּערָאטְהֶען בֶּעזוּנְדֶער אוֹיף דֶעם קָאפּ אָדֶער אַנְדֶערֶע אֵבָרִים פוּן דֶעם מֶענְשׁ אַזוֹי אוֹיךְ וַוייל דִי אִשָּׁה אִיז אַ חֵלֶק פוּן דֶעם מַאן. אוּן זִי אִיז מַשְׁלִים דֶעם מֶענְשׁ דֶערִיבֶּער אִיז זִי בֶּעשַׁאפֶען גֶעוָוארֶען מִיט דֶעם ווילֶען פוּן השי״ת אַלֵיין. דוּרְךְ דֶעם מַאכְט זִי אַ בְּרָכָה שֶׁעָשַׂנִי כִּרְצוֹנוֹ הַיְינוּ מִיט דֶעם ווילֶען פוּן השי״ת אַלֵיין עֶר הָאט זִיךְ נִישְׁט בֶּערָאטְהֶען מִיט דִי מַלְאָכִים. ישועות יעקב סי׳ מ״ו סק״ה:

(יח) טעם. וָואס מֶען הָאט מְתַקֵּן גִיוָועזֶען צוּ זָאגִין דִי מִשְׁנָה פוּן **איזהו מקומן**. כְּדֵי מִיר זָאלֶען זוֹכֶה זַיין צוּ לֶערְנֶען יֶעדֶען טָאג. מִקְרָא. מִשְׁנָה. גְמָרָא. צוּ עֶרְשְׁט זָאגְט מֶען פַּרְשַׁת צַו דֶערְנָאךְ זָאגְט מֶען דִי מִשְׁנָה פוּן אֵיזֶהוּ מְקוֹמָן. אוּן דֶערְנָאךְ זָאגְט מֶען דִי בְּרַיְיתָא פוּן רַבִּי יִשְׁמָעֵאל. אבודרהם:

(יט) טעם. וָואס מֶען זָאגְט נָאךְ אָמֵן וֶוען אֵיינֶער מַאכְט אַ בְּרָכָה. וָוארִין עֶס שְׁטֵייט אַ, פָּסוּק **כי שם ה׳ אקרא הבו גודל לאלהינו**. וֶוען אִיךְ וֶועל אָנְרוּפֶען גָאטְ׳ס נָאמֶען זָאלְט אִיהְר בְּרֶענְגֶען אַ גְרוֹיסְקַייט צוּ אוּנְזֶער גָאט. מֹשֶׁה הָאט אַזוֹי גִיזָאגְט צוּ דִי יִשְׂרָאֵל וֶוען אִיךְ וֶועל זָאגֶען אַ בְּרָכָה צוּ גָאט זָאלְט אִיהְר נָאךְ זָאגֶען אָמֵן. (אבודרהם) אוּן פוּן דֶעם זֶעלְבֶּען פָּסוּק לֶערֶענְט מֶען אַרוֹיס אִין דֶער גְמָרָא יוֹמָא אַז מֶען הֶערְט גִידֶענְקֶען דֶעם נָאמֶען פוּן השי״ת זָאל מֶען זָאגֶען בָּרוּךְ הוּא וּבָרוּךְ שְׁמוֹ. מחצית השקל:

(כ) טעם. וָואס מֶען טָאר נִישְׁט נָאךְ זָאגֶען ב״ה וב״ש בַּיי אַ בְּרָכָה וָואס

דָער חַבֵר אִיז אִיהם מוֹצִיא. דְהַיְינוּ דִי בְּרָכָה פוּן שׁוֹפָר אָדֶער מְגִילָה וְכְדוֹמֶה. וַוייל ברוך הוא וברוך שמו אִיז נִישְׁט גִידֶענְקְט אִין דֶער גְמָרָא אִיז דָאס אַ הֶפְסֵק. וָוארִין וָוען דָער חַבֵר אִיז אִיהם מוֹצִיא אִיז גְלַייךְ וִוי עֶר וָואלְט אַלַיין גִימַאכְט דִי בְּרָכָה. אוּן מְ'מֶעג נִישְׁט מַפְסִיק זַיין אִין מִיטֶען דֶער בְּרָכָה. דגול מרבבה:

(כא) טעם. וָואס מֶען זָאגְט צְווַיי מָאל כל הנשמה תהלל. אוּן ה' ימלוך לעולם ועד. וַוייל כל הַנְשָׁמָה אִיז סוֹף פְּסוּקֵי דְזִמְרָה. אוּן ה' יִמְלוֹךְ אִיז סוֹף פוּן דֶער שִׁירָה. אבודרהם:

(כב) טעם. וָואס מֶען זָאגְט נָאךְ פְּסוּקֵי דְזִמְרָה. אוּן נָאךְ דֶער תְּפִלָּה י"ח אוּן נָאךְ תְּהִלָּה לְדָוִד בַּיי מִנְחָה אוּן נָאךְ קְרִיאַת הַתּוֹרָה בב' וה' נָאר חֲצִי קַדִישׁ אוּן נִישְׁט קַדִישׁ שָׁלֵם. וַוייל בַּיי פְּסוּקֵי דְזִמְרָה זָאגְט מֶען נָאר קַדִישׁ מֶען זָאל מַפְסִיק זַיין וַוייל מֶען הָאט גוֹמֵר גִיוֶועזֶען פְּסוּקֵי דְזִמְרָה. אוּן נָאךְ שׁ"ע כְּדֵי עֶס זָאל זַיין אַ בֶּעזוּנְדֶער'ע מִצְוָה. אוּן נָאךְ תְּהִלָּה לְדָוִד בַּיי מִנְחָה וַוייל מֶען זָאגְט עֶס נוּר אַזוֹי וִוי אַ תְּפִלָּה נִישְׁט אַזוֹי וִוי מֶען לֵייעֶנְט אִין דֶער תּוֹרָה. אוּן נָאךְ קְרִיאַת הַתּוֹרָה בב' וה'. וָוען אוֹיךְ מֶען לֵייעֶנְט אִין דֶער תּוֹרָה וַוייל עֶס אִיז אַ מִצְוָה אִין תַּקָנַת עֶזְרָא זָאגְט מֶען נָאר חֲצִי קַדִישׁ. אָבֶּער נָאךְ פְּסוּקִים אָדֶער נָאךְ אַ דְרָשָׁה זָאגְט מֶען קַדִישׁ שָׁלֵם. פ"מ סי' נ"ה:

עניני קריאת שמע

(כג) טעם. וָואס מֶען נֶעמְט דִי הַאנְד אוֹיף דִי אוֹיגֶען וָוען מְ'זָאגְט דֶעם עֶרְשְׁטֶען פָּסוּק פוּן ק"ש כְּדֵי עֶר זָאל נִישְׁט קוּקֶען צוּ קֵיין שׁוּם זַאךְ וָועס עֶר קֶענֶען מְכַוֵן זַיין. אוֹיךְ אִיז מֶען נוֹהֵג צוּ זָאגִין דֶעם עֶרְשְׁטֶען פָּסוּק מִיט אַ הוֹיךְ קוֹל כְּדֵי עֶר זָאל מְעוֹרֵר זַיין דִי כַּוָונָה. א) לבוש סי' ס' סעי' ה':

טעם

א) אַיְעָרָער מֶענְשׁ אִיז חַיָיב צוּ זָאגִין דִי ק"ש מִיט פַארְכְט אוּנ מִיט פַּחַד. אַיין מָאהל אִיז גִיקוּמֶען דֶער רַבִּי ר' זושא זצוק"ל צוּ הרה"ק רַבִּי ר' שמעלקי מניקלשבורג זצוק"ל הָאט דֶער רַבִּי ר' זושא גִיבֶּעטִין דֶעם רַבִּי ר' שמעלקי אַז עֶר זָאל מִיט אִיהם לֶערְנִין הָאט אִיהם דֶער רַבִּי ר' שמעלקי גִיעֶנְטְפֶערְט אַז אִיהר וָועט מִיט מִיר לֶערְנִין חָכְמוֹת הַנִסְתָּרוֹת וָועל אִיךְ מִיט אֵייךְ לֶערְנִין נִגְלוֹת הַתּוֹרָה הָאט אִיהם דֶער רַבִּי ר' זושא צוּ גִיזָאגְט. הָאט אִיהם דֶער רַבִּי ר' שמעלקי גִיפְרֶעגְט וָואס פַאר אַיין לִימוּד עֶר ווִיל לֶערְנִין הָאט אִיהם דֶער רַבִּי ר' זושא גִיעֶנְטְפֶערְט אַזוֹי וִוי זַיין שְׁטַייגֶער אִיז גִיוֶועזִין עֶר אִיז גִיוֶועזֶען אַיין עָנָיו. זושא אִיז אַיין ע"ה גָדוֹל דַארְף עֶר לֶערְנִין מִשְׁנַיוֹת אוּנ מֶען זָאל אִיהם מְפָרֵשׁ זַיין יֶעדֶעם וָוארְט אוֹיף טַייטְשׁ. הָאבִּין זַיי אָהְן גִיהוֹבֶּען צוּ לֶערְנִין מַסֶכְתָּ בְּרָכוֹת הָאט

איהם

ענייני ק״ש

(כד) טעם. וָואס מֶען דַארְף הַאלְטֶען דִי צִיצִית אִין דֶער לִינְקֶע הַאנְד אִין דֶער צַייט וֶוען מְזָאגְט דִי ק״ש. כְּדֵי דִי צִיצִית זָאלִין זַיין אַקֶעגִין זַיין הַארְץ. אַזוֹי וִויא עֶס שְׁטֵייט והיו הדברים האלה עַל לבבכם. אוּן דָאס הַארְץ בַּייא דֶעם מֶענְשׁ אִיז אִין דֶער לִינְקֶער זַייט.
לבוש סי׳ כ״ד סע״י ב׳:

(כה) טעם. וָואס דֶער חזן זָאגְט נָאךְ אַמָאל ה׳ אלהיכם אמת. כְּדֵי עֶר זָאל מַשְׁלִים זַיין דִיא וֶוערְטֶער פוּן רמ״ח. צְוֵוייא הוּנְדֶערְט אַכְט אוּן פֶערְצִיג. וָואס זֵיי זֶענִין אַקֶעגִין דִיא אֵיבָרִים פוּן דֶעם מֶענְשׁ. ווארִין אִין דֶער ק״ש אִיז נָאר דָא צְוֵויי הוּנְדֶערְט אוּן פִינְף אוּן פֶערְצִיג וֶוערְטֶער (טור סי׳ ס״א) דֶער מָגֵן אַבְרָהָם זָאגְט אַז דָאס עֶרְשְׁטֶע מָאל זָאל מֶען אוֹיךְ זָאגֶען אֱמֶת כְּדֵי מֶען זָאל נִישְׁט מַאכֶען אַהֶפְסֵק צְוִוישֶׁען זַייא. אוּן וֶוען אַיָחִיד זָאגְט ק״ש זָאל עֶר זָאגִין דִי דְרַייא וֶוערְטֶער אל מלך נאמן עֶר זָאל מַשְׁלִים זַיין רמ״ח תֵּיבוֹת פוּן ק״ש:

ענייני תפלה

(כו) טעם. וָואס מֶען דַארְף גֵיין אַנַארְטִיל בְּשַׁעַת הַתְּפִלָּה. וַוייל עֶס שְׁטֵייט הִכּוֹן לקראת אלהיך ישראל. אִיהְר יוּדִין זָאלְט זַיין אָנְגֶעבְּרֵייט אַקֶעגִין אַייעֶר גָאט. (טור סי׳ צ״א). דֶער מַחְצִית הַשֶּׁקֶל שְׁרַייבְּט אַז מֶען טָאר נִישְׁט מִתְפַּלֵל זַיין וֶוען מֶען גֵייט אָהְן גֶעטוּיהְן פַאנְטָאפְלֶען אוֹיף דִי פוּס אוֹיךְ זָאל מֶען נִישְׁט גֵיין קֵיין הַאנְדשׁוּה אוֹיף דִי הֶענְד בְּשַׁעַת הַתְּפִלָּה ווארִין עֶס אִיז נִישְׁט קֵיין דֶרֶךְ כָּבוֹד פַאר השי״ת:

(כז) טעם. דָאס אַיידֶער מֶען הֵייבְּט אָהְן שְׁמוֹנָה עֶשְׂרֵה גֵייט מֶען צוּרִיק דְרַייא טְרִיט כְּדֵי מֶען זָאל צוּ גֵינֶעהְן דְרַייא טְרִיט. אַקֶעגִין דִי דְרַייא מְחִיצוֹת וָואס משה רַבֵּינוּ ע״ה הָאט גֶענֶעהְנְט פַאר זַיין תְּפִלָּה טָאן. חוֹשֶׁךְ. עָנָן. וַעֲרָפֶל. (רקח). אוּן דוּרְךְ דֶעם זֶעלְבִּין טַעַם גֵייט מֶען נָאךְ דֶער תְּפִלָּה צוּרִיק דְרַייא טְרִיט כְּדֵי מֶען זָאל צוּרִיק גֵיין פוּן דִי דְרַייא מְחִיצוֹת.
קיצור של״ה:

מעשה

אִיהְם דֶער רַבִּי ר׳ שמעלקי מְפוֹרָשׁ גִיוֶועזִין דָאס עֶרְשְׁטִי ווארְט מֵאֵימָתַי (פוּן וֶוען) קוֹרִין אֶת שְׁמַע וכו׳. אַזוֹי הָאט זִיךְ דֶער רַבִּי ר׳ ווּשא גִיגֶעבִּין אַוֶועקְ אוֹיף דֶער עֶרְד מִיט פָארְכְט אוּן מִיט גְרוֹיס פַּחַד אוּן הָאט גִיזָאגְט צוּ דֶעם רַבִּי ר׳ שמעלקי פוּן וַואנִיט ווייסְט אִיהְר אַז דָאס ווארְט מאימתי אִיז טַייטְשׁ (פוּן וֶוען) אֶפְשַׁר אִיז מאימתי טַייטְשׁ פוּן פָארְכְט כְּלוֹמַר אַז פַר פָארְכְט פוּן השי״ת דַארְף מֶען לֵיינִין ק״ש. אַזוֹי הָאט דֶער רַבִּי ר׳ שמעלקי גִיזָאגְט וֶוען אַזוֹי לֶערִינְט אִיהְר פַאר אַייךְ אַלֵיין אַזוֹי וִויא אִיהְר ווילְט:

(כח) טעם. וואס מען טאר נישט מתפלל זיין אויף אהויך ארט. ווייל עס שטייט אין פסוק ממעמקים קראתיך ה'. פון דער טיפעניש טוה איך דיך נאמ רופען. ווארין ווען מען איז מתפלל אויף אהויך ארט הייסט גלייך ער שטעלט זיך. ער ווייזט אז ער וויל זיין נאהענט צו השי"ת און ער ווייסט נישט אז השי"ת איז פול די גאנצע וועלט. ווען אפילו ער שטייט נאר טיעף הערט אויך השי"ת. דריבער איז דער מנהג אין שיה"ל אז דם ארט ווי דר חזן שטייט איז נידריגער ווי איין אנדער ארט א). מ"א:

(כט) טעם. אז בשעת ווען מען שטייט שמונה עשרה מוז מען די פוס האלטען צו זאמען. ווארין עס שטייט אין פסוק ורגליהם רגל ישרה אז ביי די מלאכים זענין די פיס צוזאמען. זאגט דער ירושלמי אז בשעת דער תפלה בעדארף מען די פוס גלייך צו האלטען. ווייל אז מען שטייט צו רעדין מיט דער שכינה מוז מען מסלק זיין אלע מחשבות פון זיין הארץ און זיך האלטען גלייך ער וואלט גיוועזין אמלאך:

(ל) טעם. וואס מען מוז די שמונה עשרה שטיל זאגין. ווארין ווען מען איז מתפלל מיט אהויך קול איז גלייך ער גלייבט נישט אז השי"ת הערט שטיל. וועט זיין תפלה נישט אהן גענומען. אבער ראש השנה ויו"כ מעג מען מתפלל זיין מיט אהויך קול. ווייל ר"ה און יו"כ וועט ער אנגערופען מלך וואס ער זיצט אויף כסא דין. אמשל צו איינעם וואס איז חייב מיתה שרייט ער צו דעם מלך אז ער זאל איהם העלפין אזוי שרייען מיר אויך מיט אהויך קול צו השי"ת אז ער זאל אונז גידענקין לחיים טובים. און דורך דעם זאגען מיר אין ר"ה ויו"כ המלך הקדוש המלך המשפט. ספר דגן ודרך משה:

(לא) טעם. וואס מען הט קובע גיוועזין צו זאגען טל ומטר זעכצינ טאג נאך דער תקופה. ווייל מיר זענין אצונד פערטריבען גיווארין צו די לענדער פון די פעלקער וואס דיא ערטער זענין נידעריג האבין דיא חכמים משער גיוועזין אז זיי בעדארפין נישט רעגין ביז זעכצינ טאג נאך די תקופה. ספר התניא סי' פ"ח:

טעם

א) דער רמב"ם שרייבט אז מען טאר נישט מתפלל זיין אויף איין ארט וואס עס איז הויך לדיי טפחים ווען עס איז אבער פיער איילין אויף פיער איילען הייסט שוין דאס אבעזונדערער רשות. אזוי אויך ווען עס איז דא ארום דעם ארט מחיצות מעג מען מתפלל זיין אפילו עס איז נישט דא פיער איילען אויף דעם ארט:

(לב) טעם. וָואס מֶען הָאט מְתַקֵן גִיוֶועזְן צוּ זָאגְן יעלה ויבא נָאךְ רְצֵה. וַוייל עֶס אִיז אַתְּפִלָּה אַז מֶען זָאל דִי יִשְׂרָאֵל צוּרִיק קֶערְן קֵיין יְרוּשָׁלַיִם א). תוספות מס׳ שבת:

(לג) טעם. דָאס וֶוען מֶען גֵייט אוֹיס שְׁמוֹנֶה עֶשְׂרֵה זָאגְט מֶען עושה שלום כו׳ ואמרו אמן. דָאס הֵייסְט זָאגְט נָאךְ אָמֵן. וֶוער זָאל זָאגְן אָמֵן. נָאר עֶס אִיז אַזוֹי וִויא מֶען אִיז זִיךְ נוֹהֵג וֶוען אֲפִילוּ אֵיינֶער דַאוְונְט אִין עֶסְט זָאגְט מֶען אִיהְם בְּרוּכִים יוֹשְׁבִין. דָאס הֵייסְט גִיבֶּענְשְׁט זָאלְין זַיין דִי וָואס זַייא זִיצֶען. מֶען זָאגְט דָאס אַזוֹי צוּ דִיא מַלְאָכִים וָואס וֶוענְין מִיט אִיהְם. אַזוֹי וִוי עֶס שְׁטֵייט כי מלאכיו יצוה לך, השי״ת וֶועט מִיט דִיר בֶּעפֶעהְלִין דַיינֶע מַלְאָכִים אַז זַייא זָאלִין דִיךְ תָּמִיד אָפּ הִיטֶען אִין דַיינֶע וֶועגִין. אַזוֹי זָאגְט מֶען וְאִמְרוּ אָמֵן צוּ דִי מַלְאָכִים וָואס זַייא וֶוענִין מִיט אִיהְם. קיצור של״ה:

(לד) טעם. וָואס מֶען גֵייט אוֹיס נָאךְ דֶער שְׁמוֹנֶה עֶשְׂרֵה דְרַייא טְרִיט צוּרִיק אוּן מֶען זָאגְט יהי רצון שיבנה בית המקדש וכו׳ ב). וַוייל מִיר גִיפִינְין בַּייא נְבוּכַדְנֶצַר אַז עֶר הָאט גִיטְרֶעטִין דְרַיי טְרִיט לְכָבוֹד השי״ת אוּן דֶרִיבֶּער הָאט עֶר זוֹכֶה גִיוֶוען צוּ מַלְכוּת. אוּן הָאט חָרוּב גִימַאכְט דָאס בֵּית הַמִקְדָשׁ. אוּן אַצוּנְד וֶוען מֶען אִיז מִתְפַּלֵל צוּ השי״ת גייט

א) אַמִתְנַגֵד הָאט אַמָאל גִיפְרֶעגְט דֶעם בעש״ט ז״ע אוֹיבּ עֶר וַוייסְט דֶעם דִין אַז מֶען הָאט פַארְגֶעסִין צוּ זָאגְן יַעֲלֶה וְיָבֹא. הָאט אִיהְם הבעש״ט גִיעֶנְטְפֶערְט אַז עֶר בֶּעדַארְף נִישְׁט צוּ דֶעם דִין וַוייל עֶר הָאט נָאךְ קֵיין מָאל נִישְׁט פַארְגֶעסִין צוּ זָאגְן יַעֲלֶה וְיָבֹא. אוּן צוּ אִיהְם הֶעלְפְט נִישְׁט דֶער דִין. וַוייל דֶער מִתְנַגֵד הָאט אַמָאל פַארְגֶעסִין צוּ זָאגְן יַעֲלֶה וְיָבֹא אוּן הָאט נָאךְ אַמָאל מִתְפַּלֵל גִיוֶועזְן הָאט עֶר דָאס אַנְדֶערִי מָאל אוֹיךְ פַארְגֶעסִין צוּ זָאגְן יַעֲלֶה וְיָבֹא:

ב) בְּסֵפֶר נַחֲלֵי דְבַשׁ (נח) וֶועט גִיבְּרֶענְגְט אַז דָאס וָואס מִיר זָאגְן: יהר״מ שֶׁיִבָּנֶה בֵּית הַמִקְדָשׁ כו׳ וְשָׁם נַעֲבָדְךָ. דָאס אִיז אַזוֹי וִוי מֶען פַארְבֶּעטְט מֶענְטְשִׁין צוּ אַסְעוּדָה אוּן בַּיי זַייעֶר אַוֶועק גֵיין זָאגְט מֶען דָאס בַּיי דִי קִינְדֶערְס חֲתוּנָה וֶועט מֶען פַארְבֶּעסֶערִין. דָאס גִישִׁיקְט זִיךְ אָבֶּער נָאר אַז מֶען גִיט בַּיי דֶער סְעוּדָה אוֹיךְ פוּן גוּטֶ׳ן מַאֲכָלִים. אַז עֶר גִיט אָבֶּער זַיי אַצוּנְד נָאר נִישְׁט נָאר טְרוּקְען בְּרוֹיט אוּן וַואסֶער. גִישִׁיקְט זִיךְ נִישְׁט צוּ זָאגְן אִיךְ וֶועל אַייךְ פֶערְבֶּעסֶערִין. אַזוֹי אוֹיךְ דִי עִיקָר תְּפִלָּה אִיז גִיוֶוען אִין דֶער צַייט וֶוען דָאס בֵּית הַמִקְדָשׁ אִיז גִישְׁטַאנֶען. כְּהַיּוֹם אַז מֶען אִיז מִתְפַּלֵל מִיט כַּוָונָה גִישִׁיקְט זִיךְ וָואס מִיר זָאגֶען יהר״מ שֶׁיִבָּנֶה ביהמ״ק כו׳ וְשָׁם נַעֲבָדְךָ בְּיִרְאָה כו׳ אָבֶּער אַז מֶען אִיז מִתְפַּלֵל אָהְן כַּוָונָה גִישִׁיקְט זִיךְ נִישְׁט אַזוֹי צוּ זָאגֶען. עַל כֵּן בֶּעדַארְף מֶען זֵייעֶר נִזְהָר זַיין מִתְפַּלֵל צוּ זַיין מִיט כַּוָונָה:

גייט מען צוריק דריי טריט לכבוד השי״ת און מ׳זאגט יהי רצון. או רורך די דריי טריט וואס איך בין צוריק גיגאנגען זאל דאס בית המקדש גיבויעט און בעפעסטיגט ווערין וואס עס איז חרוב געווארין דורך די דריי טריט פון דעם רשע: א)

(לה) טעם. וואס דער חזן זאגט נאך אמאל די תפלה. כדי ער זאל מוציא זיין אזוי איינעם וואס ער קען נישט מתפלל זיין. מס׳ ר״ה דף ל״ד:

(לו) טעם. וואס מען ווארט ביי׳א דעם אנהייב פון די׳א הויכע שמונה עשרה אויף דעם רב. ווייל עס איז דא מענשין וואס זיי זענין מתפלל גישווינד אזוי ווילין די מענשין וואס זענין מתפלל מלה במלה נישט קענין זאגין קדושה מיט דעם צבור דורך דעם ווארט מען אויף דעם רב כדי או יעדער זאל קענין נאך זאגין קדושה. ווען אויך עס איז קיין רב אין שיהל זאל מען ווארטען אויף דעם וואס איז מתפלל מלה במלה. ווען ער איז אבער פיהל מאריך זאל מען אויף איהם נישט ווארטען.
מ״א סי׳ כ״ד סק״ז:

(לז) עוד טעם. כדי דאס צבור זאל נישט נעך מתפלל זיין ווארין זיי׳א ווילין זיך טראכטען מיר ווילין אזוי אויך מוזען ווארטען.
א״ר שם סק״ו:

(לח) טעם. וואס מען זאגט נישט נאך אמן אין דער צייט ווען דער חזן זאגט ברכת כהנים. ווייל מען זאגט נישט נאך אמן נאר ווען מען הערט די ברכה פון דעם וואס ער בענטשט דהיינו ווען די כהנים זאגין די ברכה. דורך דעם איז מען זיך נוהג או ווען דער חזן זאגט דעם ערשטען פסוק זאגט מען יהי רצון בזכות אברהם אבינו. אויף דעם צווייטען פסוק יהי רצון בזכות יצחק אבינו. אויף דעם דריטען פסוק זאגט מען יהי רצון בזכות יעקב אבינו. אלה המצות:

ענ׳ני נשיאת כפים

(לט) טעם. וואס די כהנים מוזען אויס טוהן די שיך ווען זיי גייען צום דוכן. ווייל טאמער וועט זיך איהם איבער רייסען איין בענדיל
פון

א) עס איז א סגולה נישט צו פארגעסין דעם נאמען ליום הדין. צו זאגען פאר יהי לרצון א פסוק פון תורה אדער נביאים וכתובים וואס הייבט זיך אהן מיט איין אות פון זיין נאמען און לאזט זיך אויס מיט איין אות פון זיין נאמען. עס איז אויך מציל פון דעם גיהנם. של״ה:

פון דעם שוך און ער וועט זיך וועצען דעם שוך צו בינדען און די כהנים וועלין דערווייל בענטשען און ער וועט נישט גיין צו דעם דוכן צו בענטשען אזוי וועט מען אויף איהם זאגען אז ער איז א בן גרושה אדער א בן חלוצה. דערפאר מוז מען אויסטוהן די שיך. אפילו אזעלכע שיך וואס האבען נישט קיין בענדער צו דעם שנירען מוז מען אויך אויס טוהן. ווארען די חכמים האבען אויף אלע שיך נוזר געווען און זיי האבען קיין חילוק געמאכט.

לבוש סי׳ קכ״ח:

(מ) טעם. וואס די כהנים צו טיילען די פינגער ביי דעם דוכן. ווייל עס שטייט מציץ מן החרכים. ה׳ חרכים. השי״ת קוקט אויף די יודען פון די פינף פענצטער הורכדעם איז מען זיך נוהג צו מאכען פינף אוירים ביי די פינגער. טור שם:

(מא) טעם. וואס די כהנים וועגען זיך נוהג צו נעמען דעם טלית אויף דעם פנים און אויף די הענד. כדי זיי זאלען נישט קענען קוקען אויף דעם צבור. און דאס צבור אויף זיי. וועלען זיי דעריבער נישט מבוין זיין א):

(מב) טעם. וואס די כהנים דוכענען נישט נאר אין יום. ווייל יום איז א זמן שמחה און עס שטייט אין פסוק וטוב לב הוא יברך.

רמ״א סי׳ קכ״ח:

ענייני נפילת אפים

(מג) טעם. וואס מען פאלט נישט קיין תחנון ביי איין אבל. און נישט ביי א חתן. און נישט ווען עס איז דא א ברית. ביי איין אבל איז דער טעם. כדי מען זאל נישט שטארקען דעם דין חס וואריין ביי איין אבל אין דער מדת הדין פערשפרייט אקעגען איהם. דער טעם ביי א חתן און ביי מילה. ווייל זיי וועגען אין שמחה און עס איז די צייט פון ערוועקען דעם מדת רחמים איז גלייך ווי שבת און יום דערפאר פאלט מען נישט קיין תחנון כדי מען זאל נישט מעורר זיין דעם מדת הדין אין דער צייט פון רחמים. ב) לבוש סי׳ קל״א סעי׳ ד׳:

טעם

א) דער גאון יעב״ץ שרייבט דאס די כהנים זאלען נישט נעמען דעם טלית אויף זייער פנים אויך נישט דאס צבור וואס ווערען גיבענטשט נאר עס זאל וועקא זיין פנים אקעגען פנים [illegible] אין [illegible] אויף דער ברכה:

ב) דער [illegible] שרייבט דאס ב״א אתחן פאלט מען נישט קיין תחנון [illegible] צע זיבן טאג

אה

(מד) טעם. וואס מען פאלט תחנון אויף דער לינקער האנד. ווייל דער
דרך איז פון א בן חורין זיך אן צו רעהנין אויף דער לינקער
האנד. דורך דעם מאכען מיר זיך אונטער טהעניג מיט דער זייט. נאר אין
דער פריה דורך כבוד התפילין פאלט מען תחנון אויף דער רעכטע האנד.
פ״מ שם סק״ב:

(מה) טעם. וואס מען פערדעקט דאס פנים ווען מען זאגט תחנון. ווייל
ווען די יודען האבען זיך געבוקט אין דער עזרה איז איינער
פון דעם אנדערין ווייט געוועזען פיר איילען כדי ער זאל נישט הערין דיא
ודוי פון זיין חבר וועט ער פאר איהם מבויש ווערען. דורך דעם טוען מיר
אויך אזוי מען בעהאלט דאס פנים גלייך יעדער איינער זעהט נישט און
ווייסט נישט וואס זיין חבר איז מתפלל. א) ממה משה אות כ״ד:

(מו) טעם. וואס דער נביא צדקה גייט אין שוהל ביום ב׳ וביום ה׳ צו
נעמען צדקה פון יעדען מענש. ווייל לכל הפחות בעדארף
יעדער מענש צו געבען איין דריטעל שקל יעדעם יאהר צדקה ווען ער ניט
אבער ווענינער פון דעם סכום אזוי האט ער נישט מקיים געוועזען די מצוה
פון צדקה דורך דעם גייט דער נבאי מאנטאג און דאנערשטאג צוזאמען
נעמען פון איטלעכען מעות צדקה ווען אפילו מען זאל געבען די קלענסטע פון
די מטבעות בעטרעפט עס אויך מעהר ווי פון א דריטעל שקל א יאהר.
ש״ך יו״ד סי׳ רמ״ט סק״ד:

(מז) טעם. וואס מען האט מתקן געוועזען סדר קדושה נאך דער תפלה
ווען מען זאגט ובא לציון. כדי די עמי הארץ וואס זיי קומען
שפעט אין שוהל. זאלין נישט שאדין האבין דאס הערין פון קדושה. אין
דורך דעם האט מען מתקן געוועזען מתורגם צו זיין די קדושה כדי די עמי
הארץ זאלין פערשטיין ווארין די עמי הארץ האבין דעמאלט גירעט בלשון
תרגום. אבער שבת זאגט מען נישט די סדר קדושה ווייל שבת קומען די
עמי הארץ אויך פריה אין שוהל אריין. נאר שבת און יו״ט צו מנחה זאגט
מען ובא לציון ווייל מען פלעגט צו זאגין אדרשה פאר תפלת מנחה און
בסוף

* אז דער חתן איז בבית הכנסת. אויך דעם טאג פון דער חופה פאלט מען נישט אין ד״ג
פריה קיין תחנון. ברכי יוסף שם:

א) דער שערי תשובה שרייבט דאס אין דער צייט ווען דאס צבור פאלט תחנון ווען אויך
ער איז נישט מתפלל מיט זייא זאל ער אויך פאלען תחנון גלייך מיט דעם צבור.
ווען אפילו ער זאגט נישט קיין תחנון ער האלט פסוקי דזמרה וכדומה:

בְּסוֹף הַדְּרָשָׁה הָאט מֶען מַזְכִּיר גִיוָועזִין פְּסוּקִים פוּן דֶער גְאוּלָּה דוּרְךְ דֶעם וָואנְט מֶען צוּ מִנְחָה וּבָא לְצִיּוֹן גוֹאֵל כו'. אבודרהם:

ענייני קריאת ספר תורה.

(מח) טעם. וָואס דֶער עוֹלָם וָואגְט. דָס וֶוען מֶען לֵיינְט דְרַייא טָאג נָאכְאַנַאנְדֶער מוּז גֵיין רֶעגִין. וַוייל עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק וַיֵּלְכוּ שְׁלֹשֶׁת יָמִים וְלֹא מָצְאוּ מַיִם. דִיא יוּדֶען וֶוענִין גִיגַאנְגִין דְרַייא טָאג אוּן הָאבִּין נִישְׁט גִיפִינֶען וַואסֶער. דוּרְךְ דֶעם הָאט מֶען מְתַקֵּן גִיוֶועזִין דָאס מֶען זָאל נִישְׁט זַיין דְרַייא טָאג אָהְן תּוֹרָה. הַיְינוּ מֶען זָאל לֵיינִין שַׁבָּת אוּן בְּיוֹם ב' אוּן בְּיוֹם ה'. אִיבֶּער דֶעם אִז מֶען לֵיינְט דְרַייא טָאג דוּרְךְ אֵיין אַנְדֶער קוּמְט רֶעגִין. עי' פרק מרובה:

(מט) טעם. דָאס אֲפִילוּ דֶער כֹּהֵן אִיז אֵיין ע"ה בֶּעדַארְף מֶען אִיהְם צוּ עֶרְשְׁט אוֹיף רוּפֶען אוּן עֶר טָאר נִישְׁט מוֹחֵל זַיין אֲפִילוּ צוּ אַתַּלְמִיד חָכָם. כְּדֵי מֶען זָאל נִישְׁט קוּמֶען צוּ מַחֲלוֹקֶת וַוייל אַיעֶדֶער אֵיינֶער וֶועט וָואגִין דָאס מֶען זָאל אִיהְם צוּ עֶרְשְׁט אוֹיף רוּפֶען. עֶס אִיז קֵיין חִילּוּק צוּ שַׁבָּת צוּ בְּיוֹם ב' וּבְיוֹם ה' וַוייל אִין שׁוּהל וֶוענִין פִיהְל מֶענְשִׁין אַז אָבֶּער בַּייא אַסְעוּדָה קֶען דֶער כֹּהֵן מוֹחֵל זַיין דָאס אֵיין אַנְדֶערֶער זָאל בֶּענְטְשִׁין.
לבוש סי' קל"ה ומ"א סי' קס"ו:

(נ) טעם. וָואס דִיא חֲכָמִים הָאבִּין מְתַקֵּן גִיוֶועזִין אַז בְּיוֹם ב' אוּן בְּיוֹם ה' זָאל מֶען נִישְׁט וֶוייניגֶער לֵיינִין וִויא צֶעהְן פְּסוּקִים. וַוייל עֶס וֶוערְט נִישְׁט אָנְגִירוּפֶען אֵיין קְרִיאָה חֲשׁוּבָה אִין דֶער תּוֹרָה וֶוען עֶס אִיז דָא וֶוייניגֶער פוּן דֶעם שִׁיעוּר. אָבֶּער אִין פָּרָשַׁת עֲמָלֵק אִיז נָאר דָא נַיין פְּסוּקִים וֶוען מֶען לֵיינְט אוּן פּוּרִים. וַוייל עֲמָלֵק הָאט גוֹרֵם גִיוֶועזִין דָאס דֶער שֵׁם אוּן דֶער כִּסֵּא זָאלִין זַיין חָסֵר. אַזוֹי וִויא עֶס שְׁטֵייט כִּי יָד עַל כֵּס יָהּ. אַזוֹי זָאלִין זַיינֶע פָּרְשִׁיּוֹת אוֹיךְ זַיין חָסֵר. לבוש סי' קל"ז סעיף ב':

טעם

א) דֶער ס"מ שְׁרַייבְּט. דָאס וֶוען אֵיינֶער הָאט מְבַטֵּל גִיוֶועזֶען דִי מִצְוָה פוּן דֶעם וָואס עֶס שְׁטֵייט וְקִדַּשְׁתּוֹ. מֶען זָאל אִיהְם הֵיילִיגֶען אִין הָאט אוֹיף גִירוּפֶען אֵיין יִשְׂרָאֵל וֶוען עֶס אִיז דָא אַכֹּהֵן. זָאל מֶען אִיהְם שְׁלָאגִין מַלְקוֹת. אַז דֶער כֹּהֵן אִיז אָבֶּער מוֹחֵל אוּן וָואנְט דֶעם נַבְאִי אַז מֶען זָאל אוֹיף רוּפֶען דֶעם וָואס עֶר הֵייסְט. קֶען מֶען דֶעם אוֹיף רוּפֶען. וַוייל דָאס אִיז זַיין כָּבוֹד אַז עֶר קֶען הֵייסִין אוֹיף רוּפֶען וֶועמִין עֶר וִויל. אָבֶּער עֶר זָאל זָאגֶען אַז מֶען זָאל אוֹיף רוּפֶען וֶועמִין דֶער נַבְאִי הֵייסְט. קֶען דֶער כֹּהֵן נִישְׁט זָאגֶען.
הגהות רב"פ על השו"ע סי' קכ"ה ס"ק ר"ש על הט"ז:

(נא) טעם. אז אין דָעם טָאג וָוען מֶען לֵיינְט אין צְווֵיי סְפָרִים נֶעמְט מָען זֵייא אַרוֹיס מִיט אֵיינְמָאל. דָאס איז דוּרְךְ כָּבוֹד הַצִבּוּר דָאס זֵיי זָאלִין נִישְׁט דַארְפִין נָאךְ בֶּעדַארְפֶען צוּ וַוארְטֶען בִּיז מֶען וָועט נָאךְ אַסֵפֶר תּוֹרָה אַרוֹיס נֶעהְמֶען. ישועות יעקב סי׳ קמ״ז:

(נב) טעם. אז אין דֶעם טָאג וָוען עָס אִיז דָא צְווֵיי ס״ת הֵייבְּט מֶען נִישְׁט אוֹיף דִיא עֶרְשְׁטֵי סֵפֶר תּוֹרָה בִּיז מֶען לֵיינְט דִי צְווֵייטֶע ס״ת אוֹיף דָעם שֻׁלְחָן. כְּדֵי מֶען זָאל נִישְׁט מַסִיחַ דַעַת זַיין פוּן דִיא מִצְוֹת. דִיא צְווֵייטֶע ס״ת לֵיינְט מֶען אוֹיף דָעם שֻׁלְחָן פַאר דֶעם קַדִישׁ כְּדֵי מֶען זָאל זָאגִין דֶעם קַדִישׁ אוֹיף בֵּיידֶע סְפָרִים. מ״א שם:

(נג) טעם. וָואס מֶען אִיז נִישְׁט מַפְטִיר בְּיוֹם ב׳ וּבְיוֹם ה׳ אוֹיךְ נִישְׁט אִין ר״ח חֲנוּכָּה אוּן פוּרִים. כְּדֵי מֶען זָאל נִישְׁט דָאס פָאלְק מְבַטֵל זַיין פוּן מְלָאכָה. נָאר אִין תִּשְׁעָה בְּאָב וַוייל מֶען אִיז שְׁפֶּעט אִין שׁוּהל. אוֹיךְ שׁוֹהְט מֶען קֵיין מְלָאכָה אִין ת״ב אִיז מֶען בְּשַׁחֲרִית אוֹיךְ מַפְטִיר. נועם מגדים:

(נד) טעם. וָואס אִין דֶער סֵפֶר תּוֹרָה אִיז נִישְׁט דָא נְקוּדוֹת. וַוייל דָאס פֵּירוּשׁ פוּן דִי וֶוערְטֶער אִיז אַזוֹי וִוי דִי נְקוּדָה אִיז. קֶען מֶען נָאר מְפוֹרָשׁ זַיין אֵיין עִנְיָן. אוּן וֶוען עָס אִיז אָבֶּער נִישְׁט דָא נְקוּדוֹת קָען מָען דַרְשְׁנִין פִיהְל עִנְיָנִים. רבינו בחיי:

(נה) טעם. וָואס מֶען רוּפְט דִי תְּפִלּוֹת פוּן שחרית. מנחה. מעריב. דאבנין. וָוארִין דִיא תְּפִלּוֹת דָאבִין דִיא אָבוֹת מְתַקֵן גִיוֶועזְן. מגיד תעלומה:

(נו) טעם. וָואס מֶען הָאט מְתַקֵן גִיוֶועזְן מֶען זָאל זָאגִין אדון עולם נָאךְ דֶער תְּפִלָּה. כְּדֵי דֶער שָׂטָן זָאל נִישְׁט מְקַטְרֵג זַיין אוּן זָאגִין רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם דִי יוּדֶען ווילֶען נִישְׁט מֶעהְר מִתְפַּלֵל זַיין. דוּרְךְ דֶעם זָאגְט מֶען תֵּיכֶּף נָאךְ דֶער תְּפִלָּה נָאךְ אַמָאל אֲדוֹן עוֹלָם כְּדֵי דֶער שָׂטָן זָאל נִישְׁט מְקַטְרֵג זַיין. א״ר סי׳ קל״ב סק״ו:

עניני בית הכנסת

(נז) טעם. וָואס מֶען קְלַאפְּט דְרַיי מָאל צוּ רוּפֶען אִין שׁוּהְל אַרַיין. וַוייל אִין אַיֶעדֶען מֶענְשׁ זֶענֶען דָא דְרַיי שׁוּתְּפִין. פָאטֶער אוּן מוּטֶער. אוּן השי״ת. דוּרְךְ דֶעם רוּפְט דֶער שַׁמָשׁ אַז דִי דְרַיי חֲלָקִים זָאלֶען קוּמֶען אוּן לוֹיבֶּען צוּ השי״ת. גאולת ישראל:

(נח) טעם. וָואס מֶען אִיז זִיךְ נוֹהֵג צוּ קְלַאפֶּען דְרַייא קְלֶעפּ מִיט דֶעם הַאמִיר וֶוען מֶען רוּפְט אִין שׁוּהְל. אוּן וֶוען עֶס אִיז דָזוּ אֵיינֶער גִישְׁטָארְבִּין קְלַאפְּט מֶען נִישְׁט נָאר צְוֵוייא קְלֶעפּ. וַוייל דֶער מֶענְשׁ וֶוען עֶר לֶעבְּט וֶוענֶען אִין אִיהְם דְרַייא שׁוּתְּפִין. הַשֵׁי״ת. אוּן פָאטֶער אוּן מוּטֶער. אָבֶּער וֶוען עֶר אִיז גֶעשְׁטָארְבֶּען נֶעמְט הַשֵׁי״ת אָפּ זַיין טֵייל. דָאס הֵייסְט דִי נְשָׁמָה. אוּן דָאס חֵלֶק פוּן פָאטֶער אוּן מוּטֶער בְּלַייבְּט פַאר זֵיי לִיגֶען. דוּרְכְדֶעם קְלַאפְּט דֶער שַׁמָשׁ דְרַייא קְלֶעפּ אִין שׁוּהְל צוּ רוּפֶען. עֶר גִיט אַרָמְז אַז דֶער מֶענְשׁ זָאל זוֹכֶה זַיין דוּרְכְדֶעם וָואס עֶר גֵייט אִין שׁוּהְל אַרַיין דָאס עֶס זָאלִין אִין אִיהְם זַיין אַלֶע דְרַייא שׁוּתְּפִים. הַיְינוּ עֶר זָאל לַאנְג לֶעבֶּען. אָבֶּער וֶוען עֶס אִיז אֵיינֶער גֶעשְׁטָארְבֶּען אַזוֹי גִיט מֶען נָאר צְוֵוייא קְלֶעפּ צוּ צֵייכֶען דָאס עֶס אִיז אִין שְׁטָארְט דָא אַזוֹי אַיין מֶענְשׁ וָואס עֶס אִיז אִין אִיהְם נָאר צְוֵוייא שׁוּתְּפִין. הַיְינוּ הַשֵׁי״ת הָאט זִיךְ זַיין חֵלֶק דִי נְשָׁמָה אָפְּגֶענוּמֶען. שם:

(נט) טעם. וָואס מֶען דַארְף צִינְדֶען לִיכְט אִין שׁוּהְל. וַוייל עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק. על כן באורים כבדו ה׳. מִיט פַאקְלִין זָאלְט אִיהְר כָּבוֹד אָנְטְהוּן צוּ הַשֵׁי״ת. כד הקמח:

ענֿיני נטילת ידים

(ס) טעם. וָואס מֶען בֶּעדַארְף נְטִילַת יָדַיִם צוּ פַּת. וַוייל צוּ תְּרוּמָה מוּז מֶען הָאבֶּען נְטִילַת יָדַיִם. וַוייל מֶען בֶּעדַארְף דִי תְּרוּמָה עֶסִין בְּטַהֲרָה אִיבֶּער דֶעם הָאט מֶען בַּיי חוּלִין אוֹיךְ גוֹזֵר גִיוֶועזֶען. רש״י מס׳ חולין דף קיו:

(סא) טעם. וָואס מֶען דַארְף נִישְׁט הָאבֶּען נ״י צוּ פַּת וָואס אִיז גִיקְנֶעטֶען אִין הָאנִיג אָדֶער אִין שֶׁמֶן אָדֶער אִין מִילְךְ. פּוּטֶער. וכדוֹמֶה. וַוייל דָאס רוֹב תְּרוּמָה אִיז נָאר פוּן מִינֵי פַּת אַזוֹי וִוי עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק ראשית דגנך. אִין דִי פִינְף מִינֵי תְּבוּאָה פוּן דָגָן אִיז נִישְׁט דֶער דֶרֶךְ צוּ עֶסִין נָאר נָאךְ דֶעם וָואס מֶען מַאכְט דֶער פוּן פַּת דֶערִיבֶּער הָאט מֶען אוֹיךְ נִישְׁט גוֹזֵר גִיוֶועזִין נְטִילָה נָאר אוֹיף אַזוֹי אַיין פַּת וָואס מֶען אִיז חַיָיב צוּ מַאכִין דִי בְּרָכָה הַמוֹצִיא אָבֶּער אוֹיף אַ פַּת וָואס מֶען מַאכְט נִישְׁט אוֹיף דֶעם הַמוֹצִיא הַיְינוּ פְלָאדִין. קִיכְלֶעךְ וּכְדוֹמֶה בֶּעדַארְף מֶען נִישְׁט נְטִילַת יָדַיִם וַוייל מֶען אִיז נִישְׁט אִיבֶּער דֶעם קוֹבֵעַ דִי סְעוּדָה הָאט מֶען בַּיי חוּלִין נִישְׁט גוֹזֵר גִיוֶועזִין נְטִילָה. לבוש:

(סב) טעם. וָואס מֶען מַאכְט נִישְׁט אַבְּרָכָה אוֹיף בְּרוֹיט בּוֹרֵא פְּרִי הָאֲדָמָה אַזוֹי וִויא בַּייא אַנְדֶרֶע זַאכֶען וָואס וַואקְסִין אוֹיף דֶער עֶרְד. אָדֶער מֶען זָאל מַאכִין אַבְּרָכָה בּוֹרֵא פְּרִי הַחִטָּה. וַוייל מֶען שְׁטֶעלְט דָאס לָשׁוֹן פוּן דֶעם פָּסוּק. להוציא לחם מן הארץ. אַזוֹי אוֹיךְ בַּייא אַנְדֶרֶע בְּרָכוֹת שְׁטֶעלְט מֶען דָאס לָשׁוֹן פוּן דֶעם פָּסוּק. אַזוֹי וִוי עֶס שְׁטֵייט. הנה הבאתי את ראשית פרי האדמה. דְרוּם מַאכְט מֶען אוֹיף זֵיי דִי בְּרָכָה בּוֹרֵא פְּרִי הָאֲדָמָה. אבודרהם:

(סג) טעם. וָואס מֶען בֶּעדַארְף אַיין טִינְקֶען דִי מוֹצִיא אִין זַאלְץ. וָוארִין דֶער טִישׁ אִיז גְלַייךְ צוּ אַמִזְבֵּחַ אוּן דָאס עֶסִין אִיז גְלַייךְ וִויא אַקָרְבָּן. אוּן עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק על כל קרבנך תקריב מלח. אוֹיף אַלֶע דַיינֶע קָרְבָּנוֹת זָאלְסְטוּ מַקְרִיב זַיין זַאלְץ. אוּן דָאס הִיעט אָפּ פוּן פּוּרְעָנוּת. מֶען אִיז נוֹהֵג אַיין צוּ טִינְקֶען דִיא מוֹצִיא דְרַייא מָאהל אִין זַאלְץ דָאס אִיז ע״פּ סוֹד. אוֹיךְ בֶּעדַארְף מֶען לָאזִין דָאס זַאלְץ אוֹיף דֶעם טִישׁ בִּיז נָאךְ דֶעם בֶּענְטְשִׁין. א) קיצור של״ה:

ענייני סעודה

(סד) טעם. וָואס מֶען מַאכְט אַבְּרָכָה אִיבֶּער וַויין צְווִישֶׁען דֶער סְעוּדָה. וַוייל עֶס אִיז אַדָבָר חָשׁוּב מֶען מַאכְט אִיבֶּער דֶעם אַבְּרָכָה אֲפִילוּ עֶר בַּדַארְף נִישְׁט צוּ טְרִינְקֶען הַיְינוּ קִידוּשׁ אִין הַבְדָלָה. מ״א סי׳ קע״ד:

ענייני ברכת המזון

(סה) טעם. וָואס מֶען בֶּעדַארְף אַרָאפּ צוּ נֶעהְמִין דָאס מֶעסֶער פוּן דֶעם טִישׁ פַאר דֶעם בֶּענְטְשִׁין. וַוייל דֶער טִישׁ אִיז גְלַייךְ צוּ אַמִזְבֵּחַ. אוּן אַזוֹי וִויא בַּייא דֶעם מִזְבֵּחַ שְׁטֵייט אַז מֶען טָאהר נִישְׁט אוֹיף אִיהְם אוֹיף הֵייבֶּען אַייזֶען. וַוייל אַייזֶען אִיז דָאס כֹּחַ פוּן עֵשָׂו אִין דָאס אַייזֶען בֶּעדַארְף צוּ זַיין עֶרְוַוייטֶערְט פוּן דֶעם בֵּית הַמִקְדָשׁ. אַזוֹי אוֹיךְ בֶּעדַארְף מֶען פוּן דֶעם טִישׁ אַרָאפּנֶעהְמֶען דִי מֶעסֶער וַוייל דָאס אִיז דֶער הֵיפֶךְ פוּן דֶעם שָׁלוֹם בֶּעדַארְף דָאס נִישְׁט זַיין אוֹיף דֶעם אָרְט פוּן בְּרָכָה. וָואס דִיא בְּרָכָה אִיז שָׁלוֹם. שלח״ן ארבע:

טעם

א) דֶער כָּלְבּוֹ שְׁרַייבְּט דָאס מֶען אִיז נוֹהֵג דָאס מֶען זָאל נִישְׁט גֶעבִּין צוּ עֶסִין אַבְּהֵמָה אָדֶער אַחַיָּה וְעוֹף. אוֹיךְ נִישְׁט אַיין גוֹי פוּן דֶעם שְׁטִיק וָואס עֶס רִירְט אָהְן אִין דֶער מוֹצִיא:

(סו) טעם. וָואס בִּרְכַּת הַזִּימּוּן אִיז נָאר וָוען דְרַייא מֶענְשִׁין עֶסִין צוּזַאמֶען. וַוייל עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק גדלו לה׳ אתי. מַאכְט מִיט מִיר גְרוֹיס צוּ הַשֵּׁי״ת. אִין אֵיין מֶענְשׁ קֶען נִישְׁט זָאגִין צוּ דֶעם אַנְדֶערִין מַאכְט מִיט מִיר גְרוֹיס צוּ הַשֵּׁי״ת נָאר צוּ צְוֵויי. א) (מס׳ ברכות דף מ״ה):

(סז) טעם. וָואס מֶען בֶּענְשְׁט נִישְׁט מְזוּמָּן מִיט דֶעם שֵׁם נָאר וָוען עֶס עֶסִין צֶעהְן צוּזַאמֶען. וַוייל אַדָּבָר שֶׁבִּקְדוּשָּׁה קֶען נִישְׁט זַיין נָאר וָוען צֶעהְן גְרוֹיסֶע מֶענְשִׁין עֶסִין צוּזַאמֶען. ב״י סי׳ קצ״ט:

(סח) טעם. דָאס אוֹיף פִינְף מִינִים. וַויין אָדֶער וַויינְטְרוֹיבֶּען. פַייגֶען. מִיהְלְגְרוֹיס. אֵייל בִּירְט. דֵייטְלִין. מַאכְט מֶען נָאךְ דֶעם עֶסֶען אַבְּרָכָה אַחֲרוֹנָה על הגפן. אָדֶער על העץ. כְּדֵי מִיזָאל צוּ טֵיילֶען כָּבוֹד צוּ אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל. וַוייל מִיט דִיא פֵּירוֹת אִיז אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל גִילוֹיבְּט גִיוָוארִין. ט״ז סי׳ ר״ח:

(סט) טעם. אַז מֶען טְרִינְקְט פוּן כוס של קידוש אָדֶער פוּן כוס של ברכת המזון אוּן מֶען גִיט זַיין חַבֵר אוֹיךְ צוּ טְרִינְקֶען גִיסְט מֶען אִין דֶעם כּוֹס צוּ אַבִּיסִיל. וַוייל מִיט דֶעם וֶועט דֶער כּוֹס צוּרִיק חָשׁוּב. מֶען בֶּעדַארְף זַיין וַוייבּ אוֹיךְ שִׁיקֶען כּוֹס שֶׁל בְּרָכָה. כְּדֵי זִיא זָאל אוֹיךְ וֶוערִין גִיבֶּענְשְׁט. הגהות מיימוניות הלכות שבת:

עִנְיְנֵי בִּרְכַּת הַפֵּירוֹת

(ע) טעם. וָואס מֶען מַאכְט נִישְׁט שהחיינו אוֹיף יְרָקוֹת. וַוייל מֶען הַאלְט עֶס אַגַאנְץ יָאהְר אִין דֶער עֶרְד קֶען מֶען נִישְׁט דֶער קֶענִין צְווִישֶׁען דֶעם גְרִינְצֵייג וָואס עֶס הָאט גֶעוַואקְסֶען דָאס יָאהְר אוּן צְווִישֶׁען דֶעם גְרִינְצֵייג וָואס עֶס הָאט גִיוַואקְסֶען פַאר אַיָאהְר. דְרִיבֶּער וָוען אֲפִילוּ עֶס אִיז פוּן דֶעם יָאהְר מַאכְט מֶען אוֹיךְ נִישְׁט שֶׁהֶחֱיָנוּ וַוייל מֶען קֶען זִיךְ טוֹעֶה זַיין ב):

טעם

א) וָוען אֵיינֶער עֶסְט מִילְכִיקְס אוּן צְווייא עֶסִין פְלֵיישׁ אָדֶער אֵיינֶער עֶסְט פְלֵיישׁ אוּן צְווייא עֶסִין מִילְעכְדִיקְס קֶענִין זַייא זִיךְ מְצָרֵף צוּ מְזוּמָּן בֶּענְשִׁין אוּן דֶער וָואס עֶסְט מִילְעכְדִיקְס זָאל בֶּענְטְשִׁין מְזוּמָּן. וַוייל עֶר קֶען מִיט זֵיי עֶסִין פְלֵיישׁ. וָוען אָבֶּער עֶר עֶסְט אַלְטֶען קֶעז וָואס אִיז אַלְט זֶעקְס חֳדָשִׁים אָדֶער וָואלְעחִישֶׁען קֶעז וָואס מֶען מוּז אוֹיךְ וַוארְטֶען זֶעקְס שָׁעָה קֶענִין זַייא זִיךְ נִישְׁט מְצָרֵף צוּ זִימּוּן בֶּענְטְשִׁין. מ״א סי׳ קצ״ו:

ב) דֶער פְּרִישָׁה שְׁרַייבְּט דָאס א״יף רֶעטֶעךְ. אוּן מֵיירִין אִין רִיבֶּען זָאל מֶען מַאכֶען שֶׁהֶחֱיָנוּ. וָוארִין דִי זַאכֶען וֶוערִין תֵּיכֶף נָאךְ פֶּסַח אַרוֹיס גִינוּמֶען פוּן דֶער עֶרְד אוּן

דיא

(עא) טעם. וואס מען מאכט נישט אברכה אויף טובא״ק וואס מען רייכערט און מען האט הנאה פון דעם וואס מען נעהמט דעם רויך אין מויל אריין א) . ווייל עס איז נאר פאר ארפואה אבער קיין טעם איז נישט דא אין דעם. (פ״מ סי׳ ר״י סק״ט) . אזוי אויך מאכט מען נישט

אברכה

דיא נייע וואקסען ערשט שפעטער. גרייכט נישט איינס צו דעם אנדערין אין דער צייט ווען די אלטע זענין נאך אין דער ערד :

דער מ״א שרייבט דער מענש איז עתיד צו געבין דין וחשבון ווען ער האט גיזעהן נייע זאכען און האט פון זיי נישט גינעסין. אויף יעדער זאך וואס מען עסט אין מען מאכט אברכה זאל מען האלטען אין דער רעכטי האנד אין דער צייט פון דער ברכה. (שם). אויף אתרוג זאל מען נישט מאכען ווען מען עסט אין שהחיינו ווייל מען האט שוין גימאכט שהחיינו ווען מען האט גיבענשט אתרוג. שו״ת מהרי״ אשכנזי :

א) עס שטייט אין ספרים בשם תלמידי הבעש״ט אז דאס עשב טאבאק איז זייער חשוב ביי די צדיקים עס איז דא אזעלכע נשמות וואס זיי קענען נישט האבען קיין עליה דורך אכילה . און דורך דעם ריח קען מען זיי מעלה זיין :

ובספר נצר חסד מהרב הצדיק הקדוש מקאמארנא (אבות פ״ר) איז מפורש דער מאמר וואס עס שטייט אין פרק אל תהי דן יחידי . ע״ד ספור נפלא וואס עס האט זיך געטראפען אין די צייטען פון הבעש״ט ז״ע . עס האט א תלמיד מתפלל גיוועהן אין ר״ה און. האט ארויסגעלאזט די פושקע מיט דעם טאבא״ק האט זיך דער תלמיד איינגיבויגען און האט די כלי אויף געהויבען און האט גישמעקט דעם טאבא״ק . ווי זיין חבר האט דאס גיזעהן אזוי האט ער אין זיין מחשבה מקפיד געוועזען ווי אזוי מען טהוט אזוי איין זאך אין מיטען דיא תפלה . האט דער חבר מיט דער הקפדה גורם גיוועזען א גרויסען קיטרוג אין הימעל און מען האט געגעבען א פסק דאס דער תלמיד זאל דאס יאהר שטארבען . און הבעש״ט הקדוש האט דאס אלעס געזעהען איז ער געגאנגען מיט עליות נשמה פאר דעם ב״ד של מעלה און האט געטרעטנט ווי אזוי מען פסקית פאר אזוי אקליי״קיים מיתה . עס האט אבער נישט געהאלפען קיין איינציגע טענה. האט הבעש״ט הקדוש געהאט גרויס צער ביז ער האט הושענה רבה ביי נאכט פועל גיוועזען מיט זיין תפלה אז דער זעלבער חבר וואס האט מקטרג גיוועזען וועט צוריק או״ס זוכען א זכות אזוי וועט דער גזר דין בטל ווערען . האט הבעש״ט פועל געוועזען דאס דער חבר האט אהן גיהויבען צו קלערען פאר וואס מען שמעקט אין די דורות דעם טאבא״ק און האט אליין פערענטפערט ווייל עס איז דא אזעלכע נשמות וואס מען קען זיי נישט מעלה זיין נאר מיט יחודים און מיט דעם ריח און מיט דעם איז איהם איינגיפאלען אזכות אויף זיין חבר וואס האט גישמעקט אין מיטען דער תפלה . און הבעש״ט הקדוש האט דעם הושענה רבה יעדען מענש גיענטפערט אויף וואס מען האט איהם גיפרעגט איז דער תלמיד וואס האט דן גיוועזען זיין חבר אויך אריין גיקומען און האט גיפרעגט פאר וואס מען שמעקט דעם טאבאק האט צו איהם גיזאגט הבעש״ט ז״ע זאג דוא פאר וואס. האט ער גיענטפערט אזוי ווי עס שטייט

אריבען

עניני ברכת הפירות

אברכה אויף טובא״ק וואס מען שמעקט ווייל דער ריח האט קיין עיקר. באר היטב סי׳ רט״ז ס״ק י״ג:

ווען מען טוהט אריין אין דעם טאבא״ק אזעלכי טרויפען וואס זיי שמעקין שטארק איז אספק אויב מען בעדארף צו מאכן אברכה. אשל אברהם:

עניני ברכות

(עב) טעם. וואס מען מאכט נישט שהחיינו אויף ברויט וואס ווערט גיבאקין פון נייע ווייץ אדער קארין. ווייל מען קען נישט דער קענין דם ברויט וום עס ווערט גיבאקין פון דר נייע תבואה. של״ה:

(עג) טעם. וואס מען מאכט נישט אברכה ווען מען גיט צדקה גלייך ווי מען מאכט אברכה אויף אנדרי מצות. א) ווייל צדקה

בעראך

אובין. האט צו איהם גיזאגט דער בעש״ט זאג נאך די איבריגע זאכען וואס דו האסט אין דיין מחשבה. האט ער זיך דער מאנט און האט דעם בעש״ט דער צייל׳ט דאס גאנצע ענין. און ווי אזוי ער איז צוריק מחמד זכות אזוי איז דער גזר דין בטל גיווארען. האט איהם הבעש״ט דער איבער מוסר גיזאגט. דאס מיינט מען אין פרק א׳ אל תהי דן יחידי. ווען דו זעהסט אין דיין חבר איין פעהלער זאלסטו איהם נישט תיכף דן זיין אויף חוב. נאר זאלסט זוכען א זכות אויך אויף איהם:

א) עס איז א מצות עשה צו געבין צדקה אויך ווען מען גיט צוזאמין געמען צדקה איז אויך א דבר גדול עס היט איהם אפ פון אלעם שלעכטין אויף בידע וועלטען:

אזוי ווי עס האט זיך גיטראפען א מעשה נפלא ביי הרב הצדיק הקדוש מבאדריטשוב זצוק״ל עס איז איינער גישטארבען איז מען גיגאנגען פרעגען להרב הצדיק מבארדיטשוב וואו מען זאל איהם לייגין דער איז גיוועזען פון די אנשים פשוטים האט הרב הצדיק איהם געהייסען לייגען געבען איין שניידער וואס ער איז נאך פאר דרייסיג יאהר גישטארבען ער איז אויך גיוועזין אזוי איין מענש. ווי מען האט אן גיהויבען צו גראבען האט מען געזעהען ווי ער ליגט גאנץ מיט די קליידער איז מען געלאפען זאגען להרב הצדיק די מעשה דאס דער שניידער ליגט גאנץ נישט פערפוילט. איז איהם זייער א וואונדער גיוועזען האט הרב הצדיק דעם שמש געגעבען זיין פערטשיילע און האט איהם גיזאגט דאס ער זאל גיין צו דעם מת און איהם ווייזען א צייכען זיין טיכיל און איהם זאגין דאס הרב מבארדיטשוב האט איהם גיהייסין תיכף קומען. האט דער שמש אזוי גיטהון איז דער מת געקומען האט הרב מבארדיטשוב איהם גיפרעגט וואס איז די מעשה וואס דו ליגסט נאך גאנץ איך ווייס דאך וואס דו ביסט געוועזען. האט דער מת גיזאגט די מעשה איז אזוי איך בין גיוועזען א שניידער איינמאל איז צו מיר איינער גיקומען איך זאל איהם געבין א נדבה אויף פדיום שבויים. האב איך איהם גיפרעגט ווי פיעל עס פעהלט נאך איהם

נעלד

בֶּעדַארְף גֶּעבְּן נֶעבִּין מִיט שִׂמְחָה אִין דָאס רוֹב מֶענְטְשִׁין גִיבֶּען נִישְׁט צְדָקָה מִיט שִׂמְחָה דוּרְךְ דֶעם מַאכְט מֶען נִישְׁט קֵיין בְּרָכָה אוֹיף צְדָקָה· בשם הרב הצדיק הקדוש מוהר״ר מנחם מענדל מפריסטיק זצוק״ל;

טעם

גֶעלְד הָאט עֶר מִיר גִיעֶנְטְפֶערְט עֶס פֶעהְלְט אִיהְם נָאךְ צְוֶועלְף רוּבִּיל הָאבּ אִיךְ גִיזָאגְט צוּ אִיהְם אִיךְ וֶועל דִיר גֶעבִּין דִי צְוֶועלְף רוּבִּיל בְּאוֹפָן אַז זָאלְסְט אָן טְהוּן דֶעם מַאנְטִיל וָואס אִיז בַּיי מִיר גִילֶעגִין אִיבֶּער צוּ גֵייעֶן פוּן אַיין פְּרִיצָה אוּן זָאלְסְט מִיט דֶעם מַאנְטִיל גֵיין זִיבֶּען מָאל אַרוּם דֶעם רַאטְה־הויז אוּן מֵיינֶע אַלֶע יוּנְגֶען וֶועלִין נָאךְ גֵיין מִיט קַאטְשֶׁערֶעס אוּן לָאפִּיטֶעס אַז דוּ וֶועסְט אַזוֹ טְהוּן אַזוֹי וֶועל אִיךְ דִיר גֶעבִּין דִי צְוֶועלְף רוּבִּיל. הָאט זִיךְ דֶער מֶענְשׁ גִיטְרַאכְט עֶס וֶועט בַּיי אִיהְם נָאךְ אִיבֶּערְבְּלַייבִּין פִיעֶר וָואכִין בִּיז עֶר זָאל מַאכֶען צְוֶועלְף רוּבֶּעל אוּן אַזוֹי וֶועט עֶר תֵּיכֶּף אִיבֶּערְקוּמֶען הָאט עֶר אַזוֹי מַסְכִּים גֶעוֶועזֶען אוּן הָאט אָן גִיטָאן דֶעם אַלְטֶען מַאנְטִיל אוּן דִי אַלֶע יוּנְגֶען זֶענֶען מִיט אִיהְם זִיבֶּען מָאל אַרוּם גֶעגַאנְגֶען דָאס רַאטְה־הויז מִיט גְרוֹיסֶע קוֹלוֹת אוּן גִילֶעכְטֶערְס אוּן אִיךְ הָאבּ אִיהְם גִיגֶעבִּין דִי צְוֶועלְף רוּבִּיל. לְיָמִים אִיז עֶר גִישְׁטָארְבֶּען אִיז נִישְׁט גִיוֶועזֶען אוֹיף תַּכְרִיכִים הָאט מֶען גֶענוּמֶען דִי וַוייסֶע פַּאטְשִׁיוְוקֶע וָואס אִיז גִיוֶועזֶען אוּנְטֶער דֶעם אַלְטֶען מַאנְטֶעל אוּן מֶען הָאט פוּן דֶעם גִימַאכְט תַּכְרִיכִים. אַצִינְד מִיט דֶעם כֹּחַ וָואס דֶער מֶענְשׁ הָאט אַרַיין גִילֶעגְט אִין דֶער מַאנְטִיל פוּן דֶער מִצְוָה וָואס עֶר הָאט גֶעטְהוּן. אִיז אִיהְם דָאס מַצִּיל אוּן אִיז נִישְׁט פֶערְפוֹילְט גִיוָוארֶען. אַ סִימָן בַּיי דֶעם לִיגְקֶען פוּס אִיז נִישְׁט אוֹיס גִיגַאנְגֶען דִי לֶענְג פוּן דֶער פַּאטְשִׁיוְוקֶע אִיז דָאס שְׁטִיק פוּס פֶערְפוֹילְט גֶעוָוארֶען. הָאט הרב הצדיק מבארדיטשוב גִיזָאגְט דָאס מֶען זָאל אִיהְם גֶעבֶּען אִיהְם מַאכִין וַוייטֶער לַיינֶען. קוֹדֶם וֶועהְט מֶען אַרוּם זַיי וַוייט דֶער כֹּחַ פוּן צְדָקָה אִיז גְרוֹיס דָאס עֶס הִיט אָפּ פוּן אַלֶעם שְׁלֶעכְטִין: בשם הרב הצדיק הקדוש מסאסוב שליט״א:

אוֹיךְ אִין סֵפֶר רַחֲמֵי הָאבּ וֶועלְט גִיבְּרֶענְגְט אַ מַעֲשֶׂה נִפְלָא פוּן רַבֵּינוּ אֱלִיעֶזֶר דֶער פָּאטֶער פוּן דֶעם בעש״ט ז״ע זַיין דִירָה. אִיז גִיוֶועזֶען אִין אַ דָארְף אוּן אִיז גִיוֶועזֶען אַ גְרוֹיסֶע מַכְנִיס אוֹרֵחַ אוּן הָאט גִיזֶעצְט שׁוֹמְרִים אִין עֶק דָארְף אוּן הָאט אָן גִיזָאגְט דֶעם שׁוֹמֵר דָאס אַזוֹי וִוי עֶס וֶועט נָאר קוּמֶען אַיין אוֹרֵחַ זָאל עֶר אִיהְם תֵּיכֶּף זָאגִין דָאס עֶר זָאל גֵיין צוּ ר׳ אֱלִיעֶזֶר אוּן דָארְט וֶועט אִיהְם גוּט זַיין כְּדֵי דֶער אוֹרֵחַ זָאל נִישְׁט דֶער וַוייל זָארְגֶען וִוי עֶר זָאל גֵיין בַּיי אַזַא מָקוֹם וִוי מֶען קֶען אִיהְם נִישְׁט. אוּן אַז דֶער אוֹרֵחַ אִיז גִיקוּמֶען הָאט עֶר אִיהְם תֵּיכֶּף גִיגֶעבֶּען אַ שֵׁיינֶע נְדָבָה נָאךְ פַאר דֶעם עֶסִין כְּדֵי עֶר זָאל עֶסִין מִיט שִׂמְחָה וָוארִין בַּיי אַיין אַרוּם מַאן אִיז גֶעבִּיךְ דֶער עִיקָר דָאס מֶען זָאל אִיהְם גֶעלְד גֶעבִּין עֶר זָאל הָאבִּין וָואס אַהֵיים צוּ בְּרֶענְגְען. אַיין מָאל הָאט מֶען אִין הִימֶעל גֶעלוּיבְּט זַיינֶע גוּטֶע הַנְהָגוֹת. הָאט מֶען אִין הִימֶעל מַסְכִּים גִיוֶועזֶען דָאס מֶען זָאל אִיהְם מִיט עֶפֶּעס פְּרִיוֶוען. הָאט מֶען גִיזָאגְט וֶוער עֶס זָאל גֵיין פְּרִיוֶוען הָאט דֶער ס״ם גִיזָאגְט אַז עֶר וֶועט גֵיין. הָאט אֵלִיָּהוּ ז״ל גֶעזָאגְט עֶס אִיז נִישְׁט גוּט דָאס דוּ זָאלְסְט גֵיין אִיךְ וֶועל גֵיין. אִיז אֵלִיָּהוּ ז״ל צוּ אִיהְם גִיגַאנְגֶען אוּן אִיז צוּ אִיהְם אָן גֶעקוּמֶען שַׁבָּת נָאךְ חֲצוֹת אַזוֹי וִוי אַיין אָרוּם מַאן מִיט זַיין שְׁטֶעקִין אוּן מִיט זַיין טָארְבֶּע. אוּן אִיז צוּ ר׳ אֱלִיעֶזֶר אַרַיין גִיקוּמֶען אוּן הָאט גִיזָאגְט

(עד) טעם. וָואס מֶען זָאגְט בַּייא תְּפִלַּת עַרְבִית והוא רחום. וַוייל דִיא פּוֹשְׁעִים וֶוערִין גִישְׁלָאגֶען צְווִישֶׁען מִנְחָה אוּן מַעֲרִיב אוּן מֶען זָאגְט בַּייא דִיא מַלְקוֹת דְּרַייא מָאהְל וְהוּא רַחוּם. דוּרְךְ דֶעם רוּפְט דֶער חַזָּן אוֹיס וְהוּא רַחוּם יְכַפֵּר עָוֹן. ספר המנהיג:

(עה) טעם. וָואס מֶען זָאגְט ברוך ה׳ לעולם אמן ואמן בַּייא דֶער תְּפִלָּה פוּן מַעֲרִיב. וַוייל מֶען הָאט גוֹזֵר גִיוֶועזֶען שְׁמַד אוֹיף דִיא יִשְׂרָאֵל דָאס זֵייא זָאלִין נִישְׁט מִתְפַּלֵּל זַיין מַעֲרִיב הָאט מֶען מְתַקֵּן גִיוֶועזֶען צוּ זָאגִין דִי פְּסוּקִים וָואס אִין זֵיי אִיז דָא י״ח הַזְכָּרוֹת. אַקֶעגִין דִיא י״ח בְּרָכוֹת פוּן דֶער שמונה עשרה, אִין אֲפִילוּ דִיא גְזֵירָה אִיז בָּטֵל גִיוָוארִין הָאט מֶען דִיא תַּקָּנָה נִישְׁט מְבַטֵּל גִיוֶועזֶען. דוּרְךְ דֶעם זָאגְט מֶען דָאס נִישְׁט אִים שַׁבָּת וַוייל אִין שַׁבָּת אִיז מֶען נִישְׁט מִתְפַּלֵּל דִיא שְׁמוֹנָה עֶשְׂרֵה פוּן אַכְצֶעהְן בְּרָכוֹת. אבודרהם:

(עו) טעם. וָואס דֶער חַזָּן נֶעמְט אַרָאפּ דֶעם טַלִּית פוּן דֶעם קָאפּ אִין דֶער צַייט וֶוען מֶען אִיז מִתְפַּלֵּל דִיא תְּפִלָּה פוּן מַעֲרִיב. כְּדֵי מֶען זָאל זִיךְ נִישְׁט טוֹעֶה זַיין צוּ זָאגִין אַז בַּייא דֶער נַאכְט אִיז אוֹיךְ דֶער חִיּוּב פוּן צִיצִית. אשל אברהם:

עניני שבת

(עז) טעם. וָואס דֶער מִנְהָג אִיז בְּכָל יִשְׂרָאֵל צוּ בַּאקְין חַלָּה לִכְבוֹד שַׁבָּת. כְּדֵי דִיא אִשָּׁה זָאל נֶעהְמִין חַלָּה. וָוארִין אָדָם הָרִאשׁוֹן אִיז בֶּעשַׁאפֶען גִיוָוארִין אִים עֶרֶב שַׁבָּת וָואס עֶר אִיז גִיוֶועזִין דִיא חַלָּה פוּן דֶער

וועלט

נוּט שַׁבָּת ווִי דֶער סֵדֶר אִיז. מִיט דֶעם שֵׂכֶל הָאט אִיהְם ר׳ אֱלִיעֶזֶר בֶּעדַארְפְט אַ״וֹיס צוּ טְרַייבֶּען וַוייל עֶר אִיז אַ מְחַלֵּל שַׁבָּת. עֶר אִיז אָבֶּער גֶעוֶועזִין אַ סַכְּנָה אוּן הָאט אִיהְם נִישְׁט גֶעוָואלְט מְבַיֵּישׁ זַיין אוּן הָאט אִיהְם תֵּיכֶף גִיגֶעבִּין צוּ עֶסִין שָׁלֹשׁ סְעוּדוֹת אוּן אוֹיךְ סְעוּדַת מְלַוֶּה מַלְכָּה. אוֹיךְ בְּיוֹם א׳ אִין דֶער פְרִיה אִין הָאט אִיהְם אוֹיךְ גִיגֶעבֶּען אַ נְדָבָה אוּן הָאט אִיהְם נָאר נִישְׁט מַזְכִּיר גִיוֶועזֶען פוּן עִנְיַן חִלּוּל שַׁבָּת כְּדֵי עֶר זָאל אִיהְם נִישְׁט מְבַיֵּישׁ זַיין. ווִי אֵלִיָּהוּ הַנָּבִיא הָאט גִיזֶעהֶען זַיין גוּטֶען מִנְהָג. הָאט עֶר זִיךְ צוּ אִיהְם מְגַלֶּה גֶעוֶועזֶען אוּן הָאט צוּ אִיהְם גֶעזָאגְט ווִייס אַז אִיךְ בִּין אֵלִיָּהוּ הַנָּבִיא אוּן אִיךְ בִּין דִיךְ גֶעקוּמֶען פְרֵיהֶען אִין דוּרְךְ דֶעם שְׂכַר ווֶעסְטוּ זוֹכֶה זַיין צוּ אַ זוּהְן וָואס עֶר וֶועט פֶערְלַייכְטֶען דִי אוֹיגֶען פוּן דִי יִשְׂרָאֵל. הָאט עֶר זוֹכֶה גִיוֶועזֶען צוּ דֶעם הֵיילִיגֶען בעש״ט זכ״ע. אִין סֵפֶר יַד אֵלִיָּהוּ שְׁטֵייט אַז מֶען בֶּעדַארְף זִיךְ אוֹיפְשְׁטֶעלִין פַאר דִי עוֹשֵׂי מִצְוָה אִין דֶער שָׁעָה וֶוען זֵיי זֶענֶען זִיךְ מִתְעַסֵּק:

װָעלְט. אִין דִיא אִשָׁה הָאט ַקאלֶע גִימַאכְט דִיא חַלָּה פוּן דֶער װָעלְט מִיט דֶעם װָאס זִיא הָאט אִיהְם אָהְן גִירֶעדְט אַז עֶר זָאל עֶסִין פוּן דֶעם עֵץ הַדַעַת דוּרְךְ דֶעם נֶעמְט דִיא אִשָׁה חַלָּה זִיא זָאל דָאס מְתַקֵן זַיין. ילקוט בראשית:

(עח) טעם. װָאס דֶער מִנְהָג אִיז אָהְן צוּ רוּפֶען דָאס לֶחֶם װָס מֶען בַּאקְט לִכְבוֹד שַׁבָּת אִין נָאהְמִין פוּן חַלָּה. װַייל דוּרְךְ דֶעם װֶעט זִיא גִידֶענְקִין חַלָּה צוּ נֶעהְמִין. אשל אברהם סי׳ ר״ם:

(עט) טעם. װָאס מְלַייגְט דִיא חַלּוֹת אוֹיף דֶעם טִישׁ פַאר דִיא לֶעכְט שְׁטֶעלִין. כְּדֵי דֶער טִישׁ זָאל נִישְׁט זַיין אַפִּים צוּ אַדְבַר אִיסוּר. װֶעט מֶען שַׁבָּת דֶעם טִישׁ נִישְׁט קֶענִין אַװֶעק נֶעהְמִין פוּן דֶעם אָרְט. װֶען אָבֶער מֶען לֵייגְט פְרִיהֶער דִיא חַלָּה אוֹיף דֶעם טִישׁ אַזוֹי אִיז דֶער טִישׁ אַפִּים צוּ אִיסוּר אִין צוּ הֶיתֵּר. אִין דֶער הֶיתֵּר אִיז מֶעהְר חָשׁוּב װִיא דֶער אִיסוּר װַייל מֶען בֶּעדַארְף אִיהְם צוּ דֶער סְעוּדָה פוּן שַׁבָּת. ליקוטי הלכות שבת:

(פ) טעם. װָאס נָאךְ דֶעם אָפּ שְׁנַיידִין דִיא נֶעגִיל שְׁנִיטְק מֶען מִיט דֶעם מֶעסֶער אִין הָאלְץ. װָארִין דִי גְמָרָא זָאגְט אִין נִדָּה אַז מֶען שְׁנַייד מִיט דֶעם מֶעסֶער אִין אֵיין זַאךְ אִיז שׁוֹין ַקיין סַכָּנָה. דֶער עוֹלָם אִיז אָבֶער נוֹהֵג אַז מֶען טוּהְט צְװַייא זַאכֶען צוּ נִיט. צוּ שְׁנַיידֶען אִין הָאלְץ. אוֹיךְ זַייא צוּ פֶערְבְּרֶענִין. תר״ש:

(פא) טעם. װָאס מֶען בֶּעדַארְף צוּ פַארְבְּרֶענִין דִיא נֶעגִיל. װַייל פַאר דֶעם חֵטְא פוּן אָדָם הָרִאשׁוֹן אִיז זַיין מַלְבּוּשׁ גִיװֶעזֶען צִיפּוֹרֶן. אִין נָאךְ דֶעם חֵטְא אִיז דָאס מַלְבּוּשׁ פוּן אִיהְם גִיװָארִין אָפּ גִיצוֹגִין. אוּן עֶס אִיז פוּן דֶעם נִישְׁט גֶעבְּלִיבֶּען נָאר דִיא נֶעגִיל דוּרְךְ דֶעם הָאט מֶען מוֹרָא דָאס דִיא אִשָׁה זָאל נִישְׁט דוּרְךְ זַייא גִישְׁטְרָאפְט װֶערִין. װַייל זִי הָאט דָאס גוֹרֵם גִיװֶעזִין. (באר היטב סי׳ ר״ם סק״ב) דֶער פְּרִישָׁה שְׁרַייבְּט דָאס עֶס אִיז ַקיין חִילוּק צְװִישֶׁען דִיא נֶעגִיל פוּן דִיא הֶענְד אָדֶער פוּן דִיא פִים מוּז מֶען פַארְבְּרֶענִין:

(פב) טעם. װָאס מֶען שְׁנַייד ַקיין נֶעגִיל בְּיוֹם ה׳. װַייל אִין דֶעם דְרִיטֶען טָאג הֵייבִּין זַייא אָהְן צוּ װַאקְסֶען אִיז עֶס נִישְׁט אַכָּבוֹד פִיר שַׁבָּת אַז זַייא זָאלִין אִין שַׁבָּת אָהְן הֵייבֶען צוּ װַאקְסֶען. א) מחצית השקל:

טעם

א) אִין צַװָאַת ר׳ יְהוּדָא הַחָסִיד װֶערְט גִיבְּרֶענְגְט אַז מֶען זָאל ַקיין נֶעגִיל שְׁנַיידִין אוֹיךְ זִיךְ נִישְׁט אָפְּשֶׁערִין אִין ראש חוֹדֶשׁ. אֲפִילוּ ר״ח גִיפַאלְט אִין עֶרֶב שַׁבָּת זָאלֶען זִיךְ אוֹיךְ נִישְׁט שֶׁערִין װַייל עֶס אִיז אַ סַכָּנָה. אוֹיךְ זָאל מֶען ַקיין נֶעגִיל שְׁנַיידִין אִין ר״ח (ר״ה) אוֹיךְ

זאל

(פג) טעם. וואס אונזערע חכמים האבין גיזאגט דם דער ווס פארברענט די נעגיל הייסט אחסיד. ווארין דאס פארברענין דיא נעגיל איז מזיק דעם מענש אין אזוי אויך יעדע זאך וואס עס קומט פון דעם מענש. דורך דעם וועט ער אהן גערופען חסיד ווייל ער איז אויף זיך מחמיר צו פארברענין ווען אפילו עס איז איהם מזיק. תוס' נדה:

(פד) טעם. וואס מען דארף אהן צינדען צוויי לעכט ערב שבת. איין לעכט אקעגין זכור אין איין לעכט אקעגין שמור ווארין עס שטייט איין מאהל זכור. גידענק דעם שבת. אין איין מאהל שטייט שמור. היט אפ דעם שבת. און נשים זענין אין דעם מעהר נזהר ווייל זיא האט פארלאשען דאס לעכט פון דער וועלט. זיא האט גורם גיוועזען מיתה צו אדם הראשון. א) בייא דעם ערשטין מאהל לעכט בענטשין זאל זיא מאכען איין שהחיינו אזוי אויך ביי אלע מצות. ב) (יעב"ץ). אויך אין יו"ט איז מען נוהג צו צינדען צווייא לעכט אקעגין איש ואשה. ג) א"ר ס' רס"ג:

(פה) טעם. דאס נאך דעם אהן צינדען דיא לעכט בע"ש פארשטעלט מען מיט די הענד פאר די אויגען אין ב"י מאכט די ברכה. ווייל מען בעדארף מאכען די ברכה פאר דעם טוהן די"א מצוה. אין אזוי

באלד

זאל מען נישט אפשניידין די נעגיל פון די הענד און פון די פיס אין איין מאג. עס איז גלייך אז די נעגיל פון די פיס זאל מען שניידין ביום ה' אין פון די הענד ביום ו':

אויך איז אמצוה אן צו שארפען די מעסער לכבוד שבת. אין אויף אלע זאכען וואס ער קויפט אויף שבת זאל ער זאגין לכבוד שבת קודש ווארין די קדושה פון שבת ברענגט מיט כל מיני השפעות טובות שבעולם:

א) דער רמב"ם זאגט דעם טעם. ווייל די אשה איז מעהר אין דער הויז און זי איז עוסק אין די באדערפעניש פון דער הויז דרום זאל זי לעכט בענטשין:

ב) אויך ביי דעם ערשטין מאל חלה נעמען זאל זי מאכען איין שהחיינו. (ס' חלת לחם).

דער א"ר שרייבט דאס מען בעדארף שבת צו דעקען אלע טישען אפילו אין דעם חדר וואו מען עסט נישט דארט:

ג) אין דער צ"יט ווען די אשה בענטשט די לעכט לכבוד שבת זאל זי בעטין צו השי"ת אז איהרע קינדער זאלען זיין אין זיין וועג. אין ספר דעת משה ווערט גיברענגט אז ער האט גיהערט פון זיין פאטער הרב הצדיק הקדוש מוהר"ר ישראל מקאזניץ זצוק"ל אז די מוטער פון הרב הקדוש מוהר"ר שמואל קארדנייבור זצלה"ה וואס ער האט מחבר גיוועזן פיהל הייליגע ספרים האט נאר נישט גיקענט מתפלל זיין נאר אין דער צ"יט ווען זי האט גיצונדען די לעכט פון שבת האט זי מתפלל גיוועזן אין לשון פון רוס' יהי רצון אז איהר זוהן שמואל זאל זיין א תלמיד חכם:

בַּאלְד מֶען מַאכְט דִי בְּרָכָה אִיז מֶען שׁוֹין מְקַבֵּל שַׁבָּת וָועט זִיא שׁוֹין נִישְׁט קֶענֶען דִיא לֶעכְט אָהְן צִינְדֶען. דוּרְךְ דֶעם פַארְשְׁטֶעלְט זִי מִיט דִי הֶענְד דִי לֶעכְט וֶוען זִיא מַאכְט דִיא בְּרָכָה כְּדֵי זִיא זָאל עֶרְשְׁט פוּן דִיא לֶעכְט הֲנָאָה הָאבִּין נָאךְ דֶער בְּרָכָה מַאכֶען אִיז שׁוֹין גְלַייךְ וִויא מֶען מַאכְט דִיא בְּרָכָה פַאר דֶער מִצְוָה. א) רמ״א:

(פו) טעם. וָואס אַ טַייל מֶענְטְשִׁין וֶוענִין נוֹהֵג צוּ טֵיילֶען עֲשָׂבִים (מֵיֶיענְטְקִי) עֶרֶב שַׁבָּת אִין שׁוּהְל אִיבֶּר זֵיי צוּ שְׁמֶעקִין אוּן אַ בְּרָכָה מַאכֶן. וַוייל עֶס קוּמְט אִים שַׁבָּת דִיא נְשָׁמָה יְתֵירָה וָואס זִיא הָאט הֲנָאָה פוּן דֶעם רֵיחַ. מטה אפרים:

(פז) טעם. וָואס דֶער חַזָן אִיז מְקַבֵּל שַׁבָּת אוֹיף דֶעם בְּלֶעמֶער וָואס אִיז אִין דֶער מִיט שׁוּהְל. וַוייל עֶס פְלֶעגְט זַיין דֶער מִנְהָג אַז מֶען אִיז אַרוֹיס גִיגַאנְגִין פוּן דֶער שׁוּהְל מְקַבֵּל שַׁבָּת צוּ זַיין. אַזוֹי וִויא עֶס שְׁטֵייט אִין מסכת שבת דף קי״ט דְרִיבֶּער גֵייט מֶען אוֹיף דֶער בִּימָה וָואס אִיז נָאהֶנְט צוּ דֶער טִיהְר פוּן דֶער שׁוּהְל:

(פח) טעם. וָואס בַּייא דֶעם חָרוּז בואי בשלום קֶעהְרְט זִיךְ אוּם דָאס קָהָל צוּ דֶער זַייט פוּן מַעֲרִיב. וַוייל דִי שְׁכִינָה אִיז אִין מַעֲרִיב זַייט. זָאגְט מֶען צוּ דֶער שְׁכִינָה בּוֹאִי בְּשָׁלוֹם:

(פט) טעם. וָואס מֶען זָאגְט בַּייא מַעֲרִיב וְשָׁמְרוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל. וָוארִין אַז מֶען הִיטֶעט שַׁבָּת וֶוערְט מֶען אָפּ גִיהִיט פוּן אַלֶעם שְׁלֶעכְטֶען. אִין אוֹיךְ אַז דִי יוּדֶען זָאלֶען אָפּ הִיטֶען צְווֵיי שַׁבָּתוֹת א) וָואלְטֶען זֵייא תֵּיכֶּף אוֹיס גֶעלֵייזְט גִיוָוארִין. ב״י:

טעם

א) אָבֶּער יו״ט זָאל זִי מַאכֶען דִי בְּרָכָה אִין דֶער נָאךְ אָן צִינְדֶען. אַזוֹי שְׁרַייבְּט דֶער דרישה אִין נָאמֶען פוּן זַיין מוּטֶער. ועי׳ באר היטב סי׳ תקי״ג סק״ד אַז אִין יו״ט זָאלִין דִי נָשִׁים בֶּענְטְשִׁין לֶעכְט פַאר זֵייעֶר גֵיין אִין שׁוּהְל עֶס אִיז מֶעהְר מִצְוָה וִוי צוּ צִינְדֶען לֶעכְט עֶרְשְׁט וֶוען מֶען קוּמְט אַהֵיים אוּן מֶען זִיצְט אִין דֶער פִינְצְטֶער:

ב) מֶען בֶּעדַארְף זֵייעֶר זַיין גִיוָוארְנְט אָפּ צוּ הִיטֶען דֶעם שַׁבָּת בִּפְרָט דִי סוֹחֲרִים זָאלֶען צַייטְלִיךְ דִי גֶעוֶועלְבֶּען פֶערְשְׁלִיסֶען וָוארִין וֶוען עֶס אִיז נָאהֶנְט צוּ שַׁבָּת שְׁטַארְקְט זִיךְ דֶער בַּעַל דָבָר אוּן בְּרֶענְגְט זֵיי קוֹנִים. אוּן פִיעֶל מֶענְשִׁין קוּמֶען קוֹיפֶען לֶעכְט לִכְבוֹד שַׁבָּת. ע״כ זָאלְסְטוּ זֵיי נִישְׁט צוּ הֶערִין וָוארִין זֵיי זֶענֶען גֶעשִׁיקְט פוּן דֶעם בַּעַל דָבָר: אֵיין מעשה נפלא מהגביר ר׳ איסורל עֶר הָאט גִיהַאט אַ גְרוֹיס גִיוֶועלְבּ פוּן אַלֶע מִינִים זֵיידֶען צֵייג. אוּן זַיין מִנְהָג אִיז גִיוֶועזֶען אַזוֹי וִוי עֶס אִיז גֶעקוּמֶען פְרַייטִיג זַייגֶער צְוֶועלְף הָאט עֶר תֵּיכֶּף דָאס גִיוֶועלְבּ פֶערְשְׁלָאסֶען. אֵיין מָאל הָאט זִיךְ דֶער ס״ם אִין אִיהְם

מ״נא

(צ) טעם. וואס מען זאגט נאך דער תפלה נאך אמאהל ויכלו. כדי מען זאל מוציא זיין אזוי איינעם וואס ער קען נישט מתפלל זיין. אויך דארף מען זאגן ויכלו שטייענדיג ווייל דאס איז איין עדות צו השי״ת אויף מעשה בראשית אין אזוי ווי עדות בעדארפן עדות זאגן שטייענדיגערהייט אזוי בעדארף מען ויכלו אויך זאגן שטייענדיג. טור סי׳ רס״ח:

(צא) טעם. וואס מען זאגט נישט במה מדליקין אין יום טוב ווען עס גיפאלט אין ערב שבת. ווייל מען קען נישט זאגן עשרתם. וואריין אין יו״ט גיבט מען נישט מעשר. לבוש:

(צב) טעם. ווס מען מאכט אין שיהל קידוש אפילו מען עסט נישט דארט. כדי צו לערנין דעם המון עם דעם סדר פון קידוש. כלבו:

(צג) טעם. וואס מען טאר נישט קידוש מאכען אויף אכוס פגום ווען אפילו עס איז דא אשיעור כוס. ווייל עס ווייזט אוים אז מען מאכט קידוש אדער מען בענשט אויף דעם וואס מען האט איבר גילאזט. ווען מען האט אבער נישט קיין אנדערין כוס קאן מען דעם כוס מתקן זיין מען זאל אין איהם אריין גיסען אביסעל וואסער. אזייל מענשין וועניג זיך נוהג דאס ווען מען טרינקט אפ פון אכוס אין מען ווי״ל איהם מתקן זיין

וארפען

מקנא גיוועזען און איז איהם גקומען פריזען. ער האט זיך פערקליידעט אין געשטאלט פון א גרויסען שר און האט געקויפט פיעל טייערע סחורות און האט זיך אויף יעדער סחורה פערגלייכט נאר מען האט נאך נישט געהאט אפגימאכטען ווי פיעל איילען עס איז אין יעדער סחורה. דערווייל איז דער ייגער געוואדען צוועלף. איז דער נכיר גינאנגען דאס גיוועלב פערמאכען אזוי ווי זיין שטייגער איז גיוועזין האט איהם דער שר זייער גיבעטען ער זאל איהם געבען די סחורה און ער האט נישט גיוואלט און האט שאדען געהאט פיעל געלד. האט מען איהם גיגעבן א שכר דאס ער האט גיהאט א בן קדוש רבינו הרמ״א וואס ער איז דאס לעבט פון ישראל:

אויך האט דערציילט הרב הצדיק רבי בערצי מנאדבורנא זצוק״ל דאס רבי שבתא מראשקיב איז נסתלק גיווארין אין עש״ק און פאר נאכט איז צו איהם געקומען א שליח אז ער זאל גיין אין דעם היכל וואו מען איז מקבל שבת אין עולם עליון. איז ער נאך גינאנגען דעם שליח און ווי ער איז גיקומען צו דער טיהר פון דעם היכל האט ער גיזעהען שטיין איין אדם זקן נכבד האט איהם רבי שבתי גיפרעגט פאר וואס ער גייט נישט אריין האט איהם דער אלטער גיענטפערט אז מען לאזט איהם נישט אריין ביז אין דער פריה ווייל זיין מנהג איז תמיד גיוועזען ער האט נישט אן גיטאן איין ווייס העמד לכבוד שבת ערשט אין דער פריה:

ווארפן זייא אין איהם איין בּרעקילי פון ברוט דאס איז א מנהג שטות א)
לבוש סי' קפ"ב:

(צד) טעם. וואס מען זאגט ויכלו פאר קידוש. כדי ער זאל מוציא זיין זיינע קינדער און זיין ב"ב וואס זייא זענין נישט געוועזען אין שיהל אין האבין נישט געהערט זאגין ויכלו. (תוס' ע"פ דף ק"ו). דורך דעם הייבט מען אין שיהל אהן ביי דעם קידוש די ברכה בפה"ג ווייל מען האט שוין געזאגט ויכלו:

(צה) טעם. וואס מען מוז מאכין קידוש בייא דעם ארט וויא מען עסט. ווייל עס שטייט אין פסוק וקראת לשבת עונג. מיינט מען בייא דעם ארט פון תענוג וויא מען עסט דארט זאל זיין דער קידוש.
רשב"ם פסחים:

(צו) טעם. וואס מען דעקט צו די חלה בשעת דעם קידוש. כדי די חלות זאלין נישט זעהן זייער בושה וואריין עס שטייט פריער אין פסוק ארץ חטה ושעורה. אין דער נאך שטייט ערשט גפן. אין מיר מאכין פריהר קידוש אויף וויין דורך דעם דעקט מען צו די חלות כדי זיי זאלין נישט זעהן זייער בושה. טור סי' ער"א:

(צז) טעם. וואס מען מוז ביי קידוש טרינקען ארוב פון ארביעית. כדי ער זאל הנאה האבין פון דעם כוס של ברכה. האבין דיא חכמים משער געוועזין אז עס וועט נישט אהן גערופען הנאה. נאר אז מען טרינקט ארוב פון ארביעית. אבער אז מען טרינקט ווייניגער פון ארוב רביעית איז עס אברכה לבטלה. ווייל דער כוס איז אחיוב. (לבוש סי' ער"א). אבער בייא איין אנדערי זאך ווען מען איז נאר אפילו עפּים טועם מוז מען שוין אברכה מאכען:

טעם

א) אין דער צוואה פון הגאון הקדוש מהר"ר נפתלי כ"ץ וצוק"ל שטייט געשריבען אז דער מנהג איז געווען פון הגאון בעל טורי זהב ז"ל אז ער האט געזאגט דעם קידוש פון שבת און יו"ט אין סידור. און האט געזאגט דעם טעם. ווייל עס איז דא א קדושה אין די אותיות. און נאך א טעם האט ער געזאגט. ווייל אמאל איז ער איין ארח ביי איין עם הארץ אדער ער זיצט מיט איהם אין שטוב. און דער עם הארץ קען נישט דעם קידוש בעל פה אז ער זאל איהם גלייך זאגען. און וועט בושה האבען צו זאגין קידוש אין סידור. דורך דעם האט ער אליין אויך געמאכט קידוש אין סידור. כדי דער עם הארץ זאל אויך אזוי טהון און זאל זיך נישט שעמען. און טייל מאל פרעגט ער איהם זאגין טהו אויך אזוי ווי איך טהו און מאך קידוש אין סידור. דאס איז איין ערהליכער מנהג:

(צח) טעם. וָואס מֶען בַּאדַארְף מַאכִין אַמוֹצִיא אוֹיף צְוַוייא חַלוֹת. וַוייל עֶס שְׁטֵייט אִין דֶער תּוֹרָה לָקְטוּ לחם משנה. מֶען הָאט עֶשׂ"ק טָאפֶּעל נִיקְלִיבֶּן פוּן דֶעם מָן. דוּרְךְ דֶעם נֶעמְט מֶען צְוַוייא חַלוֹת עֶס זָאל זַיין אַצֵייכֶען צוּ דֶעם מָן. אבודרהם:

(צט) טעם. וָואס מֶען צֵייכֶענְט אִין שַׁבָּת דִי מוֹצִיא מִיט אַמֶעסֶער פַאר דֶער בְּרָכָה. וַוייל עֶס שְׁטֵייט אִין שו"ע דָאס מֶען דַארְף אַרוּם שְׁנַיידֶען דִיא מוֹצִיא פַאר דֶער בְּרָכָה. אָבֶּער שַׁבָּת קֶען מֶען נִישְׁט אַרוּם שְׁנַיידֶען וַוייל דִי חַלוֹת בַּאדַארְפִין זַיין גַאנְץ דוּרְךְ דֶעם צֵייכֶענְט מֶען אַרוּם דִי חַלָּה. לבושי שרד סי' רע"ד:

(ק) עוד טעם. וַוייל מֶען דַארְף אָהְן הֵייבֶּן דִי מוֹצִיא אוֹיף דֶעם אָרְט וְוִי עֶס אִיז נִיט אוּים נִיבַּאקְקֶען אִין אַז מֶען וֶועט וֶועלִין מַכֵוִין זַיין דָאס אָרְט נָאךְ דֶער בְּרָכָה וֶועט זַיין אַהֶפְסֵק צְווִישֶׁען דִי בְּרָכָה. דוּרְךְ דֶעם צֵייכֶענְט מֶען צוּ עֶרְשְׁט דָאס אָרְט מִיט דֶעם מֶעסֶער: א)

(קא) טעם. וָואס מֶען עֶסְט פִּישׁ אִין שַׁבָּת. וַוייל מִיר גֶעפִינֶען בְּמַעֲשֵׂה בְּרֵאשִׁית דָאס לָשׁוֹן בְּרָכָה צוּ דְרַייא זַאכֶען. אִין דְרַייא טָאג אֵיין טָאג נָאךְ דֶעם אַנְדֶערִין. בְּרָכָה צוּ דָגִים בְּיוֹם ה'. בְּרָכָה צוּ דֶעם מֶענְשׁ בְּיוֹם ו'. בְּרָכָה צוּ שַׁבָּת בְּיוֹם ז'. דוּרְךְ דֶעם דֶער מֶענְשׁ וָואס עֶסְט פִּישׁ אִים שַׁבָּת לְכָבוֹד שַׁבָּת וֶועט וֶוערִין נִיבֶּענְשְׁט מִיט דְרַייא מָאהְל בְּרָכָה. בני יששכר: ב)

(קב) טעם. וָואס מֶען אִיז אִין שַׁבָּת מִתְפַּלֵּל דְרַייא תְּפִלּוֹת אֵיין תְּפִלָּה פַארְעֶנְדֶערְט פוּן דֶער אַנְדֶערִי. **אתה קדשת. ישמח משה. אתה אחד.** אִין יו"ט הָאט מֶען נִישְׁט מְתַקֵן גִיוֶועזֶען נָאר אֵיין תְּפִלָּה **אתה בחרתנו** צוּ **ערבית. שחרית. מנחה.** וַוייל שַׁבָּת וֶוערְט אָהְן נִירוּפֶען חָתָן. דוּרְךְ דֶעם הָאט מֶען מְתַקֵן גִיוֶועזֶען **אתה קדשת.** דוּרְךְ דִיא קִדּוּשִׁין וָואס דֶער חָתָן נִיט דֶער כַּלָּה. אִין **ישמח משה.** דוּרְךְ דֶער שִׂמְחָה פוּן דֶעם חָתָן מִיט דֶער כַּלָּה. דֶער נָאךְ מוּסָף. אַקֶעגִין וואס

א) דֶער מַחֲצִית הַשֶּׁקֶל שְׁרַייבְּט אַז מֶען דַארְף מִיט דֶעם מֶעסֶער נוּט אַרוּם צֵייכֶנֶען נִישְׁט אַזוֹי ווִי דִי וָואס וֶוענֶען זִיךְ נוֹהֵג דָאס זֵיי מַאכִין נוּר אַזוֹי אַרוּם מִיט דֶעם מֶעסֶער:

ב) ובשם הרב הצדיק הקדוש מרימאנוב זצוק"ל אַז מִיט דֶער קְדוּשָׁה פוּן שַׁבָּת נֵייעֶן מִיט אַלֶע מִינֵי הַשְׁפָּעוֹת אִין דֶער וֶועלְט. דֶעריבֶּער דַארְף דֶער מֶענְשׁ בַּיי אַיְעדֶער זַאךְ וָואס עֶר טְהוּט לְכָבוֹד שַׁבָּת. צוּ זָאגִין לְכָבוֹד שַׁבָּת קוֹדֶשׁ:

וָואס דֶער חָתָן אִיז מוֹסִיף צוּ דֶער כַּלָּה אוֹיף דֶער כְּתוּבָּה. אִין דוּרְךְ דֶעם יִחוּד פוּן דֶעם חָתָן מִיט דֶר כַּלָּה זָאגְט מֶען צוּ מִנְחָה אתה אחד. אבודרהם:

(קג) טעם. אַז וֶוען יו״ט גִיפַאלְט אִים שַׁבָּת אִיז מֶען נִישְׁט מִתְפַּלֵל דִיא תְּפִלָּה וָואס מֶען הָאט מְתַקֵן גִיוֶועזֶען אוֹיף שַׁבָּת נָאר מְזָאגְט בַּייא אַלֶע תְּפִלּוֹת אַתָּה בְחַרְתָּנוּ נָאר אִין דֶער מִיט אִיז מֶען מַזְכִּיר פוּן שַׁבָּת. מֶען אִיז דָאךְ מִיט דֶעם חוֹז פוֹגֵם אִין כָּבוֹד פוּן שַׁבָּת. וַוייל דִיא קְדוּשָׁה פוּן שַׁבָּת אִיז דָאךְ הַאַרְבֶּער פוּן אַלֶע יָמִים טוֹבִים. נָאר מִיט דֶעם אִיז אַגְרוֹיסֶער כָּבוֹד צוּ שַׁבָּת אַז דִיא קְדוּשָׁה פוּן שַׁבָּת אִיז גְרוֹיס. וַוייל שַׁבָּת אִיז אַזוֹי וִויא אַיין בַּעַל הַבַּיִת. אִין יו״ט אִיז אַזוֹי וִויא אַיין אוֹרֵחַ וָואס קוּמְט אַיינְשְׁטֵיין בַּייא דֶעם בעה״ב. אִין דֶער סֵדֶר אִיז אַז דֶער בעה״ב מוּזְט אָהְן כָּבוֹד דֶעם אוֹרֵחַ מֶעהְר וִויא זִיךְ. אַזוֹי אוֹיךְ אִיז שַׁבָּת דֶער בעה״ב מְכַבֵּד דֶעם אוֹרֵחַ. דוּרְךְ דֶעם אִיז מֶען מִתְפַּלֵל דִיא תְּפִלָּה פוּן יו״ט. אָבֶּער בַּייא דֶעם אוֹיס לָאזֶען פוּן דֶער תְּפִלָּה זָאגְט מֶען צוּ עֶרְשְׁט מקדש השבת וַוייל דֶער סֵדֶר אִיז אַז דֶער אוֹרֵחַ בֶּענְשְׁט מִיט זַיין בְּרָכָה דֶעם בעה״ב. בני יששכר:

(קד) טעם. וָואס בערבית זָאגְט מֶען אִין דֶער תְּפִלָּה וינוחו בה. בשחרית בו. אִין בַּייא מנחה וינוחו בם. וַוייל בַּייא עַרְבִית אִיז אַזוֹי וִויא אַכַּלָּה אִין אִיהְר פָאטֶערְס הוֹיז וָואס דִיא שִׂמְחָה וֶוענְט זִיךְ אִין אִיהְר. בַּייא שַׁחֲרִית אִיז אַזוֹי וִויא אַכַּלָּה אִין דֶעם הוֹיז פוּן דֶעם שְׁוֶועהְר וָואס דִי שִׂמְחָה וֶוענְט זִיךְ אִין אִיהְם. אִין בַּייא מִנְחָה אִיז דִי שִׂמְחָה דוּרְךְ בֵּיידֶע זָאגְט מֶען וינוחו בם. הו״ש:

(קה) טעם. וָואס מֶען לֵיינְט אִין שַׁבָּת פַאר זִיבֶּען מֶענְטְשִׁין אִין דֶער תּוֹרָה. וַוייל אֶפְשַׁר הָאט זִיךְ אַמֶענְשׁ גֶעמְ־אָפֶען אַיין אוֹנֶם אִין אִיז נִישְׁט גִינַאנְגִין אִין שִׁיהְל אַנַאנְצֶע וָואךְ אִין הָאט נִישְׁט גִיהֶערְט בָּרְכוּ. וֶועט עֶר אַצוּנְד הֶערִין בָּרְכוּ פוּן דִיא מֶענְטְשִׁין זִיבֶּען מָאהְל. וֶועט עֶר שׁוֹין יוֹצֵא זַיין. טור ס״ רפ״ב:

(קו) טעם. וָואס דֶער קוֹרֵא זָאגְט אָמֵן פַאר דֶעם לֵיינֶען מִיט אַהוֹיךְ קוֹל. כְּדֵי דִיא מֶענְטְשִׁין זָאלִין וִויסֶען אִין הֶערִין וֶוען מֶען הֵייבְּט אָהְן צוּ לֵיינֶען אִין דֶער תּוֹרָה. בשם הרב הצדיק הקדוש מוהר״ר פנחס מקאריץ וצוק״ל:

(קז) טעם. וָואס מֶען לֵיינְט אִין דֶער תּוֹרָה צוּ יששכר. ישכר. וַוייל יִשָּׂשכָר הָאט נִיהַאט אַזִיהְן וָואס עֶר הָאט אִיהְם אַנָאמֶען

גִינֶעבִּין יוֹב. אִין דֶעמִילְט אִיז גִיוֶועזֶען אֵיין ע״ז וָואס הָאט גֶעהֵייסֶען יוֹב. אִיז דֶער ווֹהְן גֶעקוּמֶען צוּ זַיין פָּאטֶער זִיךְ בֶּעקְלָאגִין פַאר וָואס עֶר הָאט אִיהְם אַנָאמֶען גִינֶעבִּין וִוי דִיא ע״ז. הָאט אִיהְם דֶער פָּאטֶער גִינֶעבִּין אֵיין אוֹת פוּן זַיין נָאמֶען דִיא שי הָאט מֶען אִיהְם גֶערוּפֶען יָשׁוּב. דוּרְךְ דֶעם לֵיינְט מֶען יִשָׂכָר מִיט אֵיין ש׳: א)

(קח) טעם. וָואס מֶען רוּפְט אוֹיף עֶטְלִיכֶע מֶענְטְשִׁין אַהוֹסָפָה. וַוייל אֶפְשַׁר הָאט מֶען פְרִיהֶר אֵיינֶעם אוֹיף גֶערוּפֶען וָוס עֶר וַוייסְט נִישְׁט קֵיין צוּרַת הָאוֹתִיוֹת אַזוֹי וֶועט עֶר נִישְׁט גִירֶעכִינְט. דֶער עוֹלָם אִיז נִישְׁט נִזְהָר אִין וֶועגִין צוּ פִיהְל מוֹסִיף אוּן רוּפֶען אוֹיף צוּ הוֹסָפָה קְלֶענֶערִי מֶענְטְשִׁין פוּן דִיא עֶרְשְׁטֶע אִין נָאךְ דֶעם טַעַם בֶּעדַארְף מֶען אוֹיף רוּפֶען אֲנָשִׁים חֲשׁוּבִים צוּ הוֹסָפָה. ב) פ״מ סי׳ קל״ה סק״ה:

(קט) טעם. וָואס מֶען אִיז נוֹהֵג אוֹיף צוּ רוּפֶען אֵיין אָדָם חָשׁוּב אַחֲרוֹן. וַוייל בִּזְמַן הַמִשְׁנָה הָט מֶען נִישְׁט גִימַאכְט דִי בְּרָכָה אַחֲרוֹנָה בַּייא דֶער תּוֹרָה נָאר דֶער וָואס אִיז גִיוֶועזֶען אַחֲרוֹן. אִין דֶער הָאט אוֹיךְ גוֹלֵל גִיוֶועזֶען דִיא ס״ת. תוי״ט מגילה:

(קי) טעם. וָואס אוּנְזֶערִי חֲכָמִים הָאבִּין מְחַיֵיב גִיוֶועזִין מַעֲבִיר צוּ זַיין דִי סֶדְרָה יֶעדֶער וָואךְ **שנים מקרא ואחד תרגום**. כְּדֵי מֶען זָאל זַיין רָגִיל אִין דֶער תּוֹרָה. לבוש סי׳ רפ״ה:

(קיא) טעם. אַז רֹאשׁ חוֹדֶשׁ גִיפַאלְט אִין שַׁבָּת לָאזְט מֶען נִישְׁט אוֹיס אִין דֶער בְּרָכָה פוּן מַפְטִיר מְקַדֵשׁ הַשַׁבָּת וְיִשְׂרָאֵל וְרָאשֵׁי חֳדָשִׁים. וַוייל וֶוען נִישְׁט שַׁבָּת אִיז נִישְׁט דָא מַפְטִיר בַּיי ר״ח. סֵפֶר הַתַּנְיָא:

(קיב) טעם. וָואס דֶער חַזָן הַאלְט דִי ס״ת אִין זַיין הַאנְד בְּשַׁעַת עֶר זָאגְט יקום

א) ובשם הרב הצדיק הקדוש מוהר״ר צבי מזידיטשוב רָאם בִּיז פ׳ פנחס הַארְף מֶען לֵייעֶנֶען יששכר מִיט צְוֵויי שִׁינִ״ן. אוּן פוּן פ׳ פנחס אוּן וַוייטֶער לֵייעֶנְט מֶען מִיט אֵיין שִׁי״ן. וָוארִין בִּיז פרשת פנחס גִיפִינְט מֶען נָאךְ נִישְׁט דֶעם נָאמֶען יָשׁוּב דוּרְךְ דֶעם בֶּעדַארְף מֶען לֵייעֶנִין יששכר מִיט צְוֵויי שִׁי״ן:

ב) מֶען טָאר נִישְׁט אוֹיף רוּפֶען אֵיין בְּרוּדֶער נָאךְ דֶעם אַנְדֶערִין. אוֹיךְ נִישְׁט אַ פָּאטֶער מִיט זַיין זוּהְן פַאר אֵיין עַיִן הָרָע. אֲפִילוּ מֶען הָאט אִיהְם גִירוּפֶען זָאל עֶר נִישְׁט גֵיין. אַ זֵיידִין מִיט זַיין אֵיינִיקִיל קֶען מֶען דֶעם צְוֵוייטֶען אוֹיף רוּפֶען צוּ מַפְטִיר. שערי אפרים: אוֹיךְ אַז דֶער מַפְטִיר אִיז נָאךְ נִישְׁט בַּר מִצְוָה קֶען מֶען מֵיקֵל זַיין. אַזוֹי אוֹיךְ בְּשַׁבָּת אָדֶער יו״ט וָואס מֶען לֵייעֶנְט אִין צְוֵויי סְפָרִים. אוּן פַאר דֶעם מַפְטִיר לֵייעֶנְט מֶען אִין אֵיין אַנְדֶער סֵפֶר אוּן עֶס אִיז אוֹיךְ דָא אַ הֶפְסֵק פוּן קַדִישׁ קֶען מֶען מֵיקֵל זַיין. שערי אפרים:

יקום פורקן, ווייל ער איז דעמאלט מתפלל אויף לומדי תורה.
ט"ז סי' רפ"ד סק"א:

(קיג) טעם. וואס מזאגט אב הרחמים אין שבת וואס מען בענטשט ר"ח אייר און ר"ח סיון. ווייל דעמאלט איז געוועזן זייער גרויסע צרות צו ישראל אין פיהל קהלות קודש וועגן חרוב געווארן שנת תתנ"ו א) לאלף ה'. וועון אפילו עס איז דארט אברית מילה אדער אחתן זאגט מען אב הרחמים. פמ"ג:

(קיד) טעם. אז מען מאכט איין מי שבירך וועגן אחולה איז מען איהם מזכיר אויף דעם נאמען פון זיין מוטער. ווייל עס שטייט אין פסוק דוד המלך האט געזאגט והושיעה לבן אמתך. לערינט פון דעם

א) אין ספר ערבי נחל שטייט דאס עס איז בקבלה איש מפי איש אז איינער קומט אום אויף קידוש השם פיהלט ער נאר ניטש יסורים. ווייל אין דער צייט וואס ער גייט צו דער מיתה ברענגט ער אויף אלע זיינע חושים מיט גרויס התלהבות צו השי"ת: בספר עמוד העבודה ווערט געברענגט א מעשה אז אין זיינע דורות האט מען אויף איינעם אוים געטראכט איין בלבול פון עלילת דם און ער איז נידרגית געווארן אויף קידוש השם מיט א מיתה משונה מען האט איהם דורך זיין נוף דורך געשטאכין אשטאנג פון האלין מיט גרוים קראפט עס האט איהם דורך געלעכערט די בני מעיים אין די שפיץ שטאנג איז איהם ארוים דורך דעם אויער. דאס איז געוועזן ערב שבת פאר נאכט. אין די גאנצע וואך האט ער גאר נישט טועם געוועזן. ער האט די גאנצע וועקם טאג געפאסט אין פאר קידוש האט מען איהם נידרגית אין פר זיין טויט האט ער געזונגען שירות ותשבחות מיט גרוים התלהבות. האט מען איהם געפרעגט אויב ער פיהלט עפים יסורים האט ער געענטפערט אז ביז אצונד האט ער גאר נישט געפיהלט נאר אין דער צייט וואס מען האט איהם געפרעגט אויב ער פיהלט אויב נישט. אין דאס איז געוועזן ווייל ער האט פארעסט זיין מחשבה מיט גרוים ליבשאפט צו השי"ת. אין פר גרוים שמחה וואס ער האט געוואוסט אז אין אקליינע צייט וועט ער זיין אין גן עדן דורך דעם האט ער גאר נישט געפיהלט פון דיא אלע יסורים:

ובספר בינת משה מהרב הצדיק מקאזניץ זצוק"ל שטייט אז וועון אפילו עס קומט אמאהל ח"ו איין גזירה אויף ישראל. דער אמת איז אז פון השי"ת גייט נישט ארוים שלעכטין אין דעם שלעכטן איז בעהאלטן פיהל נוטץ. נאר מיר זעהן נישט ארוים דאס נוטץ. אזוי וויא בימי הרב הצדיק הקדוש מוהר"ר אלימלך זצוק"ל האט מען גיזר געוועזן אשטארקע גזירה אויף ישראל ר"ל. האט ער שטארק מתפלל געוועזן מיט מסירת נפש ער זאל דיא גזירה מבטל זיין ביז עס האט זיך צו איהם מגלה געוועזן רבו הקדוש מוהר"ר דוב בער זצ"ל מגיד משרים דק"ק ראוונע אין האט צו איהם געזאגט. האב איך איך דען נישט געזאגט דאס איהר זאלט פאר מיר מתפלל זיין ווארין אזוי לאנג וויא איך לעב

דעם דער זוהר הקדוש ארוים אז מען איז אמענש מזכיר פאר דעם ב"ר שלמעה"ה
זאל מען איהם מזכיר זיין אויף דעם נאמען פון זיין מוטער. מעולפת ספירים:

(קטו) טעם. וואס מען זאגט שבת אין יו"ט אין דער קדושה פון מוסף
שמע ישראל אין אני ה' אלהיכם. וואס דאס איז דער
אהגה"ייב אין דער סוף פון דער ק"ש. ווייל אין דיא צייטען פון רב האט
יזגדר דער קעניג פון פרס גוזר געוועזען אז מען זאל נישט ליינין ק"ש
האבין די חכמים פון דעם דור מתקן געוועזען אז מען זאל עס זאגין אין די
קדושות. ביא דעם אהגה"ייב שמע ישראל אין ביא דעם סוף אני ה'
אלהיכם כדי עס זאל נישט פערגעסין ווערין די ק"ש. האבין דיא חכמים
געבעטין רחמים צו השי"ת איז געקומען אשלאנג אין האט איינגעשלינגען
יזגדר דעם קעניג פון פרס ביא איהם אין הויז אז די גזירה בטל געווארין.
האבין די חכמים געזאגט אז מען זאל נישט מבטל זיין דאס נישט צו זאגין
אין דער קדושה. כדי מען זאל דאס נס נידענקין לדורות. נאר מען זאל
עס זאגין ביא דער תפלה פון מוסף ווייל דארט איז נישט דא ק"ש.
ב"י סי' תכ"ג:

(קטז) טעם. וואס דער מנהג ישראל איז צו עסין ציבאלים און קנאביל
בשבת. ווייל דער מענש בעדארף דעם שבת מענג זיין מיט
אלע תענוגים וואס איז דא אויף דער וועלט א) אזוי ווי עס שטייט אין פסוק

וק"את
לעב בין איך מעבב אלע נזירות. האט איהם דער רבי ר' אלימלך געפרעגט אמעהר
צדיקים זענין דאך גרעסער נאך ווייער לעבין וויא פריהר. זייט אצונד אויך מתפלל פאר
אונז. האט איהם דער רבי ר' בער געענטפערט אזוי לאנג איך בין געוועזען אויף דעם עולם.
אין פאר דעם מענשענס אויגען ווייזט עס אויס פאר אצער האב איך געקענט מעכב זיין
אבער דא בעולם העליון זעה איך אז עס איז אטובה צו יודען זאל איך דען נישט לאזען
יודען גוטין טוהן. זעהט מען ארויס אז וואס השי"ת טוהט איז לטובה:

א) ובהבל ברכה מהרב הצדיק הקדוש מוהר"ר יצחק איזיק זצוק"ל מקאמארנא
שטייט ווען אפילו דער עיקר איז דיא לא תעשה מקיים צו זיין אין צו זאגען
איך וויל טוהן דאס שלעכטע נאר וואס זאל איך טוהן השי"ת האט אויף מיר גוזר געוועזען.
דאס איז נאר ביא אנדערע מצות ל"ת דהיינו מען זאל זאגען איך וואלט געגעסין חזיר נאר
השי"ת האט גוזר געוועזען אויף מיר איך זאל נישט עסין. אבער שבת זאל ער נישט זאגין
איך האט געוואלט רייכערין נאר וואס זאל איך טוהן השי"ת האט גוזר געוועזען. ווארין
שבת מוז מען ווייזען אז עס סעהלט איהם גאר נישט. נאר ער קען דאס זאגין אין מיטען
דער וואך איך וואלט זייער הנאה געהאט שבת צו רייכערין אדער צו טוהן אמלאכה נאר
וואס זאל איך טוהן עס איז הילול שבת. אזוי אויך אין פסח זאל מען נישט זאגין איך
דאס

וקראת לשבת עונג. דְהַיְינוּ מֶען דַארְף עֶסְין אַלֶע מִינֵי מַאֲכָלִים וָואס זֶענֶען דָא אוֹיף דֶער וֶועלְט און צוּ טְרִינְקֶען אַלֶע מִינֵי מַשְׁקָאוֹת וָואס זֶענֶען דָא אוֹיף דֶער וֶועלְט. נָאר מֶען קֶען דִי אַלֶע זַאכֶען נִישְׁט מְקַיֵים זַיין. נָאר דֶער אֱמֶת אִיז אַז אִין דֶעם תַּבְשִׁיל פוּן שַׁבָּת אִיז דָא דֶער טַעַם פוּן מָן. וָואס אִין דֶעם מָן הָאט מֶען גֶעפִּיהְלְט כָּל מִינֵי טַעֲמִים פוּן דֶער וֶועלְט. נִמְצָא אִיז שוֹין דֶער מֶענְשׁ יוֹצֵא מִיט דִי מַאֲכָלִים פוּן שַׁבָּת אוֹיף אַלֶע מַאֲכָלִים אוּן מַשְׁקָאוֹת וָואס זֶענֶען דָא אוֹיף דֶער וֶועלְט. אִין דֶעם מָן אִיז אָבֶּער דֶער טַעַם פוּן קְנָאבִּיל אוּן צִיבֶּאלִים נִישְׁט גִיוֶועזֶען כְּדֵי עֶס זָאל נִישְׁט שַׁאדִין צוּ אַיין אִשָּׁה וָואס אִיז מְעוּבֶּרֶת דוּרְךְ דֶעם בֶּעדַארְף מֶען שַׁבָּת עֶסִין בְּצָלִים אוּן שׁוּמִים כְּדֵי מֶען זָאל מְקַיֵים זַיין עוֹנֶג שַׁבָּת פוּן אַלֶע מִינֵי מַאֲכָלִים פוּן דֶער וֶועלְט. גאולת ישראל:

(קיז) טעם. וָואס מֶען עֶסְט קִיגֶעל אִים שַׁבָּת. וַוייל דֶער מָן אִיז נִישְׁט נִיגַאנְגֶען אִין שַׁבָּת. דוּרְךְ דֶעם מַאכְט מֶען אַיין זַאךְ צוּ אַזֵכֶר. עי' רמ"א סי' רמ"ב:

(קיח) טעם. וָואס שַׁבָּת אוּן יו"ט אוּן ר"ח זָאגְט מֶען אִין בֶּענְטְשִׁין מִגְדוֹל מִיט אַ חוֹלָם אוּן בְּחוֹל זָאגְט מֶען מַגְדִיל מִיט אַ חִירִי"ק. וַוייל שַׁבָּת אִיז אַגְרוֹיסֶער מֶלֶךְ אַקֶעגִין דֶער גַאנְצֶער וָואךְ. אוּן מַגְדִיל שְׁטֵייט אִין תְּהִלִּים אוּן דֶעמִילְט אִיז נָאךְ דָוִד נִישְׁט גִיוֶועזֶען אַ מֶלֶךְ. אוּן מִגְדוֹל שְׁטֵייט אִין נְבִיאִים אוּן דֶעמִילְט אִיז דָוִד שוֹין גִיוֶועזֶען אַמֶלֶךְ. אבודרהם:

(קיט) טעם. וָואס מֶען הֵייבְּט אָן צוּ זָאגִין שַׁבָּת בְּרֵאשִׁית ברכי נפשי. וַוייל דֶער גַאנְצֶער מִזְמוֹר אִיז פוּן עִנְיָן מַעֲשֵׂה בְּרֵאשִׁית. מֶען זָאגְט אוֹיךְ דֶער נָאךְ אַיְידֶען שַׁבָּת צוּ מִנְחָה ברכי נפשי. כְּדֵי צוּ גִידֶענְקֶען דָאס עִנְיָן פוּן מַעֲשֵׂי בְּרֵאשִׁית בְּשַׁעַת דֶער שַׁבָּת גֵייט אַוֶועק. וָואס דֶער שַׁבָּת אִיז אַ זֵכֶר לְמַעֲשֵׂה בְּרֵאשִׁית:

(קכ) טעם. וָואס מֶען הֵייבְּט אָן צוּ זָאגִין נָאךְ פֶּסַח פרקי אבות וַוייל דֶעמִילְט אִיז דִי צַייט פוּן תַּאֲוֹתִים הָאט מֶען דֶערִיבֶּער מְתַקֵן גִיוֶועזֶען דִבְרֵי מוּסָר אַז דִי מֶענְשִׁין זָאלֶען אוֹיךְ גִידֶענְקֶען אִין השי"ת:

טעם

הָאט זַייעֶר גֶעוָואלְט עֶסִין אָדֶער טְרִינְקֶען חָמֵץ נָאר וָואס זָאל אִיךְ טוּהְן. וָוארִין חָמֵץ אִיז אַיין לַאו פוּן עֲבוֹדָה זָרָה טָאר מֶען דָאס נִישְׁט מַזְכִּיר זַיין. אִין מֶען טָאר עֶס נָאר נִישְׁט אִין זִין הָאבֶּען. נָאר מַאר פֶּסַח קֶען מֶען זָאגֶען אִיךְ הָעט גֶעוָואלְט עֶסִין אָדֶער טְרִינְקֶען חָמֵץ אִין פֶּסַח עֶס אִיז זַייעֶר גִיט. נָאר וָואס זָאל אִיךְ טוּהְן השי"ת הָאט אוֹיף מִיר גוֹזֵר גִיוֶועזֶען אַז חָמֵץ אִיז אָסוּר אִין פֶּסַח:

(קכא) טעם. וואס מען זאגט סדר קדושה (ובא לציון) צו מנחה נישט בשחרית. ווארין דאס וואס מזאגט אלע טאג סדר קדושה איז כדי עס זאל אפ היטען פון דעם דין פון גיהנם דורך דעם האט מען איבער גילאזט סדר קדושה צו מנחה כדי עס זאל קאלט מאכין דם פייער פון דעם גיהנם. רוקח:

(קכב) עוד טעם. כדי עס זאל נישט זיין א טרחה אויף דעם צבור. עס זאל נישט זיין שווער פאר דיא זקנים און נשים וואס זענין מעוברת ווייל זאלין נישט לאנג דארפן זיין אין שיהל אין פאסטען. כלבו:

(קכג) טעם. וואס מזאגט שבת צו מנחה ואני תפלתי. ווייל די ישראל זאגן צו השי"ת ווען אפילו מיר האבין גיטרינקן. גייען מיר פארט מתפלל זיין: נישט אזוי וויא אנדערי אומות (טור סי' רצ"ב). אבער אין יום הכפורים זאגט מען נישט ואני תפלתי ווייל מען פאסט. שם סי' תרכ"ב:

(קכד) טעם. וואס מען זאגט נישט יום טוב צו מנחה ואני תפלתי. ווייל מען לייגט נישט אין דער תורה. ווארין בשעת מתן תורה איז גיוועזען איין עת רצון פאר השי"ת או כל ישראל האבין זוכה גיוועזען צו נבואה. דורך דעם יעדער צייט וואס מען לייגט אין דר תורה איז זיך מעורר פון דעם עת רצון וואס איז גיוועזען בשעת מתן תורה. דורך דעם אין שבת ווס מען לייגט אין דער תורה אין עס איז דא איין עת רצון זאגט מען ואני תפלתי לך ה' עת רצון. אדער יו"ט וואס מען לייגט נישט אין דר תורה קען מען נישט זאגין עת רצון מ"א סי' רצ"ב:

(קכה) טעם. וואס מען לייגט אין דער תורה שבת צו מנחה. ווייל עס גיפינען זיך מענשין וואס זייא זענין אגאנצע וואך עוסק בסחורה אין הערין נישט ליינין אין דער תורה ביום ב' וביום ה'. האט מען דורך זיי מתקן גיוועזין צו ליינין שבת צו מנחה. מס' ב"ק דף פ"ב:

(קכו) טעם. ווס מען איז נישט אין שבת מתפלל נאר זיבען ברכות אין דער תפלה. ווייל עס איז אסור או דער מענש זאל בעטין זיינע באדערפעניש אים שבת. און ביי דער תפלה פון חול זענין דא אזעלכע זאכען וואס דער מענש איז זיך דאריבער מצער או ער האט זיי נישט וועט ער דורך דעם נישט האבין עונג שבת. ספר התניא:

(קכז) טעם. וָוס מְ׳זָאגְט נִישְׁט ישמחו במלכותך אִין דֶער תְּפִלָּה פוּן מִנְחָה. וַוייל אִין דֶער צַייט וֶוענְן דִי צַדִיקִים נִפְטַר גִיוָוארִין אִיז דִי שִׂמְחָה פַארְשְׁטֶעהְרְט גִיוָוארִין. מֶען זָאגְט דְרַייא מָאהְל צדקתך. דָאס אִיז אַ צִידוּק הַדִין אוֹיף דִי פְּטִירָה פוּן דְרַייא צַדִיקִים וָוס זֶוענְן דֶעמָאלְט נִפְטַר גִיוָוארִין. משה, יוסף, דוד ע״ה. יעב״ץ:

(קכח) עוד טעם. וָואס מֶען זָאגְט צדקתך, דָאס אִיז אַזוֹי וִוי אַ צִידוּק הַדִין אוֹיף דִיא פּוֹשְׁעִים וָואס זֶוענְן אָהְן צִיבְּרֵייט וִויא זָאלְין צוּרִיק גֵיין צוּ זַייעֶר דִין. אַזוֹי ווִי עֶס שְׁטֵייט אִין מֶדְרָשׁ אַז דֶר מַלְאָךְ וָואס אִיז גִיזֶעצְט אוֹיף דִיא רוּחוֹת רוּפְט אוֹיס אִין עֶרֶב שַׁבָּת אִין זָאגְט גֵייט אַרוֹיס פּוֹשְׁעִים פוּן דֶעם גֵיהִנָם אִין רוּהְט אַזוֹי וִוי דִי יִשְׂרָאֵל רוּהְעֶן. אִין מוֹצָאֵי שַׁבָּת רוּפְט עֶר אוֹיס אִין זָאגְט גֵייט צוּרִיק פּוֹשְׁעִים אִין גֵיהִנָם אַרַיין וָוארִין דִי יִשְׂרָאֵל הָאבִּין גוֹמֵר גִיוֶועזְן זַייעֶר סֵדֶר. אִין אַזוֹי לַאנְג מֶען הָאט נִישְׁט מִתְפַּלֵל גִיוֶועזְן מִנְחָה זָארְגִין זֵיי נִישְׁט אָבֶּער וֶוען מֶען הָט שׁוֹין מִתְפַּלֵל גִיוֶועזְן מִנְחָה אוּן עֶס אִיז שׁוֹין בַּאלְד נַאכְט זָארְגִין זֵיי שׁוֹין אוֹיף דֶער נַאכְט וָוס וֶועט קוּמֶען אַז זֵייא דַארְפֶען צוּרִיק גֵיין צוּ זַייעֶר דִין. דוּרְךְ דֶעם אִיז מֶען מַצְדִיק דֶעם דִין צוּ מִנְחָה. אבודרהם:

(קכט) טעם. וָואס מֶען זָאגְט נִישְׁט צדקתך צדק אַז ראש חודש גִיפַאלְט אִין מוֹצָאֵי שַׁבָּת. וַוייל דִיא נְשָׁמוֹת גֵייעֶן נִישְׁט צוּרִיק צוּ זַייעֶר דִין אִין ר״ח. אִין אַזוֹי אוֹיךְ אַז יו״ט גִיפַאלְט אִין מוֹצָאֵי שַׁבָּת זָאגְט מֶען נִישְׁט צִדְקָתְךָ חָאטְשֶׁי זֵיי גֵייעֶן צוּרִיק צוּ זַייעֶר דִין אִין יו״ט. כְּדֵי מֶען זָאל נִישְׁט פּוֹגֵם זַיין אִין דֶעם כָּבוֹד פוּן יוֹם טוֹב. מֶען זָאל נִישְׁט מְפַרְסֵם מַאכֶען דָאס זֵיי גֵייעֶן צוּרִיק צוּ זַייעֶר דִין אִין יו״ט. מרדכי:

(קל) טעם. וָואס מֶען רוּפְט דִי דְרִיטֶע סְעוּדָה שָׁלשׁ סְעוּדוֹת א) וַוייל מִיט דֶער סְעוּדָה אִיז עֶר מְקַיֵים אַלֶע דְרַייא סְעוּדוֹת. וָוארִין דִיא עֶרְשְׁטֶע סְעוּדוֹת וֶוען אוֹיךְ עֶס אִיז אַ מִצְוָה אַזוֹי וִויא עֶס שְׁטֵייט.

וקראת

א) אֵיין מָאל הָאט דֶער בעש״ט ז״ע גֶעהַאלְטֶען שַׁבָּת אִין אַ דָארְף מִיט זַיין מִנְיָן אִין וֶוען עֶס אִיז גִיקוּמֶען דִי צַייט פוּן שלש סעודות הָאט דֶער רִינְדַאר פוּן דֶעם דָארְף צוּזַאמֶען גִינוּמֶען פִיעֶל מֶענְשֶׁען פוּן דִי דֶערְפֶער אוּן הָאט מִיט זֵיי גִיגֶעסֶען אִין גֶעטְרוּנְקֶען אוּן גֶעזוּנְגֶען זְמִירוֹת. הָאט דֶער בעש״ז גִיזֶעהֶען אַז דָאס אִיז אִין הִימֶעל זֵייעֶר חָשׁוּב. הָאט עֶר דֶעם רִינְדַאר גֶעשִׁיקְט רוּפֶען נָאךְ דֶער סְעוּדָה אוּן הָאט אִיהם גִיפְרֶעגְט דֶעם טַעַם פַאר וָואס עֶר גִיט אוֹיס אַזוֹי פִיעֶל גֶעלְד אוֹיף דֶער סְעוּדָה. הָאט עֶר דֶעם בעש״ט גִיעֶנְטְפֶערְט אִיךְ הָאבּ גִיהֶערְט דֶער עוֹלָם זָאגְט מַיין נְשָׁמָה זָאל אוֹיס גֵיין צְוִוישֶׁען

יודען

וקראת לשבת עונג. ער איז אבער אויך הונגעריג און האט הנאה פון דעם עסן. אבער די דריטע סעודה איז בודאי לשם שמים וואריין מען איז דעמילט נישט הונגעריג צום עסן איז ער מיט דער סעודה מתקן אלע דריי סעודות. דרום ווערט די סעודה אן גערופען שלש סעודות. דברי אמת:

(קלא) טעם. אז במוצאי שבת קודש ווען דער צדיק זאגט תורה צינד מען נישט אהן לעכט. ווייל עס קומען נשמות פון דעם עולם האמת וויי זאלין הערין די תורה פון דעם צדיק און אז זיי וועלין זעהן די לעכט פון דעם עולם. מאכט עס זייא פינצטער. שארית ישראל:

(קלב) טעם. וואס מען זאגט ויהי נועם במוצאי שבת. וואריין דס איז דער שיר פון פגעים. און ווייל אים מ״ש ערוועקין זיך די רוחות זייא זאלין שוועבין אויף דער וועלט. דורך דעם זאגין מיר מפחד בלילות. דאס מיר זאלין ווערין אפ גיהיט פון דער שרעק פון דער נאכט. יעב״ץ:

טעם

יודען אויך האב איך גיהערט אז אין שבת האט יעדער פון די יודען א נשמה יתירה. און במוצאי שבת נעמט די נשמה יתירה פון איהם אוועק. על כן וויל איך אויך אז מיין נשמה זאל מיר אויס ניין צווישען יודען דורך דעם זאמעל איך איין פיעל כונשין פון ישראל.
כת״ שם טוב:

ובספרי דביר המיצנע ווערט גיברענגט א סיפור פון הר״ב הצדיק הקדוש מראפשיטץ ז״ע אז אמאל האט ער ביים שלש סעודות גיזאגט תורה און מגלה גיוועזען גרויסע סודות. און נאך דער סעודה האט ער זייער גיוויינט ווייל ער האט מגלה גיוועזען אזעלכי גרויסע סודות און ער ווייסט אז ער איז נישט ראוי דער צו. האט ער מורא אויב דאס איז נישט הלילה פון דער סטרא אחרא. האט ער תיכף במוצאי שבת גענומען החסיד ר׳ פישיל סופר אז ער זאל מיט איהם ניין לרבו הרב הצדיק הקדוש מוהר״ר מנחם מענדיל מפריסטיק זצוק״ל. זענין זיי גיגאנגען א גאנצע נאכט פיר מייל און נאנין פריה זענען זיי געקומען צו דעם רבי ר׳ מענדלי. און אזוי ווי ער האט זיי דערזעהען האט ער גיפרעגט צו הרב מראפשיטץ וואס טהוט איהר דא אזוי פריה איז צו אייך שלום איז צו אייער בני בית. האט הרב מראפשיטץ געזאגט עס איז שלום און האט זייער שטארק אן גיהויבען צו וויינען און האט איהם דערציילט די מעשה. איז הרב הקדוש רבי ר׳ מענדעלי זצוק״ל מיט הרב הקדוש מראפשיטץ זי״ע גיגאנגען אין א בעזונדער חדר און האט צו איהם גיזאגט זאגט פאר מיר די תורה וועל איך גיסען אויב דאס איז דרך השם אדער ה״ו להיפך. און ווי הרב הקדוש מראפשיטץ האט פאר איהם גיזאגט די תורה האט ער צו איהם גיזאגט יואויל צו אייך. וואויל איז אייער חלק דאס איהר האט ב״ה דערגרייכט צו אזוי א מדרגה אין דרך השי״ת. מגלה צו זיין אזעלכע סודות פון דער תורה:

(קל"ג) טעם. אז יום טוב גיפאלט אין מיטען דער וואך זאגט מען נישט בְּמוֹצָאֵי שַׁבָּת וִיהִי נוֹעַם. ווייל אז יו"ט איז אין מיטען דער וואך אזוי זענין די טעג פון דער וואך צווישען צוויי קְדוּשׁוֹת. היטען די קדושות אפ פון די מַזִיקִין און פון די רוחות. אין אזוי באלד מען ווענט זאגין בְּמוֹצָאֵי שַׁבָּת וִיהִי נוֹעַם. הייסט גלייך מען איז פוגם אין דעם כָּבוֹד פון יו"ט. שם:

(קל"ד) טעם. וואס מען זאגט נישט וְאַתָּה קָדוֹשׁ בְּמוֹצָאֵי שַׁבָּת אז יו"ט גיפאלט אין מיטען דער וואך. ווייל אז מען זאגט נישט וִיהִי נוֹעַם זאגט מען אויך נישט וְאַתָּה קָדוֹשׁ. וואריין מען האט נישט מְתַקֵּן גיוועזען צו זאגין וְאַתָּה קָדוֹשׁ. נאר ווייל עס איז נישט גלייך צו בענטשין דעם תַּלְמִיד אָהְן דעם רֶבִּי. דורך דעם אז מען זאגט וִיהִי נוֹעַם וואס עס איז די בְּרָכָה פון זיך זאגט מען אויך וְאַתָּה קָדוֹשׁ וואס עס איז דער שְׁבַח פון השי"ת. אָבֶּער אז מען זאגט נישט די בְּרָכָה פון זיך זאגט מען אויך נישט וְאַתָּה קָדוֹשׁ. אבודרהם:

(קל"ה) טעם. וואס מען הייבט נישט אָהְן וּבָא לְצִיּוֹן גּוֹאֵל. נאר וְאַתָּה קָדוֹשׁ. ווייל ביי נאכט איז קיין גְאוּלָּה. טור:

(קל"ו) טעם. וואס אַמייל זענין נוֹהֵג נישט צו זאגין וְיִתֵּן לְךָ אין שׁוּהל. ווייל זיי האבין נאך נישט גימאכט הַבְדָּלָה איז נישט גלייך הֲנָאָה צו האבין פון דעם לֶעבּט. ווייל נישט אַיֶעדֶער קען זאגין וְיִתֵּן לְךָ בְּעַל פֶּה. דורך דעם זאגין זיי עֶרְשְׁט נאך דעם וואס מען מאכט הַבְדָּלָה. אשל אברהם א):

(קל"ז) טעם. וואס מען שְׁמֶעקְט בשמים במוש"ק. כְּדֵי צו מאכין הֲנָאָה צו דעם מֶענְשׁ וואס עס איז פון אִיהְם אַוֶועק גינאנגען די נְשָׁמָה יְתֵירָה. און אז יו"ט גיפאלט אים מוֹצָאֵי שַׁבָּת אזוי בעדארף מען נישט קיין בְּשָׂמִים ווייל דער תַּעֲנוּג פון יו"ט איז גלייך ווי א בְּשָׂמִים. אבודרהם:

(קל"ח) טעם. וָוס מען מאכט אַבְּרָכָה אויף דעם לֶעבְט במוש"ק. וואריין די לֶעבְט פון דעם פייער איז עֶרְשְׁט בְּמוֹצָאֵי שַׁבָּת

בעשאפען

א) האריז"ל האט זיך נוהג גיוועזין אז ווען ער האט מִתְפַּלֵל גיוועזען צווישען אַשְׁכְּנַזִים האט ער גיזאגט וְיִתֵּן לְךָ אין שׁוּהל. אין אז ער האט מִתְפַּלֵל גיוועזין צווישען סְפָרַדִים וואס דייער מִנְהָג איז נישט צו זאגין אין שׁוּהל. האט ער זיך נוהג גיוועזען צו זאגין נאך הַבְדָּלָה. וּבְשֵׁם גָדוֹל אֶחָד קָרוֹשׁ אז עס איז ניט אז צוויא מֶענְשִׁין זאלין צוזאמען זאגין ויתן לך:

בעשאפען געווארין. אזוי וויא מיר געפינען איין אגדה אין ירושלמי אז אדם הראשון האט געזעהן אז אין מוצאי שבת איז געווארין פינצטער האט ער געזאגט וויי איז צו מיר ווייל איך האב געזינדיגט איז דיא וועלט פאר מיר פינצטער געווארין. האט השי״ת גיגעבין פערשטאנד אין זיין הארץ אין הט גענומען צוויי שטיינער אין הט גע־קלאפט איין שטיין צו דעם אנדערין איז פון זיי ארויס גיגאנגין א פייער אין הט דאריבער געמאכט א ברכה. כלבו:

(קלט) טעם. אז ווען מען מאכט דיא ברכה מאורי האש קוקט מען אויף דיא נעגיל. ווייל דיא זענין ווייס הט מען פון דער ליכט מעהר הנאה ווען מען זעהט זיי. עוד טעם. כדי ער זאל זיך מעהרין אזוי ווי די נעגיל וואקסן. ספר התניא:

(קמ) טעם. וואס מען איז נוהג צו גיסען פון דעם וויין אויף דער ערד. צו סימן ברכה. מען טוהט עס אין אהנהייב דער וואך עס זאל זיין סימן ברכה אנאנצע וואך. לבוש:

(קמא) טעם. וואס מען ניסט אביסעל אויף דעם טיש צו פארלעשין דאס ליכט פון דער הבדלה. כדי מען זאל זעהן אז מען הט דאס ליכט נאר אהן געצינדען צו דער מצוה פון הבדלה. אז מען זאל דריבער א ברכה מאכען. דריבער אז מען מאכט הבדלה בייא דעם ליכט פון דער שטיב וואס עס איז נישט אהן געצינדען געווארין פון דעסט וועגין בעדארף מען נישט צו פארלעשין. מען איז נוהג צו געבין פון דעם וויין וואס ווערט פארגאסין אויף די אויגען צו ווייזען אז די מצוה איז חשוב א).

ש״ע הרב:

(קמב) טעם. וואס נשים טרינקען נישט דעם כוס פון הבדלה. ווייל אשי״ל. פון די חכמים האבען גיזאגט אז דער כוס וואס אדם הט אין איהם געזינדיגט איז גיוועזן פון ווייןטרויבן. חוה הט אויס גיקוועטשט ווייןטרויבען אין האט איהם גיגעבין. דריבער טרינקען נישט נשים פון הבדלה ווייל חוה האט גורם גיוועזן דעם חטא. של״ה:

(קמג) טעם. וואס נשים זענין נוהג צו נעהמ׳ן פון דער ברינגע וואסער במוש״ק תיכף נאך הבדלה. ווי״ל מיר געפינען אין אגדה

דאס

א) דער רמ״א זאגט אין סי׳ רצ״ט סעי׳ י׳ אז נשים וואס דייא ווייסען נישט צו מאכען הבדלה אין דער תפלה (היינו צו זאגין אין דער שמונה עשרה אתה חוננתנו). זאל מען דייא לערנין דאס זיי זאלין זאגין המבדיל בין קודש לחול פר זייער מלאכה טוהן:

דאס דיא ברינע פון מרים איז אין דעם ים פון טבריה און איטליכן מ"ש נעמט די ברינע ווארף איטליכן קוואל. און דורך יעדער ברינע. און אז איינער איז קראנק און עס טרעפט זיך איהם פון דעם וואסר אין טרינקט. ווען אפילו דער גוף איז פול מיט שחין ווערט ער תיכף גיהיילט. עס האט זיך א מעשה גיטראפן ביי איינעם וואס ער איז גיוועזן פול מיט צרעת און זיין ווייב איז גיגאנגען אהן שעפן וואסער במו"ש. און זיא האט זיך דארט מעהר פערוואמט האט זיך איהר גיטראפן דיא ברינע פון מרים און זיא האט אהן גישעפט פון דעם וואסער ווייא זיא איז אהיים גיקומען איז איהר מאן אויף איהר גיוועזן אין כעס. און דורך זיין כעס איז די קרוג מיט וואסר אראפ גיפאלען פון איהר אקסעל און איז צובראכן גיווארין. און פון דעם וואסר איז פארשפריצט גיווארין אויף זיין לייב. און אויף איטליכן ארט וויא דאס וואסער איז פארשפריצט גיווארין אויף זיין לייב איז דאס צרעת גיהיילט גיווארין. אויף דעם האבען דיא חכמים גיזאגט אז דער בייזער טוהט זיך דער מיט אליין. כלבו:

(קמד) טעם. וואס מען איז נוהג תיכף אין מ"ש דעם טלית צוזאמען צו לייגען. כדי מען זאל תיכף עוסק זיין במצוה. (מהרי"ל).

ווען מען האט נישט דעם טלית במ"ש צוזאמען געלייגט אזוי איז א סכנה. ווייל די רוחות ווערין זיך מתדבק אין דעם טלית. בעדארף מען איהם ביום א' אין דער פריה פון יעדער זייט אפ צו שאקלען צו דער ערד.
מדרש תלפיות:

(קמה) טעם. וואס מען זאגט אין מ"ש דא היא סעודתא דדוד מלכא. ווייל השי"ת האט געזאגט צו דוד המלך דאס ער וועט שטארבען אין שבת. און אז דוד האט גיזעהן אז דער שבת איז אוועק גיגאנגען און ער איז נישט גישטארבין האט ער במוצאי שבת גימאכט א סעודה ווייל ער האט געוואוסט דערבער אז ער וועט אגאנצע וואך לעבין דרום זאגין מיר ביי דר סעודה פון מ"ש דא היא סעודתא דדוד מלכא[א]:

טעם

א) בספר א"ד שטייט אז עס איז דא איין אבר אין דעם מענטש וואס הייסט לוז. פון דעם אבר ווערט דער מענטש בעשאפען. און אז דער מענטש שטארבט ווערט דער ביין נישט פארפוילט. ווען אפילו מען זאל דעם ביין לייגען אין פייער אריין ווערט ער נישט פארברענט אויך ווען מען זאל איהם גיבען אין א מיהל וועט ער נישט ווערען צו מאהלין. אויך ווען מען זאל איהם שלאגין מיט א האמער וועט ער נישט צו שפאלטען ווערען. און

ווען

(קמו) טעם. וואס מען רופט דעם זעקסטין טאג פון דער וואך ערב שבת קודש. ווארין ערב הייסט אויסגעמישט. ווייל אין דעם זעקסטען טאג איז אויסגעמישט דיא קדושה פון שבת. אין צו דעם רמז רופען מיר דיא נאכט פון שבת פרייטי"ג צו נאכט. אין מוש"ק וואס דיא נאכט גיהער צו יום א' רופען מיר שבת צו נאכט. מיט דעם שכל באדארף זיין פארקעהרט אז די נאכט פון שבת זאל מען רופען אויף דעם נאמען פון שבת. אין מוצאי שבת וואס דיא נאכט גיהער צו יום א' זאלין מיר רופען אויף דעם נאמען פון חול. נאר ווייל די קדושה פון שבת קודש איז אויסגעמישט אין דיא טעג פון חול. אין די קדושה פון שבת גיט אויך שפע צו דיא טעג פון דער וואך. דורך דעם רופען מיר אויך דיא נאכט פון מוצאי שבת אויף דעם נאמען פון שבת. שבת צו נאכט. זרע קודש מהרב הצדיק הקדוש מראפשיץ זצוק"ל:

(קמז) טעם. וס מיר זאגען נישט אין דר נאכט פון שבת א גוטע נאכט אזוי וויא מען זאגט בחול. ווייל שבת איז אין גאנצען לעכט. דיא נאכט פון שבת לייכט מעהר וויא די טעג פון אנאנדערע וואך געשיקט זיך נישט אהן צו רופען די נאכט פון שבת אין נאמען פון נאכט. בשם הרב הצדיק הקדוש מוהר"ר יהודא צבי מראזדיל זצוק"ל:

עניני ראש חודש

(קמח) טעם. וואס מיר פאסטין אין ערב ראש חודש. ווייל השי"ת האט קלענער גימאכט די לעכט פון דער לבנה. מ"א סי' ת"ו:

טעם

ווען עס וועט זיין תחיית המתים וועט פון דעם דער מענש לעבעדיג ווערין. און דאס אבר סיהלט פון תענוג און פון עונש נאך דעם שטארבען. דער שורש און דער עיקר פון דעם ביין איז פון דעם לוסטעקייט פון דעם הימעל. און ווייל אדם הראשון האט גיגעסען פון דעם עץ הדעת און אלע אברים האבין הנאה גיהאט איז אויף זיי גנזר גיווארען מיתה אבער דאס אבר האט נישט הנאה נאר פון דער סעודה פון מו"ש. און ע"ש ווען אדם האט גיגעסען פון דעם עץ הדעת האט דאס אבר נישט הנאה גיהאט דורך דעם וועט דאס אבר נישט נפסד:

דער ספר כנפי יונה שרייבט אז אין דעם זכות וואס מען עסט מלוה מלכה וועט מען ניצל פון חבוט הקבר. ובשם הרב הצדיק הקדוש רבי אלימלך זצוק"ל אז עס איז א סגולה צו נשים אז זיי זאלין גרינג האבין זייערע קינדער אז זיי זארין איעדין מוש"ק עפיס עסין לשם מצות סעודת מלוה מלכה. און זאלען אויך אזוי זאגין בפה מלא לשם סעודת מלוה מלכה. און דורך דעם וועלין זיי בעזהשי"ת גרינג האבען זייערע קינדער:

(קמט) טעם. וָואס מֶען רוּפְט צוּ דֶעם טָאג פוּן עֶרֶב ר״ה יוֹם כִּפּוּר קָטָן. וַוייל אִין דֶעם טָאג וֶוערִין פַארְגֶעבִין דִי עֲוֹנוֹת פוּן אַנְאָנְצִין חוֹדֶשׁ. אזוי וִוי עֶס שְׁטֵייט זְמַן כַּפָּרָה לְכָל תּוֹלְדוֹתָם. פ״ח סי׳ ת״ז:

(קנ) טעם. וָואס נָשִׁים זֶענֶען זִיךְ נוֹהֵג זֵיי זָאלִין נִישְׁט טָאן אַמְלָאכָה אִין ראש חוֹדֶשׁ. וַוייל זֵיי הָאבָּען נִישְׁט גִינֶעבֶּען זֵייעֶרִי אוֹירִינְג אוּן זֵייעֶרִי צִירִינְג צוּם עֵגֶל דְרִיבֶּער אִיז זֵיי גִינֶעבִּין גִיוָוארִין ראש חוֹדֶשׁ פַאר א יו״ט. דֶער בֵּית יוֹסֵף שְׁרַייבְּט אַז דִי נָשִׁים דַארְפֶען נִישְׁט טָאן אַמְלָאכָה צוּ פֶערְדִינֶען. אָבֶּער אזוי קֶענִין זֵיי טָאן אַ מְלָאכָה:

(קנא) טעם. וָואס מֶען טְרוּט אוֹיס דִי תְּפִילִין אִין ר״ח פַאר דִי תְּפִלָּה פוּן מוּסַף. וַוייל דִי תְּפִלָּה פוּן מוּסַף אִיז אַקֶעגִין דֶעם וָואס מֶען הָאט אִין דֶעם טָאג מַקְרִיב גִיוֶועזֶען דֶעם קָרְבַּן מוּסַף. אִין מִיר מַאכִין דֶעם טָאג אזוי וִוי יו״ט עכ״פ אִין דֶער צַייט פוּן מַקְרִיב זַיין דָאס קָרְבָּן. אוּן יו״ט בֶּעדַארְף נִישְׁט הָאבֶּען קֵיין תְּפִילִין. מִכָּל שֶׁכֵּן אוֹיף דֶעם אָרְט וִויא מֶען זָאגְט בַּיי דֶער קְדוּשָּׁה פוּן מוּסַף כתר. בֶּעדַארְף מֶען נִישְׁט צוּ גֵיין דֶעם כֶּתֶר פוּן תְּפִילִין. דֶער זוהר שְׁרַייבְּט אִין פ׳ פִּנְחָס אַז דֶער וָואס אִיז מִתְפַּלֵל מוּסַף אִין תְּפִילִין אִיז חַיָּיב מִיתָה:

(קנב) טעם. וָואס דֶער מִנְהָג אִיז אַז דִי קִינְדֶער בְּרֶענְגִין צוּ זֵייעֶר רֶעבִּין גֶעלְד אִין ר״ח אוּן עֶס וֶוערְט אָן גִירוּפֶען ראש חוֹדֶשׁ גֶעלְד. וַוייל מִיר זָאגִין אִין דֶער תְּפִלָּה פוּן מוּסַף זמן כפרה לכל תולדותם. אִיז דָאס גֶעלְד אַכַּפָּרָה פַאר דִי קִינְדֶער. ממ״מ:

(קנג) טעם. וָואס מֶען מַאכְט נִישְׁט אֵיין עִיבּוּר נָאר ר״ח אֲדָר. נִישְׁט קֵיין אַנְדֶערִין חוֹדֶשׁ. וַוייל עֶס שְׁטֵייט אִין דֶער מְגִילָּה לחודש שנים עשר הוא חודש אדר. צוּ דֶעם צְוֶועלְפְטֶען חוֹדֶשׁ דָאס אִיז חוֹדֶשׁ אֲדָר. אוּן וֶוען מִיר זָאלֶען מַאכִין אֵיין אַנְדֶערִין חוֹדֶשׁ. וָואלְט דֶער חוֹדֶשׁ אֲדָר נִישְׁט גִיהַייסֶען דֶער צְוֶועלְפְטֶער חוֹדֶשׁ. תוס׳ סנהדרין:

(קנד) טעם. וָואס מֶען זָאגְט אִין אַיָאהְר פוּן אֵיין עִיבּוּר אִין דֶער תְּפִלָּה פוּן מוּסַף ולכפרת פשע. וַוייל עֶס אִיז דָא צְוֶועלְף לְשׁוֹנוֹת. לטובה ולברכה. לששון ולשמחה. כו׳. אַקֶעגִין דִי צְוֶועלְף חֳדָשִׁים פוּן דֶעם יָאהְר. זָאגְט מֶען אוֹיךְ אִין אֵיין עִיבּוּר יָאהְר ולכפרת פשע אַקֶעגִין דֶעם עִיבּוּר. דֶער פְּרִי מְגָדִים שְׁרַייבְּט אַז מֶען זָאל נָאר זָאגִין וּלְכַפָּרַת פָּשַׁע בִּיז ראש חוֹדֶשׁ נִיסָן:

(קנה) טעם. וָואס מֶען אִיז נוֹהֵג צוּ מַאכֶען סְעוּדַת ראש חוֹדֶש. אַזֶבֶר צוּ דֶער סְעוּדָה, וָואס מֶען פְלֶעגְט מַאכִין צוּ דִי עֲדֵי הַלְבָנָה

וֶוען דָאס בֵּית דִין הָאט מְקַדֵשׁ גִיוֶועזִין דִי לְבָנָה דוּרְךְ עֵדוּת א) (כלבו):

(קנו) טעם. וָואס מֶען אִיז נִישְׁט מְחַדֵשׁ דִי לְבָנָה בַּיי זִיךְ אִין הוֹיז. נָאר מֶען גֵייט אִין דֶער גַאס. וָוארִין מִיט דֶעם אִיז מֶען מְקַבֵּל פְּנֵי הַשְּׁכִינָה. אוּן דֶער סֵדֶר אִיז אַז מֶען גֵייט אַקֶעגִין אַמָּאךְ. גֵייט מֶען אַקֶעגִין אִין דֶער גַאס. וָוען מֶען אִיז אָבֶּער נִישְׁט צְוִוישֶׁען יוּדֶען אָדֶער דִי גַאסֶען וָוענֶען נִישְׁט רֵיין אִיז בֶּעסֶער מֶען זָאל בַּיי זִיךְ אִין שְׁטוּבּ דוּרְךְ דִי פֶּענְצְטֶער דִי לְבָנָה מְחַדֵשׁ זַיין. מ״א סי׳ תכ״ו:

(קנז) טעם. וָואס מֶען אִיז נִישְׁט מְחַדֵשׁ דִי לְבָנָה אִים שַׁבָּת אָדֶער אִין יו״ט. ווייל מֶען טָאר נִישְׁט מְקַבֵּל זַיין פְּנֵי הַשְּׁכִינָה אִין שַׁבָּת אָדֶער אִין יו״ט חוּץ לִתְחוּם. וָוארִין אַזוֹי וִוי עֶס אִיז דָא אַתְּחוּם שַׁבָּת לְמַטָּה אַזוֹי אִיז אוֹיךְ דָא אַתְּחוּם שַׁבָּת לְמַעְלָה אוּן חוּץ לִתְחוּם טָאר מֶען נִישְׁט מְחַדֵשׁ זַיין דִי לְבָנָה. ב) (מ״ז):

(קנח) טעם. וָואס מֶען זָאגְט שלום עליכם בַּיי דֶער לְבָנָה מְחַדֵשׁ זַיין. ווייל מֶען הָאט גִיזָאגְט תִּפּוֹל עֲלֵיהֶם כו׳ זָאגְט מֶען צוּ דֶעם חַבֵר לֹא עָלֶיךָ. דִיךְ הָאבּ אִיךְ נִישְׁט גִישָׁאלְטֶען נָאר שָׁלוֹם. מט״מ:

(קנט) טעם. וָואס מֶען זָאגְט דְרַיי מָאל שלום עליכם. וָוארִין עֶס שְׁטֵייט שלום רב לאוהבי תורתך. פִיעֶל פְרֵייד צוּ דִי מֶענְשִׁין וָואס הָאבִּין לִיעֶב דַיין תּוֹרָה. אוּן דָאס לָשׁוֹן פוּן רָב וַוייזְט אוֹיף דֶער צָאהְל פוּן דְרַיי. דוּרְךְ דֶעם זָאגְט מֶען דְרַיי מָאל שָׁלוֹם עֲלֵיכֶם:

א) אִין סֵפֶר תוצאות היים וֶוערְט גִיבְּרֶענְגְט אַז עֶס אִיז דָא אַמָּקוֹם אִין אַרְצוֹת הַמַּעֲרָב וָואס מֶען אִיז זִיךְ נוֹהֵג דִי נַאכְט פוּן ר״ח צוּ צִינְדֶען לֶעכְט וִוי אִין שַׁבָּת. ע״כ בֶּעדַארְף מֶען לְכָל הַפָּחוֹת אַיין לֶעכְט מֶעהְר אָן צִינְדֶען וִוי עֶר צִינְד וֶוען עֶס אִיז נִישְׁט ר״ח. אוֹיךְ שְׁרַייבֶּען דִי סְפָרִים דָאס מֶען זָאל גַיין אַמַלְבּוּשׁ חָשׁוּב אִין ר״ח. אוֹיךְ זָאל מֶען מַאכֶען מֶעהְר אַמַאכָל לִכְבוֹד ראש חוֹדֶש:

ב) וֶוען עֶס אִיז אָבֶּער נִישְׁט דָא צֵייט מְחַדֵשׁ צוּ זַיין נָאר מו״ש אוּן מְהָאט מוֹרָא אַז עֶס וֶועט נִישְׁט זַיין קֵיין לְבָנָה. זָאל מֶען מִתְפַּלֵל זַיין מִנְחָה בְּצִבּוּר אִין ע״ש אָדֶער אִין עֶרֶב יו״ט. אוּן מֶען זָאל וַוארְטֶען בִּיז צוּ דֶער צֵייט וָואס עֶס אִיז רָאוּי מְחַדֵשׁ צוּ זַיין. זָאל דָאס צִיבּוּר גַיין דִי לְבָנָה מְחַדֵשׁ זַיין אוּן דֶער נָאךְ צוּרִיק גַיין אִין שׁוּהְל אַרַיין מְקַבֵּל שַׁבָּת זַיין אָדֶער צוּ תְּפִלַת מַעֲרִיב פוּן יו״ט. וֶוען עֶס אִיז אִין דֶער צֵייט קֵיין לְבָנָה דָא קָאן מֶען נָאךְ מַעֲרִיב אוֹיךְ מְחַדֵשׁ זַיין. מטה אפרים:

(קס) טעם. וואס מען זאגט עלינו נאך קידוש לבנה. ווייל דאס פנים פון יהושע איז אזוי ווי דאס פנים פון דער לבנה און עלינו האט יהושע מתקן געווען ווען ער האט איינגענומען די שטאט יריחו. א) כלבו:

(קסא) טעם. וואס מען איז נוהג אפ צו שאקלען די עק פון די קליידער נאך קידוש לבנה. כדי אפ צו שאקלען די קליפות וואס זיי זענען נתעורר געווארען דורך דעם קטרוג פון דער לבנה. (עמק ברכה). אין סידור האריז״ל שטייט געשריבען אז מען זאל אפ שאקלען דעם עק פון די כנפי ציצית ב):

(קסב) טעם. וואס מען איז נישט מקדש די לבנה נאר ביי נאכט. ווארין א רעכט וואס עס לייכט ביי טאג טוט נאר נישט העלפין. ספר התניא:

(קסג) עוד טעם: ווייל די גרעניין פון דער לבנה איז ביי דער נאכט. אזוי ווי עס שטייט **את הירח וכוכבים לממשלות בלילה**. די לבנה מיט די שטערין איז געגעבין געווארין אז זיי זאלין געוועלטיגען ביי דער נאכט. דריבער קען מען נישט די לבנה ביי טאג מחדש זיין. שם:

טעם

א) דער אוצר הכבוד שרייבט אז מען זאל נישט קוקען אין דער לבנה אזוי ווי די חכמים האבען מזהיר געווען אז מען זאל נישט קוקען אין רעגין בויגין. נישט אזוי ווי פיעל מענשין זענין זיך נוהג צו קוקען אין דער לבנה די גאנצע צייט וואס זיי זאגין די ברכה. נאר צו קוקען אין דער לבנה פאר די ברכה מאכען:

ב) אין ספר אורח חיים ווערט געברענגט אסיפור בשם החסיד מהר״י מיזילש עס האט זיך גיטראפען אמעשה אז גזלנים האבען אמענש ביי נאכט באגעגענט און האבען איהם געוואלט הרגנין. האט ער זיי געבעטען אז זיי זאלען איהם לאזין א מצוה טאן פאר דעם טויט. און די לבנה איז געווען אין דער צייט פון מחדש זיין האט דער מענש פאר זיי די לבנה מחדש געווען מיט גרויס כוונה. איז איהם געשעהן א נס אז ווען ער האט דריי מאל געשפרונגען אזוי ווי דער סדר איז האט איהם דער ווינט אוועק געטראגין און איז פון זיי ניצל געווארען. דער א״ר שרייבט אז פון דעם טאג פון דער לבנה מחדש זיין ביז דעם גאנצען חודש זאל ער נישט מורא האבין אז ער וועט שטארבען. אויך ווערט דארט געברענגט שבעה ימים. הַיינו נאך זעקס מעת לעת פון דעם מולד זאל מען מחדש זיין. אזוי איז אויך אין ספר אנרא דפרקא. אין ישועות יעקב שטייט געשריבען דאס אין די טעג פון ווינטער בפרט אין חודש כסלו וואס עס איז שכיח וואלקין איז ער מחדש נאך דריי מעל״ע ווען אויך אין מיטען דער וואך:

בְּיוֹם ב׳. און בְּיוֹם ד׳. און בְּיוֹם ו׳ קָען נִישְׁט זַיין פֶּסַח: בְּיוֹם ג׳. און בְּיוֹם ה׳. און בְּיוֹם ז׳. קָען נִישְׁט זַיין שָׁבוּעוֹת: בְּיוֹם א׳. און בְּיוֹם ד׳. און בְּיוֹם ו׳. קָען נִישְׁט זַיין ראֹשׁ הַשָּׁנָה: בְּיוֹם א׳. און בְּיוֹם ג׳. און בְּיוֹם ו׳. קָען נִישְׁט זַיין יוֹם הַכִּפּוּרִים: בְּיוֹם ז׳. און בְּיוֹם ב׳ און בְּיוֹם ד׳. קָען נִישְׁט זַיין פּוּרִים:

בד״ו קָען נִישְׁט זַיין פֶּסַח. וָוארִין אַז פֶּסַח וָועט זַיין בְּיוֹם ב׳. קוּמְט אוֹיס אַז יוֹם הַכִּפּוּרִים זָאל זַיין בְּיוֹם ו׳. אִין יוֹם כִּפּוּר קָען נִישְׁט זַיין בְּיוֹם ו׳. וָוארִין אַז אֵיינֶער וָועט שְׁטַארְבְּן בְּיוֹם ו׳ קוּמְט אוֹיס אַז עֶר זָאל בְּלַייבְּן לִיגֶען צְוַוייא טָאג. יוֹם כִּפּוּר אִין שַׁבָּת וָועט זַיין אַבְּזָין פַאר דֶעם מֵת. אַזוֹי אוֹיךְ אַז פֶּסַח וָועט זַיין בְּיוֹם ד׳. קוּמְט אוֹיס אַז יוֹם כִּפּוּר זָאל זַיין בְּיוֹם א׳. אִיז אוֹיךְ דֶר זֶעלְבֶּער טַעַם. אִין אַז פֶּסַח וָועט זַיין בְּיוֹם ו׳. קוּמְט אוֹיס אַז הוֹשַׁעְנָא רַבָּה זָאל זַיין אִין שַׁבָּת. וָועט בָּטֵל וֶוערִין דִיא עֲרָבָה פוּן הוֹשַׁעְנוֹת וָוארִין עֲרָבָה אִיז נִישְׁט דוֹחֶה שַׁבָּת. אבודרהם:

סימן לכל מועדי השנה

א״ת. ב״ש. ג״ר. ד״ק. ה״ע. ו״פ. וָוען עֶס נִיפַאלְט דֶער עֶרְשְׁטֶער טָאג פֶּסַח אִיז תִּשְׁעָה בְּאָב. דֶער סִימָן אִיז א״ת. וָוען עֶס גִיפַאלְט דֶער אַנְדֶערֶער טָאג פֶּסַח. וָועט זַיין שָׁבוּעוֹת. דֶער סִימָן אִיז ב״ש. וָוען עֶס נִיפַאלְט דֶער דְרִיטֶער טָאג פֶּסַח. וָועט זַיין ראֹשׁ הַשָּׁנָה. דֶער סִימָן אִיז ג״ר. דֶער פֶערְדֶער טָאג פֶּסַח. וָועט זַיין קְרִיַאת הַתּוֹרָה. דָאס אִיז שִׂמְחַת תּוֹרָה. דֶער סִימָן אִיז ד״ק. דֶער פִינְפְטֶער טָאג פֶּסַח. וָועט זַיין יוֹם כִּפּוּר. דֶער סִימָן אִיז ה״ע. וָוען עֶס נִיפַאלְט דֶער זֶעקְסְטֶער טָאג. אִיז גִיפַאלֶען פּוּרִים וָואס אִיז גִיוָוען אִין דֶעם יָאהְר. דֶער סִימָן אִיז ו״פ. אִין דֶעם טָאג וָואס עֶס נִיפַאלְט פּוּרִים וָועט זַיין ל״ג בעומר. דֶער סִימָן אִיז פל״ג:

עניני פסח

(קסג) טעם. וָואס מֶען פַאלְט נִישְׁט תַּחֲנוּן גַאנְץ חוֹדֶשׁ נִיסָן. וַוייל עֶס הָאבִּין צְוֶועלְף נְשִׂיאִים מַקְרִיב גִיוֶועזֶען אִין צְוֶועלְף טָאג. אִין יֶעדִין טָאג וָואס דֶער נָשִׂיא הָאט מַקְרִיב גִיוֶועזִין דָאס קָרְבָּן אִיז גִיוֶועזִין זַיין יוֹם טוֹב. דֶער נָאךְ אִיז עֶרֶב פֶּסַח. אִין פֶּסַח. אִין אִסְרוּ חַג. אִיז שׁוֹין דֶער רוֹב חוֹדֶשׁ מִיט קְדוּשָׁה. מַאכְט מֶען שׁוֹין דֶעם גַאנְצֶען חוֹדֶשׁ קוֹדֶשׁ.

און מען זאגט נישט דעם גאנצען חודש תחנון און נישט צדקתך. ב״י:

(קסד) טעם. וואס מען רופט דעם שבת פאר פסח שבת הגדול. ווייל דאס פאלק פארזוממט זיך דעם שבת פאר פסח און שיהל צו הערין די דרשה וואס מען דרשנ׳ט פאר זיי. דינים פון מבער זיין דעם חמץ. דינים פון היטען דיא מצות. דינים ופון יו״ט. דינים פון חול המועד. דינים וויא מען זאל זיך נוהג זיין דיא נאכט פון פסח. און אויך צו דער ציילען דאס שטארקייט פון אונזער גאט וויא אזוי אונזערע עלטערין זענין געקומען קיין מצרים און ווי השי״ת האט זיי אויסגעצוגין. און ער האט אונז געשפאלטען דעם ים. און דאס דרשענין דויערט זייער לאנג דריבער ווייזט אוים דער טאג ביי דעם פאלק לאנג און גרוס מעהר ווי איין אנדערער טאג. דורך דעם רופט מען דעם שבת. שבת הגדול. אזוי אויך רופט מען דעם טאג פון י״ב. צום הגדול. ווייל מען איז אנאנצע טאג און שיהל און מען איז מתפלל. ווייזט אוים דער טאג לאנג און גרוים. דער מנהג איז פון מענשין אז ער האט נישט אנאנצע טאג וואס צו טוהן גאר ער זיצט אויף איין ארט זאגט ער. דיא גרוים איז דער טאג. שבילי הלקט:

(קסו) טעם. וואס מען זאגט די הפטורה פון וערבה אין שבת הגדול. ווייל עס שטייט אין דער הפטורה הנה אנכי שולח לכם את אליהו. וואס איז גלייך צו דער בשורה פון דער גאולה וואס משה האט מבשר געוועזין אין מצרים. און די מקומות וואס מען איז נישט מפטיר וערבה נאר אז שבת הגדול גיפאלט אין ערב פסח. איז דר טעם. ווייל אין דער הפטורה שטייט פון מבער זיין דאס מעשר און דעם פערדען יאהר פון שמיטה. און דיא צייט פון מבער זיין. איז געוועזין נאר אין ערב פסח א). לבוש סי׳ ת״ל:

(קסז) טעם. וואס דער רב זאגט א דרשה בשבת הגדול און אויך שבת תשובה. ווייל ווען השי״ת האט אונז אויסגיצויגען פון מצרים האט משה געדרש׳נט פאר דיא יודען דעם שבת פאר פסח הלכות פסח. אויך געפינען מיר אז אין דר צייט וואס דר חכם דרש׳נט איז השי״ת מכפר די עונות פון ישראל דורך דעם דרש׳נט מען אין שבת תשובה. בני יששכר:

טעם

א) אין הידושי הגהות מהגאון מהר״ר יוסף שאול נ״ז סי׳ ת״ל ווערט גיברענגט אז ער האט גיזעהין אין פנקס פון דער אלטער שוהל תוך העיר לבוב אז מען זאגט די הפטורה פון וערבה אפילו שבת הגדול גיפאלט נישט אים ערב פסח:

(קסח) טעם. וואס מען טאר נישט כשרן א כלי וואס מען האט דעם טאג גענוצט ווען אפילו מען כשרת פאר די פינפטע שעה.

ווייל מען איז נוהר דורך א כלי פון איסור וואס עס העלפט נישט דערביי קיין כשרין כל זמן מען האט די כלי דעם זעלבען טאג גענוצט. ווייל עס איז בולע צוריק אין זיך פון דעם איסור. אויך די טישען זאל מען ניט אפרייבען אין נאך דעם אפרייבען זאל מען ווארטען איין מעת לעת כדי זיי זאלין זיך נאך דעם אפרייבען אויס טריקענין פון דעם קאלטען וואסער כדי אז דם הייסע וואסער וואס ער גיסט אויף. זאל נישט פון דעם קאלט ווערין א) :

טעם

א) דער חק יעקב שרייבט בשם מהרי"ו אז טישען איז נישט נינוג מיט אויף גיסען זידענדיק וואסער ווייל מען לייגט אמאל אויף דעם טיש פעטי זאכען. נאר ער זאל זיי כשרין דארך איין צוגליטען שטיין און אויף דעם שטיין אויף גיסן זידינדיק וואסער. דער מנחת יעקב שרייבט אז מען איז נוהג אז מען זאל נישט ניצען דעם טאג וואס מען נימט דאס זידינדיקע וואסער אויף דעם שטיין וואס מען כשרת מיט איהם די כלים. ווייל דער ריח פון דעם חמץ גייט אריין אין איהם. נאר אז מען האט מיט דעם טאג גינוצט איז נישט אסור :

דער מהרי"ל שרייבט אז אויך נאך דעם כשרין זאל מען אויף דעם טיש נישט ניצען קיין הייסע זאך נאר מען זאל אויף דעם טיש עפים פערשפרייטען. אויך זאל מען זיין גיווארינט אפילו ווען מען כשרת פאר די פינפטע שעה אז דאס וואסער זאל נישט אויף הערין צו זידען אין דער צייט פון דעם כשרין. רמ"א סי' תנ"ב :

די כלי וואס מען טוט אין איהר כשרין בעדארף מען צו ערשט אויך כשרין ווען מען האט פריהער אין איהר גענוצט חמץ. היינו מען זאל די כלי פול מאכען מיט וואסער אויף אלע זייטען און ווען דאס וואסער טוט זידען זאל מען אין דער כלי אריין ווארפען א הייסען שטיין וואס ער איז צינדליט אין פייער כדי דאס הייסע וואסער זאל איבער גיין אויף אלע זייטען. (מהרי"ל). און אז מען וויל מיט דער כלי וואס מען כשרת אין איהר ניצען אין פסח בעדארף מען די כלי דער נאך אויך כשרין. מחצית השקל שם :

ווען עס איז דא גרויסע כלים וואס זיי קענין נישט מיט איין מאל אריין אין דעם קעסיל וואס מען כשרת אין איהם. זאל מען צו ערשט אריין געבין אין דעם קעסיל אריין וויפיל עס קען אריין מיט איין מאל פון דער כלי. און דער נאך זאל מען אריין געבין די אנדערע זייט פון דער כלי אין דעם הייסען וואסער. נאר ער זאל שטארק אכטונג געבען ווי ווייט מעגליך איז אז ער זאל דאס אנדערע מאל נישט מעהר אריין געבען אין דעם וואסער נאר ביז צו דעם ארט וויא ער האט דאס ערשטע מאל איין גיטונקען. און אז עס איז נישט מעגליך אזוי צו מעסטין דאס ארט. איז בעסער מעהר אריין צו געבין אין וואסער פון דער כלי. ווי עס זאל איבער בלייבן אשטיקיל פון דער כלי אום גיכשרת. מהרי"ל : דיא כלים וואס זיי האבען הענט אדער אויערן בעדארף מען די הענט אויך כשרין. מען קען זיי כשרין אז מען זאל אויף זיי גיסען זידענדיג וואסער. סי' תנ"א :

מען

(קסט) טעם. וָואס מֶען טָאר נִישְׁט כַּשֶׁרִין אַ מִיטֶעלְדִינֶע כֵּלִי מֶען זָאל דֶער נָאךְ אִין דֶער כֵּלִי עֶסִין פְלֵייש. אָדֶער פַארְקֶעהֶרְט. וַוייל אַז מֶען הֶעט אַזוי טוּהְן וֶועט עֶר קֵיין מָאהְל נִישְׁט הָאבִּין נָאר אֵיין כֵּלִי אוּן אַיְעדֶעס מָאהְל וָואס עֶר וֶועט וֶועלִין אִין דֶער כֵּלִי נִיטְצֶען וֶועט עֶר דִי כֵּלִי כַּשֶׁרִין אִין דָאס אִיז אָסוּר וַוייל מֶען קֶען זִיךְ טוֹעֶה זַיין. א) מ"א:

(קע) טעם. וָואס מֶען מַאכְט נִישְׁט אַ שֶׁהֶחֱיָנוּ בַּייא בְּדִיקַת חָמֵץ. וַוייל מֶען מַאכְט נִישְׁט שֶׁהֶחֱיָנוּ נָאר אוֹיף אַזַא זַאךְ וָואס עֶס אִיז אִין דֶעם אַ שִׂמְחָה. אִין דֶער נוּף הָט דֶער פוּן הֲנָאָה. אָבֶּער בַּייא בְּדִיקַת חָמֵץ אִיז זִיךְ דֶער מֶענְשׁ מְצַטֵּעַר וַוייל עֶר מַאכְט פַארְלִירֶען זַיין חָמֵץ וָואס עֶס בְּלַייבְּט אִיהְם אִין עֶר פַארְבְּרֶענְט אִיהְם דוּרְךְ דֶעם מַאכְט מֶען נִישְׁט שֶׁהֶחֱיָנוּ. אבודרהם:

(קעא) טעם. וָואס מֶען אִיז נוֹהֵג אַנִידֶער צוּ לֵייגֶען בְּרֶעקְלַיךְ פוּן חָמֵץ אַז דֶער בּוֹדֵק זָאל זֵיי גֶעפִינֶען. כְּדֵי עֶר זָאל נִישְׁט פַארְגֶעסֶען מָארְגֶען דֶעם חָמֵץ מְבַטֵּל צוּ זַיין. אָבֶּער אַז עֶר הָאט דֶעם חָמֵץ וֶועט עֶר אִין דֶער צַייט פוּן דֶעם חָמֵץ פַארְבְּרֶענִין אוֹיךְ מְבַטֵּל זַיין:

טעם

מֶען טָאר נִישְׁט אַרַיין לֵייגִין פֵּיעֶל כֵּלִים אִין דֶעם קֶעסִיל אַרַיין אַז מֶען זָאל זֵיי צוּזַאמֶען כַּשֶׁרִין וַוייל זֵיי רִירֶען זִיךְ אָהְן קֶען אוֹיף דֶעם אָרְט דָאס הֵייסֶע וַואסֶער נִישְׁט צוּ קוּמֶען. ט"ז שם:

דִיא כֵּלִים וָואס מֶען כַּשֶׁרְתְּ זָאל מֶען נִישְׁט לַאנְג לָאזִין אִין דֶעם הֵייסֶען וַואסֶער נָאר אַרַיין גֶעבִּין אִין דֶעם וַואסֶער אוּן תֵּיכֶף אַרוּיס גֶענֶמִין. טור:

א) אָבֶּער וֶוען אֵיינֶער הָאט פַערְקוֹיפְט אָדֶער אַמַתָּנָה גִיגֶעבִּין אַ כֵּלִי צוּ אֵיין אַנְדֶערִין וָואס עֶר אִיז מִיט דֶער כֵּלִי נִישְׁט רָגִיל. מֶעג עֶר דִי כֵּלִי כַּשֶׁרִין פוּן בָּשָׂר צוּ חָלָב. אָדֶער פוּן חָלָב צוּ בָּשָׂר. אוּן עֶס אִיז קֵיין חֲשַׁשׁ מֶער וֶועט מֶען זִיךְ טוֹעֶה זַיין. קיצור של"ה: דֶער פר"ח שְׁרַייבְּט אִין א"ה אַז וֶוען מֶען וִויל כַּשֶׁרִין אַכֵּלִי פוּן בָּשָׂר צוּ חָלָב אָדֶער לְהֵיפֶךְ. זָאל מֶען דִי כֵּלִי צוּ עֶרְשְׁט טְרֵפָה מַאכִין. אִין בס' הג"א סק"ל וֶוערְט גִיבְּרֶענְגְט דָאס אִין פֶּסַח קֶען מֶען כַּשֶׁרִין פוּן בָּשָׂר צוּ חָלָב אָדֶער לְהֵיפֶךְ. וַוייל אֵיין מָאל אִין יָאהְר אִיז קֵיין חֲשַׁשׁ. אִיז מֶען נִזְהָר:

אַיינְגִיזַעצְטֶע צֵיין וָואס וֶוערֶען גֶעמַאכְט פוּן זִילְבֶּער אָדֶער פוּן בֵּיין אִין מִיעֶסְט מִיט זֵיי חָמֵץ בְּעַדְארְף מֶען זֵיי נִישְׁט צוּ כַּשֶׁרִין נָאר נוּט דוּרְךְ שְׁוֶוענְקִין מִיט וַואסֶער אַזוֹי וִוי גֶעוֶוענְלִיכֶע צֵיין. ישרי חמד:

מֶען אִיז נוֹהֵג אִין פֶּסַח נִישְׁט צוּ נִיטְצֶען אַזֶעלְכֶע כֵּלִים וָואס עֶס וֶוערְט אִין דִי כֵּלִים גִיקָאכְט בְּצִים מִיט דֶער שָׁאהְל. וַוייל עֶס אִיז אַחֲשַׁשׁ טָאמֶער וֶוענְען זֵיי גִילֶעגִין בַּיי מֶעהְל. אָבֶּער נָאךְ אַמָאל בְּצִים קֶען מֶען אִין זֵיי קָאכִין:

(קעב) עוד טעם. ווארין אז ער וועט בודק זיין און וועט נישט תיכף עפים געפינען וועט ער אויף הערין בודק צו זיין.

(חק יעקב). האריז"ל ברענגט דעם מנהג אז מען זאל לייגען צעהן ברעקעליך על פי סוד גדול. דר א"ר שרייבט אז מען באדארף דעם חמץ וואס מען באדארף נאך צו עסין באהאלטען. ווען אויך דער בודק געפינט אירם שאדעט אויך נישט:

(קעג) טעם. וואס מען זאגט כל חמירא וחמיעא כו' אין לשון פון תרגום. ווייל דאס ברויט איז דאס לעבין פון דעם מענש. און מען טאר נישט מזלזל זיין אין כבוד פון דעם ברויט. און אז ער זאל זאגען בלשון הקודש וואס אין דעם לשון פארשטייען די מזיקין און די מקטריגים וועלין זייא אויף דעם מקטרג זיין. דורך דעם האט מען מתקן גיוועזין צו זאגין בלשון תרגום. סדר היום:

(קעד) טעם. וואס מען זאגט נישט מזמור לתודה אין ערב פסח. ווייל די לחמי תודה זענין גיוועזין פון חמץ האט מען זיי אפילו אין ערב פסח אויך נישט גיטארט מקריב זיין כדי עס זאל נישט פון זייא איבערבלייבען. מ"א:

(קעה) טעם. וואס בכורים פאסטען אין ערב פסח. אזכר צו דעם נס וואס זיי זענין ניצול גיווארין פון מכות בכורות. לבו"ש סי' ת"ע:

(קעו) טעם. אז ווען יו"ט גיפאלט אין שבת זאגט מען נישט מעריבית. ווייל מען איז נישט אין דעם בקי וועט מען קומען אז מען זאל א רעכט נעהמען מען זאל בעסער וועהן צו זאגין. לבוש סי' תפ"ו:

(קעז) טעם. דאס מען זאגט נישט די ברכה פון מגן אבות (היינו פון ברוך אתה ה' כו' מגן אבות כו' אלהינו כו' ביז ברוך אתה ה' מקדש השבת) אז פסח גיפאלט אין שבת. ווייל מהאט נישט די ברכה מתקן גיוועזן נאר דורך די סכנה פון מזיקין. אבער די נאכט פון פסח איז ליל שמורים. די נאכט איז אפ גיהיט פון מזיקין. טו"ר שם:

(קעח) טעם. וואס מען זאגט אויף טייל ערטער די נעכט פון פסח הלל בציבור מיט א ברכה. ווייל מען מאכט נישט א ברכה פאר הלל אין דער צייט ווען מען זאגט די הגדה. דעריבער זאגט מען הלל אין שיהל מיט א ברכה כדי מען זאל נישט דארפין צו מאכען א ברכה בשעת דער הגדה:

(קעט) טעם. וואס מען מרוט אין דעם קימיל. כדי ער זאל נישט בעקומען גאוה דורך דער שמחה. דורך דעם זאל ער אין טאן אבענד פון מתים. ט״ז סי׳ תע״ב:

(קפ) טעם. וואס מען דארף זיין אנגילענט אויף דער לינקער האנד נישט אויף דער רעכטי. ווייל מען קען נאך קומען צו א סכנה. וואריין דער וושט איז אין דער רעכטי זייט קען זיך נאך דער קנה עפנען פון זיך אליין און דאס עסען זאל אריין אין דעם קנה קען ער נאך קומען צו אסכנה. אויך זאל ער נישט ליגין אויף דעם רוקען. ווארין דאס איז נישט דער סדר פון חירות. (לבוש): עס איז אויך קיין חילוק צו ער איז גילינקט אדער נישט זאל ער אלץ ליגען אויף דער לינקער זייט. טור:

(קפא) טעם. וואס מען זאגט דעם קידוש און אויך הבדלה ויצענדיג. כדי עס זאל זיין דער סדר פון חירות. (חק יעקב). ועי״פ האריז״ל בעדארף מען שטיין בשעת דעם קידוש מאכין:

(קפב) טעם. דאס ווען יו״ט גיפאלט נישט אין שבת זאגט מען ותתן לנו ה׳ אלהינו באהבה מועדים לשמחה חגים וזמנים לששון את יום חג המצות הזה זמן חרותנו מקרא קודש כו׳. און אז יו״ט גיפאלט אין שבת זאגט מען צוויי מאל באהבה. איין מאל באהבה מועדים לשמחה. און דאס אנדערע מאל. זמן חרותינו באהבה מקרא קודש. דער טעם איז. ווייל אז יו״ט גיפאלט אין מיטען דער וואך זאגט מען באהבה מועדים לשמחה. ווארין דעם כלל פון אלע מועדים האבען די יודען אן־גינומען מיט ליבשאפט. אבער נישט די פרטים. היינו אז מען האט זיי גיזאגט אז עס איז דא ימים טובים. פסח. שבועות. סוכות. ר״ה. יום כפור. האבען זיי תיכף אן־גינומען מיט ליבשאפט מען האט זיי נישט בעדארפט נייטען דער צו. נאר ווען מען האט זיי גיזאגט די פרטים פון יעדין יו״ט. היינו אז פסח מוז מען שטארק נזהר זיין פון חמץ. אזוי אויך סוכות מוז מען פון דער היים אוועק גיין אין דער סוכה. און נאך אזעלכי זאכען ביי אלע יו״ט. האבין די יודען מורא בעקומען. האט מען זיי געמוזט נייטען דער צו. דרום אז מען זאגט את יום חג המצות הזה. אדער את יום חג הסוכות הזה זאגט מען נישט דאס אנדערי מאל באהבה. אבער אז יו״ט גיפאלט אין שבת. און שבת האבין די ישראל ווען זיי זענין גיוועזין אין מרה אנגענומען באהבה. דורך דעם אז יו״ט גיפאלט אין שבת

וָאנְט מֶען דָאס אַנְדֶערֶע מָאל אוֹיךְ בְּאַהֲבָה. הַיְינוּ אוֹיף דֶעם פְּרַט פוּן שַׁבָּת. לְבוּשׁ סִי' תע"ז:

(קפג) טעם. וָואס מֶען דַארְף טְרִינְקֶען פִּיעָר כּוֹסוֹת. וַוייל עֶס אִיז דָא פִּיעָר לְשׁוֹנוֹת פוּן דֶער גְאוּלָה. והוצאתי. והצלתי. וגאלתי. ולקחתי:

(קפד) טעם. וָואס נָשִׁים זֶענֶען חַיָּיב צוּ טְרִינְקֶען אַרְבַּע כּוֹסוֹת וַוייל נָשִׁים זֶענֶען גִיוֶועזֶען דֶער עִיקָר אִין דֶעם נֵס. וָוארִין אִין דֶעם זְכוּת פוּן נָשִׁים צִדְקָנִיּוֹת זֶענֶען דִי יוּדֶען אוֹיס גִילֵייזְט גִיוָוארֶען. מ"א סִי' תע"ב:

(קפה) טעם. וָואס מֶען נֶעמְט צְוֵויי תַּבְשִׁילִין. זרוע. און ביצה. הַיְינוּ מֶען בְּרָאט אָפּ אַשְׁטִיקֶעל פְלֵייש אוּן אַגִיקָאכְט אֵיי. דִי זְרוֹעַ אִיז אַזֵכֶר צוּם קָרְבַּן פֶּסַח וָואס מֶען הָאט אִיהְם גִיבְּרָאטִין אוֹיף אַשְׁפִּיז אוּן דִי בֵּיצָה אִיז אַזֵכֶר צוּ דֶער חֲגִיגָה וָואס מֶען הָאט מַקְרִיב גִיוֶועזֶען אִין עֶרֶב פֶּסַח אוּן מֶען הָאט עֶס גִיגֶעסִין מִיט דֶעם קָרְבַּן פֶּסַח. דִי זְרוֹעַ עֶסְט מֶען נִישְׁט בַּיי נַאכְט א) אוּן דִי בֵּיצָה עֶסְט מֶען. וַוייל עֶס אִיז אוֹיךְ אַסִימָן פוּן אֲבֵילוּת. וָוארִין דֶעם טָאג וָואס עֶס גִיפַאלְט דֶער עֶרְשְׁטֶער טָאג פֶּסַח אִיז תִּשְׁעָה בְּאָב. לְבוּשׁ סִי' תע"ג:

(קפו) טעם. וָואס מֶען עֶסְט כרפס. וַוייל כַּרְפַּס אִיז דִיא רָאשֵׁי תֵּיבוֹת ס׳פָּרֶךְ. כְּלוֹמַר זֶעכְצִיג מָאהְל צֶעהְן טוֹיזֶענְד יוּדִין הָאבִּין שְׁוָוער גֶעאַרְבֵּייט אִין מִצְרַיִם. מ"א:

(קפז) טעם. וָואס מֶען נֶעמְט חֲרוֹסֶת. אַזֵכֶר צוּ דֶעם לֵיים וָואס דִי יוּדֶען הָאבֶּען גֶעאַרְבֶּעט דֶער מִיט אִין מִצְרַיִם. מֶען מַאכְט דִיא חֲרוֹסֶת פוּן זִיסֶע פֵּירוֹת אִין פוּן בִּיטֶערֶע. מֶען גִיט אִין דֶעם אוֹיךְ אִינְגְבֶּער אִין צִימְרִיד. עֶס זָאל זַיין גְלַייךְ צוּ בְּרָאטֶע וָואס עֶס גֶעפִינְט זִיךְ אִין דֶעם פוּן אַלֶע מִינִים. טוּר:

(קפח) טעם. וָואס מֶען אִיז נוֹהֵג צוּ נֶעמֶען דְרַייא מַצּוֹת. אַזֵכֶר צוּ דִיא דְרַייא מָאס מֶעהְל וָואס אַבְרָהָם אָבִינוּ הָאט גֶענוּמֶען וֶוען עֶס זֶענִין צוּ אִיהְם גֶעקוּמֶען דִי מַלְאָכִים אִין דֶעמִילְט אִיז גִיוֶועזֶען פֶּסַח ב).

טעם

א) אִין שו"ת בית יעקב שְׁטֵייט גִישְׁרִיבְּין אַז אוֹיף דִי עֶרְשְׁטֶער וָואס מֶען עֶסְט נִישְׁט קֵיין גִיבְּרָאטֶען אִין דִי נֶעכְט פוּן פֶּסַח וֶוען אָבֶּער עֶס אִיז גִיקָאכְט נָאךְ דֶעם בְּרָאטֶען מֶעג מֶען עֶסִין. אַזוֹי אוֹיךְ וֶוען עֶס אִיז גִיבְּרָאטֶען אִין אַטָאפּ מֶעג מֶען עֶסִין פֶּסַח בַּיי נַאכְט:

ב) אִין סֵפֶר מְנַחֵם צִיּוֹן לְהָרַב הַצַּדִּיק הַקָּדוֹשׁ מוה"ר מנחם מענדיל מריימנוב זצוק"ל

שטיים

טעם. וואס מען שפאלט איין מצה. א זכר צו קריעת ים סוף ווס ער איז געשפאלטען געווארין אין פסח. דער א"ר שרייבט איך האב געזעהן פון גרויסע צדיקים. אז זייא האבין געקישט די מצות און דעם מרור און אלע מצות אין דער צייט פון זייער טוהן דיא מצוה אויך דיא סוכה האבין זייא געקישט ווען זיי זענין אין דער סוכה אריין גינאנגען. און ווען זייא זענין פון דער סוכה ארויס גינאנגין. און אויך די פיער מינים פון דעם לולב דס איז גיוועזען כדי צו בעליבען די מצוה:

(קפט) טעם. וואס מען עסט מרור. א זכר וואס דיא מצרים האבין דיא ישראל פערביטערט זייער לעבין. דער עיקר מצוה איז צו נעהמין חריין. נאר מען איז נוהג צו נעהמין זערזו"ך דאס איז חסא. צו א רמז אז השי"ת וועט זיך איבער אונז דערבארימען. א) לבוש:

טעם

שמיים אז די מלאכים וואס זענין גיקומען צו אברהם אבינו זיי זאלען איהם מבקר חולה זיין האבען זיך ביי איהם פערזוימט מעהר ווי זיבען חדשים. וואריין אין יום כפור האט זיך אברהם אבינו מל גיוועזען. און די צייט פון זייער אוועק גיין איז גיוועזען פסח זיי האבין ביי איהם גינעסען מצות:

דער הסד לאברהם זאגט דאס פירוש פון דעם פסוק ובן הבקר אשר עשה. ווארין אין דעם טאג ווען אברהם איז גינאנגין מיט זיין זוהן ישמעאל צו נעמין פון דער שמאל דריי יונג רינדער. איז מיט איהם מיט גענאנגין דער מלאך רפאל. און נאך דעם וואס ער האט גינומען צוויי יונג רינדער און האט זיי איבער גינעבען אין דער האנד פון דעם יונג ער זאל זיי פירין. און האט גיוואלט נעמין דעם דריטען. האט זיך דער מלאך רפאל פארשטעלט פאר איין פר חשוב. און ווי אברהם האט איהם גיוואלט נעמין. איז דער פר אנטלאפען און האט איהם ניפיהרט צו א טיהר פון איין הייל. האט זיך די טיהר פון דעם הייל גיעפענט. און ווי אברהם האט גיזעהען אז אדם און חוה ליגען דארט בעגראבען. און האט גיפיהלט א ריח פון דעם גן עדן. האט ער גיגליסט אז ער זאל אויך דארט ליגין. דאס איז גיוועזען דורך שליחות פון השי"ת. נאך דעם האט זיך דער פר תיכף גילאזט נעמין אין דער האנד פון אברהם. און ווי עס איז גיקומען צו דעם עסין איז נאר גיוועזען צוויי. האט אברהם גימוזט בעשאפין דעם דריטען פר מיט שמות הקדושים (עי' ספר יצירה) ווייל אין דער צייט וואס ער וועט צוריק גיין אין שטאל און נעמין איין אנדערין פר וועט אוועק גיין דער זמן פון דעם עסין. וועט ער די אורחים נישט האבען צו געבין דריי צינגען. און דאס זאגט דער פסוק ובן הבקר אשר עשה. דאס יונג רינד וואס ער האט אליין בעשאפין:

א) דער דרך פקודיך שרייבט פיעל מענשין עסין חריין און ווייל עס איז זייער הארב קענין זיי נישט עסין אכזית עס זאל זיין גרוים ווי אהאלבע איי) און ווען אפילו

מען

(קצ) טעם. וואס מען טרינקט איין צווייא מאהל. אקעגין די צווייא מאהל ווס מען האט נישפרענגט מיט דעם בלוט פון דעם קרבן פסח איין מאהל אויף דער אייבער שוועל און איין מאהל אויף דיא ביי שוועלין. דעת זקנים:

(קצא) טעם. וואס מען טרינקט איין און זאלץ וואסער אדער אין עסיג. ווייל מען האט אזוי מיט זייא שווער אין ביטער געארביט. של"ה:

(קצב) טעם. וואס מען ברעכט איבער דיא מצה פאר דעם זאגען דיא הגדה. כדי מען זאל נישט זאגין הא לחמא עניא נאר אויף א מצה ווס איז צו בראכען. ווארין דער שמיינער איז פון איין עני ער זאל האבין א צו בראכענע מצה. אבודרהם:

(קצג) טעם. וואס מען בעהאלט דעם אפיקומן. כדי דיא קינדער זאלין זעהן אז מען בעהאלט די מצה וועלין זיי פרעגין פאר וואס מען בעהאלט די מצה מען האט נאך נישט גיגעסין. אין פון דער תשובה וואס מען וועט זייא ענפערין וועט מען קומען צו דער ציילין פון יציאת מצרים. לבוש:

(קצד) טעם. וואס דער מנהג איז די קינדער חאפען דעם אפיקומן. כדי זייא זאלין נישט שלאפען ווען מען זאגט דיא הגדה. וועלין זייא פרעגין פון יציאת מצרים. חק יעקב:

(קצה) טעם. ווס מען זאגט הא לחמא עניא אין לשון ארמית. ווייל זיי האבין אלע גירעדט אין לשון ארמית. און די עמי הארץ פארשטייען נישט לשון הקודש. אבודרהם:

(קצו) טעם. וואס מען זאגט די אכלו אבהתנא בארעא דמצרים. (דאס איז דאס ברויט וואס אונזערע עלטערין האבין גיגעסין אין דעם לאנד מצרים). א מעהר דאס מיינט האבין זייא גיבאקין ווען זייא זענין שוין ארויס גיגאנגין פון מצרים. זאגט דער בן עזרא אז אין דר מדינה פון הודו אז איינער איז גיזעסין אין דער תפיסה האט מען איהם גיגעבין צו עסין

מען עסט אכזית עסט מען נישט מיט אמאל. ע"כ דארף מען נזהר צו זיין אז מען עסט נישט אכזית מיט אמאל זאל מען נישט מאכען אברכה ווארין עס איז אברכה לבטלה ע"ש. ע"כ איז גליין אז נשים און קינדער זאלען קיין ברכה מאכען נאר דער בעל הבית זאל מאכען אברכה און ער זאל זיי אלע מוציא זיין און זיי זאלען נאך זאגין אמן וענין זיי יוצא אפילו זיי עסין מרור וויניגער פון אכזית:

עסן מצה נישט חמץ. ווייל מצה איז הארט קען עס נישט נאך פערדייעט ווערן ווען ער אביסעל אויך גענוג האבן. און אזוי אויך האבן די מצרים געטוהן צו די יודען אין מצרים:

(קצז) טעם. וואס די הגדה ווערט אהן גערופען סדר. ווארין דאס איז דער סדר פון דעם גאנצען יאהר ווארין אלע מצות העננין אפ אין יציאת מצרים. און ביי קבלת התורה שטייט אשר הוצאתיך מארץ מצרים. בית אהרן:

(קצח) טעם. וואס מען טינקט אפ פון דעם כוס מיט דעם פינגער ווען מען זאגט דם ואש ותמרות עשן. און ווען מען גידענקט די מכות דצ"ך עד"ש באח"ב. אזכר צו דעם וואס עס שטייט אצבע אלהים הוא דערפיר בעדארף מען פון דעם כוס אראפ ווארפען מיט דעם פינגער וואס הייסט אצבע (דאס איז דער אנדערער פון דעם גראבין פינגער) א). (חק יוסף). אויך צו ווייזען דאס דורך די מכות איז אלע מאהל פון זייא ווייניגער געווארין:

(קצט) טעם. ווס רבי יהודא האט געגעבין סימנים דצ"ך עד"ש באח"ב. ווייסט דען דאס נישט יעדער מענש צו נעהמין פון יעדען ווארט איין אות אין צו מאכען א סימן. נאר ווייל אין תהלים קאפיטל ק"ה זענין נישט די מכות גירעכינט כסדר אזוי ווי זיי זענין גירעכינט אין דער תורה דורך דעם גיט רבי יהודא די סימנים צו מאכען וויסען אז דער סדר פון דער פרשה איז דער עיקר. שבלי הלקט:

(ר) טעם. וואס מען צוטיילט דעם הלל. היינו מען זאגט האלב הלל פאר דעם עסין און האלב הלל נאך דעם בענטשין. ווייל די העלפט הלל ווס מען זאגט פאר דר סעודה שטייט נאר פון יציאת מצרים זאגט מען דאס אויך ביי דער הגדה פאר דער סעודה וואס ווערט אויך נאר גירעדט פון יציאת מצרים. אבער די אנדערע העלפט הלל אין דאס רוב

פון

א) בשם האריז"ל הקדוש שטייט גישריבען דאס מ'זאל אפ ניטען פון דעם כוס אליין צעהן מראפין ווען מען זאגט די צעהן מכות. מען זאל: אריין גיסן אין אצובראכינע כלי וואס איז מרמז אויף דער קליפה וואס ווערט אן גירופען ארור. עס איז גלייך אזוי ווי מען לאזט ארויס אביסעל שערות פון אעגל ביי די תפילין מען זאל געבין אחלק צו דער סטרא אחרא. והטעם. כדי זיי זאלען די נאכט נישט מקטרג זיין. אזוי ווי עס גיפינט זיך אין סעי' י"ב:

פון דער הגדה נאך דיא סעודה ווערט גירעט פון אנדערע גאולות און פון דער גאולה וואס וועט זיין. זאגט מען דורך דעם דיא אנדערע העלפט הלל נאך דער סעודה. זין דורך דעם טעם. איז מען נוהג צו זאגן שפוך חמתך פאר לא לנו. אקעגין דער גאולה. לבוש:

(רא) טעם. וואס מען איז נוהג צו עפינין דיא טיר ווען מען זאגט שפוך חמתך על הגוים וגו׳. צו ווייזען אז מיר זענין פארזיכערט אין השי״ת אין די נאכט איז א ליל שמורים. און דעם זכות פון דער אמונה וועט קומן משיח און וועט אונז גיכען זיין צארין אויף דיא ע״א. שם:

(רב) טעם. וואס מען מאכט א ברכה אויף איערין כוס בעזונדער. ווייל איעדער כוס איז א בעזונדערי מצוה. מ״א:

(רג) טעם. וום מען ניעסט אהן דעם פינפטען כוס און מען רופט איהם דער כוס פון אליהו הנביא. ווייל עס איז א פלוגתא אין דער גמרא צו דער כוס פון ברכת המזון ווערט גערעכינט אונטער די פיער כוסות. צו דער כוס פון ברכת המזון מ״ז זיין חוץ די פיער־כוסות. אין די הלכה איז געבליבען אין ספק. און אז אליהו וועט קומען וועט ער מברר זיין אלע ספיקות און אויך דעם ספק צו מען בעדארף האבין אבאזונדערין כוס צו ברכת המזון. דרום גיעסט מען אהן דעם כוס און מען טרינקט איהם נישט:

(רד) טעם. וואס מען טאר נישט טרינקען ווין נאך דיא פיער כוסות נאר וואסער. דורך דיא עניים וואס מען גיט זייא פון דער צדקה ארבע כוסות צו ביידע נעכט. האט מען מתקן גיוועזין אז מען טאר נישט טרינקען קיין שום משקה נאך דיא ארבע כוסות כדי זייא זאלין נישט זיים טרינקען דעם ווין. וואס מען האט זייא גינעבין אויף ביידע נעכט אין איין נאכט. חק יעקב:

(רה) עוד טעם. כדי ער זאל נישט ווערין שיכור. ווארין דער מענש בעדארף עוסק צו זיין אין יציאת מצרים ביז עס וועט איהם אהן חאפען דר שלאף. דרום טאר ער נישט טרינקען נאך די פיער כוסות נאר וואסער. אין דיא אנדערי נאכט פסח מעג מען טרינקען אויך אנדערי משקות וואס זענין נישט משכר. (חק יעקב):

(רו) טעם. וואס מען טאר נישט עסין אין פסח געטריקענטי ווינטרויבען (רוזינען) אדער אנדערי געטריקענטי פירות. נאר אז מען

ווייסט דאָך דער אַז זיי זענען אויך געטריקענט געוואָרן אַז מען זאָל נישט מורא האָבן פאַר חמץ. אין די משקה פון זייא טרינקט מען. ווייל עס איז אַחשש אפשר איז אין זייא באַהעפּט געוואָרן אַ שטיקעל חמץ. אָבער דיא משקה פון זייא טרינקט מען. וואָרין דאָס ביסעל איז בטל געוואָרן אין ס׳. דאָס הייסט. אין דער משקה איז דאָ זעכציג מאָהל אַזוי פיהל אַקעגין דעם שטיקעל חמץ וואָס מען האָט מורא אַז עס איז באַהעפּט געוואָרן אין דיא געטריקענטע פירות א). אָבער קאָכין טאָר מען זיי נישט ווייל דורך דעם קאָכין גיט עס מעהר איין טעם. אויך קען מען דעם ווייַן אָפּ ווייען ערב פסח אַנאַנצען טאָג. ס״א ופ״מ סי׳ תס״ז:

(רז) טעם. וואָס מען טאָר נישט עסין ריז אין בונים אין אַרבעס אים פסח. ווייל מען קען דער פון מאַכען מעהל וואָס עס איז גלייך צו ווייצען מעהל ווען מען זאָגין אַזוי וויא מען מעג דאָס קאָכין אַזוי מעג מען קאָכין דיא פינעף מינים פון קאָרין אין זיי וועלין נישט וויסען אַז די פינעף מינים קומען צו חימוץ. דרום האָט מען גוזר געוועזען אויף דיא אַלע מינים דורך דיא מינים פון קאָרען. ווען עס האָט אָבער זיך געטראָפין אַז פון די מינים איז אַריין געפאַלען אין עסין אַריין ווערט דאָס תבשיל נישט אָסור. לבוש:

(רח) טעם. וואָס דער חזן הייבט אָהן אין יום טוב האל בתעצומות. ווייל דיא ימים טובים זענין אַ זכר צו יציאת מצרים וואָס דעם ווייזט

א) דער לבוש שרייבט דער מנהג איז אַז מען זאָל גישט עסין געטריקענטע מינין אים פסח ווייל עס קומט אין זיי מעהל. אַזוי אויך איז דער מנהג נישט צו עסין ראָזינקים. נישט די היימע נישט די שוואַרצע ווייל מען זאָגט אַז דאָס ווייסע וואָס איז אויף זיי איז מעהל. ווען אפילו מען האָט נאָך גיפּאַרשט און עס איז בעקאַנט אַז מען באַדאַרף פאַר דעם נישט מורא האָבען איז דאָך פערשפּרייט דער מנהג צו איסור. אָבער די קליינע שוואַרצע ראָזינקליך (זיי ווערין אָן גירופין ר״ד) זענין אַמאָל מתיר ווייל מיר זעהען אַז אין זיי איז נישט דאָ קיין שום ווייסקיים. און וואָס מיר זענען נוהג איסור אין די רויטע ווען אפילו מיר זעהין נישט אין זיי אַמאָל קיין ווייסקיים. ווייל דער סדר איז מען זאָל זיי אַריין וואַרפען אין הייס וואַסער ווען מען טריקינט זיי איז דאָס אָסור דורך כלי עכו״ם. על כן דורך די ביידע חששות ווערין די ראָזינקים נישט גינוצט אין פסח ע״כ. אויך באַדאַרף מען נזהר זיין בי קאַפּע און פעפער ווייל עס ווערט גיפעלשט און גימאַכט פון חמץ און ווערין גיפאַרבט און האָבין די זעלבע מראה פון דער קאַפּע און עס ווערט צו גימישט צו די גוטע. על כן זאָל מען גוט נזהר זיין און נאָך פרעגין:

וייזט אויף תעצומות עוז. אויף זיין שטארקע מאכט. און זיין גרוים קענטשאפט. לבוש:

(רט) טעם. וואס מען רופט אוים אין שמיני עצרת פאר מוסף משיב הרוח ומוריד הגשם. און מען רופט נישט אוים אין דער תפלה פון מוסף דעם ערשטין טאג פסח דאס מען זאל נישט זאגן משיב הרוח. דער טעם איז ווארין או מען זאל רופען או מען זאל נישט זאגן משיב הרוח וואלט משמע געוועזין גלייך מען איז מבזה און מען וויל נישט דעם רעגין ער זאל מעהר קומען. און אזוי באראך מען נישט צו טוהן. אזוי וויא עס שטייט. אין מתפללין על רוב טובה. מען טאר נישט מתפלל זיין אויף דעם וואס מען האט פיהל גוטץ. אבער אויף די מקומות וואס מ'זאגט פון פסח אהן מוריד הטל. רופט דער שמש אוים פאר דיא שמ"ע פון מוסף מוריד הטל. לבוש:

(רי) טעם. וואס דער חזן טוהט אהן דעם קיטעל בייא דער תפלה פון טל אין דעם ערשטין טאג פון פסח. און ביי דער תפלה פון גשם אין שמיני עצרת. און ראש השנה. און הושענא רבה. ווייל דאס איז א בגד מתים וועט ער דורך דעם מכניע זיין זיין הארץ און וועט מתפלל זיין מיט כוונה פאר דעם כלל ישראל אויף חיי בני ומזוני:

(ריא) טעם. וואס מען הייבט אהן צו זאגן משיב הרוח ומוריד הגשם אין דער תפלה פון מוסף פון דעם אכטען טאג סוכות. און מוריד הטל. הייבט מען אהן צו זאגן אין דער תפלה פון מוסף אין ערשטין טאג פסח. ווייל טל איז אגוטער סימן פאר דיא וועלט על כן זאלין אוים גיין די אלע ימים טובים פון פסח מיט טל. אבודרהם:

(ריב) טעם. וואס מען הייבט נישט אהן צו זאגן מוריד הטל די ערשטי נאכט פון פסח. ווייל דאס גאנצע פאלק איז דעמילט נישט דא אין שיהל ווייל זיי זענין מרודד אין מצה און מרור. קומט אוים או איינער וועט זאגן מוריד הטל און איינער נישט. שם:

(ריג) טעם. וואס מען הייבט נישט אהן צו זאגן מוריד הטל ביי דער תפלה פון שחרית. ווייל מען קען זיך טועה זיין אין דעם יאהר וואס וועט קומען מען וועט מיינען או מען האט אהן גיהויבין צו זאגן מוריד הטל בייא דער נאכט. דורך דעם הייבט מען ערשט אהן צו זאגן מוריד הטל אין דער תפלה פון מוסף אין דעם ערשטין טאג פון פסח. שם:

טעם

(ריד) טעם. וואס דער סדר איז צו זאגין מען בענטשט גשם. אדער מען בענטשט טל. ווייל דער דרך העולם איז אז איינער פארט אין וועג אריין אין האט פחד מאמער וועט ער קומען צו אזעלכע מענטשין וואס זענין רשעים אין וועלין אים איהם שפעטין. אזוי פארט ער צו א צדיק פאר זיין אוועק פאהרין דאס ער זאל איהם בענטשין אז השי"ת זאל איהם מציל זיין דעם וועג וויא ער גייט אז דיא רשעים זאלין נישט אוים איהם שפעטין. אזוי אויך דער גשם אין טל גייט אויף דער גאנצע וועלט אין צו אלע אומות. אצונד ווילען זיי אז די רשעים זאלין דורך זיי נישט פעלשין. דרום גייען זיי צו ערשט צו די ישראל דאס זיי זאלען זיי בענטשין אז זייער טובה זאל זיין פאר דיא ישראל. בשם הרב הצדיק הקדוש מהרמ"מ מרימנאב וצוקי"ל:

(רטו) טעם. וואס השי"ת המו גיבאטין אין דער תורה אז מען זאל ציילען ספירה. ווייל יעדער איינער איז טרוד אין שניידען דיא תבואה. אין דיא אהיים צו נעהמין האט השי"ת געהייסין ציילין ספירה כדי זייא זאלין נישט פארגעסין דיא צייט פון עולה רגל זיין. שם:

(רטז) טעם. וואס מען זאגט אין חול המועד פון פסח האלב הלל. ווייל אין דעם זיבעטין טאג פון פסח זענין די מצריים איינגעזונקען געווארין אין ים. האט הקב"ה גיזאגט מעשה ידי טובעים בים ואתם אומרים שירה. (דיא וואס מיינע הענד האבען בעשאפען ווערין איינגעזונקען אין ים אין איהר וועט זאגין שירה) אין ווייל מען זאגט נישט דעם זיבעטין טאג פון פסח נאר האלב הלל. זאגט מען נישט אין חוה"מ אויך נאר האלב הלל כדי חול המועד זאל נישט בעסער זיין פון יו"ט. ט"ז:

(ריז) טעם. וואס אין חוה"מ פון פסח. אז עס גיפאלט אים שבת לאזט מען אוים אין דער הפטורה נאר מקדש השבת אליין. אין מען איז נישט מזכיר פסח נישט אין דער מיט פון דער הפטורה אין נישט בייא דעם אוים לאזין. ווייל אז חול המועד פסח גיפאלט אים שבת נעמט מען נישט ארוים מעהר אספר תורה וויא מען נעמט ארוים אין איין אנדערין טאג פון חוה"מ. מען נעמט יעדען טאג פון חוה"מ אויך ארוים צוויא ספר תורה. אבער אין שבת חוה"מ פון סוכות איז מען מזכיר אין דער מיט פון דער הפטורה פון סוכות אין מען לאזט אויך אוים מקדש השבת וישראל והזמנים. ווייל מען נעמט אין שבת חוה"מ מעהר ארוים איין ספר תורה

וויא

הִיא אַז חוה״מ גִיפַאלְט נִישְׁט אִין שַׁבָּת. וָואוּרִין אַז חוה״מ סוּכּוֹת גִיפַאלְט נִישְׁט אִין שַׁבָּת נֶעמְט מֶען נָאר אַרוֹיס אֵיין סֵפֶר תּוֹרָה. מטה משה:

(ריח) טעם. וָוס מֶען זָאגְט אִין שַׁבָּת חוה״מ פוּן פֶּסַח שִׁיר הַשִּׁירִים. וַוייל עֶס שְׁטֵייט דָאס עִנְיָן פוּן יְצִיאַת מִצְרַיִם. אִין סוּכּוֹת זָאגְט מֶען קֹהֶלֶת. וַוייל סוּכּוֹת אִיז דִיא טֶעג פוּן שִׂמְחָה אִין קֹהֶלֶת שְׁטֵייט וּלְשִׂמְחָה מַה זּוֹ עוֹשָׂה. אִין שְׁבוּעוֹת זָאגְט מֶען רוּת. וַוייל עֶס קוּמְט צוּ לָערְנִין אַז דִיא תּוֹרָה אִיז נִישְׁט גִיגֶעבִּין גִיוָוארִין נָאר דוּרְךְ יִסוּרִין אִין דוּרְךְ עֲנִיּוֹת. מ״א:

(ריט) טעם. אַז וָוען מֶען אִיז מַזְכִּיר נשמות אִיז דֶער מִנְהָג אַז דֶער וָואס הָאט פָאטֶער אִין מוּטֶער גֵייט אַרוֹיס פוּן דֶער שׁוּהל. חַייל אַז עֶר הֶעט דַארְט זַיין פָאטֶער וֶועט עֶר מִיט זַייא אוֹיךְ מִיט זָאגִין קֶען עֶס נָאךְ חַיו שָׁאדֶען. לשון חכמים:

(רכ) טעם. וָואס דִיא פִּיוּטִים וָואס מֶען זָאגְט בַּייא דִיא תְּפִלּוֹת הֶערִין אֵהְן גֶערוּפֶען קְרוֹבוֹת. וַוייל מֶען זָאגְט זַייא אִין מִיטֶען דִיא תְּפִלּוֹת א):

טעם

א) בְּסֵפֶר שִׁבֳּלֵי הַלֶּקֶט שְׁטֵייט גֶעשְׁרִיבִּין אַז עֶס אִיז אַמְצָוָה צוּ זָאגִין פִּיוּטִים אוּן וָוען ר׳ אֱלִיעֶזֶר הָאט גִימַאכְט דֶעם פִּיוּט וחיות אשר הנה כו׳ אִיז גִיוֶועזֶען אַפַייעֶר אַרוּם אִיהְם:

בְּסֵפֶר קַב הַיָּשָׁר וָוערְט גִיבְּרַענְגְט אַ סִיפּוּר פוּן אַגָדוֹל הַדּוֹר ר׳ שלמה אלקבץ ז״ל וָוער הָאט גִימַאכְט דֶעם זֶמֶר פוּן לְכָה דוֹדִי) עֶר אִיז בָּקִי גִיוֶועזֶען אִין חָכְמַת הַקַּבָּלָה אוּן הָאט מְחַבֵּר גִיוֶועזֶען פִיעֶל פִּיוּטִים אוּן וַוייל עֶר אִיז גִיוֶוען אַ גְרוֹיסֶער חָכָם הָאבֶען זִיךְ אִין אִיהְם דִי שׂוֹנְאֵי יִשְׂרָאֵל מְקַנֵּא גִיוֶועזֶען. אַיִשְׁמָעֵאל הָאט אִיהְם גִיהַרְגִ׳ט אוּן הָאט אִיהְם בֶּעגְרָאבֶּען בַּיי זִיךְ אִין גָארְטֶען נֶעבֶּען אַיין פַייגֶען בּוֹים. אוּן דֶער פַייגֶען בּוֹים הָאט אָן גִיהוֹיבֶּען צוּ בְּלִיהֶען פַאר דֶער צַייט אוּן עֶס הָאט אוֹיף אִיהְם גִיוַואקְסֶען זֵייעֶר שֵׁיינֵי אוּן גְרוֹיסֶע פַייגִין. הָאט זִיךְ אוֹיף דֶעם דִי גַאנְצֶע שְׁטָאט זֵייעֶר פֶערְוואוּנְדֶערְט בִּיז דִי זַאךְ אִיז אָן גִיקוּמֶען צוּ דֶעם טֶערְקִישֶׁען קֶענִיג. וִוי דֶער מֶלֶךְ הָאט גִיזֶעהִין דִי פֵּירוֹת הָאט עֶר זִיךְ זֵייעֶר פֶערְוואוּנְדֶערְט. אוּן הָאט גֶעשִׁיקְט רוּפֶען דֶעם יִשְׁמָעֵאל אוּן הָאט אִיהְם גִיפְרֶעגְט וָואס פַאר אַמִיטֶעל עֶר הָאט גִיטָאן אַז דִי פַייגֶען זָאלֶען פַארְטִיג וֶוערִין פַאר דֶער צַייט. אוּן פַאר גְרוֹיס פַּחַד הָאט דֶער יִשְׁמָעֵאל גִישְׁט גִיווּיסְט וָואס עֶר זָאל דֶעם מֶלֶךְ עֶנְטְפֶערִין. וָואוּרִין הַשֵּׁי״ת הָאט אַזוֹי גִיפִיהְרְט. הָאט דֶער מֶלֶךְ גֶעהֵייסֶען אַז מֶען זָאל אִיהְם אָן טָאן גְרוֹיסֶע יִסוּרִים בִּיז דֶער יִשְׁמָעֵאל הָאט גִימוּזְט מוֹדֶה זַיין אַז פוּן דֶעם טָאג אָן וָואס עֶר הָאט גִיהַרְגִ׳ת דֶעם יְהוּדִי ר׳ שלמה אלקב״ץ הָאט אוֹיף דֶעם בּוֹים אָן גִיהוֹיבֶּען צוּ וַואקְסֶען פֵּירוֹת פַאר דֶער צַייט. הָאט דֶער מֶלֶךְ בֶּעפוֹילֶען אַז מֶען זָאל דֶעם יִשְׁמָעֵאל דֶעם רוֹצֵחַ אוֹיף הֶענְגִין אוֹיף דֶעם זֶעלְבִּין בּוֹים. דֶער כְּלַל אִיז אַז דִי גְדוֹלֵי הַדּוֹר הָאבִּין מְתַקֵּן גִיוֶועזֶען פִיעֶל פִּיוּטִים:

(רכא) טעם. וואס מען טוהט אהן אין יו"ט בעסערי קליידער וויא אין שבת. אויך איז מען נוהג צו עסין בעסערי מאכלים וויא שבת. ווייל דיא זאך וואס עס קומט אמאהל איז בייא דעם מענש מעהר חשוב. אזוי וויא מען זעהט אז ווען עס קומט צו איינעם זיין רבי אדער זיין פאטער נאר אמאהל טוהט ער איהם אהן מעהר כבוד וויא אז ער זאל ביי איהם תמיד זיין. יוסף אומץ:

(רכב) טעם. וואס מען איז מזכיר נשמות אין דעם לעצטען טאג יו"ט. ווייל איינס פון דיא צעהן נסים פון דעם בית המקדש איז געוועזן. אז דיא יודען האבען דרייא מאהל אין יאהר עולה רגל געוועזן אין פסח. שבועות. און סוכות. און זענין געשטאנען אין בית המקדש אריין. און ווען זייא זענין געשטאנין איז געוועזן זייער ענג און ווען זייא האבין זיך געביקט איז געוועזן גראם. דאס איז געוועזן אקעגין דיא טבע. נאר דאס ענין איז וואריין יעדין יו"ט זענין געקומען דיא נשמות פון אברהם יצחק און יעקב אין דעם בית המקדש של מעלה מיט אלע נשמות פון דיא צדיקים אין דאס בית המקדש של מטה האט זיך אפ געטוהן אין דאס בית המקדש של מעלה האט אראפ גענידערט. און דאס בית המקדש של מעלה איז זייער א רוחניות. דורך דעם האט דאס גיקאנט מקבל זיין אלע יודען. דורך דעם אצונד אז דאס בית המקדש איז חרוב געווארין דורך אונזערי עונות. בעדארפען מיר מזכיר צו זיין דיא נשמות פון אונזערי אבות אידין רגל. כדי זייער זכות זאל אויף אונז מגין זיין. און צו אונזערי קינדער אויף אייביג אמן:

(רכג) טעם. וואס מען לעבערט דיא חלות מיט אשריסעל אום שבת נאך פסח. ווארין אין דער צייט ווען דיא יודען האבין גיגעסין מן. אזוי פון דער צייט אהן וואס מען האט מקריב געוועזן דעם

עומר

א) אז ער איז מזכיר נשמות זאל ער נישט זאגען בעבור שאני נודר צדקה בעד הזכרת נשמתם נאר ער זאל זאגין בעבור שאתן (איך וועל געבין) ווארין אפשר וועט ער נישט תיכף אפ געבין דעם נדר אזוי וועט נאך ח"ו אויף איהם די נשמה וואס ער האט פאר איהר מנדר געוועזן מקטרג זיין. דרום זאל ער נישט זאגין בעבור שאני נודר. איך בין מנדר צו געבין. נאר ער זאל זאגין בעבור שאתן. קב הישר:

דיא מענשין וואס זיי זאגין נאך דעם וואס זיי זאגין יזכור דעם נוסח פון אל מלא רחמים זענין זיך טועה. ווארין דעם נוסח פון אל מלא רחמים זאגט מען נאר אויף די וואס זענין נפטר געווארין אין דעם יאהר:

עומר דעם אנדערין טאג פסח. האבין זייא שוין נישט מעהר גינעסין פון דעם מן אין זיי האבין שוין אהנגעהויבען צו עסין פון די תבואות פון דעם לאנד. אזוי האבין די ידען אהנגעהויבען צו בעדארפען פרנסה. וואריין ביז אין דער צייט האבין זיי געהאט דעם מן. אין יעדע זאך האט אשער. אזוי וויא מיר בעטין אז השי״ת זאל אונז עפינין די טויערין פון פרנסה. דריבער האט זיך פארשפרייט דער מנהג אז מען זאל מאכען אצורה פון אשליסעל אויף די חלות צו ארמז אז השי״ת זאל אונז עפענין די טויערין פון פרנסה.

אוהב ישראל:

(רכד) טעם. וואס מען איז נוהג צו פאסטען בה״ב. שני. וחמישי. ושני. נאך פסח. און נאך סוכות. ווייל מען האט אחשש טאמער דורך עסין און טרינקען און דורך שמחה איז מען געקומען צו אין עבירה. אבער שבועות ווייל עס איז נאר איין טאג איז נישט אחשש. מ״א סי׳ תצ״ב:

(רכה) טעם. וואס מען פאסט נישט בה״ב אין חודש ניסן אויך נישט אין חודש תשרי. אין ניסן פאסט מען נישט בה״ב ווייל דער רוב חודש איז אוועק געגאנגען מיט קדושה דורך דעם איז מען נוהג קדושה אין יום טוב דעם גאנצען חודש. אז מען פאסט נישט אין חודש ניסן נאר די בכורים פאסטען אין ע״פ אזכר צו דעם נס וואס דיא בכורים פון מצרים זענין אוים געשטארבען אין דיא בכורים פון ישראל זענין ניצול געווארין. אויך אין חודש תשרי פאסט מען נישט. ווייל דער חודש איז פיהל מיט מועדות. דורך דעם פאסט מען ערשט בה״ב נאך חודש ניסן און נאך חודש תשרי. (לבוש) א):

(רכו) טעם. וואס דער מנהג איז אז מען טאר זיך נישט אפ שעהרין אויך מאכט מען נישט חתונה צווישען פסח אין שבועות. ב) כדי מען זאל נישט מעהרין שמחה. וואריין אין דער צייט זענין געשטארבען

די״א

א) און שבת וואס מען בענשט ראש חודש זאל מען נישט מזכיר זיין דעם תענית פון בה״ב מכל שכן אז ר״ח גיפאלט אין שבת זאל מען בודאי נישט מזכיר זיין בה״ב. מהרי״ל:

ב) אין ספר ארחות חיים ווערט גיברענגט בשם כתבי דע״ק אז די התחלת נישואין זענין אין ל״ג בעומר קען מען נומר זיין אין דער נאכט פון ל״ד בעומר אפילו די עיקר חופה איז ביי נאכט איז מותר. ווייל מען האט אן גיהויבען אין טאג פון ל״ג בעומר. נאר מען בעדארף זעהין זיך מקדים צו זיין אז מען זאל די סעודה אויך מאכען אין דעם טאג פון ל״ג בעומר און נישט צו מאכין ריקודים און כלי זמר אין דער נאכט פון ל״ד. נאר אז זייער כוונה איז לשם שמים איז מען מיקיל:

דִיא תַּלְמִידִים פוּן ר׳ עֲקִיבָא. אָבֶּער אַשִׁידוּךְ קֶען מֶען טוּהְן אוֹיךְ אִין דֶער סְפִירָה א) טוּר:

(רכז) טעם. וָואס חוֹדֶשׁ אִיָּיר אִיז מְסוּגָל צוּ רְפוּאָה. וַוייל אַלֶּע קְרַאנְקְהַייטֶען קוּמֶען פוּן אַלֶּערְלֵייא מַאֲכָלִים וָואס עֶס טוּהְט שָׁאדֶען דֶעם מֶענְשׁ. אִין חוֹדֶשׁ אִיָּיר הָאט אָנְגֶעהוֹיבֶּען דֶער מָן צוּ גֵּיין וָואס אִיז אַיין עֶסִין וָואס עֶס וָועט אַיין גֶעזַאפְּט אִין דִיא אֵיבָרִים אַזוֹי אִיז פוּן דֶעם עֶסִין דֶעם מָן נִישְׁט גֶעוָוען קֵיין שׁוּם חוֹלַאַת אִין קֵיין שׁוּם שְׁמֶערְץ. נִמְצָא וָוען אִין דֶעם חוֹדֶשׁ גֶעהַיילְט גֶיוָוארִין אַלֶּע קְרַאנְקֶע. דְרוּם אִיז גֶעבְּלִיבֶּען דִי טֶבַע אַז חוֹדֶשׁ אִיָּיר אִיז מְסוּגָל צוּ רְפוּאָה. (בני יששכר) וּבַעֲוֹנוֹתֵינוּ הָרַבִּים וָואנְט מֶען דָאס חוֹדֶשׁ מַייא אִיז מְסוּגָל צוּ רְפוּאָה:

(רכח) עוד טעם. דְרִיבֶּער אִיז דִיא הַתְחָלָה פוּן שַׁעֲרֵי רְפוּאָה אִין דֶעם חוֹדֶשׁ. וַוייל אִיָּיר אִיז דִי ר״ת פוּן ״אני ״ידוד ״רופאך:

(רכט) טעם. פוּן ל״ג בעומר. וַוייל אִין דִיא טֶעג וָואס מֶען זָאגְט אִין זַייא נִישְׁט תַּחֲנוּן וָוען דִיא תַּלְמִידִים פוּן רַבִּי עֲקִיבָא נִישְׁט גֶעשְׁטָארְבֶּן. הַיְינוּ אַכְט טָאג פוּן פֶּסַח. צְוַויי טֶעג פוּן ר״ח אִיָּיר. ר״ח סִיוָן. אִין וָועקְס שַׁבָּתוֹת. אִיז צוּזַאמֶען זִיבֶּעצֶעהְן טָאג. וָוען אִיבֶּער גֶעבְּלִיבֶּען צְוַויי אִין דְרַייסִיג טֶעג בִּיז צוּ דֶער צָאהְל פוּן נַיין אִין פֶערְצִיג וָואס אִין זַייא וָוען דִיא תַּלְמִידִים פוּן ר״ע גֶעשְׁטָארְבֶּן. דוּרְךְ דֶעם פְרֵייד מֶען זִיךְ אִין טָאג פוּן ל״ג בָּעוֹמֶר ב). מהרי״ל:

(רל) טעם. וָואס דֶער מִנְהָג אִיז אַז דִיא קִינְדֶער שִׁיסֶען מִיט פַאלֶען בַּייגֶען אִין ל״ג בָּעוֹמֶר. וַוייל אַזוֹי לַאנְג ר׳ שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחָאי הָאט גִילֶעבְּט הָאט מֶען נִישְׁט גֶעזֶעהְן אַרֶעגִין בוֹיגִין (וָואס דֶער רֶעגִין בוֹיגִין אִיז אַצֵייכֶען אַז מֶען אִיז חַיָּיב תֶּערְט עֶס זָאל זַיין אַמַבּוּל) ע״כ אִיז דָר פַאלֶען בוֹגִין אַרֶמֶז צוּ ר׳ שִׁמְעוֹן. בני יששכר:

א) אוֹיךְ יֵשׁ מֶען נִישְׁט מַאכִין שֶׁהֶחֱיָינוּ אִין דִי טֶעג פוּן סְפִירָה. (בִּגְדֵי אַהֲרֹן). אַז מֶען הָאט אָבֶּער חֲתוּנָה אִין ל״ג בָּעוֹמֶר מֶעג עֶר בְּשַׁבָּת פַאר דֶער חֲתוּנָה גֵיין דִי קְלֵיידֶער אוּן מַאכִין שֶׁהֶחֱיָינוּ:

ב) אִין סֵפֶר נוֹפֶת צוּפִים וֶוערְט גִיבְּרֶענְגְט אַז דִי תַּלְמִידֵי רַבִּי עֲקִיבָא וָוען גִישְׁטָארְבִּין אִין צְוַויי אוּן דְרַייסִיג טֶעג פוּן דֶער סְפִירָה אוּן רשב״י וָואס אִיז גִיוָועזִין דֶער לֶעצְטֶער פוּן דִי תַּלְמִידִים אִיז גִישְׁטָארְבִּין אִין ל״ג בָּעוֹמֶר וָוען דִי דִינִים נִמְתַּק גֶעוָוארִין דוּרְךְ דֶעם אִיז ל״ג בָּעוֹמֶר יוֹם שִׂמְחָתוֹ עַד הַיּוֹם אַזוֹי וִוי עֶס וֶוערְט גִיבְּרֶענְגְט אִין סְפָרִים הַקְּדוֹשִׁים:

(רלא) טעם. וואס מען רופט דעם אנדערין טאג פון ראש חודש סיון יחוס טאג. ווייל השי"ת האט גיזאגט צו משה אין ראש חודש סיון אז ער זאל זאגין צו די יודען. ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש. (איהר יודען וועט צו מיר זיין אקעניגרייך אין אהייליג פאלק). והייתם לי סגולה מכל העמים. (אין איהר וועט צו מיר זיין געליבט מעהר וויא אלע פעלקער). אין דעם ערשטען טאג האט משה די יודען נישט גיזאגט ווייל זייא זענין גיוועזען שוואך פון דעם וועג. האט ער ערשט זייא גיזאגט דעם אנדערין טאג ר"ח. אזוי וויא די גמרא זאגט אין שבת. דרום רופט מען דעם טאג יוחס טאג ווייל משה רבינו האט אונז גיזאגט דעם סדר פון אונזער יוחס אין נאהמען פון השי"ת:

עניני חג השבועות

(רלב) טעם. וואס דער יו"ט ווערט אהן גערופען חג השבועות. ווייל השי"ת האט געשווארין אז ער זאל אונז נישט איבערבייטען פאר איין אנדער פאלק. אין מיר האבין צו איהם געשווארין. אז מיר זאלין איהם נישט ח"ו איבערבייטען. טור ברקת:

(רלג) טעם. וואס דער מנהג איז מען זאל שטעלין ביימער. אין שיהל אויך ביא זיך אין דער היים. אזכר צו דער שמחה פון מתן תורה וואס עס האט געוואקסען גראז ארום דעם בארג סיני. לבוש:

(רלד) טעם. וואס מען איז נוהג נישט צו שלאפען די נאכט פון שבועות אין צו לערנין תורה. ווייל קודם קבלת התורה האבין זייא אגאנצע נאכט געשלאפען ביז השי"ת האט זייא געמוזט אויף וועקין. דורך דעם בעדארפען מיר דאס מתקן זיין א). מ"א סי' תצ"ד:

טעם

א) בספר בינת יעקב שטייט אזוי עס איז ידועה אז אלע נפשות זענין גישטאנין אויף דעם בארג סיני. און איך האב גיהערט פון הרב הצדיק הקדוש מראפשיטץ זצוק"ל בשם הצדיק הקדוש המפורסם מוהר"ר אלימלך זי"ע בזה הלשון נישט דאס אליין וואס איך געדענק דעם מעמד הר סיני נאר איך גידענק די אלע וואס זיי זענין ביי מיר דעמולט גישטאנען:

ובשם קדוש אחר וואס האט גיזאגט דעם טעם פאר וואס די עשרת הדברות זענין גיזאגט גיווארין בלשון יחיד. צו לערנין דאס דער מענש זאל נישט טראכטען און זאגין וואס איז דען אז איך בין נישט פון די עובדי השם. עס איז דאך דא פיעל מלאכים און פיעל צדיקים וואס דינען איהם. וואס דארף השי"ת מיין עבודה. דרום האט השי"ת גיזאגט

(רלה) טעם. ווס מען עסט מאכלים פון חלב דעם ערשטין טאג שבועות. וואָרין ביז מען האט גיגעבין די תורה האט מען גימעגט עסי
פלייש אהן שחיטה. אין נאך דעם וואס מען האט גיגעבין דיא תורה ווענין
וויא גיבאטין גיוואָרין אויף דער שחיטה. אין די תורה איז גיגעבין גיוואָרין
צו דיא יודען אים שבת. אזוי זענין אלע כלים אסור גיוואָרין. וואָרין אין
שבת האט מען נישט גיקענט דיא כלים כשרין. האבין זייא נישט גיהאט
וואס צו עסין. וואָרין דיא כלים מיט דעם פלייש וואס זייא האבין אהן
גערייט איז אסור גיוואָרין. האבין זייא גימוזט עסין מאכלים פון חלב.
דרום עסין מיר אויך מאכלים פון חלב אין שבועות אזכר צו מתן תורה.
נאולת ישראל:

(רלו) עוד טעם. ווייל דער מדרש זאגט אז דער בארג סיני האט אכט שמות
אין איין נאמען איז פון זייא גבנונים. פון דעם לשון
גבן כגבינה. (ריין וויא קעז). דרום עסט מען אין שבועות מאכלים פון קעז
ווייל מיר האבין מקבל גיוועזן דיא תורה אויף דעם בארג וואס דער בארג
ווערד אויך אזוי אהן גערופען. בשם הרב הגאון המקובל מוהר״ר שמשון
מאסטריפאליע זצוק״ל:

עניני יום טוב

(רלז) טעם. וואס מען טאר נישט קאכין פון יו״ט אויף שבת. כדי מען
זאל נישט קומען צו קאכען פון יו״ט אויף חול. וואָרין מען
ווערט

צו איעדין איינעם אנכי יי אלהיך. דהיינו זאלסט ביי דיר טראכטין דאס איך בין נאר
דיין גאט אליין. און איך האב נישט קיין שום עובד חוץ דיר. און די גאנצי עבודה איז
מוטל נאר אויף דיר:

ובספר דברי שאול (ואתחנן) ווערט גיברענגט דאס דורך דעם איז השי״ת גיקומין צו די
ישראל ווען ער האט זיי גיגעבען די תורה מיט קולות און פלאמען. אקעגין דעם
אזוי ווי דער גאון יעב״ץ שרייבט דאס אין ים הגדול קומין ארוים אזעלכע מענשין פון דעם
ים און זינגען מיט אזוי אזיסקייט. דאס ווען מען זאל נישט שלאגין אין דער פויק אז
מען זאל נישט הערין זייער קול וואלטען מענשין גישטארבין דורך דעם זיסקייט פון זייער
קול. און בפרט ווען זיי האבען גיהערט דאס זיסקייט וואס גאט האט צו זיי גיטאן רעדין
וואלטין זיי בודאי גיוועזן גישטארבין. דורך דעם איז השי״ת צו זיי גיקומען מיט קולות
און פלאמען כדי זיי זאלען נישט הערען דאס זיסקייט פון זיינע רייד:

וועט זאגן מאדעך מען טאר נישט קאכען פון יו"ט אויף שבת. טאר מען פון יו"ט אויף אוואכען טאג בודאי נישט קאכען א):

עניני תשעה באב

(רלח) טעם. אז מען בענטשט **ראש חודש אב** זאגט מען **מנחם אב.** מען איז מנחם דעם א' ב'. ווייל אלע קינות זענען געשטעלט מיט א' ב'. און אז עס וועט זיין די גאולה וועט זיין די נחמה אויף דעם א"ב:

(רלט) טעם. וואס מען עסט אין ראש חודש אויך נישט פלייש. אפילו סעודת ר"ח איז א מצוה. ווייל אין ר"ח אב איז אהרן געשטארבען ב):

(רמ) טעם. וואס מען באדארף צו זיצען אויף דער ערד ביא דער **סעודה המפסקת.** כדי עס זאל אויס ווייזען איין ארימע און אנידעריגע סעודה. אבער דיא שיך דארף מען נישט אויס טוהן ביא דער סעודה. ב"י:

(רמא) טעם. וואס מען טאר נישט עסין צוויא־ערליי גיקעכטע ביא דר **סעודה המפסקת.** ווארין דס איז דר סדר פון העדשאפט אין כבוד ג):

טעם

א) נאר אז מען מאכט איין עירוב תבשילין אין ערב יו"ט קען מען שוין קאכין פון יו"ט אויף שבת. ווייל ער האט שוין אן גיהויבען צו קאכין און צו באקין פון ערב יו"ט אויף שבת. הייסט דאס וואס ער קאכט אין יו"ט גלייך ווי ער איז גומר דאס וואס ער האט אן גיהויבין צו קאכין אין עי"ט. איז שוין מיט דעם אצייכין אז פון יו"ט אויף חול איז אין גאנצין אסור:

ווען אפילו ער האט גימאכט איין עירוב תבשילין קען ער נישט קאכין אין ערשטין טאג יו"ט אויף שבת. היינו אז יו"ט גיפאלט ביום ה' וביום ו' קען ער נישט קאכין ביום ה' אויף שבת. (או"ח סי' תקכ"ז) אויך טאר מען נישט קנעטין לאקשין אין יו"ט ווייל די אלטע זענען פיעל בעסער. מ"א:

ב) בין המצרים היינו פון שבעה עשר בתמוז ביז נאך ת"ב איז אסור צו עסין אפרי חדש אויך איז אסור אן צו קליידן נייע מלבושים כדי מען זאל נישט בדארפן מאכן שהחיינו. אבער נייע שיך קען מען אן טאן. ווארין מען מאכט אויף זיי נישט שהחיינו. נאר פון ר"ח אב אן זאל מען נייע שיך אויך נישט אן טאן. נעגיל שניידין איז נישט אסור נאר די וואך פון ת"ב. אבער לכבוד שבת מעג מען זיי אפ שניידין. אויך מעג מען אין די טעג אשידוך טאן. אבער אסעודה טאר מען נישט מאכין. נאר וואס מען איז נוהג צו עסין לעקאך בשעת די תנאים דאס הייסט נישט אסעודה:

ג) ווען אפילו די צוויי מינים זענין אין איין טאפ גיקאכט טאר מען אויך נישט עסין. נאר ווען עס איז אזא מאכל וואס דער סדר איז אז מען זאל עס אנאנץ יאהר אווי

קאכען

(רמב) טעם. וואס מען זאגט נאך דער תפלה פון מעריב קדיש שלם מיט תתקבל. ווייל מען האט נאך נישט געלייענט איכה וואס עס שטייט דארט סתם תפלתי. (עס איז פארשטעלט מיין תפלה) לבוש א): אבער אין דער פריה זאגט מען נישט תתקבל נאר ערשט צו מנחה ווייל מען האט שוין געזאגט נחם:

(רמג) טעם. וואס עס שטייט אין דער מגלה פון איכה ביי דעם א״ב די א פ׳ פאר דער ע׳. ווייל די גמרא זאגט אז ס׳ ע׳ סומך "עניים. מען באדארף אינמער שטיצען די ארימע. אבער דא האט מען דעם ארימאן נישט אינמער שטיצט ווייל פיהו מריתי מען האט זיין מויל ווידער געשפעניגט. דרום שטייט די פ׳ צווישען די ס׳ אין צווישן די ע׳. נאולת ישראל:

(רמד) טעם. וואס מען זאגט נישט ויהי נועם אז תשעה באב געפאלט אין מוצאי שבת. ווייל ויהי נועם האט מען מיסד גיוועזן ביי דעם אויף שטעלין דאס משכן. זאגט מען נישט אצונד אין דעם טאג וואס דאס מקדש איז חרוב געווארין. מטה משה:

(רמה) טעם. ווס מען זאגט ואתה קדוש נאך דעם לייגין איכה. ווייל די מגלת איכה האט געזאגט פאר השי״ת רבונו של עולם אז די ישראל וועלין חיו פארלענגט ווערין ווער וועט מקדש זיין דיין נאמען אויף

קאכען. דהיינו אמאכל וואס ווערט אויף דעם ארויף גיגעבן ציבאלים מעג מען עסין. אויך טאר מען נישט עסין ביי דער סעודה קרעפליך גיפילט מיט קעז. ווייל אז דער קעז ווערט גיקאכט. הייסט דאס מיט דעם טייג צוויי תבשילין. אבער לאקשין מיט קעז מעג מען עסין: אויך טאר מען נישט עסין פיש ביי דער סעודה. ווייל עס איז אמאכל פון מלכים. אויך איז מען נוהג צו עסין ביי דער סעודה המפסקת ארבים אדער אייער. ווייל דאס איז אסימן צו אבילות אזוי ווי דאס איז קייליגדיג אזוי אויך אבילות איז אקיילעכדיגע זאך וואס עס נייט ארום די וועלט. אויך זאלין דריי מענשין נישט צוזאמען עסין ביי דער סעודה כדי זיי זאלין נישט חייב זיין צו בענטשין בזימון. לבוש ומ״א סי׳ תקנ״ב:

א) אז ט״ב גיפאלט ביום א׳ זאל מען תיכף נאך דער תפלה ווען מען זעהט דאס ליכט מאכין די ברכה ברוך אתה יי. ונו׳ה בורא מאורי האש. און במוצאי תשעה באב פאר דער סעודה זאל מען מאכען הבדלה אבער דעם כוס און די ברכה פון המבדיל בין קודש לחול. אבער בשמים זאל מען נישט שמעקין (מהרי״ל). נשים וואס זיי ווייסען נישט צו מאכין הבדלה אין דער תפלה. מארין זיי קיין פייער מאכין ביז זיי זאלין זאגין בא״י אמ״ה המבדיל בין קודש לחול. של״ה: און דער רמ״א שרייבט אין סי׳ רצ״ט אז נשים זאלין זאגין המבדיל אן שם ומלכות:

אויף דער וועלט. און ווער וועט מסדר זיין צו דיר קדושה אין די בתי כנסיות. איז השי"ת צו די יודען מרוצה געווארין כמדת הרחמים. דריבער האבין די חכמים מתקן געוועזן דאס מען זאל זאגין ואתה קדוש נאך מגלת איכה. פרדס:

(רמו) טעם. וואס מען זאגט נישט ובא לציון גואל. תשעה באב ביי דר נאכט. ווייל ביי נאכט איז קיין גאולה. טור:

(רמז) טעם. וואס דער אבל ר"ל מעג ביי נאכט און אויך ביי טאג גיין אין שוהל אריין זאגין קינות. ווייל דאס גאנצע פאלק וועגין ווי אבילים דרום מעג ער מיט זיי זיטצען. (לבוש) אויך קען דער אבל אין ט"ב עולה תורה זיין און אויך מפטיר זיין. שערי תשובה סי' תקנ"ד:

(רמח) טעם. וואס מען לייגט נישט קיין תפילין אין ט"ב. ווייל תפילין ווערין אהן גערופען פאר (שיינקייט). מ"א סי' תקנ"ה:

(רמט) טעם: וואס דער חזן זאגט נישט ברכת כהנים אין דר תפלה פון שחרית. ווייל ט"ב איז אסור בשאלת שלום. ווי אזוי קען ער זאגין וישם לך שלום:

(רן) עוד טעם. ווייל אז דער כהן איז איין אבל טאר ער נישט דיכענין. אין ט"ב זענין די כהנים אבילים אויף דעם חורבן. שו"ת פנים מאירות:

(רנא) טעם. אז עס איז א ברית אין ט"ב איז מען דאס קינד מל נאך דעם וואס מען איז גומר די קינות. ווייל די מילה באדארף צו זיין מיט שמחה. אזוי ווי עס שטייט אין פסוק שש אנכי על אמרתיך. אבער נאך דעם גומר זיין די קינות האט מען שוין געזאגט די פסוקים פון נחמה און שמחה א). לבוש סי' תקנ"ט:

(רנב) טעם. וואס מען זאגט נישט אל ארך אפים. אז ט"ב געפאלט ביום ה' אויך זאגט מען נישט למנצח יענך. אויך אז ט"ב איז ביום א' זאגט מען נישט שבת צדקתך צדק. ווייל ט"ב וועט אהן גערופען מועד. ט"ז:

(רנג) טעם. וואס מען זאגט נישט ואני זאת בריתי. נאר נאך ובא לציון גואל כו' נאום ה'. הייבט מען אהן ואתה קדוש. כדי עס זאל נישט

א) אז עס איז אמילה אין ט"ב אזו מען נוהג צו רופען דס קינד מנחם. אזוי אויך אז עס איז אמילה אין פורים גיט מען דעם קינד א נאמין מרדכי:

נישט אוים זעהן וויא ער איז מקיים בכיית אויף דיא קינות. מהרי"ל:

(רנד) טעם. וואס נאך חצות באדארף מען שוין נישט זיצען אויף דער ערד. ווייל דאס זיצען ט"ב אויף דער ערד. ווערט נישט נידענקט אין דער גמרא. של"ה:

(רנה) טעם. וואס מען זאגט נישט נחם ביא דער תפלה פון מעריב אין פון שחרית ביז מנחה. ווייל ביז מנחה איז גלייך וויא דם מת ליגט פאר איהם. איז נישט ראוי דעמילט מנחם צו זיין. אבער ביי מנחה דעמילט איז גלייך וויא מען האט שוין דאס מת בעהאלטען. דרום זאגט מען צו מנחה נחם. המנהיג:

(רנו) עוד טעם. וואריין ט"ב צו מנחה איז גיבורין געווארין משיח וואס ער וועט אהן גערופען מנחם א). זכור לאברהם:

טעם

א׳ דער זוהר שרייבט ווען איין קהלה אדער איין שיהל זאלין זיך מעורר זיין תשובה צו טוהן אזוי וואלט תיכף משיח געקומען.

דער אור החיים שרייבט אז דאס ווארט פון זיין גבורין ווערין איז אין ארץ ישראל הקדושה. אויך דארט איז דאס ווארט פון זיין גליסטען:

א) ובספר נתיב מצותיך להרב הצדיק הקדוש מוהר"ר יצחק אייזיק מקאמרנא זצוק"ל ווערט גיברענגט אז הבעש"ט ז"ע האט גיזאגט אז דיא נשמה פון רבינו הקדוש אור החיים איז פון רוח דוד פון אצילות. אונ ער הערט איעדע נאכט תורה פון הקב"ה עס איז נושט מעגליך צו בעשרייבען דאס גרויסקייט פון זיין קדושה. ער איז גיוועזן אבעל רוח הקודש. אונ הבעש"ט איז גיוועזן נפש דוד פון אצילות. אזוי האט הבעש"ט ז"ע גיוואלט אז עס זאל ווערין צו זאמען גיקנופט דאס נפש מיט דעם רוח פון דוד. היינו זייא זאלין זיך צו זאמען קימען וועט זיין דוא גאולה אמיתית. האט הבעש"ט גישרעגט דעם אור החיים הקדוש דארך גיסו הקדוש ר׳ גרשון מקיטוב צו ער זאל קימען קיין ירושלים ער זאל זיך מיט אוהם זעהן האט ער אוהם גיענטפערט אז ער זאל נושט פאהרען וואריין עס וועט זיין בחנם דוא טרחה. אונ הבעש"ט האט דעם בריף נושט מקבל גיוועזין האט ער זיך מוסר נפש גיוועזן אונ איז געפאהרין. מען האט אוהם אפילו פון דעם הימעל נושט גיהייסען פאהרין האט ער זיך פארט מוסר נפש גיוועזן אונ איז גיפאהרין אין ווינטער צייט. יום טוב של פסח איז ער גיוועזן אין סטאמבול אונ האט דארט גיטאן ווינדערליכע זאכען. דער נאך איז ער ווייטער גיפארין מיט דער שיף. האט מען אוהם גיזאגט פון דעם הימעל אז ער זאל זיך צוריק קערין האט הבעש"ט נושט גיוואלט. האט מען ביא אוהם צו גינומען אלע מדריגות אויך זיין תורה אונ תפלה. ער האט נישט גיקאנט זאגין אפילו דאס ווארט ברוך אין סידור. ווייל ער האט נושט פערשטאנין דיא אותיות. האט ער אויף דעם אלים נושט גיקוקט אונ האט גיזאגט ווען אפילו איך בין איין עם הארץ וויל איך אויך פאהרין צו הצדיק אור החיים הקדוש קיין ארץ ישראל. ביז דיא שיף איז צו בראכען גיווארין אונ זיין

טאכטער

(רנז) טעם. וואס מען איז נישט נוהג דיא מגילה פון איכה צו שרייבען אויף פארמיט אזוי זיא מען שרייבט מגילת אסתר. דיא מגילה פון איכה ליינט אויך דער חזן פאר דעם עולם. ווייל מיר האפן איין טאג אז דער טאג זאל איבער גיקערט ווערין צו ששון און שמחה און צו יום טוב. דורך דעם וועגן די סופרים נישט נוהג צו שרייבן מגילת איכה. ווייל עס וועט הייסן אז מען גלייבט נישט אין דר גאולה חיו. לבוש:

(רנח) טעם. וואס אין ט״ב האלט מען ביא זיך קנאביל אויך ליינט מען קנאביל בבית הקברות. ווייל קנאביל מאכט אנטלויפען די חיצונים. דאס גאנצע יאהר קען מען גיצול ווערין דורך תורה און תפלה האבין זייא נישט שליטה. אבער ט״ב איז אסור בתלמוד תורה. ווייל עס שטייט פקודי ה׳ ישרים משמחי לב:

טעם

פאכטער אדיל הצדיקות איז אריין אונ׳ם און האט שטארק אן גיהויבען צו שרייען מיין ערבאהרמדיגער פאטער זייא ביום דיא וואס דוא זעהסט נישט אין מיין צרה. און פאר גרויס צער וואס ער האט גיזעהן אז דוא צרה איז זייער גרויס. און עס האט זיך פון איהם אפ גיטוהן אלע מרריטות און דוא גאנצע קדושה. האט ער גיזאגט שמע ישראל ה׳ אלקינו ה׳ אחד. רבון העולמים אויך פאהר צדיק אהיים. איז תיכף צו איהם גיקומען זיין רבי אחיה׳ השלוני הנביא אזוי און ער איז איין רעכטע צדיק גיקומען קיין סטאמביל און פון דארט איז ער לבית׳ גיפארין:

אויך אין ספר דברי דוד וועט גיברענגט אסיפור בשם הרב הצדיק הקדוש מטשארקוב זצוק״ל אז אמאהל האט המגיד הקדוש ממעזריטש זי״ע זיך נתעצב גיוועזין אז עס זאל זיין דוא גאולה. האט מען איהם גיפרעגט מן השמים. ווער איז דער וואס איז אזוי דוחק את השעה. איז דען נישט דא אנדעסטער פון איהם. האט המגיד הקדוש זצוק״ל גיענטפערט ווייל ער איז אצדיק הדור איז אויך איהם מוטל אז ער זאל זוך מתאם זיין בענין הגאולה. האט מען איהם גיפרעגט ווער וועט אונס ווייזין אז דוא ביסט אצדיק הדור. האט המגיד זי״ע גיענטפערט מיין חברייא קדושה וועלין אויף מיר עדות זאגנן אז איך בין אצדיק הדור. האט מען איהם גיזאגט מן השמים ווען אזוי לאזין דיין חברייא קדישא עדות זאגין אז דוא ביסט אצדיק הדור. וועסטו זיין גירעכט מיט דיינע רייד. איז המגיד זצוק״ל גיקומען צו זיין חברייא קדישא און האט זייא גיפרעגט און דער צייט ווען אלע זענין פאר איהם גיזעסין, איז אמת אז איך בין אצדיק הדור. איז פון אלע נישט גיוועזין איינער וואס ער זאל זאגין אז עס איז אמת. אזוי האט ער גיפרעגט דרייא מאהל און עס איז נישט גיוועזין איינער ער זאל איהם אויף דעם עפיס ענטפערין. זעהט מען אפילא מהמעשה בעל דבר וואס איז דעמאלט גיוועזין. דען אלע האבין גיוויסט און גיגלייבט אז ער איז אצדיק הדור. און עס איז נישט פון זייא גיוועזין איינער וואס ער זאל זאגין אז עס איז אמת:

(רנט) טעם. וָואס מֶען אִיז נִישְׁט מְקַדֵּשׁ דִי לְבָנָה אִין מוֹצָאֵי שַׁבָּת חָזוֹן. ווייל דִי לְבָנָה מְקַדֵּשׁ זַיין אִיז גְלַייך ווִיא קַבָּלַת פְּנֵי הַשְׁכִינָה. אִין דִיא שְׁכִינָה אִיז מֶען נִישְׁט מְקַבֵּל נָאר מִתּוֹךְ שִׂמְחָה אִין דֶעמִילְט אִיז אָסוּר בְּשִׂמְחָה. מהרי"ל:

(רם) טעם. וָואס מִיר פַאסְטֶען אוֹיף דֶעם חוּרְבָּן וָואס עֶס אִיז שׁוֹין לַאנְג אַוֶועק דָאס אִיז נָאר כְּדֵי מִיר זָאלִין גֶעבִּין צוּ אוּנְזֶער הָארְץ. אַז אוּנְזֶערֶע מַעֲשִׂים וֶוענִין אוֹיךְ אַצוּנְד אַזוֹי ווִיא עֶס אִיז דֶעמִילְט גִיוֶועזֶען דִייֶערִי מַעֲשִׂים. עַל כֵּן פַאסְטֶען מִיר אַצוּנְד כְּדֵי עֶס זָאל אוֹיף אוּנְז נִישְׁט קוּמֶען וָואס עֶס אִיז אוֹיף זֵייא גֶעקוּמֶען. יסוד התשובה בשם הרמב"ם:

(רמא) טעם. וָואס דִיא חֲכָמִים הָאבִּין גִיזָאגְט אַז עֶס אִיז נִישְׁט גִיוֶועזֶען צוּ דִיא יוֹדֶען יָמִים טוֹבִים אַזוֹי ווִיא **חמשה עשר באב.** ווייל עֶס הָאבִּין דֶעמִילְט אוֹיף גִיהֶערְט צוּ שְׁטַארְבֶּען דִיא מֵתֵי מִדְבָּר. אַזוֹי ווִי דֶער יְרוּשַׁלְמִי זָאגְט אַז יֶעדִין עֶרֶב תִּשְׁעָה בְּאָב אִיז אַקוֹל אַרוֹיס גִיגַאנְגֶען צוּ דֶער מַחֲנֶה פוּן יִשְׂרָאֵל. צְאוּ לַחְפּוֹר. צְאוּ לַחְפּוֹר. (אַז זֵייא זָאלִין גֵיין אוֹיס גְרָאבִּין זֵייעֶרִי קְבָרִים). הָאבִּין זֵייא אוֹיס גִיגְרָאבִּין זֵייעֶרִי קְבָרִים אִין הָאבִּין זִיךְ דָארְט גֶעלֵייגְט שְׁלָאפִין בִּיז אִין דֶער פְרִיה. אִין דֶער פְרִיה וֶוען זֵייא וֶוענִין אוֹיף גִישְׁטַאנִין הָאט פוּן זֵייא גִיפֶעהְלְט פִינְפְצֶעהְן טוֹיזֶענְד. אִין דָאס לֶעצְטֶע יָאהְר הָאבִּין זֵייא זִיךְ גֶעפִינֶען גַאנְץ עֶס הָט פוּן זֵייא נָאר נִישְׁט נִיפֶעהְלְט. הָאבִּין זֵייא זִיךְ גֶעטְרַאכְט אֶפְשַׁר הָאבִּין מִיר זִיךְ טוֹעֶה גִיוֶועזֶען אִין חֶשְׁבּוֹן פוּן דֶעם קְבִיעַת הַחוֹדֶשׁ. וֶוענִין זֵייא צוּרִיק גֶעגַאנְגֶען אִין דִיא קְבָרִים אַרֵיין צֶעהְן טָאג אִין אָב. אִין עֶלְיף טָאג אִין אָב. אִין צְוֶועלִיף. אִין דְרַייצִין. אִין פֶערְצִין טָאג אִין אָב. ווִיא עֶס אִיז גֶעוָוארֶען פִינְפְצֶעהְן טָאג אִין חוֹדֶשׁ אִין זֵייא הָאבִּין גֶעזֶעהְן ווִיא דִיא לְבָנָה אִיז פוּל אִין זֵייא הָאבִּין זִיךְ גֶעפִינֶען גַאנְץ. הָאבִּין זֵייא גִיזָאגְט עֶס אִיז שׁוֹין בָּטֵל גֶעוָוארֶען אוּנְזֶער גְזֵירָה. אִין הָאבִּין זִיךְ גִימַאכְט יוֹם טוֹב. כל בו:

עניני תענית

(רמב) טעם. וָואס מֶען פַאסְט דִיא פִיר תַּעֲנִיתִים. **שבעה עשר בתמוז. תשעה באב. צום גדליה. עשרה בטבת.** דֶער טַעַם אִיז פוּן **שבעה** עשר בתמוז. ווַייל עֶס הָאט זִיךְ אִין אִיהְם גֶעטְרָאפֶען פִינֶעף זַאכֶען. עֶס וֶוענִין אִין דֶעם טָאג צוּבְּרוֹיכֶען גֶעוָוארֶען דִיא

לוחות. עס איז בטל געווארען דער תמיד וואס מען האט יעדין טאג מקריב געוועזען. עס איז אין דעם טאג די שטאדט ירושלים צווייא מאהל געשפאלטען געווארען א). אפוסטמוס האט פארברענט די תורה. דאס פינפטע איז מען האט געשטעלט א צלם אין בית המקדש:

(רסג) טעם. וואס מען פאסט תשעה באב. ווייל עס האט זיך אין איהם געטראפען פינעף זאכען. עס איז נגזר געווארען אויף די יודען אין דער מדבר אז זייא זאלען נישט גיין קיין ארץ ישראל. עס איז אין דעם טאג חרוב געווארען דעם ערשטע בית המקדש און דאס אנדערע בית המקדש. עס איז באצווינגען געווארען אגרויסע שטאדט פון די יודען וואס איהר נאמען איז געוועזען ביתר. און איהר איז געוועזען טויזענדער און צעהן טויזענדער פון די יודען. און די שטאדט איז געפאלען אין די הענד פון די גוים און זענען אלע געהרגעט געווארען. עס איז דערמילט געוועזען אצרה אזוי ווי ווען דאס בית המקדש איז חרוב געווארען. אויך אין דעם טאג האט טורנוסרופוס דער מלך פון אדום צו אקערט דאס ארט פון דעם היכל. און וואס עס איז געוועזען ארום דעם היכל. עס איז מקוים געווארען אזוי ווי עס שטייט ציון שדה תחרש. ציון וועט ווי אפעלד געאקערט ווערין:

(רסד) טעם. וואס מען פאסט צום גדליה. ווייל ער איז אין דעם טאג געהרגעט געווארען. און עס האט זיך אהן געהויבען דאס גלות:

(רסה) טעם. וואס מען פאסט עשרה בטבת. ווייל אין דעם טאג האט דער קעניג פון בבל בעלאגערט די שטאדט ירושלים און האט זי גיברענגט אין ענגשאפט. און זכריה זאגט דר פסוק. כה אמר ה' צבאות. אזוי האט גיזאגט השי"ת דאס די פיער תעניתים וועלין זיין ביי ישראל צו ששון און צו שמחה און צו ימים טובים:

(רסו) טעם. וואס איחיד זאגט נישט עננו אין דער תפלה פון שחרית נאר דר חזן. ווייל טאמער וועט זיך איהם חו טרעפין איין אונס און ער וועט נישט קענין פאסטען וועט ער האבען גיזאגט שקר אין

זיין

א) אין ספר תולדות אהרן וועט גיברענגט אז אי"ה ווען אליהו הנביא וועט קימען און וועט מבשר זיין אז משיח וועט קימען וועלין זיין די כ"א יום פון שבעה עשר בתמוז ביז ט"ב ימים טובים און מען וועט אי"ה און די אלע טעג זאגין הלל. און ט"ב וועט זיין א יום טוב גדול:

זיין תּפלה. אָבער דער חזן קען זאָגן ענינו אין דער תּפלה פון שחרית. װאָרין עס איז נישט מעגליך אז אײנער פון דעם צבור זאָל נישט פאסטען. תוס׳ מס׳ שבת:

(רסז) טעם. װאָס דער חזן זאָגט ענינו צװישען די ברכה פון גואל ישראל אין צװישען רפאנו. װייל עס שטייט אין פּסוק ה׳ צורי וגואלי אין נאָך דעם שטייט יענך כו׳. אין דם װאָס אַיחיד זאָגט נישט דאָרט ענינו. װאָרין אַיחיד קען נישט קובע זיין אַבעזונדערי ברכה. ב״י:

(רסח) טעם. װאָס אַיחיד זאָגט נישט אוים בײ דער תּפלה פון ענינו ברוך אתה ה׳ העונה בעת צרה. װייל אַיחיד טאָר נישט משנה זיין די ברכה פון שומע תּפלה. לבוש ס׳ תקס״ה:

(רסט) טעם. װאָס די חכמים האָבּין מכוין געװעזין אז אַתענית זאָל דװקא זיין אַגאַנצען טאָג. װייל דאָס בּלוט פון דעם מענש איז דאָס געװעכט פון אַבצעהן דינרין. אין אז עס גייט פון דעם מענש אַרוים בּלוט דאָס געװעכט פון אַמטבּע װאָס הייסט איסור. פּיהלט ער טעם מיתה. כּהיום אז ער פאַסט אַגאַנצען טאָג װעט פון איהם געמינערט בּלוט דעם שיעור פון איין איסור איז ער טועם טעם מיתה. טוהט די מיתה מכפּר זיין זיינע עונות. אָבער אז ער פאַסט אין טאָג װײניגער איין שעה אָדער צװייא שעה װעט נישט זיין בּלוט געמינערט דער שיעור פון אַגאַנצען איסור. איז ער נישט טועם דעם טעם פון מיתה דאָס עס זאָל פאַרגעבּין זיינע עונות. חסד לאברהם:

ענייני ראש השנה

(ער) טעם. װאָס מען הייבּט אָהן צו בּלאָזען שופר אין ר״ח אלול. װייל משה רבינו איז געגאַנגען אין הימעל אים ר״ח אלול ער זאָל מקבל זיין די אַנדערי לוחות. האָט מען געבּלאָזען שופר אין דר מחנה אין השי״ת איז דער הױבען געװאָרען מיט דעם קול פון שופר. דריבּער האָט מען מתקן געװען אז מען זאָל יעדעם יאָהר אין חודש אלול בּלאָזען שופר כּדי צו װאָרענען די יודען צו טוהן תשובה (טור סי׳ תקפ״א):

(ערא) טעם. װאָס מען שטייט אויף סליחות נאָך פריה. װייל אין אַיעדער נאַכט טוהט השי״ת שװעבּין אין אַכצעהן עולמות אין די לעצטי דרייא שעה שװעבּט ער אויף דעם עולם. לבוש שם:

טעם

(ערב) טעם. אז ראש השנה געפאלט ביום ב׳ אדער ביום ג׳ הייבט מען אהן צו זאגין סליחות ביום א׳ מיט אוואך פריהר. ווייל מען איז נוהג צו פאסטן צעהן טאג מיט יום כפור. און פון ר״ה ביז יו״כ פעהלט תמיד פיער טאג וואס מען קען נישט פאסטען אין זיא. דהיינו צוויא טעג פון ר״ה און שבת שובה און ערב יו״כ. דורך דעם באדארף מען משלים צו זיין פיער טאג פאר ר״ה. אז ראש השנה געפאלט אבער ביום ב׳ אדער ביום ג׳ וועט מען נישט קענין דיא פיער טאג פאסטען. און כדי דער טאג זאל זיין געצייכינט צו דער התחלה הייבט מען אהן תמיד צו זאגין סליחות ביום א׳ א). (לבוש):

(רעג) טעם. וואס דער חזן זאגט סליחות אין אנעלינגען טלית. ווייל מען זאגט סליחות ביא דער נאכט. און אמייל פוסקים זאגען אז מען באדארף ביא דער נאכט אויך אויף דעם טלית מאכען אברכה. דרום זאגט מען סליחות אין אטלית וואס דער טלית איז געלינגען. כדי מען זאל איבער דעם טלית נישט דארפן אברכה מאכען ב). ט״ז:

(רעד) טעם. וואס מען בענשט נישט דעם חודש תשרי. כדי דער שטן זאל נישט וויסען ווען עס איז ראש חודש: אויך איז מען נישט מזכיר ראש חודש אין דער תפלה. כדי דער שטן זאל נישט וויסען ווען עס איז ראש השנה. לבוש:

(ערה) טעם. וואס מען בלאזט נישט שופר אין ערב ר״ה כדי מען זאל מפסיק זיין צווישען דיא תקיעות וואס זייא זענין מדרבנן. וואס דיא חכמים האבין מתקן גיוועזן. און צווישען די תקיעות וואס זיי זענין מן התורה. ט״ז:

(רעו) טעם. וואס דער מנהג איז אז ווען דער חזן זאגט דיא תפלה זאגט דאס קהל מיט דעם חזן וכתוב לחיים טובים כו׳. אויך בספר חיים. און זייא זאגען נישט אזוי אויך ווען דער חזן זאגט זכרנו. ווייל עס געשיקט זיך נישט אז נאך דעם וואס ער האט גיבעטן אדבר גדול

א) פון ר״ח אלול אז אייגער שרייבט אבריף צו זיין חבר זאל ער שרייבען אז ער בעדט אויף אוהם אגיט יאהר. דהיינו. בשנה טובה תכתב ותחתם. אדער תולה ארץ על בלימה יטיב לך כתיבה וחתימה:

ב) אז מען זאגט אבער סליחות ווען עס איז שון טאג איז גלייבער צו נעמין זיין טלית און צו מאכין אברכה און זאגין סליחות און דער נאך מתפלל זיין. (שם). אויך ווען עס איז טאג קען מען אברכה מאכין אפילו דער טלית איז גילינין. מטה אפרים:

נדול. ער האט שוין אין דער תפלה גיבעטין וכתוב לחיים טובים. אין בספר חיים ברכה ושלום. ער זאל דער נאך בעטין אזאך וואס איז פיהל קלענער. ווארין ביא זכרנו זאגט מען נאר לחיים אליין. נאר צום סוף זאגט מען מיט דעם חזן וכתוב לחיים טובים אזוי אויך בספר וואס עס איז אויך פיהל גרעסער. בשם הרב הצדיק הקדוש מהר"ש מבעלז וצוק"ל:

(רעז) טעם. וואס מען זאגט אין קדיש צוויא מאהל לעילא אין עשרת ימי תשובה. וויל אין דיא טעג איז השי"ת פיהל מעהר דערהויבען מיט דער תפלה פון אלע ווייגע בשעפינוש. ווייל ער זיצט אויף דער כסא פון דין אין אלע בעדארפען איהם לויבען אין צו בעטין רחמים אויף זייער דין א). לבוש סי' תקפ"ב:

(רעח) טעם. וום מען זאגט אין עשי"ת נאך דר תפלה עושה השלום. אין אזוי אויך ביא דעם קדיש. ווייל עושה באטרעפט גלייך וויא (ספריא"ל) אזוי הייסט דער מלאך וואס איז גיזעצט אויף דעם שרייבען. נידענקין מיר איהם. אז ער זאל אונז איין שרייבען לחיים טובים ולשלים. אין השלום באטרעפט אויך אזוי. מהרי"ל:

(רעט) טעם. וואס מען עסט דיא נאכט פון ר"ח עפ"ל. דאס איז ארמז צו שדי הפוחים וואס איז ידיעה על פי הקבלה. מען עסט ראש כבש איבער צו דעם איל פון יצחק וואס אברהם האט איהם מקריב גיוועזן. מען עסט מיהל־גרוים אין מזאגט יהי רצון כו' שנרבה זכיות כרימון. טז:

(רפ) טעם. וואס מען עסט האר"ביזי אין ראש השנה. ווייל דאס וואקסט פון דעם כח דער לבנה וואס עס טוט בעוועגען דעם כח המים. און עס איז מעורר חסדים און ממתיק די דינים. בשם הרב הצדיק הקדוש מוהר"ר פינחס מקאריץ וציק"ל:

(רפא) טעם. וואס מען עסט נישט ניס אין ר"ה. ווייל אגוז באטרעפט גלייך ווי חטא. ארח:

טעם

א) מען איז נוהג צו גיין אויף קברים פון צדיקים אין ערב ר"ה און ערב יו"כ און מען גייט ארום דאס בית הקברות און מען זאגט דארט תחינות ובקשות און מען גיט דארט צדקה צו ארימע: אויך איז מען זיך משתטח אויף קברים פון מתים. כדי דוא מתים זאלין אויף אונז בעטין רחמים. אזוי וויא מיר געפינען אז ווען כלב איז גיגאנגען מיט דוא מרגלים האט ער זיך משתטח גוועזין אויף דוא קברים פון דוא אבות. של"ה:

(רפב) טעם. וואס מען זאגט נישט הלל אין ר"ה. ווייל השי"ת זיצט אויף דער כסא פון דין און די ספרי חיים און ספרי מתים ווערן פאר איהם אויף געמאכט קען מען דעמאלט נישט זאגן שירה. טור:

(רפג) טעם. וואס מען זאגט אבינו מלכנו. ווייל מען האט אמאל גוזר תענית געווען און מען איז נישט געענטפערט געווארן. איז ר' עקיבא געגאנגען פאר דעם עמוד און האט געזאגט אבינו מלכנו חטאנו לפניך. אבינו מלכנו אין לנו מלך אלא אתה איז ער תיכף געענטפערט געווארן און עס איז געגאנגען רעגן. און ווי מען האט געזעהן אז מיט דער תפלה איז מען געענטפערט געווארן. האט מען אויף דעם נאך מוסיף געווען תפלות און בקשות און מען האט עס קובע געווען צו זאגן אין עשי"ת. כלבו:

(רפד) טעם. וואס מען זאגט נישט אבינו מלכנו אז ר"ה געפאלט אין שבת. ווייל מען טאר נישט מתפלל זיין אויף זיינע בעדערפניש אין שבת. ר"ן פ' בתרא דר"ה:

(רפה) טעם. אז עס איז א ברית מילה אין ר"ה איז דער ברית נאך קריאת התורה און מען ווארט נישט מיט דעם ברית ביז מען גייט פון דער שוהל אזוי ווי שבת און יו"ט. ווייל אין ר"ה איז מען פיעל מאריך אין שוהל קען אוים קומען אז דער ברית מילה זאל זיין נאך חצות היום. און דער ברית בעדארף זיין פאר חצות. ווייל מען בעדארף זיך מקדים זיין צו א מצוה. אויך האט מען מסדר געווען אז דער ברית זאל זיין פאר תקיעת שופר. כדי מסמיך צו זיין ברית אברהם צו שופר וואס דער שופר איז א זכר צו דער עקידה פון יצחק. לבוש סי' תקפ"ד:

(רפו) טעם. וואס מען גייט ר"ה תשליך צו א וואסער. ווארין עס שטייט אין מדרש אז ווען אברהם אבינו ע"ה איז געגאנגען ברענגען זיין זוהן יצחק אויף דער עקידה. האט איהם דער שטן געפיהרט אין א וואסער ביז צו דעם האלז. האט אברהם אבינו מתפלל געווען צו השי"ת און איז ניצל געווארן: א)

טעם

א) אויך בעדארף צו זיין אין דעם וואסער פיש כדי דער מענש זאל געדענקען אז זייא זענען גלייך צו פיש וואס זייא ווערן געכאפט אין דער נעץ. אזוי ווערין אויך מענשען געכאפט אין דער נעץ פון דעם טוי"ט. וועט ער דורך דעם תשובה טוהן. מהר"ם יפה:

דער מחצית השקל (סי' תקפ"ג) שרייבט אז מען בעדארף מבטל צו זיין דעם געמיינם מנהג וואס

מען

(רפז) טעם. וואס מען איז נוהג אפ צו שאקלען דעם עק פון די קליידער ביי דעם ווארט ותשליך. כדי עס זאל זיך פון איהנו אפ שאקלען די קליפות וואס האלטען זיך אין אונז דורך אונזערע זינד. אזוי ווי מען איז זיך נוהג אפ צו שאקלען די קליידער ביי קידוש לבנה איר. אזוי ווי עס געפינט זיך אין ספרי קים:

(רפח) טעם. וואס מען בעדארף ביי דעם קידוש פון דער אנדערע נאכט ר"ה אנידער צו לייגען איין נייע פרי. כדי צו מאכען איין שהחיינו און נישט ביי איין אנדערין יו"ט. ווייל די ביידע טעג ר"ה וערין אזוי ווי איין לאנגער טאג דריבער לייגט מען ביי דעם קידוש אנייע פרי. ווארין צוויי מאל שהחיינו מאכט מען נישט אויף יו"ט אין איין טאג. נאר ווען ער האט נישט א נייע פרי קען ער אויך מאכען שהחיינו ווייל ווען דאס בית דין איז געוועזען האט מען אין ארץ ישראל אויך אמאל גימאכט ר"ה צוויי טעג: א) ט"ז

(רפט) טעם. וואס מען האט קובע געוועזין די מענשין דן צו זיין אין חודש תשרי. ווארין די מדה פון השי"ת איז נישט אזוי ווי די מדה פון אמענש. די מדה פון אמענש איז ער זאל זיין ליכהאבער דן זיין אין דער צייט ווען ער איז גוט. און זיינע שונאים איז ער דן אין דער צייט ווען ער איז אין כעס. אבער השי"ת איז דן די גאנצע וועלט אין דער צייט פון רצון אין חודש תשרי. וואס אין דעם חודש איז דא ימים טובים און פיער מצות. שופר. און יום כפור. ט און סוכה. און לולב מיט פיער מינים

מען ווארפט ארין אין דעם וואסער ברוים אדער ברעקאליך די א פיש זאלין עסין. ווארין עס איז אסור זייא עסין צו געבין ווייל מען איז נישט מחייב זייא צו געבין עסין אי אחשש מאכער וועט מען פון זייא חאפין:

מען איז נוהג נישט צו שלאפין אונ ר"ה. ווייל עס וועט גיבריענגט אונ ירושלמי אז דער וואס שלאפט אין ר"ה פאר שלאפט הי"ו זיין מזל:

א) אויך נשים זאלין אהן טוהן אנייע קלייד פאר לעכט צינדין כדי צו מאכין שהחיינו. ווען זיא לייגט אבער אנייע פרי זאל זיא בענטשין לעכט נאהגט צו קידוש כדי זיא זאל תיכף עסין די פרי. מטה אפרים:

ב) דער יסוד התשובה שרייבט אז די תעניתים וואס אונזערע חכמים האבין מתקן געוועזען כדי מען זאל זיך דורך דעם בודק זיין זיינע מעשים נישט אזוי ווי עס איז דא נעדנים וואס זייא מיינין אז דורך דעם פאסטין פון עשרת ימי תשובה וועט קען אויב אין יוהכ"פ מוחל זיין אלע עבירות דאס זאל דיר נאר נישט אויף זיין אויף דיין דיעה:

ובספר

מינים. דרום ווערט דער חודש אן גירופען שביעי וויל דער חודש איז זאט
מיט מצות. אבודרהם:

(רצ) טעם. וואס מען זאגט נישט פרקים אין שבת תשובה, וויל דער
מנהג איז דעם שבת צו דרשינין אין די בתי כנסיות דורך
דעם בעדארף מען נישט צו זאגין פרק. וואריין דער עיקר איז וואס מען
האט מתקן גיוועזן צו זאגין פרקים איז נאר כדי דאס פאלק זאל לערנען אין
דברי מוסר. און בשבת תשובה זאגט מען אזוי אויך דברי מוסר. לבוש:

טעם

ובספר בית אהרן מהרב הצדיק הקדוש מקארלין זצוק"ל שטייט אזוי. תשובה אונ
אונזער ערך טייטשין מיר סור מרע ע"י ועשה טוב. זאלסט אם קערין פון
שלעכטין דורך דעם וואס וועסט טוהן גוטין. משכו. איז טייטש אוועק ציהען אונ צו
ציהען. אז מען ציהט ארוף אויף זיך קדושה וועט מען ממילא אוועק גיצוגין פון שלעכטין.
מיר טייטשין והנדחים בארץ מצרים. מען קאן נדה ווערין פון דער קדושה ח"ו אז מען
איז זיך מיצר מיט תענית וסגופים. ממ"נ. גייט מען אויף דעם גלייכען וועג איז דאך
תענית וסגופים אויך נוט גלייך. אלא מען גייט אויף דעם אמתין וועג איז דאך עסין אונ
שלאפין אויך גוט. תשובה איז דער עיקר חדשה. אזוי האבין מיר מקבל געוועזן פון
אונזערע עלטערין פון גרויסע צדיקים ע"כ:

ובספר אור צדיקים וועט גיברענגט אסיפור נפלא פון איינים וואס איז גיוועזין אגרויסער
רשע דיא גאנצע צייט. ער האט בייא זיך אליין געווסט אז עס איז שווער אז
זיין תשובה זאל ווערין אן גינומען. איין מאהל האט ער גיפרעגט אויף אנילעכטער להחכם
ר' משה דילאון ז"ל אויב ער קען האבין ארטואה אויף זיינע עבירות. האט ער צו אוהם
גיזאגט אז ער קען נישט האבין ארטואה אונ אכפרה אויף זיינע עבירות. נאר באוסן אז
ער וועט אויף זיך מקבל זיין דעם דין פון מיתה האט דער רשע גיפרעגט באם
אז ער וועט אויף זיך מקבל זיין מיתה וועט ער האבין אחלק אין גן עדן. האט
החכם ר' משה דילאון אוהם גיענטפערט אז ער וועט האבין אחלק אונ ג"ע. האט ער צו
אוהם גיזאגט שווער מיר צו. אז מיין אורט אונ ג"ע וועט זיין געבין דיר. האט החכם ר'
משה צו אוהם גישווארין אז ער וועט זעהן אז ער זאל אוהם צו זיך מקרב זיין אונ ג"ע:
אזוי איז ער אוהם תיכף נאך גיגאנגין אונ בית המדרש אריין אונ החכם ר' משה דילארן
האט גיהייסין ברענגין בלייא אונ מען האט עס צו לאזט אויף דעם פייער. אונ ער
האט גינומען דעם מענטש אונ האט אוהם אנידער גיזעצט אויף אקליין בענקיל אונ האט
גינומען אקליין טיכל אונ האט אוהם צו געבינדין דיא אויגען. אונ האט צו אוהם גיזאגט
זייא מתודה צו נאט אויף דיינע זינד. אונ נעהם אויף דיר דעם עול מלכות שמים מיט דעם
גאנצין הארין אונ זאג שמע ישראל. אונ זייא מקבל אויף דיר מיתה דורך דיינע זינד
וואס האסט אזוי פיהל יאהר מרגיז גיוועזן דיין בעשעפער. האט דער בעל תשובה אזוי
גיטאן חיא הרב האט אוהם גיהייסען. אונ האט זייער שטארק אונ ביטער גיוויינט. אונ
ארים אוהם איז גישטאנין אגרויס פערזאמלונג פון זקנים אונ תלמידי חכמים. דער נאך

האט

(רצא) טעם. וָואס עֶס אִיז אַמִצְוָה צוּ עֶסִין אִין עֶרֶב יום כִּפּוּר. כְּדֵי עֶר זָאל פִיהְלֶען אִין דֶעם צַעַר פוּן תַּעֲנִית. וַוייל עֶר הָאט זִיךְ אִין דִי טָעג גֶעוֵויינְט עֶר זָאל פַאסְטֶען. וֶועט עֶר אִין יום כִּפּוּר נִישְׁט פִיהְלֶען דֶעם תַּעֲנִית. דְרוּם הָאבֶּען דִי חֲכָמִים גִיזָאגְט אַז מֶען עֶסְט אִין עיו״כ אִיז גְלַייךְ ווִי עֶר הָאט גִיפַאסְט דֶעם נַיינְטֶען טָאג אוּן דֶעם צֶעהְנְטֶען טָאג. מהרי״ט:

(רצב) טעם. וָואס דֶער מִנְהָג אִיז אַז דֶער גַבַּאי טֵיילְט אִין עֶרֶב יו״כ זִיסֶע זַאכֶען מִיט יי״ש. וַוייל אֶפְשַׁר אִיז נִגְזַר גֶעווָארֶען אַז מֶען זָאל ח״ו אַרַיינְגְיין, הָאבִּין פוּן צְדָקָה זָאל מֶען עֶס מִיט דֶעם מְקַיֵים זַיין. ד״ח:

(רצג) טעם. וָואס מֶען עֶסְט אִין עיו״כ קְרֶעפְּלִיךְ גֶעפִיהְלְט מִיט פְלֵייש. וָוארִין פְלֵייש אִיז מְרַמֵז אוֹיף דִין אִיז עֶס צוּ גִידֶעקְט. אִין טֵייג אִיז מְרַמֵז אוֹיף רַחֲמִים אִיז עֶס פוּן אוֹיבֶען. בַּאהֶעפְט מֶען צוּזַאמֶען חֶסֶד מִיט גְבוּרָה. וָועלִין דִי גְבוּרוֹת אַוֶועק גֶערִיקְט. וַוייל דִי אֲכִילָה אִיז אַיין הֲכָנָה צוּ דֶעם תַּעֲנִית פוּן יו״כ. זרע קודש:

(רצד) טעם. וָואס מֶען שְׁלָאגְט זִיךְ מִיט דֶער הַאנְד אוֹיף דֶעם הַארְץ וֶוען מֶען זָאגְט דִ״א וִידוּי פוּן אָשַׁמְנוּ. וַוייל מִיט דִ״א הֶענְד פוּן דֶעם מֶענְשׁ וֶוערְט גֶעחַתְמִית וָואס עֶר הָאט גֶעטוּהְן אַזוֹי זֶענִין דִי הֶענְד עֵדוֹת אוֹיף אַלֶע מַעֲשִׂים פוּן דֶעם מֶענְשׁ אִין עֶס שְׁטֵייט אַז אֵיינֶער אִיז חַיָב מיתה

הָאט הָרַב ר׳ משה דיילאר״ן צוּ אוּהְם גִיזָאגְט עֶסֶען אוֹיף דַיין מוֹיל וֶועל אִיךְ אַרַיין גִיסֶען דֶעם צוּ לָאזְמֶען צִיהְן וֶועסְטוּ שְׁטַארְבִּין אוֹיף קִידוּשׁ השי״ת. הָאט דֶער בַּעַל תְּשׁוּבָה תֵּיכֶף שְׁטַארְק אוֹיף גִיעֶפֶענְט זַיין מוֹיל אוּנ הָאט זִיךְ אַרַיינְטֶער גִיבּוֹיגֶען. אוּנ פוּהְל מֶענְטְשִׁין זֶענִין גִישְׁטַאנִין אַרִים אוּהְם. הָאט הָרַב ע״ה גִינִימֶען אַלֶעפֶעל פוּל מִיט הָאנִיג אוּנ הָאט אַרַיין גִילָאזְט אוּנ זַיין מוֹיל אַרַיין אוּנ הָאט גִיזָאגְט וסר עֲוֹנֶךָ וחטאתך תכופר. (עֶס וֶועט וֶוערִין אָם גִיטָאן דַיין זִינְד אוּנ וֶועט וֶוערִין פֶערְגֶעבִּן) הָאט תֵּיכֶף דֶער בַּעַל תְּשׁוּבָה אָן גִיהוֹיבִּין צוּ שְׁרַייעֶן מִיט אַבִּיטֶער קוֹל. רֶבִּי לְמַעַן הַשֵּׁם. וָואס הָאט אִיהְר מִיר גִיטָאן. הַרְגֵינִי מִיךְ לִיבֶּער אוּנ אִיךְ זָאל נִישְׁט זֶעהְן אוּנ מַיין שְׁלֶעכְטֶען אַז מַיין נְשָׁמָה וֶועט וֶוערִין פֶערְלוֹירִין. וָואס טוֹיג מִיר שׁוֹין מֶעהְר מַיין לֶעבִּין אַז אִיךְ הָאבּ אַזוֹי פִיהְל עֲבֵירוֹת גִיטָאן. הָאט צוּ אוּהְם הָרַב גִיזָאגְט פַארְכְט דִיךְ נִישְׁט אוּנ שְׁרֶעק דִיךְ נוּשְׁט. וָוארִין השי״ת הָאט אָן גִינוּמֶען דַיינֶע מַעֲשִׂים:

פוּן דֶער צַייט אָהְן אִיז דֶער בַּעַל תְּשׁוּבָה תָּמִיד גִיזֶעסִין אוּנ בֵּית הַמִּדְרָשׁ אוּנ הָאט תָּמִיד גִיפַסְט אוּנ הָט גִיטָאן גְרוֹיס תְּשׁוּבָה. אוּנ אִיז תָּמִיד גִיזֶעסִין אוּנ גִילֶערִינְט. אוּנ אַצַייט אַרִים אִיז הָרַב ר׳ משה דיילאר״ן נִפְטַר גִיוָוארִין. הָאט עֶר זֵייעֶר בִּיטֶער גִיוֵויינְט פַאר השי״ת אַז עֶר זָאל אוּהְם אוֹיךְ צוּ נֶעמִין וַוייל עֶר הָאט נוּשְׁט אַיין רֶבִּין עֶר זָאל אוּהְם מַדְרִיךְ זַיין. אוּנ הָאט אַזוֹי פִיהְל גִיבֶּעטֶען בַּיי השי״ת הָאט אוּהְם צוּ גִיהֶערְט אוּנ אִיז קְרַאנְק גיווארין

מִיתָה יַד הָעֵדִים תִּהְיֶה בּוֹ בָּרִאשׁוֹנָה. (דִיא הֶענְד פוּן דִיא עֵדוּת זָאלֶען אִין אִיהְם צוּ עֶרְשְׁט זַיין). דְרִיבֶּער שְׁלָאגְט מֶען מִיט דֶער הַאנְד אוֹיף דֶעם הַארְץ וֶוען מֶען זָאגְט דִי וִידוּי. אגרת הטיול:

(רצה) עוד טעם. וָואס מֶען שְׁלָאגְט זִיךְ אוֹיף דֶער בְּרוּסְט אָדֶער אוֹיף דֶעם הַארְץ. עֶס אִיז גְלַייךְ וִויא מֶען זָאגְט דִיא הָאסְט גוֹרֵם גִיוֶועזְן אַז אִיךְ זָאל זִינְדִיגֶען. ממטה אפרים:

(רצו) טעם. וָואס מֶען טוּהְט אָהְן אִין יוֹם כִּפּוּר וַוייסֶע רֵיינֶע קְלֵיידֶער. וַוייל דִיא יִשְׂרָאֵל זֶענִין גְלַייךְ צוּ דִיא מַלְאָכִים. אוֹיךְ אִיז מֶען נוֹהֵג אָהְן צוּ טָאן דֶעם קִיטֶ״ל. וַוייל דָאס אִיז אַבֶּגֶד פוּן מֵתִים וֶועט דוּרְךְ דֶעם זַיין הַארְץ זַיין אוּנְטֶערְטֶעהְנִיג אִין צוּ בְּרוּכֶען עֶר זָאל טוּהְן תְּשׁוּבָה שְׁלֵימָה. לבוש:

(רצז) טעם. וָואס מֶען שְׁפְּרֵייט אִינְטֶער אִין יוֹ״כ הֵיי אוֹיף דֶער בְּרִיק אִין שִׁיהְל. וַוייל אִין דֶעם טָאג פַאלְט מֶען כּוֹרְעִים אוֹיף דֶער עֶרְד שְׁפְּרֵייט מֶען אִינְטֶער הֵיי עֶס זָאל זַיין אַהֶפְסֵק צְווִישֶׁען אִיהְם אִין צְווִישֶׁען דִיא עֶרְד. וֶוען אֲפִילוּ עֶס אִיז דָארְט נִישְׁט דָא גֶעהוֹיטֶע שְׁטֵיינֶער הָט מֶען גוֹזֵר גִיוֶועזֶען דוּרְךְ גֶעהוֹיטֶע שְׁטֵיינֶער וָוס עֶס אִיז אָסוּר מִן הַתּוֹרָה. אַזוֹי וִויא עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק וְאֶבֶן מַשְׂכִּית לֹא תִתְּנוּ בְּאַרְצְכֶם לְהִשְׁתַּחֲווֹת עליה

גִיוָוארִין. וִויא עֶס אִיז גִיקוּמֶען נָאהְנְט צוּ זַיין פְּטִירָה. הָאט עֶר אָן גִיהוֹיבֶּען צוּ שְׁרַייעֶן. פנו מקום. פנו מקום. צוּ מַיין רֶבִּין ר׳ משה דילאו״ן עֶר אִיז אַצִינְד נָאךְ מִיר גִיקוּמֶען מְקַיֵים צוּ זַיין זַיין שְׁבוּעָה עֶר זָאל מִיךְ פִירֶען אִינ גַן עֵדֶן. אוּנ אִיז תֵּיכֶף נִפְטַר גִיוָוארִין אוּנ נָאךְ זַיין פְּטִירָה הָאבִּין אוּהְם פִיהְל זְקֵנִים גִיזֶעהְן אִין חָלוֹם וִויא עֶר זִיצְט אִין ג״ע נֶעהְבִּין זַיין רֶבִּין אוּו לֶערְנִין צוּ זַאמֶען תּוֹרָה:

אוֹיךְ אַזוֹי אַמַעֲשֶׂה וֶועט גִיבְּרֶענְגְט אוּנ סֵפֶר שַׁלְשֶׁלֶת הַקַּבָּלָה אַז צוּם רייב״ן אִיז גִיוֶוען אַתַּלְמִיד מִיט זַיין נָאמִין ר׳ אַבְנֵר. אִיז אִיבֶּער אוּהְם גִינַאנְגִין אַרוּחַ שְׁטוּת אוּנ הָאט זִיךְ כּוֹפֵר גִיוֶוען. אוּנ זַיין מַזָל הָאט גוֹרֵם גִיוֶוען אַז עֶר אִיז גִיוָוארִין אַגְרוֹיסֶער שַׂר. לְיָמִים הָאט עֶר אוּנ יוֹם כִּפּוּר גִישִׁיקְט צוּם רמב״ן וָואס עֶר אִיז גִיוֶוען זַיין רֶבִּי אַז עֶר זָאל צוּ אוּהְם תֵּיכֶף קוּמֶען. אוּנ הָאט פַאר אוּהְם גִיהַרְגִית אַחֲזִיר אוּנ הָאט אוּהְם צוּ שְׁנִיטֶען אוֹיף שְׁטִיקֶער אוּנ הָאט אוּהְם גִיקָאכְט אוּנ גִיגֶעסִין. נָאךְ זַיין עֶסִין הָאט עֶר גִיפְרֶעגְט צוּ זַיין רֶבִּי אוֹיף וִויפִיל כְּרִיתוֹת עֶר הָאט עוֹבֵר גִיוֶוען. הָאט דֶער רמב״ן צוּ אוּהְם גִיזָאגְט דָאס עֶר הָאט עוֹבֵר גִיוֶוען אוֹיף פִיהְר כְּרִיתוֹת. אוּנ דֶער שַׂר הָאט גִיזָאגְט דָאס עֶר הָאט עוֹבֵר גִיוֶוען אוֹיף פִינְף כְּרִיתוֹת. אוּנ הָאט גִיוָואלְט אוֹיס וַוייזֶען דֶעם רמב״ן אַז עֶס אִיז אַזוֹי וִויא עֶר זָאגְט. הָאט דֶער רמב״ן אוֹיף אוּהְם זַיינֶע אוֹיגִין גִיגֶעבִּין מִיט כַּעַס. אִיז עֶר שְׁטִיל גִיבְּלִיבֶּען. וַוייל עֶס אִיז אוּהְם נָאךְ אִיבֶּער גִיבְּלִיבֶּען אַבִּיסֶעל סָארְכְט פַאר זַיין רֶבִּי.

אחר

עָלֶיהָ. (אַיין גֶעהוֹיטֶען שְׁטֵיין זָאלְט אִיהְר נִישְׁט גֶעבִּין אִין אַייעֶר לַאנְד אִיהְר זָאלְט אַייךְ צוּ דֶעם שְׁטֵיין בִּיקְען). רמ"א:

(רצה) טעם. וָואס מֶען הָאט מְתַקֵן גִיוֶועזֶען צוּ זָאגֶען כל נדרי אִין יו"כ נִישְׁט אִין ראש הַשָּׁנָה. וַוייל אִין יו"כ אִיז דָאס פָאלְק בָּטֵל פוּן דִי מְלָאכָה אֲפִילוּ אָהְן צוּ גְרֵייטֶען עֶסִין־וַוארְג אִיז דָא אַגְרוֹיס פֶערְזַאמְלוּנְג אִין עֶס אִיז אוֹיךְ נָאהֶנְט צוּ ראש הַשָּׁנָה. ספר התניא:

(רצט) טעם. וָוס מֶען הֵייבְּט אָהְן צוּ זָאגֶען כל נדרי וָוען עֶס אִיז נָאךְ גְרוֹיס טָאג. וַוייל מֶען אִיז נִישְׁט מַתִּיר נְדָרִים בְּשַׁבָּת וי"ט. מ"א ס' תרי"ט:

(ש) טעם. וָואס מֶען זָאגְט כָּל נִדְרֵי אִין לָשׁוֹן אֲרַמִּי. (תַּרְגוּם לָשׁוֹן). וַוייל מֶען הָאט דָאס מְתַקֵן גִיוֶועזֶען אִין בָּבֶל וָואס זֵייעֶר עִיקָר לָשׁוֹן אִיז גִיוֶועזֶען לָשׁוֹן אֲרַמִּי. הָאט מֶען עֶס דֶריבֶּער מְתַקֵן גִיוֶועזֶען בִּלְשׁוֹן אֲרַמִּי כְּדֵי יֶעדֶער זָאל עֶס פַארְשְׁטֵיין. לבוש שם:

(שא) טעם. וָואס מֶען זָאגְט כל נדרי דְרַייא מָאהְל. וַוייל דָאס לָשׁוֹן פוּן חֲכָמִים אִיז אַזוֹי אַז מֶען אִיז מַתִּיר נֶדֶר זָאגְט מֶען דְרַייא מָאהְל מותר לך. מטה משה סי' תתס"ד:

(שב) טעם. וָואס מֶען זָאגְט דִיא נַאכְט פוּן יו"כ אוֹיךְ אִין דֶער פְרִיה ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד. מִיט אַהוֹיךְ

קול

אחר כך האט אוהם דער רמב"ן גיפרעגט וועליכע זאך עס האט אוהם גיברענגט דאס ער זאל כופר זיין. האט ער גיענטפערט דאס איין מאהל האט ער אוהם גיהערט דרשינין אין פרשת האזינו אז אין דער פרשה גיפינען זיך אללע מצות אונ אלע זאכין וואס געשיהן זיך אין דער וועלט. אונ וויל ער איז אונ דעם נישט מאמין האט אוהם דאס גיברענגט צו דער כפירה. האט דער רמב"ן צו אוהם גיזאגט דאס וואס איך האב גיזאגט איז אמת * אפילו אז דאס איז אמת פרעג וואס דיא ווילסט. דאט זיך דער שר זייער פאר וואונדערט אונ האט צו אוהם גיזאגט ווען עס איז אזוי וויל איך זעהן צו מיין נאמין געפינט זיך דארט. ויאמר הרמב"ן. האט דער רמב"ן צו אוהם גיזאגט דיא האסט רעכט דיא קענסט עס פון מיר פערלאנגין. אונ האט תיכף מתפלל גיוועזן. איז זהם איינגיפאלין דעם פסוק אמרתי אפאיהם אשביתה מאנוש זכרם. דאס דריטע אות פון יעדין ווארט געפינט זיך דער נאמין פון דעם מענש וואס זיין נאמין איז גיוועזן ר' אבנר. ווי דער שר האט דאס גיהערט איז ער זייער דער שראקין גיווארין. וויל דאס פי' פון דעם פסוק איז. אז זיין זכר וועט פאר שטערט ווערין פון צווישען מענשין. האט ער גיפרעגט צו זיין רבי אויב ער קען תשובה טהון. האט דער רמב"ן צו אוהם גיזאגט דוא האסט דאך גיהערט דיא רייד פון דעם פסוק. איז דער רמב"ן פון אוהם אוועק גיגאנגין. אונ דער שר האט גענומען אקליין שיפעל אן אקאפיטאן אונ איז אוועק אונ מען האט נישט געוויסט וויא ער איז נעלם געווארין:

קול. ווייל אנאנך יאהר זאגט מען עס שטיל ווייל משה האט דאס צו גענומען ביי די מלאכים. אבער אין יוה״כ ווענין די יודען אויך גלייך צו די מלאכים. טור:

(שג) טעם. וואס מען זאגט אין יוה״כ ביי דער קדושה פון אלע תפלות ממקומו הוא יפן ברחמים. ווייל השי״ת איז דן דעם גאנצען טאג. מ״א:

(רש) טעם. וואס מען זאגט נישט אין יום כיפור ואני תפלתי. ווייל מען פאסט. טור סי׳ תרכ״ב. ועה אין סעי׳ קכ״ג:

(שה) טעם. ווס די תפלה ווערט אזוי גערופען מיט דעם נאמען נעילה. ווארין דערמילט פארשליסען זיך די צדיקי הדור מיט השי״ת אליין אין אבעזונדער היכל אין זיא קאנען נישט דארט ארייו קיין שום מקטרג. בשם הרב הצדיק הקדוש מוהר״ר צבי הכהן מרימנאב זצוק״ל:

(שו) טעם. ווס מען זאגט זיבען מאהל. ה׳ הוא האלהים. כדי מלוה צו זיין די שכינה וואס ווערט דערהויבען אויף צו גיין איבער די זיבען הימלען. באר היטב:

(שז) טעם. וואס מען בלאזט א תקיעה נאך נעילה. צו א סימן אז די שכינה האט זיך אפ געטוהן ארויף צו גיין. אזוי ווי עס שטייט עלה אלהים בתרועה. ט״ז:

(שח) עוד טעם. כדי מודיע צו זיין אז עס איז שוין נאכט קען מען שוין די קינדער וואס האבען געפאסט געבין צו עסען. אויך אזוי צו גרייטען די סעודה פון מוצאי יוה״כ. ווארין עס איז אזוי ווי יום טוב. (תוס׳ שבת) דורך דעם זאגט מען אין מוצאי יו״כ ניט יום טוב איינער צו דעם אנדערין א). ממה משה:

(שט) טעם. וואס מען איז מקדש די לבנה אין מוצאי יו״כ. ווייל מען איז דערמילט מיט שמחה. רמ״א:

(שי) טעם. וואס מען מאכט נישט אין מוצאי יו״כ בורא מאורי האש נאר אויף אזוי אלעכט וואס עס האט אגאנצע טאג גיברענט נישט אויף אלעכט וואס עס ווערט ערשט אהן געצונדען. ווייל דער טעם

אין

א) אין ספר יוסף אומץ שטייט אויך דאס א״מ הקה״ד ז״ל האט במוצאי יו״כ גיזאגט צו די שכנים אונ ווער עס האט אוהם בעגעגנט אויף דעם וועג אויך אוג דער היים גוט יום טוב:

איז וואס מען מאכט מוצאי יו"כ אבדלה איבער דער לעכט. ווייל מען האט פון דעם לעכט נישט גיטארט דעם טאג הנאה האבין. אין אצונד איז אידם מותר געווארען. דרום מוז מען האבען מוצאי יו"כ אנר ששבת. חוץ עס האט אנגעצונדען א ציינע מאג גיבריענט. אדער מען האט עס אהן געצונדען בהיתר דהיינו וועגין יולדת אדער וועגין אחולה. אבער אזוי אליעכט וואס וועט אוים געצונדען פון האלץ אדער פון שטיינער גייט נישט אהן דער טעם א). אבער אין מוצאי שבת קען מען אויף יעדען לעכט אבדלה מאכען ווייל דר טעם איז וואס מען מאכט אבדלה אין מו"ש אויף דער לעכט. ווייל דיא לעכט איז ערשט אין מו"ש בעשאפען געווארען אזוי ווי מיר געפונען אין ירושלמי אז אין מרש ווען קם איז נעווארען פינצטער האט השי"ת אהן געגעבען צוויי שטיינער צו אדם הראשון אין ער האט זיי צוזאמען גישלאגען ביז עס איז פון זיי ארוים גיגאנגען פייער אין האט גימאכט אבדלה בורא מאורי האש ב):

(שיא) טעם. וואס מען מאכט נישט אבדלה אויף בשמים במוצאי יו"כ. ווייל אין יו"כ איז נישט דא אנשמה יתירה דורך דעם תענית.

אז יו"כ געפאלט אבער אין שבת קען מען אבדלה מאכען איבער בשמים. אין עס הייסט נישט אבדלה לבטלה. ווייל ער האט הנאה פון דעם ריח. ט"ז:

(שיב) טעם. וואס מען רופט אהן דעם טאג וואס איז נאך יו"כ צו גאטס נאמען. ווייל אין אלע טעג פון עשרת ימי תשובה האט מען גיזאגט

א) אייך אויף אזוי אליעכט וואס עס האט גיברענט אוג שיהל זאל מען אויך קיין ברכה מאכען. ווייל דאס לעכט איז אן גיצינדען געווארין לכבוד היום נושט צו לייכטען. דייך דעם איז גלייך מען זאל אן צינדען אליעכט פון אזוי אליעכט וואס עס האט גיברענט אוג שיהל אוג מען זאל איבער ביידע לעכט מאכען הבדלה. ווען מען האט נישט אזו אליעכט ווס עס האט גיברענט אוג שיהל אנאנצו טאג זאל מען אן צינדען אליעכט אוג פון דעם לעכט זאל מען נאך איין לעכט אן צינדען דאס הייסט אויך אור ששבת. אין מען זאל אויף זייא אבדלה מאכין בורא מאורי האש. מטה אפרים:

אין הגהות מנהגים שטייט או מען פערלעשט דאס לעכט פון דער שיהל אין מען צינד עס צוריק אן קען מען אויך איבר דעם אבדלה מאכין:

ב) דירום מאכט מען ניט מו"ש: אבדלה אפילו אויף אזוי אליעכט וואס עס איז אוים געצונדין פון האלץ אדער פון שטיינער ווייל עס איז אזוי גלייך וויא עס איז אצינד בעשאפען געווארין. אבער אין יו"כ וואס מען קען נישט זאגין דעם טעם. מאכט מען נישט הבדלה נאר אויף אזוי אליעכט וואס עס האט אנאנצע טאג גיברענט. כל בו:

גִיזָאגְט אִין דֶער שְׁמוֹנֶה עֶשְׂרֵה הַמֶלֶךְ הַקָדוֹשׁ הַמֶלֶךְ הַמִשְׁפָּט אִין אַצוּנְד זָאגְט מֶען צוּרִיק הָאֵל הַקָדוֹשׁ. א) גאולת ישראל:

עניני סוכה

(שִׁיג) טַעַם. וָואס מֶען מַאכְט אַבְּרָכָה אוֹיף דֶער סוּכָּה דִיא גַאנְצֶע זִיבֶּען טָאג. אוּן אִיבֶּער מַצָה מַאכְט מֶען נִישְׁט אַבְּרָכָה אַלֶע זִיבֶּען טָאג. וַוייל מַצָה אִיז קֵיין מִצְוָה צוּ עֶסִין נָאר דִיא עֶרְשְׁטִי נַאכְט פוּן פֶּסַח אָבֶּער סוּכָּה אַלֶע זִיבֶּען טָאג וֶוען עֶר זִיצְט אִין סוּכָּה אִיז אַמִצְוָה. מ״א:

(שִׁיד) טַעַם. וָואס מֶען מַאכְט אַבְּרָכָה לֵישֵׁב בַּסוּכָּה נָאךְ דֶעם קִידוּשׁ. אָדֶער אִין חוֹל הַמוֹעֵד נָאךְ דֶער בְּרָכָה פוּן דֶער מוֹצִיא. פַאר וָואס מַאכְט מֶען נִישְׁט דִיא בְּרָכָה פַאר דֶעם אַרַיין גֵיין אִין דֶר סוּכָּה. אַזוֹי וִויא בַּייא אַיֶעדֶער מִצְוָה מַאכְט מֶען פְרִיעֶר דִיא בְּרָכָה פַר דֶעם טוּהְן דִיא מִצְוָה. נָאר וַוייל דִיא מִצְוָה פוּן דֶער סוּכָּה אִיז דָאס עֶסִין אִין וָוס עֶר אִיז עוֹסֵק אִין דֶער סוּכָּה. דְרוּם אֲפִילוּ עֶר מַאכְט דִיא בְּרָכָה לֵישֵׁב בַּסוּכָּה נָאךְ דֶעם וָואס עֶר זִיצְט אִין דֶער סוּכָּה הֵייסְט עֶס אוֹיךְ עוֹבֵר לַעֲשִׂיָיתָן. פַאר דֶעם טוּהְן דִיא מִצְוָה ב). וַוייל דִיא מִצְוָה צִיהְט זִיךְ דִיא גַאנְצֶע צַייט פוּן דֶעם עֶסִין אִין אוֹיךְ דִיא גַאנְצֶע צַייט וָואס עֶר פַארְזוֹימְט זִיךְ אִין דֶער סוּכָּה. אבודרהם:

(שִׁטו) טַעַם. וָואס נָשִׁים זֶענִין פָּטוּר פוּן אַמִצְוַת עֲשֵׂה וָואס דֶער זְמַן אִיז גוֹרֵם. דְהַיְינוּ. סוכה. לולב. וַוייל זֵייא זֶענִין אִין רְשׁוּת פוּן זֵייעֶר מַאן קֶען זַיין אַז אִין דֶער צַייט וָואס זֵייא וֶועלִין טוּהְן דִיא מִצְוָה וֶועט אִיהְר מַאן בֶּעדַארְפֶען אַז זִיא זָאל פַאר אִיהְם אַמְלָאכָה טוּהְן. דְרוּם

האָט

א) דֶעם טָאג נָאךְ יוֹם כִּיפּוּר זָאל מֶען אוֹיךְ פְּרִיה אוֹיף שְׁטֵיין כְּדֵי דֶער שָׂטָן זָאל נִישְׁט מְקַטְרֵג זַיין אִין זָאגִין אַז תֵּיכֶף וִויא מֶען הָאט נָאר זֵייא מוֹחֵל גִיוֶועזִין דִיא עֲבֵירוֹת שְׁטֵייעֶן זֵייא נִישְׁט מֶער פְּרִיה אוֹיף. מחצית השקל:

ב) וֶוען מֶען עֶסְט אִין סוּכָּה לֶעקֶעךְ אוֹדֶער קִיכְל. וֶוען עֶר וִויל זִיךְ דָארְט אַבִּיסֶל פֶערְזוֹימֶען זָאל עֶר מַאכֶען אַבְּרָכָה לֵישֵׁב בְּסוּכָּה. אָבֶּער וֶוען עֶר גֵייט תֵּיכֶף אַרוֹיס פוּן דֶער סוּכָּה זָאל עֶר קֵיין בְּרָכָה מַאכִין נָאר וֶוען מֶען מַאכְט קִידוּשׁ אִין מֶען עֶסְט דֶער בַּייא לֶעקֶעךְ אָדֶער אַיין אַנְדֶערִי זַאךְ וָואס מֶען מַאכְט מְזוֹנוֹת אִין מֶען גֵייט אַרוֹיס פוּן דֶער סוּכָּה אִין מֶען פֶערְזוֹימְט זִיךְ לַאנְג בִּיז צוּ דֶער סְעוּדָה זָאל מֶען מַאכִין אַבְּרָכָה לֵישֵׁב בְּסוּכָּה נָאר עֶס זָאל זַיין אִין דֶעם אַשִׁיעוּר מֶעהְר וִויא אַיין אַיי גְרוֹיס. אִין וֶוען מֶען עֶסְט פֵּירוֹת אֲפִילוּ מֶען פֶערְזוֹימְט זִיךְ דֶער בַּייא אִין סוּכָּה זָאל מֶען אִיבֶּער דֶער סוּכָּה קֵיין בְּרָכָה מַאכִין. שערי תשובה:

האט די תורה נשים ניפטרת פון אמצות עשה וואס דער זמן איז גורם . מיר געפונען נאך מעהר אז דר שם הגדול וואס איז געשריבען מיט קדושה איז ווארין אפ גימעקט אויף דעם וואסער ווען מען האט גיגעבין דר סוטה צו טרינקען. כדי שלום צו מאכען צווישען מאן אין ווייב . אבודרהם :

ענייני לולב

(שטז) טעם. וואס מען נעמט דווקא די פיער מינים . דהיינו . לולב. אתרוג. הדס. וערבה. איין אתרוג נעמט מען ווייל עס איז גלייך צו דעם הארץ . עס זאל מכפר זיין אויף אזעלכע זאכען וואס מען איז מהרהר מיט דעם לב . אהדס נעמט מען . ווייל עס איז גלייך צו די אויגען . עס זאל מכפר זיין אויף אזעלכע זאכען וואס מען האט פונם גיזעהן מיט די אויגען . איין ערבה נעמט מען . וואס עס איז גלייך צו די ליפען . עס זאל מכפר זיין אויף אזעלכע זאכען וואס מען האט גירעדט מיט די ליפען : אלולב נעמט מען . ווייל אזוי וויא אלולב האט נאר איין הארץ . אזוי אויך האבען יודען נאר איין הארץ צו השי"ת . אגדה :

(שיז) טעם. וואס מען בינד דעם לולב נאר מיט זיין מין. (ער וועט ארום געבונדען מיט לולב). ווייל אז מען וועט איהם ארום בינדען מיט איין אנדער מין וועט הייסען פינעף מינים . אין מען באדארף נאר צו נעהמען פיער מינים . מס' סוכה :

(שיח) טעם. וואס מען נעמט דעם לולב. הדס. און ערבה אין דער רעכטע האנד . און דעם אתרוג אין דער לינקע האנד . ווייל דם איז דריי מצות אין אתרוג איז נאר איין מצוה. שם :

(שיט) טעם. וואס מען מאכט אברכה על נטילת לולב. נישט על נטילת אתרוג. ווייל דער לולב איז העכער פון אלע מינים. אויך אלע מינים וואס זענען אין לולב ווערין אלע אהן גערופען אין נאמען פון לולב . שם :

(שכ) טעם. וואס מען איז מנענע מיט דעם לולב . צו מאכען וויסען אז מיר האבען מנצח גיוועזען אלע מקטריגים . אזוי וויא דער סדר איז פון די מלכים אז די געווינען די מלחמה אין בעזיגען די שטעדט. נעהמען זייא די שפיז וואס הענגט אויף איהר דער צייכען פון מלכות אין גייען אויף דעם שפיץ פון דעם טארעם אין ברענגין די שפיז צו יעדער

ווייט

ניט. צו מאכען וויסען אז דער מלך האט דיא מלחמה מנצח געוועזען.
אבודרהם:

(שכא) טעם. וואס מען איז מנענע מיט דעם לולב נאר ביי אנא ה' הושיעה נא. און נישט ביא אנא ה' הצליחה נא. ווייל דאס מנענע זיין מיט דעם לולב איז. כדי מען זאל איין האלטען שלעכטע ווינטען. און שלעכטע רעגענס. גייט דאס נאר אן ביא אנא ה הושיעה נא. כלומר העלף אונז פון די שאדינס. אבער ביי אנא ה' הצליחה נא קען מען נישט זאגין דעם טעם. א) שם:

(שכב) עוד טעם. ווייל אנא ה' הושיעה נא. און אנא ה הצליחה נא זענין אין איין פסוק און ביא איין פסוק איז מען נישט צוויא מאהל מנענע. שם:

(שכג) טעם. וואס פיעל מקומות זענין נוהג דאס צבור אויף דער חזן צו בענטשין אחרונה פאר הלל. ווייל די צייט פון קריאת שמע איז פאר די זון אויף גיין. און די צייט פון דעם לולב איז נאך די זון אויף גיין דריבער בעדארף מען צו ערשט לייענען ק"ש און מתפלל זיין און דער נאך צו נעהמען דעם לולב. ווייל עס איז שוין געקומען די צייט פון קריאת שמע און תפלה. אבער אז דאס צבור זענין מתפלל נאך דער זון אויף גיין זאל מען פריער בענטשין אחרונה ווייל עס איז שוין דער זמן פון אחרונה בענטשין אין צו זיין פון דיא מקדימין. און דער נאך מתפלל זיין.
סדר היום:

(שכד) טעם. וואס דער מנהג איז יעדען טאג סוכות ארום צו גיין דאס בלעמיר אין מען נעמט אוים אספר תורה אויף דעם שלחן. דאס איז וועגין שמחה. לבוש:

(שכה) טעם. וואס הושענא רבה גייט מען ארום זיבען מאהל. אזוי צום מקדש וואס מען האט ארום גערינגעלט דאס מזבח מיט דעם לולב וערבה זיבען מאהל דורך שמחת החג. ב) שם:

טעם

א) ובענין הנענועין איז מען נוהג צו ערשט. דרום. צפון. מזרח. מעלה. מטה. מערב. האריז"ל. אין אטייל זענין נוהג צו ערשט. מזרח. דרום. מערב. צפון. מעלה. מטה:

ב) בספר קרבן עני וועט גיברענגט דאס ער האט גיהערט פון איין איש נאמן אז ער האט גיהערט מפי הרב הצדיק הקדוש מקאזניץ זצוק"ל אז בשעת ער האט

גיזאגט

(שכו) טעם. וואס מען האלט אספר תורה, אויף דעם בלעמיר ווען מען גייט ארום מיט הקפות. ווייל די ספר תורה איז אויף אונז מכפר אזוי ווי דאס מזבח. פ״מ:

(שכז) טעם. וואס דער מנהג איז נאך דעם וואס מען איז גומר די מצוה פון דעם לולב און הלל מיט הושענות און הקפות לייגט מען דעם לולב פון דער האנד אין מען זאגט מיט אהויך קול **למען דעת כל עמי הארץ כי ה׳ הוא האלקים אין עוד.** דער טעם איז ווארין מען זאל וועלין פארשטיין פאר וואס זאל מען נישט מעגין אהן טוהן כבוד צו דער זון אדער צו דער לבנה און דיא שטערין און אויך זייא צו דינען. אמעהר דאס איז אויך אכבוד פאר דעם מלך אז מען טוהט אהן כבוד צו זיינע עלצטי אין צו זיינע קנעכט. נאר דער אמת איז אזוי. ווען מעג מען אהן טוהן כבוד צו דיא שרים פון דעם מלך. נאר אז זייא זענין ביי זיך אין דער היים. אבער אויף אזא ארט וויא דער מלך איז נישט דא. אבער אז איינער דינט דיא שרים פון דעם מלך אין פאלעץ פון דעם מלך פאר דיעם קייזערס אויגען. איז ער חייב מיתה. אזוי וויא אוריה החתי ווייל ער האט געזאגט פאר דוד המלך. ואדוני יואב. (מיין הער יואב). האט ער שוין מיט דעם פערשולדינט. אזוי אויך איז אסור צו דינען דיא הערשאפט פון דעם הימעל. ווייל השי״ת איז פול די גאנצע וועלט. עס איז נישט דא איין ארט עס זאל זיין ליידיג פון איהם. אין אזוי באלד מען וועט אהן טוהן כבוד אין דינען צו אזאך חוץ השי״ת. הייסט דאס גלייך מען איז ח״ו כופר אין השי״ת. און וואס מיר זענין מכבד די מצות אין מיר בעליבען זיי. אמעהר דם איז דאך אויך פאר השי״ת אין זיין היכל. נאר ווייל מיר זענין אויף דעם נעבאטען געווארין פון השי״ת טוהן מיר דעם רצון פון השי״ת. דורך דעם איז דער מנהג אז נאך דעם וואס מיר פרייען זיך אין מיר טוהן אהן כבוד צו דיא פיער מינים פון דעם לולב וואס השי״ת האט צו אונז גיגעבין אין טאג פון אונזער שמחה. זאל דער מענש נישט מיינען אז מען מעג ח״ו דינען אזאך חוץ השי״ת. חלילה. דער מענש זאל אזוי נישט טראכטען, נאר

וואס

גיזאגט דעם פייט אום אני חומה אין איז געקימען צו דעם ווארט סובבת סבלך. האט ער גיזאגט רבונו של עולם דיא ווייסט גאנץ נים דאס איך ווייס איין יהוד אז באם איך זאל וועלין וואלט געמיזט משיח קימען. נאר סובלת סבלך. אז דיא ביסט סובל־מיז איך אויך סובל זיין:

וָואס מִיר טוּהְן אָהְן כָּבוֹד דִיא מִצְוֹת. וַוייל דֶער רָצוֹן פוּן הַשֵׁי"ת אִיז אָהְן גֶעקְלֵייד אִין דֶער מִצְוָה. און הַשֵׁי"ת אַלֵיין הָאט אוּנְז אוֹיף דֶעם גֶעבָּאטֶען. דוּרְךְ דֶעם בַּיי דֶעם גְמַר פוּן דֶר מִצְוָה רוּפֶען מִיר אוי"ס אִין זָאגֶען. לְמַעַן דַעַת כָּל עַמֵי הָאָרֶץ כִּי ה' הוּא הָאֱלֹקִים אֵין עוֹד. אַז אַלֶע פֶעלְקֶער זָאלֶען וִויסֶען אַז עֶס אִיז נָאר דָא אֵיין גָאט אוֹיף דֶער וֶועלְט. בני יששכר:

(שכח) טעם. וָואס דִי תּוֹרָה הָאט מ"ל"ד גִיוָועזֶען אוֹיף דֶעם אֶתְרוֹג עֶס זָאל זַיין אַשֵׁיינֶע פְּרִי ... הָדָר וִויא אוֹיף אַלֶע מִינִים. וַוייל דֶר אֶתְרוֹג אִיז גְלַייךְ צוּ דֶעם הַאַרְץ. אִין אַלֶע מִדּוֹת פוּן דֶעם מֶענְשׁ הֶענְגִין אָפּ אִין דֶעם הַאַרְץ. אַזוֹי וִויא דֶער סֵדֶר אִיז צוּ זָאגֶען. דָאס הַאַרְץ דָארְט מִיךְ נִישְׁט טוּהְן דִי זַאךְ. וַוייל דָאס הַאַרְץ אִיז דֶער עִיקָר פוּן אַלֶע אֵיבָרִים פוּן דֶעם מֶענְשׁ. דְרִיבֶּער הָאט דִי תּוֹרָה מַקְפִּיד גִיוָועזֶען אוֹיף דֶעם אֶתְרוֹג עֶר זָאל זַיין שֵׁיין. וָוארִין דִי אוֹיגֶען אִין דִי לִיפֶּען וָוס דִי אַנְדֶערִי מִינִים וֶוענִין אוֹיף זֵיי מְרַמֵז. אִיז אוֹיךְ דֶר עִיקָר פוּן זֵייעֶר פִיהְרֶען דוּרְךְ דֶעם הַאַרְץ. שם:

(שכט) טעם. וָוס מֶען מַאכְט נִישְׁט דֶעם אַנְדֶערִין טָאג יוֹם טוֹב שֶׁהֶחֱיָינוּ אוֹיף דֶעם לוּלָב. וַוייל עֶס אִיז גְלַייךְ וִוי עֶר זָאל גִיוָועזֶען מַאכֶען אַ שֶׁהֶחֱיָינוּ בְּשַׁעַת מַאכֶען דֶעם לוּלָב. וָואלְט עֶר אוֹיךְ יוֹצֵא גִיוָועזֶען. אָבֶּער בַּיי קִידוּשׁ זָאגְט מֶען דִי אַנְדֶערִי נַאכְט יו"ט אוֹיךְ שֶׁהֶחֱיָינוּ. וַוייל דִי בְּרָכָה פוּן שֶׁהֶחֱיָינוּ אִיז דוּרְךְ דֶעם טָאג. נִישְׁט וֶוענִין דֶער סוּכָּה. טור:

(של) טעם. וָואס דִי עֲרָבוֹת וֶוערִין אָהְן גֶערוּפֶען הושענא. וַוייל מֶען אִיז מִיט זֵיי מְנַעֲנֵעַ אִין דֶער צַייט וֶוען מֶען זָאגְט הוֹשַׁעְנוֹת. עטרת זקנים:

(שלא) טעם. וָואס דֶער מִנְהָג אִיז אִין הושענא רבה אוֹיף צוּ בִּינְדֶען דִיא קְנִיפֶּען פוּן דֶעם לוּלָב. וַוייל עֶס אִיז אַזוֹי וִוי דֶר סֵדֶר אִיז צוּ זָאגֶען דֶער יוֹלְדוֹת הַשֵׁי"ת זָאל אוֹיף בִּינְדֶען דַיין קְנִיפְּ. אַזוֹי בֶּעטִין מִיר אוֹיךְ אַז הַשֵׁי"ת זָאל אוֹיף בִּינְדֶען אוּנְזֶער קְנִיפְּ אוּן זָאל אוּנְז אוי"ס לֵייזֶען פוּן דֶעם גָלוּת. זרע קודש:

(שלב) טעם. וָואס מֶען קְלַאפְּט דִי עֲרָבָה אוֹיף דֶער עֶרְד. כְּדֵי מְבַשֵׂר צוּ זַיין דֶעם דִין אִין אִידְם מַאכֶען אַרָאפּ נִידֶערִין בִּיז צוּ דֶער עֶרְד עֶר זָאל נִישְׁט מֶעהְר זַיין אוֹיף דֶער וֶועלְט. א) תולעת יעקב:

א) מוצאי יו"ט זָאל מֶען נֶעמֶען דֶעם לוּלָב מִיט זַיינֶע מִינִים אִין עֶס בַּייא זִיךְ בֶּעהַאלְטִין — טעם
זָעם אִידִם דָאס אָפּ הִיטֶען פוּן אַיֶעדֶער צָרָה. נִישְׁט וִויא אַסַייל וַוארְפִין עֶס אוֹיף אַמָקוֹם בִּזָיוֹן. סדה"י:

(שלג) טעם. וואס דער מנהג איז אז דיא אשה בייסט אפ דעם פיטעם פון דעם אתרוג. ווייל אטייל פון די חכמים האבען געזאגט
דאס דער בוים וואס אדם הראשון האט אין איהם געזינדיגט איז געוועזען
א אתרוג בוים. דריבער בייסט זי אפ דעם פיטעם. כדי צו ווייזען אזוי ווי
איך האב אצונד קיין שום הנאה פון דעם. אזוי האב איך דעמאלט אויך
קיין שום הנאה געהאט:

ענינֵי שמיני עצרת

(שלד) טעם. וואס מען מאכט דעם אכטען טאג פון סוכות ביא דעם קידוש שהחיינו. אין דעם זיבעטען טאג פסח מאכט מען
נישט שהחיינו. ווייל שמיני עצרת איז אבעזונדערער יו"ט. מס' סוכה:

שלה) טעם. וואס מען האט מתקן געוועזען צו זאגין משיב הרוח ומוריד הגשם אין שמיני עצרת. און דער טאג פון דער
שאלה (ווען מען הייבט אהן זאגען טל ומטר) איז ערשט זיבען טאג אין חשון
אין ארץ ישראל. אדער זעכציג טאג נאך דער תקופה אין די מדינות. א)
ווייל פון דעם לעצטען טאג יום טוב אהן איז די צייט פון רעגין. ווען אפילו
מיר בעדארפען איהם נישט. ווייל עס איז אבער די צייט פון רעגין. און
עס איז אויך די צייט וואס עס פערענדערט זיך דער ווינטער פון דעם
זומער. בעדארפען מיר צו לויבען השי"ת אין דער צייט פון דעם אפ ענדערין.
אבער דיא שאלה פון טל ומטר ווערט נישט געבעטען נאר אין דער צייט
ווען מען בעדארף רעגין. כלבו:

טעם

אין ספר יפה ללב ווערט אויך געברענגט אז דער מנהג איז אין הושענא רבה נאך דער תפלה צו נעמען דעם לולב אזוי וויא ער איז געבינדין מיט דעם הדס און ערבה און איהם
ליינין איבער דער סידור פון דער שטיב וויא ער שלאפט. עס זאל דארט ליגען ביז פסח.
אין ערב פסח זאל מען האלב פון דעם ווארפין אין דעם פייער פון פאר ברענין דעם חמץ.
אין האלב זאל מען ווארפין אין דעם פייער בשעת מען באקט דיא מצות של מצוה. אין
דעם אתרוג זאל מען אפ פרעגלין און פון איהם עסין אין חמשה עשר בשבט. אין עס
איז אסגולה אז איין אשה מעוברת זאל פון דעם עסין. אויך זאל מען דער פון געבין צו
איין מקשה לילד ווערט זיא דאס קינד האבין בריוח ולא בצער:

א) תמיד הייבט מען אן זאגין טל ומטר צווייא אין צוואנציג טאג אין חודש נאוועמבער
(צו דיא חדשים פון ריסען לאנד) אין איינעדי חדשים דעם פערדען דעצעמבער.
היינו אין דער נאכט וואס נאך דעם פערדען דעצעמבער. דאס איז אבער נאר אז הדש
פעברואר ווערט זיין אכט אין צוואנציג טאג. דעמאלט איז דיא שאלה דעם צווייא און
צוואנציגסטען

(שלו) טעם. וואס מען האט מתקן געווען צו זאגן ותן טל ומטר ווערכציג טאג נאך דער תקופה. ווייל מיר זאגן אצינד פערטריבען געווארין צווישען די לענדער פון די פעלקער. וואס די לענדער זענין נידעריג. האבען די חכמים משער געוועזען אז מען בעדארף נישט רעגין ביז זעכציג טאג אין דער תקופה פון תשרי. ספר התניא:

עניני שמחת תורה

(שלז) טעם. וואס אין שמחת תורה נאך דעם וואס מען איז מסיים די תורה הייבט מען תיכף אהן צו ליינין פון בראשית ביז סוף ויכלו. כדי דער שטן זאל נישט קענין מקטרג זיין און זאגין רבש״ע זייא האבין שוין מסיים געוועזין די תורה און זיי ווילען שוין נישט מעהר ליינין. לבוש:

(שלח) טעם. אז ווען מען לייענט צום חתן בראשית זאגט דאס קהל מיט אהויך קול ויהי ערב ויהי בוקר יום אחד. און אזוי אויך יום שני. און יום שלישי ביז יום הששי זאגין זיי אלע פסוקים און ויכלו ביז לעשות. פאר וואס זאגט מען נישט אזוי אין שבת בראשית. ווייל וואס מען לייענט אצינד בראשית איז נישט מען זאל דאס קהל מוציא זיין ווארין מען לייענט די פרשה אויך בשבת בראשית. מען לייענט נאר פאר דעם קהל אצינד כדי זיי זאלען גלייבין אין השי״ת. דרום זאגט דאס קהל מיט אהויך קול די פסוקים צו ווייזען אז מיר גלייבען אין השי״ת אז ער האט די וועלט בעשאפען און וואס עס איז אין איהר. אויך איז דער טעם דורך שמחה אזוי ווי ביי לולב:

(שלט) טעם. וואס מען קויפט מצות אין שמחת תורה. און אספר תורה און תפילין טאר מען נישט קויפען אין יו״ט. ווייל ס״ת און תפילין

צוואנציגסטען נאוועמבער (דיא נאכט וואס נאך דעם פערדין דעצעמבער) אז דער הודש פעברואר וואס נאך נאוועמבער וועט אבער זיין נאר אין צוואנציג טאג. אזוי איז דיא שאלה דעם דרייא אין צוואנציגסטען נאוועמבער (דיא נאכט וואס איז נאך דעם פינפטען דעצעמבער). אין דאס הענגט אפ אין זייערי חדשים ווייל דיא אומות העולם ציילען נאך דער זון. און דיא תקופה איז אויך נאך דעם הילוך פון דער זון. אין דער סימן איז צו וויסען דאס יאהר ווען חודש פעבער וועט זיין נאר אין צוואנציג טאג. איז דאס יאהר וואס וועט גיטיילט אין פיר פון אנהייב יאהר הינדערט נאך זייער חשבון. דהיינו. דאס פערדי יאהר. דאס אכטי. דאס צוועלפטי. דאס זעכציטי. ביז הינדערט:

תפילין קען מען יעדע צייט קויפען. אבער די מצות איז אצינד די צייט זייא צו קויפען. מהרי"ל:

(שמ) טעם, דאס ווען מען נעמט ארויס אלע ספרי תורות פון דעם ארון קודש שטעלט מען אריין אליכט אין דעם ארון קודש ווייל די תורה ווערט אן גירופען אור. ט"ז:

(שמא) טעם. וואס דער מנהג איז שמחת תורה ביי נאכט נאך דעם ליינין די תורה הייבט מען זיא אויף איבער גיקעהרט מיט דעם כתב צו דעם קהל. כדי צו ווייזען אז מען זאל די תורה נאך דעם וואס מען האט זי גומר גיוועזען ווייטער אנהייבען צו ליינען:

(שמב) טעם. אז מען בענשט ראש חודש חשון זאגט מען מר־חשון. ווייל פון דער צייט וואס עס איז גיוועזין דאס מבול איז נגזר געוואהרין עס זאל זיין פון דעם חודש אהן לערך פערציג טאג רעגין. דריבער ווערט דער חודש אן גירופען מר. וואריין מר איז דיא טייטש טראפען. (מדרש תנחומא). נאר ווען שלמה המלך האט גיבויעט דאס בית המקדש האבין דיא פערציג טאג פון רעגין אויף גיהערט. ילקוט:

ענייני חנוכה

(שמג) טעם. וואס מען מאכט אכט טאג חנוכה. אמעהר אויף איין טאג איז אין דער קריג גיוועזען בויטעל צו ברענין. אזוי איז נאר דאס נס גיוועזען זיבען טאג. וואריין נאך דעם וואס מען האט אריין גיגעבען דעם בויטעל אין דער מנורה. איז דיא קריג ווייטער געבליבען פול אזוי וויא פריהער נמצא האט מען דערקענט דאס נס אויך אין דער ערשטע נאכט. ב"י:

(שדמ) טעם. וואס נשים זענין חייב אין נר חנוכה. אמעהר אזוי אמצוה וואס דער זמן איז גורם זענין נשים פטור. ווייל נשים זענין אויך גיוועזען אין דעם נס דיא טאכטער פון יוחנן כהן גדול האט דעם שר פון דיא יונים גיהרגית און האט גיברענגט זיין קאפ פאר די יודען. כל בו:

(שמה) טעם. וואס נשים זענין נוהג נישט צו טאן אמלאכה אין דער צייט ווען די ליכט ברענין. א) כדי מען זאל דער קענין אז

מען

א) נאר נשים האבין אויף זיך מחמיר גיוועזען. ווייל דיא ישועה איז געקימען דורך איין אשה:

אי

מען טאר נישט ניצן ביי די ליכט פון חנוכה. א) מטה משה:

(שמו) עוד טעם. ווייל טאמער וועט פערלאשען ווערין דאס ליכט וואס מען ניצט דער מיט. וועט מען קומען צו ניצן ביי די חנוכה ליכט. שם:

(שמו) טעם. וואס מען טאר נישט אמלאכה טאן ביי די ליכט פון חנוכה. כדי יעדער זאל וויסען אז דאס איז אנר של מצוה. מען זאל דאס נם מפרסם זיין. לבוש סי׳ תרע״ג:

(שמח) טעם. אז מען מאכט אברכה אחרונה על המחיה איז מען נישט מזכיר אין דער ברכה חנוכה און פורים. ווייל חנוכה און פורים ווערט נישט גידענקט אין דער תורה. מחצית השקל:

(שמט) טעם. וואס דאס נס האט זיך גיצויגען אכט טאג. ווייל צו דעם ארט פון דיא זיתים וואס מען ברענגט פון דארט דעם בוימעל. האט גידויערט דער גאנג פיר טאג. און אויך צוריק פיר טאג איז צוזאמען אכט טאג. ב) רוקח:

(שנ) טעם. וואס מען איז נוהג צו פאסטין שובבי״ם ת״ת. פון פ׳ שמות ווענין אמייל נוהג צו פאסטין אלע וואך ביום ה׳ ביז פרשת משפטים

אין ספר חיי אדם ווערט גיברענגט אז דיא טאכטער פון יוחנן האט דעם שונא גיגעבין צו עסין מאכלים פון קעז כדי עס זאל איהם דארשטין וועט ער ווערין שיכור פון דעם וויין וועט ער שטארק איינשלאפין ווערין. און עס איז אזוי גיווען. און זיא האט איהם דעם קאפ אפ גישניטין און האט דעם קאפ גיברענגט קיין ירושלים. און ווייא זייא האבין גיזעהן אז זייער שר איז טויט זענין זייא אלע אנטלאפין. און ווייל דאס נס איז גיווען דורך מאכלים פון חלב. דורך דעם זענין אמייל נוהג צו עסין אין חנוכה מאכלים פון חלב אזכר צו דעם נס וואס איז גישעהן דורך חלב:

א) ווען אפילו עס איז דא איין שמש ביי דיא חנוכה ליכט. בעדארף מען אויך האבין אבעזינדער ליכט אויף דעם טיש כדי מזאל גישט זאגין אז ער האט זייא פון זיינט ווענין אן גיצינדען. מ״א.

ב) בערב שבת זאל מען צו ערשט אן צינדען די נר חנוכה און דער נאך דאס נר פון שבת. און דער חיוב איז בע״ש צו געבין אזוי פיהל שמן אז די נר חנוכה זאלין ברענין אהאלבע שעה נאך צאת הכוכבים. און אז זייא ברענין נישט אזוי לאנג איז די ברכה איבער די נר חנוכה אברכה לבטלה. קיצור ש״ע סי׳ קל״ט:

עס איז אסור צו בענעמין די נרות של חנוכה אין דער שאהל פון ערד עפיל אויך נישט אין דער שאהל פון אייער. ווייל עס איז קיין הידור מצוה. נאך דעם אן צינדען די חנוכה ליכט זאל מען זאגין ז׳ פעמים ויהי נועם יושב בסתר כו׳. האריז״ל:

משפטים. אויך אין איין עיבור יאהר פאסטען די ביום ה' תרומה. תצוה אויך · ווייל דיא טעג ווענין מסוגל מתקן צו זיין דעם עון קרי מעהר ווי פון אנדער יאהר. דרום הייבט מען אן צו פאסטען פון פ' שמות ווארום דעמאלט ד"א אן געהויבין דער שעבוד פון דיא יודען. כדי מתקן צו זיין דעם עון קרי פון אדם הראשון. און אז ראש חודש שבט און חמשה עשר בשבט ניפאלט ביום ה' קען מען דעמאלט נישט פאסטען . ווענין אמייל נוהג צו פאסטען אויף זייער ארט ויקהל פקודי. א"ר :

ענייני ד' פרשיות

(שנא) טעם: וואס מען לייענט פאר פסח די פיער פרשיות . דריי ווענין אכר צו דער צייט וואס דאס בית המקדש איז גישטאנין·

פרשת שקלים. ופרשת פרה אדומה. און פרשת החודש.

היינו ראש חודש אדר האט מען אויס גירופען אויף די שקלים אז יעדער זאל ברענגין א האלבין שקל. מען האט אויס גירופען אחודש פאר ניסן כדי אז עס ווען קומען ניסן זאל דאס געלד שוין זיין אין בית המקדש. און פון דעם געלד האט מען גיקויפט קרבנות מקריב צו זיין:

(שנב) טעם. פון פ' פרה אדומה . דעם פאלק צו מאכין וויסען אז דיא וואס ווענין טמא גיווארין פון א מת זאלען זיך מטהר זיין מיט דעם אפר פון דער פרה אדומה . ווארין אין ר"ח ניסן האבען שוין אן גיהויבין פון די ווייטע מקומות צו גיין קיין ירושלים:

(שנג) טעם. פון פרשת החודש. דעם פאלק צו מאכין וויסען אז די וואך וואס עס קומט ווערט זיין ר"ח ניסן. כדי די זאלין זיך אהן גרייטען עולה רגל צו זיין:

(שנד) טעם. פון פרשת זכור . דורך פורים. ווייל המן איז ארויס גיקומען פון זרע עמלק לייענט מען זכור את אשר עשה לך עמלק. אבודרהם :

ענייני מגילה

(שנה) טעם. וואס אסתר האט גיהייסין פאסטין דריי טאג. ווייל השי"ת לאזט נישט די צדיקים אין א צרה מעהר ווי דריי טאג. אזוי ווי מיר געפינען ביי רחב זי האט גיזאגט צו די מרגלים וואס יהושע האט גישיקט · ונחבאתם שמה שלשת ימים . (איהר ווערט אייך דארט בעהאלטען

בעהאלטען דרייא טאג. און ביי יונה הנביא שטייט אויך אז יונה איז געוועזען אין דיא נידערים פון דעם פיש דריי טאג. כד הקמח:

(שנו) טעם. אז פורים געפאלט ביום א׳ פאסט מען ביום ה׳ פון דער וואך וואס איז פריער. ניט ביום ו׳. דורך דעם כבוד פון שבת. אזוי באלד מען וועט פאסטען ביום ו׳ וועט מען ניט קענען אהין גרייטען אויף שבת דורך דעם תענית. מען וועט ניט קענען טועם זיין פון דיא מאכלים וואס מען קאכט אויף שבת. לבוש:

(שנז) טעם. וואס מען איז ניט נוהג צו פאסטען דרייא טאג. אזוי וויא אסתר האט געהייסען פאסטען. כדי עס זאל ניט שווער זיין אויף דעם צבור. שם:

(שנח) טעם. ווי מען האט זיא גערופען אסתר. ווייל עס איז פון דעם לשון הסתר (פערבארגען) זיא האט זיך פערבארגען אז זיא זאל ניט גענומען ווערין צו אחשורוש:

(שנט) טעם. וואס מען פאסט ניט אין חודש ניסן אזוי וויא די מעשה איז געוועזען. ווייל אין חודש ניסן טאר מען ניט פאסטען. הרא״ש:

(שס) טעם. וואס דער מנהג איז צו געבין פאר פורים דרייא האלבע מטבעות. אנכר צו דעם האלבען שקל וואס יעדער האט געגעבין אין חודש אדר מען זאל קויפען קרבנות. און ווייל עס שטייט אין פרשת תרומה דרייא מאהל תרומה נים מען דרייא האלבע מטבעות. סי׳ תרצ״ד:

(שסא) טעם. וואס דם צבור זענין נוהג צו זאגען די פיער פסוקים מיט אהויך קול. און דער נאך זאגט זיי דער קורא נאך אמאל. איש יהודי. ומרדכי יצא. ליהודים היתה. כי מרדכי. כדי מען זאל מעורר זיין שמחה צו דיא קינדער און אויך צו אלע מענשען. אבודרהם:

(שסב) עוד טעם. כדי מעורר צו זיין דאס הארץ. ווייל אפשר וועט איינער דרימלין. זאגט מען דריבער די פסוקים מיט אהויך קול כדי ער זאל ניט שטארק אנטשלאפען ווערין. און ווייל דיא פסוקים שטייען ביי מרדכי. און דורך דעם כבוד פון מרדכי. אויך דאס נס איז געוועזען דורך מרדכי. זאגט מען דיא פסוקים מיט אהויך קול. שם:

(שסג) טעם. וואס מען איז נוהג צו זאגען אין איין אטעם פון ואת חמש מאות איש ואת פרשנדתא כו׳ ביז עשרת. ווייל דיא

צעהן

צעהן קינדער פון המן זענען געוועזען הערדין פון פינפציג איבער דיא פינעף הונדערט מאן. מ״ז ס׳ תר״צ:

(שסד) טעם. וואס דער מנהג איז צו קלאפען ביא המן ווען מען לייגט דיא מגילה. כדי זיין נאמען זאל ווערין אפ גימעקט אזוי ויא עס שטייט מחה תמחה את זכר עמלק. זאלסט אפ מעקין דעם זכר פון עמלק. ושם רשעים ירקב. א) רמ״א:

(שסה) טעם. וואס מען זאגט ואתה קדוש. נאך דער מגילה. ווייל אסתר האט געזאגט דעם פסוק אלהי אקרא יומם. וואס פון דעם פסוק דארשינען מיר מקרא מגילה. אין דער נאך שטייט ואתה קדוש יושב תהלות ישראל. דריבער זאגט מען אויך ואתה קדוש ב). מנהגים:

(שסו) טעם. וואס מען זאגט נישט הלל אין פורים. ווארין דם וום מען לייגט דיא מגילה איז דער הלל. ג) מס׳ ערכין:

(שסז) טעם. וואס אין הושענא רבה בעטין מיר אז השי״ת זאל אונז העלפין בזכות הצדיקים אין עס ווערט גערעכינט יעדער צדיק. אין שאול ווערט נישט גערעכינט. אויך אין פורים האט דער וואס האט געמאכט דעם פיט נישט מיסר גיוועזען אויף דיא ברכה פון את צמח. ווייל דוד מיט שאול זענין גיוועזן שונאים איינער מיט דעם אנדערין. זורך דעם אין הושענא רבה ווס איז אקעגין דיא מדה פון דוד אין עס איז אויך זיין אושפיזא. ווערט נישט גידענקט שאול. אין פורים וואס דאס נס איז געקומען דורך דיא קינדער פון שאול ווערט נישט גידענקט דוד. אין דוד האט דאס גיזעהן אין האט אויף דעם מחפל גיוועזען. אזוי ויא דער

מדרש

א) מען זאל נישט מבטל זיין קיין שום מנהג אויך נישט צו שפעטין אויף קיין איינציגען מנהג ווארין מען האט איהם נישט בחנם מתקן גיוועזען. שם:

ב) נאך דער תפלה פון מעריב זאגט מען קדיש שלם מיט תתקבל. אין נאך דער מגילה זאגט מען ואתה קדוש. ובמוצאי שבת זאגט מען ויהי נועם ואתה קדוש אין דער נאך קדיש שלם און תתקבל. אין בשחרית זאגט מען נאך דער תפלה חצי קדיש. אין נאך דער מגילה זאגט מען אשרי אין סדר קדושה און דער נאך קדיש שלם מיט תתקבל:

ג) אין ספר מדרש אליהו ווערט גירעכנט אז אין פורים איז הקב״ה מכפר די עונות פון די ישראל אזוי ויא יום כיפור. אויך געפינין מיר אין ספר מאור ושמש אז מרדכי אין אסתר האבין פועל גיוועזין אז אין פורים איז נישט גיוועזין קיין שום קטרוג אויף די ישראל אזוי ויא אין יום כיפור:

מדרש זאגט דם פירוש פון דעם פסוק זכרנו ה' ברצון עמך ופקדנו בישועתיך. דוד המלך האט געזאגט רבונו של עולם גידענק מיך ווען דיין פאלק וועט געהאלפען ווערין. אז דו וועסט טוהן אנם דורך מרדכי אין אסתר זאל איך אויך ווערין גידענקט. דורך דעם ווייל דא על כל פנים גידענקט דיין שבט. עס שטייט איש יהודי. דורך שבט פון יהודא דאס שבט פון דוד. זרע קודש:

(שסח) טעם. ווס מען איז נישט מפטיר. ראש חודש. חנוכה און פורים. כדי מען זאל נישט דם פאלק מבטל זיין פון דר מלאכה. נאר תשעה באב אין דער פריה איז מען מפטיר אסוף אסיפם. ווייל ט"ב זענין אלע אין שיהל ביז חצות. איז מען זייא נישט מבטל פון דר מלאכה. נועם מגדים:

(שסט) טעם. אז עס איז איין מילה אין פורים איז מען דאס קינד מל פאר דעם ליינען דיא מגילה. כדי אז ווען מען זאגט ליהודים היתה אורה זאל דאס קינד אויך זיין אין כלל. דרכי משה:

(שע) טעם. וואס מען עסט דרייא מאהל אין יאהר קרעפליך. פורים. הושענא רבה. אין ערב יום כפור. ווייל די טעג זענין אזוי ווי יו"ט מיט עסין אין טרינקען. אבער ארעכטער יו"ט איז עס נישט ווייל מען מעג אין זייא טוהן אמלאכה אין מען מעג אין זיי האנדלען. נמצא איז דער יו"ט פארדעקט. און אונזערי חכמים דרשענין אויף דעם פסוק ושמחת בחגך אז עס איז קיין שמחה נאר מיט פלייש. דורך דעם איז אין דיא טעג דאס פלייש צו גידעקט. מען עסט פלייש עס איז אבער פארדעקט מיט טייג. גאולת ישראל. ועה אין סעי' רצ"ג:

(שעא) טעם. וואס די חכמים האבען מחייב גיוועזען אז מען זאל פיהל טרינקען אין פורים. אמעהר אין פיהל ערשטער ווערט גידענקט אין דער תורה אז דם שכרות האט גיברענגט צו אנרוים מכשול. ביי נח. אין ביי לוט. ווייל דיא אלע נסים וואס עס איז צו דיא יודען געטוהן געווארען אין דער צייט פון אחשורוש איז גיוועזען דורך טרינקען. צו ערשט איז ושתי אוועק גענומען געווארען פון דעם מלכות דורך דעם טרינקען פון וויין. אזוי וויא עס שטייט ביום השביעי כטוב לב המלך ביין אמר להביא את ושתי. אין אויף איהר ארט איז געקומען אסתר דורך א סעודה. אזוי וויא עס שטייט ויעש המלך משתה גדול לכל שריו ועבדיו

אֶת מִשְׁתֶּה אֶסְתֵּר. אזוי אויך דיא מַפָּלָה פון הָמָן איז גִיוָועזֶען דוּרְךְ דֶער סְעוּדָה פון וַויין. דוּרְךְ דֶעם הָאבֶּען דִי חֲכָמִים מְחַיֵיב גִיוָועזֶען מֶען זָאל זִיךְ מִשְׁתַּכֵּר זַיין אִין פּוּרִים וַוייל דָאס נֵס איז גֶעקוּמֶען דוּרְךְ דֶער סְעוּדָה פון וַויין וָואס אֶסְתֵּר הָט גֶעמַאכְט. אבודרהם:

(שעב) טעם. וָואס מֶען הָאט מְתַקֵן גִיוֶועזֶען אִין פּוּרִים **משלוח מנות** אֵיינֶער צוּ דֶעם אַנְדֶערְן. צוּ וַוייזֶן דָס דִי יוּדֶן הָאבֶּן גֶעהַאט מְנוּחָה פון זַייעֶרִי פַּיינְד. עֶס הָאט זִיךְ נִישְׁט קֵיין אֵיינְצִיגֶער צוּ זֵייא אַקֶעגִין גִישְׁטֶעלְט. וָוארִין זֵייעֶר פַּחַד איז גֶעפַאלֶען אויף אַלֶע פֶעלְקֶער. און דִיא סְעוּדָה איז גִיוָועזֶען רוּהִיג נִישְׁט מִיט פַּחַד. דרך פקודיך:

(שעג) טעם. וָואס הָמָן הָט גֶעמַאכְט אֵיין עֵץ הויך פִינְפְצִיג אֵיילֶען. וַוייל הָמָן הָאט גִיזֶעהֶן אִין חָלוֹם אַז מָרְדְכַי טוּהְט פְלִיהֶען אִיבֶּער זַיין הויז. אִין כְּדֵי מְקַיֵים צוּ זַיין דֶעם חָלוֹם הָאט צוּ אִיהְם זַיין וַוייבּ זֶרֶשׁ אִין דִי חֲכָמִים גֶעזָאגְט אַז עֶר זָאל מַאכֶען אֵיין עֵץ הויךְ פִינְפְצִיג אֵיילֶען עֶס זָאל זַיין הֶעכֶּר פון זַיין הויז וָואס עֶס איז הויךְ גִיוָועזֶען קָרוֹב צוּ פִינְפְצִיג אֵיילֶען אזוי ווִי דִי הַייזֶער פון דִי שָׂרִים. כְּדֵי מָרְדְכַי זָאל הֶענְגֶען אִיבֶּער זַיין הויז. אִין לְסוֹף הָאט דֶער חָלוֹם מְרַמֵז גִיוָועזֶען אַז מָרְדְכַי וֶועט הָאבֶּען צוּ שַׁאפֶען אִיבֶּער דֶעם הויז פון הָמָן. ספר החיים:

(שעד) טעם. וָוס דִי ו' פון וַיְזָתָא קוּמְט לַאנְג גֶעשְׁרִיבֶּען. וַוייל דִי צֶעהֶן קִינְדֶער פון הָמָן הָרָשָׁע הָאבֶּען גְלַייךְ גֶעהָאנְגֶען אֵיינֶער אִינְטֶער דֶעם אַנְדֶערִין אִין אֵיין שׁוּרָה. לבוש:

(שעה) טעם. וָואס מֶען מַאכְט נִישְׁט פּוּרִים אִין עֶרְשְׁטֶען אֲדָר. וָוס עֶס איז דֶער צְוֶועלִיפְטֶער חוֹדֶשׁ אזוי וִוי עֶס שְׁטֵייט אִין דֶער מְגִילָה. לְחוֹדֶשׁ שְׁנֵים עָשָׂר. כְּדֵי מְקַרֵב צוּ זַיין דִיא גְאוּלָה פון אֶסְתֵּר צוּ דֶער גְאוּלָה פון מִצְרַיִם. מהרי"ל:

ענייני ארבעה תקופות השנה

(שעו) טעם. וָואס מֶען איז נִזְהָר נִישְׁט צוּ טְרִינְקֶען קֵיין וַואסֶער אִין דִיא פִיעֶר תְּקוּפוֹת פון דֶעם יָאהְר אִין דֶר צַייט פון דֶר תְּקוּפָה. דוּרְךְ סַכָּנָה עֶס קָען ח"ו שַׁאדֶען מֶען זָאל וֶוערִין גֶעשְׁוָואלֶען. **תקופת ניסן** איז. וַוייל דִי וַואסֶערִין פון מִצְרַיִם זֶענִין אִיבֶּער גִיקֶערְט גֶעוָוארֶען צוּ בְּלוּט אִין אֵיין רֶגַע. **תקופת תמוז** איז. וַוייל אִין דֶער צַייט וָואס השי"ת הָאט

געזאגט צו משה און צו אהרן אז זיי זאלען רעדין צו דעם שטיין פאר די יודקים אויגען וועט ער געבען וואסער. און זיי האבען אזוי נישט געטאן. און זיי האבען דעם שטיין געשלאגען איז פון דעם שטיין גינאנגען בלוט. איז אין דער שעה געשלאגין געווארין אלע וואסערין מיט בלוט:

תקופת תשרי איז. ווייל אין דער צייט האט אברהם געוואלט קוילין זיין זוהן יצחק האט פון דעם מעסער געטריפט בלוט און דער טראפען איז צושפרייט געווארען אין אלע וואסערין. **תקופת טבת** איז. ווייל אין דער צייט איז געקוילעט געווארין די טאכטער פון יפתח זענין אלע וואסערין איבער געקערט געווארין צו בלוט. דרום איז נישט מעגליך אז עס זאל נישט זיין עפיס בלוט אין די צייטען קען עס חיו מזיק זיין. אבודרהם:

(שעו) עוד טעם. ווייל פיר מלאכים זענין געזעצט אויף דעם וואסער אין די פיר תקופות. יעדער מלאך אין זיין תקופה. און זיי ווערקסלין זיך איבער ווען איינער גייט אוועק קומט דער אנדערער צו. אזוי שטייט אין דער צייט דאס וואסער אהן אשומר. א) שם:

(שעה) טעם. וואס אין די פיר תקופות מאכט מען ביי דעם וואסער אשמירה מיט ברזל (אייזען). וואורין ברזל איז די ראשי תיבות "בלהה "רחל "זלפה "לאה. אזוי איז דאס מכניע די פיר קליפות. דאס זיי זאלען קיין שליטה האבען. דעת משה:

ענני מילה

(שעט) טעם. וואס דער מנהג איז צו מאכין אסעודה שבת ביי נאכט פאר דער מילה און די סעודה ווערט אן גירופען **שלום זכר.**

וואורין

א) דער ש"ך זאגט אין יו"ד סי' קי"ו אז דער מנהג איז צו לייגין אין אייזין אויף אלע משקים אין מאכלים. און אויף אזעלכע מאכלים אין משקים וואס זענין ניקאכט אדער גיווייקט אדער גיזאלצין איז אויך נים מחמיר צו זיין אין צו לייגין אייזין. אין ספר ארחות חיים שטייט אז דער מנהג איז אז מען בעדארף נישט אריין נעבין דאס אייזין אין וואסער. נאר מען לייגט דאס אייזין אויף דער כלי וואס אין דער כלי איז דא וואסער אדער משקה:

דער מ"א שרייבט אין סימן תנ"ה אז מען בעדארף נישט אויס גיסען מים שלנו וואס מען נעמט צו די מצות דורך דער תקופה אודער דורך אמת. **דשומר מצוה לא ידע דבר רע**. דער וואס מיהט זיך מיט אמצוה וועט נישט וויסען פון אזאך וואס איז נישט גיט:

וארין דארף דער סעודה קומט אויף דעם קינד אהיילינע שפע אז מען זאל איהם מבנים זיין **בבריתו של אברהם אבינו**. א) עבודת ישראל:

(שפ). טעם וואס מען צינד אהן לעכט דעם טאג פון דער מילה. ווייל אזוי האט מען זיך נוהג גיוועזין אין דער צייט פון דער גזירה. אז מען זאל לעכט אן צינדען אין דעם הויז וואס עס איז דא אברית מילה צו אצייכען אז יודען זאלען וויסען אז עס איז דארט דא אברית מילה אזוי וועלין זיי גיין הערין דיא ברכות. שבלי הלקט:

(שפא) טעם. וואס מען איז נוהג צו מאכען **אכסא צו אליהו הנביא**. ווייל אין דער צייט וואס השי"ת האט גיזאגט צו אליהו' אז ער וועט בעדארפען זיין ביי איעדער ברית מילה. האט אליהו' געזאגט צו השי"ת דו ווייסט אז איך רעכין מיך פון דיין נאמען וועגין. און אזוי באלד דער בעל ברית וועט זיין אבעל עבירה אזוי וועל איך נישט קענען סובל זיין דארט צו זיין. האט איהם השי"ת מבטיח גיוועזען אז ער וועט דעם בעל ברית מכפר זיין זיינע עבירות. האט אליהו' ווידער געזאגט אפשר וועט דער מוהל זיין אבעל עבירה. האט איהם השי"ת מבטיח געוועזען אז ער וועט דעם מוהל אויך מוחל זיין. האט אליהו' ווידער געזאגט צו השי"ת

אפשר

א) אז דאס קינד איז גיבוירין גיווארין די נאכט פון שבת נאך שטערין שיין ווען דאס קהל האט שוין מתפלל גיוועזען מעריב. אזוי בעדארף מען דיא נאכט מאכין דעם שלום זכר. נישט אין דער נאכט וואס איז פאר דער מילה. ווייל דאס קינד איז אצינד גיהאלפין גיווארין מבטן אמו. אין די סעודה איז אסעודת מצוה. אבער דעם אנדערין שבת וואס פאר דער מילה הייסט נישט סעודת מצוה. (פ"מ א"ח) . דער כלל איז אסעודה וואס מען לערינט אויס איין מסכתא. און אסעודה פון איינים וואס ווערט אלט זיבציג יאהר. און אסעודה פון איינים וואס עס איז איהם גישעהן אנס. אדער ווען איינער גיט אספר תורה. אבער כלי הקודש. הייסט דאס סעודת מצוה. אשלום זכר. אין פדיון הבן. הייסט סעודת מצוה. סעודת פורים. איז אמצוה. סעודה פון אבר מצוה ווען ער ווערט אלט דרייצען יאהר. הייסט סעודת מצוה. ווען ער מאכט אבער דער נאך די סעודה. הייסט עס נאר אסעודת מצוה אז ער זאגט אדרשה. אסעודה פון דער נאכט פאר דער מילה אין אסעודה פון אשידוך מיהן. און סעודת אירוסין אלע זיבען טאג הייסט סעודת מצוה. חנוכת הבית אז ער האט נישט גילאזט פרידר בייא זיך טרינקען און נוהג זיין קלות ראש. נאר ער מאכט אסעודה ער זאל עס מחנך זיין אין זאגין דברי תורה הייסט סעודת מצוה פ"מ. וא"ר:

אין ספר יוסף אומץ שטייט אז מען מאכט אסעודה לכבוד איין אורח וואס ער איז אתלמיד חכם וואס איז גיקומן אין שטאט איז די סעודה אסעודת מצוה:

דער

אפשר וועט איינער פון דעם קהל זיין אבעל עבירה און איך וועל נישט קענען סובל זיין דארט צו זיין. האט איהם השי"ת מבטיח געווען אז ער וועט דעם גאנצן קהל מוחל זיין. דריבער מאכט מען אכסא צו אליה הנביא. מדרש:

(שפב) טעם. וואס דער מנהג איז אז דאס מוהל מעסער זאל האבען צווייא שארפען. כדי ער זאל זיך נישט טועה זיין און שניידען מיט דער זייט וואס איז נישט שארף וועט דאס קינד ח"ו זיין מסוכן. דרך פקודיך:

(שפג) טעם. וואס מען איז מכסה דיא ערלה פון דעם קינד מיט ערד. ווארין די ערלה איז מכח הנחש און ביי דער שלאנג שטייט (ונחש עפר לחמו). דאס עסין פון דער שלאנג איז ערד. און עס שטייט (אם רעב שונאך האכילהו לחם) אז דיין פיינד איז הונגעריג זאלסטו איהם געבין צו עסין ברויט. דריבער לייגט מען די ערלה אין זאמד אדער אין ערד. מען זאל דער שלאנג געבען איהר ברויט כדי זי זאל נישט מקטרג זיין. לבוש. אזוי ווי עס געפינט זיך אין ספר י"ב:

(שפד) טעם. אז ווען מען זאגט ואומר לך בדמיך חיי גיט מען מיט דעם פינגער פון דעם וויין אויף די לעפצין פון דעם קינד. ווייל די ברכות זענין פון דעם קינד'ס וועגען. מ"א

(שפה) טעם. וואס מען זאגט ביי דעם קינד צווייא מאל בדמיך חיי. מרמז צו זיין דאס דורך דער מילה איז ער זוכה צו ביידע עולמות עוה"ז און עולם הבא. אבודרהם:

טעם
דער תורת האדם שרייבט דאס וויא עס וועט גיברענגט כבוד אורחים מיינט מען אזעלכי אורחים וואס זענין ראוי צו כבוד. היינו בעלי תורה אודער בעלי שם טוב. אודער איין זני בן טובים. אדער עשירים וואס זיי זענין ראוי צו כבוד. זיי קאן קיין איינציגען מענטש שלעכטין. אבער ניט די קבצנים וואס זיי גייען נאך נדבות. די זענין ניט בכלל כבוד אורחים נאר בכלל צדקה:

אין ספר זכרון טוב וועט גיברענגט אסיפור פון הרב הצדיק הקדוש מהר"י מנושחין זצ"ל אז אין באר־דיטשוב איז גיוועין איין איש הגון זיין נאמין איז גיוועין ר' ליבר ז"ל איין מאל איז צו איהם איינער געקימין ווינטער ביי נאכט נאך דעם יריד האט איהם ר' ליבר מקבל גיווען אזוי וויא דער דרך איז פון הכנסות אורחים. אין ר' ליבר האט איהם אליין גיבעט דאס ער זאל זיך גיין לייגין. האט צו איהם דער אורח גיזאגט פאר וואס זענט איהר איך אזוי מטריח דאס איהר זאלט מיר בעטין. האט ר' ליבר צו איהם גיזאגט די מיינסט איך בעט דיר איך בעט מיר. זיין כוונה איז גיוועין לעוה"ב:

(שפו) טעם. וואס מען וואגט ערשט עלינו נאך דעם ברית. כדי ווען מען וואגט **שלא עשני כגויי הארצות.** זאל דאס קינד אויך זיין אין כלל. יעב"ץ:

(שפז) טעם. וואס דער מנהג איז צו שיקען אמתנה אויף דעם ברית. ווארין אזוי גיפינען מיר אז השי"ת האט גיגעבען צו אברהם אבינו ע"ה ארץ ישראל ווען ער האט מקיים גיוועזען מצות מילה. שם:

(שפח) טעם. וואס דער מנהג איז צו מאכען א סעודה אין דעם טאג פון דער מילה. ווארין אזוי גיפינען מיר ביי אברהם אבינו.

ויעש אברהם משתה גדול ביום הג"מל את יצחק. דרשית מען הג"מל ווארין ה"ג בקטרעפט אכט. היינו אברהם האט גימאכט א גרויסע סעודה דעם אכטען טאג ווען ער האט מל גיוועזין זיין זוהן יצחק. א) יעב"ץ:

(שפט) טעם. וואס מען מאכט פיעל **סעודות ברית מילה** ערשט ביי דער נאכט. ווייל עס שטייט אין מדרש אז דער וואס מאכט גיגעבען זיין זוהן צו מילה איז גלייך וויא דער כהן גדול איז מקריב זיין מנחה מיט די נסכים אויף דעם מזבח און ביי קרבן איז דער דין אז דיא נאכט גיהער צו דעם טאג וואס פריהער. דורך דעם איז מותר צו מאכען די סעודה פון ברית מילה די נאכט וואס נאך דער מילה:

(שצ) טעם. וואס דער מנהג איז דאס דער סנדק און אויך אנדערי וואס האבען אכיבוד אויף דעם ברית טיילען אויף דעם ברית **צדקה.** כדי די מצוה זאל נישט זיין בחנם ב):

(שצא) טעם. וואס דער מנהג איז אז ביא א ברית מילה שיקט דער קוואטער אויף דער סעודה א קוואטער קוילעטש און ארעשיטקע. ווייל אין דיא פרירידיגע יאהרען זענען גיוועזין פיעל מענשין וואס האבען נאר גינעסין חולין שנעשה על טהרת הקודש. היינו זיי האבען

ניגעסן

א) אין ספר דרך פקודיך שטייט גישריבען דאס דער וואס איז מבטל די סעודה איז איין אפקורס. דער מחצית השקל שרייבט אז מיט מאכלים פון חלב איז מען נישט יוצא די סעודה פון ברית מילה. ווארין שמחה איז נישט נאר מיט בשר:

ב) דער זוהר שרייבט אין ס' תרומה אז דער וואס טוהט א מצוה און וויל אויף זיך ציהען דעם רוח פון קדושה איז אסור צו טוהן דיא מצוה בחנם. נאר תורה קען ווער עס וויל לערנען אימזיסט. האחז"ל אז ער האט גיקוימט אדער מצוה אלולב אדער איין אתרוג אדער אנדערי זאכין פון מצוה האט ער גינעכין וויפיהל מען האט פון איהם פערלאנגט דאס ערשטי מאהל אין פיהל מאהל האט ער אידער גילייגט געלד פאר זיי אין האט צו דיא גיזאגט אז זיא זאלין זיך נעמין וויפיהל זייא ווילען:

געגעסן נאר אמאכל וואס איז געווען אפ געהיט או אדבר טמא זאל אין דעם עסן נישט אהן רירין. און ווייל דאס הויז פון דער יולדות איז אין דער צייט נישט ריין. דורך דעם שיקט דער קוואטער דיא זאכין כדי דאס דיא מענטשין וואס עסין נאר חולין בטהרה זאלין אויך קענין עסן אויף דער סעודה:

(שנב) טעם. דאס ווען עס האלט זיך נישט ביי אימעצן חס ושלום זיינע קינדער רופט מען צו דעם קינד וואס עס ווערט דער נאך געבוירין אלטער אדער אלטע. כדי צו פערדעקן אויף זיין נאמען או דער שטן זאל נישט האבין כח איהם שלעכטין צו טאן. רופט מען איהם אלטער. אדער אלטע. א) כדי זיי זאלען זוכה זיין אלט צו ווערען:

(שנג) טעם. וואס דער מנהג איז צו מאכין פאר איולדת אמחיצה. כדי די רוחות זאלען נישט קיין שליטה האבין. ווייל די שדים קענען נישט גייען פון רשות הרבים צו רשות היחיד. ספר החיים:

(שנד) טעם. וואס דער מנהג איז או איולדת גייט אין שיהל אריין נאך דעם וואס זי האט געהאט אזכר אדער אנקבה. ווייל ווען די גייט אין שיהל אריין איז דער מאן אחיוב עולה תורה צו זיין. אין דאס במקום קרבן וואס די אשה האט געבראכט ווען דאס בית המקדש איז געשטאנען. מ״א:

ענייני פדיון בכור

(שנה) טעם. וואס דער כהן פרעגט דעם פאטער פון דעם קינד במאי בעית טפי. (וואס ער וויל גלעכער). צי ער וויל געבין דאס קינד

א) אין זוהר הי׳ מהרב הצדיק הקדוש מוהר״ר יצחק אייזיק מקאמארנא זצוק״ל (בראשית) שטייט געשריבען דאס מען זאל גוהר זיין או ווען עס שטארבין ח״ו צו איינים זיינע קינדער. אזוי זאל ער קיין איינציגען נאמען געבין בשעת המילה נאר אלטער. און נישט קיין אנדערין נאמען. נאר או ער וועט גרויס ווערין זאל איהם ערשט זיין פאטער אנאמען געבין. און עס איז גלייך דאס ער זאל צייכנען זיין נאמען פערשטעלט דאס קיין שום מענטש זאל נים וויסען ביז ער וועט גרויס ווערין און דער וואס מידם נים אזוי און רופט בשעת המילה דעם רעכטין נאמען. און רופט איהם אלטער אויך. העלפט נישט און איז גורם בהנם מיתה צו דעם קינד. ווייל דאס איז אווינדערליכע סגולה או מען זאל איהם נים רופען קיין שום נאמען ביז ער וועט גרויס ווערין:

דער מנהג איז או ווען מען לייגט דאס קינד אין ווינעל אין מען רופט איהם אנאמען. דיינט מען אספר פון תורת כהנים אונטער דעם קאפ. ס״ח:

קינד. צי ער וויל דאס קינד אויס לייזען פאר פינף סלעים. אמעהר ווען אפילו דער פאטער וויל געבען דאס קינד צום כהן איז דער פאטער מיט דעם נישט יוצא. נאר ער זאגט איהם אזוי. כדי ער זאל ביי איהם בעליבען דעם פדיון. דריבער פרעגט איהם דער כהן וואס ער וויל מעהר. ווייל עס שטייט כי לי כל בכור. אז צו מיר זאט געהערין אלע בכורים און ווי באלד דער פאטער וועט איהם נישט אויס לייזין. אזוי בעדארף ער מורא האבין אז השי״ת זאל נישט בייא איהם דאס קינד צוריק נעמין. א)
(פתחי תשובה):

ענייני אישות

(שצו) טעם. וואס מען פיהרט דעם חתן אין שוהל אריין דעם שבת פאר דער חתונה. אויך אין דעם שבת וואס נאך דער חתונה.

ווייל אז שלמה המלך האט געזעהן אז די מדה פון גמילת חסדים איז וויער גרויס פאר השי״ת. האט ער בשעת ער האט געבויעט דאס בית המקדש. געמאכט צוויי טויהערין. איין טויהער פיר חתנים כו׳. ווענין די יודען געגאנגין אין שבת און האבען זיך געזעצט צווישען די ביידע טוהערין. דער וואס איז אריין געגאנגען אין טויהער פון חתנים האט מען געוויסט אז ער איז א חתן האבין זיי איהם געזאגט דער וואס רוהט אין דעם הויז דער זאל דיך משמח זיין מיט זיהן און טעכטער. און אז דאס בית המקדש איז חרב געווארען האט מען מתקן געוועזען אז חתנים זאלען גיין אין שוהל אדער אין בית המדרש אריין און מען איז זיך מיט איהם משמח. און מען איז מיט דעם יוצא דעם חוב פון גמילת חסדים. פרקי דרבי אליעזר:

(שצז) טעם. וואס מען ווארפט אויף דעם חתן ניס און מאנדלען און ראזינקעס ווען מען רופט איהם אויף צו דער תורה. ווייל אגוז (ניס) בעטרעפט וויא טוב. און אויך וויא חטא. צי ארמז אז מען איז איהם מוחל דיא עבירות. און מאנדלין איז אפירי דאס ניס ווערט צייטליך פארטיג. אזוי זאל ער זוכה זיין ער זאל ברענגין תולדות אויף דער וועלט. און דאס ...עס ווענין אויס גיטריקענטע וויינטרויבען. צו ארמז דאס זיין ווייב זאל איהם נישט קענין ברענגין צו אחטא אזוי ווי חוה האט געברענגט איהר מאן
אדם

א) דאס קינד בעדארף מען אויס לייזען דעם טאג פון איין און דרייסיג. דהיינו אז דאס קינד איז געבוירין געווארין ביום א׳ בעדארף זיין דער פדיון הבן ביום ג׳ וכדי עס זאל האבין איבער גינאנגין דרייסיג טאג. יו״ד:

אדם. זי האט אוים גיקוועטשט ווייגטרויבען און איהם גיגעבין. אבער דיא ראוינקים זענין שוין אוים גימורייקענט:

(שצח) טעם. וואס דער חתן פאסט דעם טאג פון דער חופה. ווייל אין דעם טאג איז מען איהם מוחל זיינע עבירות. אדער כדי ער זאל נישט זיין שיכור אין דער צייט פון די קידושין. א) מ״א:

(שצט) טעם. וואס דער חתן פאסט אין ראש חודש ניסן. ווייל אין ר״ח ניסן זענען די קינדער פון אהרן געשטארבען. רמ״א:

(ת) טעם. וואס מען זאגט או פאר דער חתונה מוז מען זיך קריגען. ווייל אדם מיט חוה זענען צו זאמען בעשאפען גיווארין און השי״ת האט זיי דער נאך צישיידט. דורך דעם פאר דעם יחוד בעדארף זיין דיא בחינה פון צישיידלען. בית אהרן:

(תא) טעם. וואס דער מנהג איז מען צו פלעכט דיא האר פון דער כלה און מען פלעכט זייא צוריק צו פאר דער חופה. ווארין השי״ת האט אזוי געטוהן צו חוה און האט זי געצירט מיט פיער און צוואנציג צירונג און האט זי גיברענגט צו אדם. מס׳ עירובין:

(תב) טעם. ווס דער חתן דעקט איבער די כלה מיט א דעק טוך פאר דר חופה. אזוי געפונען מיר ביי רבקה ותקח הצעיף ותתכס. זי האט גענומען דעם שלייער און האט זיך באדעקט. מהרי״ל:

(תג) טעם. ווס אין דער צייט פון קבלת פנים צו דער כלה ווארפט מען ווייץ. צו א סימן אז זיי זאלען זיך מעהרין ווי וויין. נאר ווייל מען בעדארף אכטונג געבין או מען זאל עם ווארפען אויף איין ריין ארט כדי מען זאל נישט טרעטען אויף זייא. איז מען נוהג צו נעהמען האפ״ן צו בעווארפען. דאס איז אויך אנימער סימן דער צו. רוקח:

(תד) טעם. וואס דער מנהג איז צו בענטשין דעם חתן מיט דער כלה פאר דער חופה. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק ויברך אותם אלקים. נאט האט גיבענטשט אדם מיט חוה. התניא:

טעם

א) אחתן וואס דיא חופה איז אין ר״ח. ווען אפילו ער פאסט נישט. אבער די ווידוי זאל ער זאגין ביי דער תפלה פון מנחה. איין אלמן אדער איין אלמנה זאלין אויך פאסטען אין טאג פון דער חופה. מען בדארף נישט פאסטין נאר ביז נאך דער חופה. ווען אפילו די חופה איז ווען עס איז נאך גרוים טאג. או די חופה איז שפעהט אין דער נאכט בעדארפין זייא נישט פאסטין נאר ביז נאך שטערין שיין. נאר זייא בעדארפין זיין אם געהים נישט צו טרינקען משקה המשכר. ה״א כלל קכ״ד סעי׳ ב׳:

(תה) טעם. וואס מען קליידט אהן דעם חתן דעם קיטעל פאר דער חופה. אז כדי מען זאל איהם מאכען געדענקען דעם יום המיתה. אז ער זאל נישט נאך גיין נאך די תאוות פון דר וועלט. כל בו:

(תו) טעם. וואס דער מנהג איז אז די אינטערפיהרערס קליידען איהם אהן די מלבושים. כדי מען זאל איהם מאכען גידענקען דעם יום המיתה. וואס דעמילט טוהן איהם אויך אנדערי אהן דיא מלבושים. וועט ער דורך דעם תשובה טוהן צו השי"ת. יעב"ץ:

(תז) טעם. וואס מען דעקט צו דעם קאפ פון דער כלה אין דער צייט ווען מען פיהרט זי צו דר חופה. ווייל איינס פון די קללות וואס מען האט די אשה געשאלטען ווייל זיא האט גיברענגט מיתה אויף דער וועלט. איז גיוועזען אז דיא זאל אריין גיין אזוי וויא איין אבל. ילקוט:

(תח) טעם. וואס צווייא אינטערפיהרערס פיהרען דעם חתן איינער פון דער רעכטי האנד און איינער פון דער לינקער האנד. ווייל דיא מלאכים מיכאל און גבריאל זענין גיוועזען דיא אינטערפיהרערס פון אדם הראשון. מטה משה:

(תט) טעם. וואס דיא אינטערפיהרערס האלט יעדער אלעכט אין דער האנד. וואהרין צווייא מאהל נר באטרעפט יפרו ורבו: צו אסימן אז זיי זאלען זיך פראכטבארען און מעהרין. שם:

(תי) טעם. וואס מען גייט צו דער חופה מיט לעכט און מיט פאקלען. ארמז צו מתן תורה. אזוי וויא עס שטייט אין פסוק ויהי קולות וברקים ולפידים. עס איז גיוועזען קולות און בליטצען און פלאמען ביי מתן תורה. תשב"ץ:

(תיא) טעם. וואס די אינטערפיהרערס פיהרען דיא כלה ארום דעם חתן. ווייל דער חתן איז גלייך צו אמלך. און אזוי וויא אמלך רינגלט איהם זיין חיל ארום אזוי אויך רינגלען דיא אינטערפיהרערס דעם חתן ארום. א) שם:

(תיב) טעם. וואס דיא ברכה פון נשואין באדארף האבען צעהן מענשין. אזוי גענומען מיר אויך ויקח בועז עשרה אנשים. בועז האט

א) דאס איז אויך דער טעם. וואס מען ניט ד"ם התן דרשה גישאנק. ווייל דער חתן איז דומה למלך. און אזוי וויא צו אמלך שיקט מען מתנות. אזוי אויך שיקט מען צו אחתן מתנות. שם:

האט גענומען צעהן מענשין. דארשענין דיא חכמים אז ער האט זיא איינגעזאמעלט כדי ער זאל זאגען ברכת חתנים. ביא צעהן מענטשין. מס' כתובות:

(תיג) טעם. וואס מען מאכט איבער דעם חתן מיט דער כלה א חופה. ווייל עס איז דא ביי דער חתונה פיהל מענשין. אזוי ווייזט אוים גלייך ער איז מקדש איין אשה אויף דער גאס. און רב האט געשלאגן מלקות אזוי איינעם וואס ער האט מקדש גיוועזן איין אשה אויף דר גאס. ווייל עס איז איין פריצות. דרום מאכט מען א חופה ער זאל מקדש זיין בצניעות א). ספר המנהיג:

(תיד) טעם. ווס דר מנהג איז צו מאכען דיא חופה אינטער דעם הימל. צו א סימן אז זייערי קינדער זאלען זיין אזוי פיהל וויא דיא שטערין פון דעם הימל. כנסת הגדולה:

(תטו) טעם. וואס מען זאגט זיבען ברכות. אקעגין דיא זיבען חופות. וואס הקב"ה האט געמאכט צו אדם הראשון אין גן עדן. כלבו:

(תטז) טעם. ווס מען נעמט צוויי כוסות. איין כוס צו ברכת אירוסין און איין כוס צו ברכת נישואין. ווייל מען האט די ברכות אויף צוויא ערטער מתקן גיוועזן. אזוי ווי מיר געפונען אין מסכת ברכות אז דיא ברכה פון אירוסין זאגט מען בבית האירוסין. און דיא ברכה פון נשואין בבית נשואין. און ווייל מען האט זיא מתקן גיוועזן אויף צוויא מקומות. קען מען די ברכות נישט זאגען אויף איין כוס. תוס' פסחים דף ק"ב:

(תיז) טעם. וואס מען איז נישט מקדש מיט אטבעת וואס' אין איהם איז דא אשטיין. ווייל עס קען זיין אז איהר דיעה איז אויף דעם שטיין. און זי וועט איהם נישט ניט אפ שאטצען הייסט דם קידושין במעות. קען זיא נישט מקודש ווערין. אבודרהם:

(תיח) טעם. וואס מען צו ברעכט אנגלעזערני כלי ביי דער חופה. ווייל עס שטייט אין פסוק עבדו את ה' ביראה וגילו ברעדה

א) דער מטה משה שרייבט אז אלע מנהגים פון חתן און כלה לערנין מיר אפ פון מתן תורה דארט האט זיך השי"ת בעוויזען צו די יודען אזוי וויא א חתן אקעגין דער כלה. דאס זענין די יודען. דורך דעם ברענגט מען זיא אונטער דער חופה. אזוי וויא דיא יודען זענין גישטאנין אינטער דעם בארג:

אין ספר אשל אברהם מהגאון הקדוש מבוטשאטש זצוק"ל סי' של"ט שטייט נישריבען אז עס איז נישט גלייך צו מאכין אחופה ביום א'. כדי עס זאל נישט זיין כתוקות העכו"ם:

ברעדה. איהר זאלט דינען גאט מיט פארכט און איהר זאלט איך פרייען מיט ציטערניש. כלומר אויף דעם ארט פון פרייד באדארף צו זיין שרעק. א) (רוקח). דער מנהג איז אז דער חתן צו ברעכט דעם כוס אינטער דער חופה. שם:

(תיט) טעם. וואס דער מנהג איז אז דער פאטער פון דער כלה מאכט די סעודה פון דער חתונה. נישט דער פאטער פון דעם חתן. ווייל דיא גמרא זאגט אין ברכות אז דער וואס האט הנאה פון דער סעודה פון דעם חתן און איז איהם נישט משמח איז ער עובר אויף פינעף קולות. דורך דעם איז דער מנהג אז דער פאטער פון דער כלה מאכט די סעודה. הייסט דאס שוין נישט די סעודה פון דעם חתן. וועלין שוין מענשין נישט נכשל ווערין אין דעם איסור. דאס איז אויך דער טעם וום דער מנהג איז צו געבין דרשה געשאנק. ווייל נישט יעדער מענש קען דאס מקיים זיין. דורך דעם איז מען זיי משמח מיט מתנות. קרבן עני:

(תכ) טעם. וואס דער מנהג איז אז ווען מען מאכט אסעודת מצוה מאכט דער חזן איין מי שבירך צו דיא אלע וואס זענין דארט און זייא זענין מנדר נדרים ונדבות צו תלמוד תורה און צו שמשים און צו דעם חזן. ווייל עס שטייט אין מדרש בשעת אברהם אבינו האט געמאכט דיא סעודה פון יצחק. האט דער שטן מקטרג געוועזען ווייל ער האט נישט געגעבין קיין קרבן צו השי״ת. און דורך דעם איז געוועזען דער נסיון פון דער עקידה. דורך דעם איז מען מנדר נדבות צו צדקה כדי ער זאל נישט קענין מקטרג זיין:

(תכא) טעם. וום דר מנהג איז דר נאך צו געבין דם דרשה געשאנק דער כלה. ווייל דער מנהג איז אז דר חתן זאגט אדרשה. דרום איז אסור דער חתן זאל געהמען דאס דרשה געשאנק. ווייל עס וועט הייסען אז ער בעניצט מיט דער קרוין פון דער תורה. דריבער גיט מען דאס דרשה געשאנק צו דער כלה:

(תכב) טעם. וואס מען נעמט צוויי כוסות איין כוס צו דעם בענטשין און איין

א) דער פרי מגדים או״ח שרייבט אז מען צו ברעכט דעם כוס צו ארמז אז ביי מתן תורה איז געוועזען קידושין. און דורך דעם חטא פון דעם עגל. און די שבירת הלוחות זענין די קידושין בטל געווארין. און אזוי אויך נאך דעם חורבן בית ראשון און בית שני. און אז משיח וועט קומען וועלין צוריק זיין די קידושין אזוי וויא עס שטייט וארשתיך לי בצדק כו׳:

איין כוס צו זאגען דיא ברכות. ווייל מען זאגט נישט צווייא קדושות איבער איין כוס. תוס' פסחים דף ק"ב:

(תכג) טעם. וואס מען מאכט שבעת ימי המשתה, מיר לערנין אפ פון יעקב. און פון שמשון. ווען ער האט געניידערט צו דעם לאנד פלשתים און האט פון דארט גענומען איין אשה האט ער צו זייא געזאגט איך וועל אייך געבין איין רעטעניש אויב איהר וועט מיר עס זאגען דיא זיבען טאג פון דער סעודה. ילקוט:

(תכד) טעם. וואס מען האט נישט חתונה סוף חודש. ווייל נאך דעם האלבען חודש ווען די לבנה הייבט אהן קלענער צו ווערין. שטארקען זיך דיא דינים. און ווען דיא לבנה ווערט באנייעט. ווערין דיא דינים אוועק געדוקט. א) בני יששכר:

(תכה) טעם. וים דער חתן אדער די כלה באדארפען צו האבען שמירה. ווייל די מזיקים זענין זיך אין זייא מקנא קענין זייא ח"ו ניזוק ווערין. אויך אוילדות באדארף צו האבען שמירה אויך אחולה. ווייל זייער מזל איז נישט נית. און ספר יוסף אומץ שטייט אז מיזאל נישט איבער לאזען אוילדות אליין אפילו ארגע. דער מנהג איז אז זייא געהמען צו זיך אמעסער אז זייא גייען אין דיא שטיבער פון דעם הויז אין דער צייט ווען זייא זענין אוילדות:

(תכו) טעם. וואס מען גייט נישט אמליית ביז נאך דער חתונה. ווייל דיא פרשה פון ציצית שטייט נעבין נשואי אשה. עס שטייט אין דער תורה גדילים תעשה לך. און דערנעבין שטייט כי יקח איש אשה. ספר המנהיג:

(תכז) טעם. וואס מען וועט אהן גערופען בעל שמחה. ווייל ער איז בכח צו שאפען אויף יעדער זאך פון שמחה. ער זאל צו יעדען משפיע זיין השפעות טובות. ב) בשם הרב הצדיק הקדוש מוהר"ר יעקב יצחק מלובלין זצוק"ל:

טעם

א) דער מנהג איז אז ביז צווייא און צוואנציג טאג און חדש מאכט מען דיא חתונה:

ב) יבשם הרב הצדיק הקדוש מהר"ש מקארלין זצוק"ל אז דער וואס השי"ת האט איהם מזכה געוועזען מיט אשמחה של מצוה דהיינו אברית מילה אדער ער מאכט חתונה צו זיינע קינדער אזוי עפענט מען איהם אלע היכלות און מען איז איהם ממלא זיין רצון. און דער מענש וואס איז איהם מצער אין דעם טאג. און ער וועט נאר אפילו איין רגע אוועק נעמען פון די היכלות דאס דער וואס איז איהם מצער צו רוסען חמא:

והרב

(תכח) טעם. וואס דער שטר ווערט אהין גערופען גט. ווייל עס איז דא אשטיין אין ים וואס דער שטיין פארטרייבט וואס איז ארום אידם. אין דר שטיין הייסט גיטא. דריבער רופט מען אהין דעם שטר גט. וואריין גט איז דאס פירוש טרווייטערין. שלטי גבורים:

(תכט) טעם. וואס מען שרייבט אין דעם גט צוועלף שורות. ווייל דער מספר פון גט באטרעפט אזוי א). לבוש:

(תל) טעם. וואס עס איז אסור צו נעהמען מעוברת או מינקת חבירו. (או איינער איז געשטארבען אין האט איבער געלאזט אקינד וואס איז נאך נישט אלט צוויי יאהר איז אסור מיט איהר חתונה צו האבן). ווייל אפשר ווען זיא מעוברת ווערין אין דער צייט וואס זיא דיינט דאס קינד וועט איהר מילך קאלע ווערין. וועט זיא נישט קענין דעם קינד געבין צו זייגען. וועט דאס קינד שטארבען פאר הונגער. אבער ווען עס טרעפט זיך אזוי ביא זיין קינד נים מען איהם מילך אדער אנדערי זאכען. אבער ביא איין קינד וואס איז נישט זיין וועט דער מאן נישט לאזען דעם קינד געבין אנדערי זאכען צו עסין וועט דאס קינד שטארבען פר הונגער. דורך דעם האבען דיא חכמים גוזר גיוועזען או מען זאל נישט נעהמען איין אשה וואס דער מאן איז געשטארבען. אין האט איבער געלאזט זיין ווייב מעוברת אדער זי איז אמינקת ביז דם קינד וועט אלט פיער אין צוואנציג חדשים. מס׳ יבמות:

טעם

והרב הצדיק הקדוש מארעסק זצוק״ל דאס ניזאגט בשם צדיקים אז מען מאכט חתונה צו אקינד. אזוי ווערט צו איהם אויף גיעפינט אשער חדש. אין ווער עס דאס שכל מאכט צו זיך אויך אנייע מלבוש:

אין זוהר הקדוש שטייט נישריבען אויף דעם פסוק ישמח ישראל בעושיו. אז ווען איינער מאכט אשמחה אזוי ברענגט השי״ת זיין פאטר און מוטר ויי זאלען זיך מיט איהם משמח זיין:

א) דאס וואס דער מאמר העולם איז דאס עס איז בעסער אנט איידער תנאים אט צו לאזין. ווייל די גמרא זאגט אין קידושין אז דער חתן נים דער כלה אמתנה פאר עדות איז דא אחשש אפשר הייסט דאס קידושין. אין וויא באלד זיא ווערט מקודש צו איין אנדערין בעדארף זיא האבין פון דעם ערשטין אגט. דרום זאגט דער ב״י אין סי׳ מ״ה דאס די קדמונים האבין נוהג גוועזן דאס די כלה זאל אליין ביא דעם חתן נים נעמין די מתנה. נים אזוי וויא עס איז אויף גיקימען חדשות אז דער חתן נים דער כלה בשעת התנאים חוץ דער מתנה אטבעת (פערלאבינגס־רינג) דאס איז מעשה בעל דבר אין כמרט דאס מיהל מאהל מיהם דער חתן איהר אן דעם טבעת פאר מענטשין. על כן איז סיהל ליבער אז די מיטער פון דעם חתן זאל געבין דער כלה די מתנה:

(תלא) טעם. וואס עס שטייט דאס לשון ביקור חולים. און ניט דס לשון. ראיה. הליכה. ווייל עס קומט צו לערנין דעם מענטש דאס ער זאל לערנין דעם חולה או ער זאל מפשפש אין מבקר זיין זיינע מעשים א) שפת אמת:

טעם

א) איטליכער מענש בדארף זיך בערעכינין אפילו אין זיינע יונגע יאהרען אז ער זאל מאכען אצוואה אפילו ער איז נישט איין עושר זאל ער אויך איין צוואה מאכען וויא אזוי מען זאל זיך נוהג זיין נאך זיין טויט אז די קינדער זאלין זיין בדרך השי״ת און זאלין תמיד גיין אין שיהל מתפלל זיין. נישט ווי אסייל זענין זיך נוהג אז נאר די עליה חדשים וואס זייא זאגין קדיש גייען זייא מתפלל זיין און אסייל גייען נאר דעם קדיש אפ שאקלען און זענין אפילו נישט מתפלל. ע״כ בעדארף יעדער מענש אצוואה מאכען יעדער נאך זיין שכל נאך. ווען אויך עס איז דא סיהל ספרים פון מוסר וויא אזוי דער מענש בעדארף זיך צו פירען. ווען דער פאטער זאגט אויבער אפ צו זיינע קינדער אזעלכי זאכין. גייט עס ניט אין זייערי הערצער אריין. און בפרט אז איינער איז איין עושר בעדארף ער בוודאי אצוואה שרייבען און זאל זיך אויך פערזארגין ער זאל נישט טראכטין עס איז נאך צייט אצוואה צו מאכען. ווייל דער מענש ווייסט נישט ווען ער וועט שטארבין און מיט וואס זיין טויט וועט זיין. אונזערע חכמים און דער צייט וואס זייא זענין גינאנגען איבער זעהן זייערי פעלדער האבין זייא אצוואה גימאכט. זייא האבין גיזאגט אלע ווענין זענין אסכנה. און דער מענש זאל דורך דעם גישט מורא האבין פאר דעם טויט. וואריין דורך אזעלכי זאכען שטארבט מען נישט:

דיא גמרא זאגט אז איינער ווערט קראנק און איז קרוב למיתה זאגט מען איהם ער זאל זאגין וידוי וואריין אזוי בעדארף זיין אז יעדער מענש בעדארף פאר דעם טויט זאגין וידוי. אויך זאגט די גמרא אז די אלע וואס זייא זאגין וידוי האבין אחלק לעולם הבא. נישט אזוי וויא עס איז דא מענשין וואס זיי זענין קרובים פון דעם קראנקען און נשים וואס האבין רחמנות. און אז זייא הערין אז מען קומט מבקר זיין דעם חולה און מען עפענט איהם אויף די אויגען פון תשובה. איהם מעורר זיין צו זאגין וידוי. שטייען זייא אויף וויא איין לייב אקעגין איהם מיט זייער צארין און זאגין צו איהם. ווער האט דאס פערלאנגט פון אייך אז דער קראנקער וועט הערין אזעלכי רייד פון אייך וועט ער נאך פער חלישת ווערין. און מען וועט איהם נישט קענין העלפין און איהר וועט זיין שילדיג אין זיין טויט. און זאגין צו דעם קראנקען האסט גיזעהן דעם משוגע ער איז גיקומען דיך אפ שרעקין גלייך עס איז גיקומען די צייט פון דיין שטארבין. און די ביסט גאהר נעזינד זאלסט נישט פחד האבין. די שטייסט באלד אויף. און דער ווייל שטארקט זיך אויף איהם די קרענק און שטארבט אן וידוי. יסוד התשובה:

סדר הוידוי

מודה אני לפניך ה׳ אלהי ואלהי אבותי שרפואתי ומיתתי בידך יהי רצון מלפניך ה׳ אלהי ואלהי אבותי שתרפאני רפואה שלימה ואם אמות תהי מיתתי כפרה על כל החטאים עונות ופשעים שחטאתי ושעויתי ושפשעתי ותן חלקי עם הצדיקים בגן עדן וזכני לעולם הבא

(תלב) טעם. וואס דער מנהג איז מען צינד אהן לעכט פאר דעם גוסס. ווארין דיא מגולה פון דיא לעכט איז צו מאכען אנטלויפען די רוחות. אפילו ביא נאכט ווען מען גייט מיט אלעכט איז אזוי וויא צווייא מענטשין גייען. א) מעבר יבק:

(תלג) טעם. וואס דיא מקובלים שרייבען דאס מען באדארף נזהר צו זיין בשעת דער מענטש שטארבט עס זאל נישט ארוים גיין איין אבר פון זיינע איברים חוץ למטה. ווייל ארום דעם בעט גיפינין זיך כל מיני משחית. רוחות. ולילין. ושדין. אזוי טוהט דאס אבר לייד׳ען פיהל יסורים ביז ער נעמט דאס אבר צוריק אריין. ילקוט ראובני:

(תלד) טעם. וואס מ׳מאדר זיך נישט אפ שיידען פון דעם גוסס. כדי ער זאל נישט שטארבען מיט עגמת נפש. ווייל דם נפש איז זייער מיט צער אין דער שעה ווען זיא גייט ארויס פון דעם גוף אז ער איז אליין. כל בו:

ענייני שמחות

(תלה) טעם. וום מען גיסט אוים דם וואסר ווען איינר איז געשטארבן. כדי אז יעדער זאל וויסען אז עס איז איינער געשטארבען וועט מען נישט באדארפען מיט דעם טויל צו רעדין. כל בו:

(תלו) עוד טעם. ווייל דער מלאך המות שווענקט אפ זיין מעסער אין דעם וואסער. (ש״ך). ב) עס איז דא ארמז אין דער

תורה

הבא הצפון לצדיקים. (כל בו): אין מעבר יבק שפתי צדק ס״ז וועט גיברענגט נאך ענייני וידוי:

א) מען איז נוהג מסלק צו זיין די קרובים פון דעם חדר הגוסס כדי זייא זאלין איהם נישט מיט זייער קול מצער זיין. ווייל דעמולט איז די צייט צו שווייגין פון גיוויין מען זאל נישט מטרד זיין דיא כוונה פון דעם וואס איז זוכה ער זאל זיך דעמולט מקדש זיין אזוי וויא די מלאכים אין וויא די שרפים. אבער אז זיינע קרובים קענין זיין ביא דעם גוסס אין שטיב אין נישט וויינין איז קיין ספק אז עס איז אתענוג צו דעם מת אז זיינע לעבידיגע קרובים זענין דארט בשעת ווען עס טיהט זיך פון איהם אפ זיין נשמה. אזוי וויא ער האט הנאה פון זיינע קרובים די מתים וואס קומען צו איהם אזוי ווי מיר געפינין אין זוהר פ׳ ויחי:

ב) אין השב״ין שמיים אז אחכם האט גיזעהן אז איינער האט גיטרונקען פון דעם וואסער אין אשטיב וויא איינער איז גישטארבין. האט דער חכם צו איהם אן גישריגען ער זאל נישט טרינקען אין דער צייט פון פטירת המת. אין נאך אקליינע צייט וואס ער האט גיטרונקען איז דער מענטש וואס האט גיטרונקען גישטארבין. האט מען דעם חכם גיפרעגט

וויאס

תּוֹרָה עֶס שְׁטֵייט . וַתָּמָת שָׁם מִרְיָם וַתִּקָּבֵר שָׁם וְלֹא הָיָה מַיִם לָעֵדָה . (אַז מִרְיָם אִיז גֶעשְׁטָארְבֶּען הָאבֶּען דִיא יוּדֶען נִישְׁט גֶעהַאט קֵיין וַואסֶער) . וַוייל אַלֶע הָאבֶּען אוֹיס גֶענָאסֶען זֵייעֶר וַואסֶער . אִין דְרַייא הַייזֶער בַּייא דֶעם מֵת בַּאדַארְפֶען אוֹיס גִיסֶען דָאס וַואסֶער . אִין שַׁבָּת בַּאדַארְף מֶען נִישְׁט אוֹיס גִיסֶען. נָאר בַּייא דֶער נַאכְט וֶוען עֶס בְּלֵייבְּט פוּן דֶעם וַואסֶער בַּאדַארְף מֶען אִין מוֹצָאֵי שַׁבָּת אוֹיס גִיסֶען :

(תלז) טעם. וָואס מֶען טָאר נִישְׁט אַמֵת אַלֵיין אִיבֶּער לָאזֶען . נָאר מֶען בַּאדַארְף אִיהְם הִיטֶען . כְּדֵי עֶס זָאל אִין אִיהְם נִישְׁט אַרַיין גֵיין אַרוּחַ רָעָה . וָוארִין דִי רוּחוֹת וֶוענִין בַּאשַׁאפֶן גֶעוָוארֶן אָהְן אַגוּף אוּן אַזוֹי בַּאלְד וַוייא זֶעהְן אַגוּף וָואס אִיז אָהְן אַנְשָׁמָה וֶוענִין זֵיי זִיךְ אִין אִיהְם מִתְדַבֵּק. מעבר יבק א) :

(תלח) טעם. פוּן דֶעם צוּ מַאכֶען דִי אוֹיגֶען פוּן דֶעם מֵת . כְּדֵי עֶר זָאל נִישְׁט זֶעהְן אֵיין אַנְדֶערִי זַאךְ נָאךְ דֶעם וָואס עֶר הָאט גֶעזֶעהְן דִיא שְׁכִינָה . וֶוען עֶר הָאט אַזוֹהְן זָאל אִיהְם דֶער זוּהְן צוּ מַאכִין דִי אוֹיגֶען. וֶוען עֶס אִיז דָא אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל עֶרְד זָאל עֶס אִיהְם דֶער זוּהְן אַלֵיין גֶעבִּין אוֹיף דִיא אוֹיגֶען. שם :

טעם

וָואס עֶר הָאט גֶיזֶעהֶן אִין דֶער צַייט וָואס עֶר הָאט אָן גִישְׁרִיגֶען . הָאט עֶר גִיזָאגְט אַז עֶר הָאט גִיזֶעהֶן וִויא דֶער מַלְאָךְ הַמָּוֶת הָאט זַיין שְׁוֶוערְד אִין דֶעם וַואסֶער אָפּ גִישְׁוֶוענְקְט. וֶוען מֶען הָאט פוּן דֶעם וַואסֶער גִיקְאכְט אוֹיף שַׁבָּת אִיז דָאס עֶסִין נִישְׁט אָסוּר :

אוֹיךְ אַזוֹי אֵיין מַאסֶה וָואס עֶס אִיז אִישְׁאַרֶען דֶער בַּיי בֶּעדַארְף מֶען נִישְׁט אוֹיס גִיסֶען. דְהַיְינוּ סָאדֶער וַואסֶער . מִינֶירַאל וַואסֶער אָדֶער וֶוען מֶען הָאט וַויין אוֹיף נִישְׁפֶּעלְט אִין דִי רָאוִינְקִים הָאבִּין גִיוֵוייקְט אֵיין מֵעֵת לְעֵת בֶּעדַארְף מֶען נִישְׁט אוֹיס גִיסֶען. אָבֶּער פַאר אֵיין מֵעֵת לְעֵת אִיז נָאךְ קֵיין שָׁארִין דָאס וַואסֶער אוֹיס צוּ גִיסֶען :

א) אִין סֵפֶר מְצוּדַת דָוִד וֶועט גִיבְּרֶענְגְט אַמַעֲשֶׂה פוּן אֵיין אִשָּׁה זְקֵנָה וָואס הָאט גִילֶעבְּט קָרוֹב צוּ הִינְדֶערְט יָאהְר . אִין זִיא אִיז גִוֶועזִין שְׁלֶעכְט אַקֶענִין אָרִימֶע לַייט אִין זִיא הָאט גִיהַאט זִיהְן אִין טֶעכְטֶער אִין זִיא אִיז מִיט־זַייא נִישְׁט גִוֶועזִין צוּ זַאמִין נָאר פַאר זִיךְ אַלֵיין . אִיהְרֶע קִינְדֶער הָאבִּין זִיא מְסַרֵב גִיוֶועזִין . אִין דֶער צַייט וָואס דִיא קִינְדֶער וֶוענִין גִיפָארִין נָאךְ סְחוֹרָה אִיז זִיא גִשְׁטָארְבִּין אִין קֵיינֶער הָאט נִישְׁט גֶעוְוּיסְט צוּ זִיא אִיז גִשְׁטָארְבִּין זִיא אִיז אַזוֹי גִילֶעגִין מֶער וִויא דְרַייא טָאג וִויא דִי קִינְדֶער זֶענִין גִיקֻמֶען הָאבִּין דַייא זִיא גֶעפִינִין לִיגִין טוֹיט אִין מִיטֶען יִשׁוּב. דָאס מוֹיל אָפִין דִי הֶענְד אִין פִיס פֶערְקְרִימְט דִי צִינְג אַרוֹיס גִיהָאנְגִין פוּן אִיהְר מוֹיל דִי אוֹגִין אוֹיפִין . אִין אַזוֹי וִויא מֶען הָאט זִיא בֶּעגְרָאבִּין פְלֶעגְט זִיא קֻמֶען אִיעֶדִי נַאכְט צוּ קְרַאנְקֶע אִין אִיהְר נִישְׁטַאלְט גְלַייךְ וִויא זִיא הָאט גִילֶעבְּט אִין פְלֶעגְט זַייא רִיסֶען אָדֶער זִיא הָאט זַייא גִישְׁלָאגִין אִין בִּיז זִיבֶּען טָאג אִיז דֶער גִישְׁטָארְבִּין. אוּן בִּיז פֶערְצִיג טָאג זֶענִין גִישְׁטָארְבִּין מֶער וִויא צְווֵיי הִינְדֶערְט מֶענְשִׁין . אִין דִי אַלֶע הָאבִּין

דער

(תלט) טעם. וואס מען לייגט דעם מת אויף דער ערד. ווארין אז ער ליגט אויף דעם בעט אדער אויף איין אנדערי זאך טוהן זיך אין איהם האלטען דיא רוחות ווייל דאס איז מקבל טומאה. אבער דיא ערד איז נישט מקבל טומאה. שם:

(תמ) טעם. וואס מען דעקט צו דאס פנים פון דעם מת מיט איין לאלעך. כדי דיא מקטריגים זאלען נישט זעהען אין זיין פנים אויך נישט אין זיין שטערין וואס דארט זענין אויף געצייכענט זיינע עונות א) וועלין זיי איהם שלעכטעס טוהן. שם:

(תמא) עוד טעם. כדי מען זאל נישט דיא ארימע לייט מבייש זיין וואס זייער פנים איז שווארץ פאר הונגער. אויך איז אסור צו זעהען אין פנים פון דעם מת ער זאל נישט ביא איהם מבוזה ווערין. שם:

(תמב) טעם. וום מען טאר נישט לאזען ליגען דעם מת איבער נאכט ב). ווארין כל זמן דער גוף ווערט נישט באגראבען. קומט נישט דיא נשמה פאר השי״ת אין קען נישט מגולגל ווערין אין איין אנדערין גוף. דריבער איז אסור צו לאזען ליגען דעם מת איבער נאכט. ווייל אפשר ווערט

א) דער צייל׳ט פאר דעם טויט אז זייא האבין זיא געזעהן וויא זיא ריסט זייא אודער וויא זיא האט זייא גישלאגין. האט מען גיזעהן דאס קבר האט מען זיא גיפינען אז די הויב פון דעם קאפ איז גיוועזין איין גישטעקט אין איהר מויל עס האט נישט אויס גישטעקט פון דעם מויל נאר דיא שפיצין פון דער הויב. אין כלים האט איהר גירינגען פון דעם מויל אין פון דיא אויגען. אין דער טויט פון די קראנקע האט נישט אויף גיהערט ביז מען האט זיא פערברענט. פון דעם זעהט מען אז מען טאר נישט אפילו אליין איבער לאזין ווייל די שדים אין די מזיקים זיבען אזוי איין גוף וואס זייא זאלין זיך אין איהם בעהעטין:

ב) אין ספר עבודת ישראל שטייט גישריבען אז עס איז דא צדיקים וואס זייא דער קענין אין פנים פון דעם מענטש וואס איין עבירה ער האט געטוהן. אזוי וויא עס איז גיוועזין א מעשה אז האריז״ל האט גיזאגט צו א מענטש אלע עבירות וואס ער האט גיטאן אין דער מענטש האט איהם אויף אלע עבירות מודה גיוועזין. נאר אויף איין עבירה האט ער נישט מודה גיוועזין. האט האריז״ל מיט זיין האנד איבער גיגאנגין אויף זיין פנים. אין האט פאר איהם אנידער גישטעלט די עבירה אליין וואס ער האט אויף איהר עובר גיוועזין: איין אזן בשבת אודער ביו״ט אין מען האט דאס מת בגראבין ערשט ביום מחר. זאל ער קיין הבדלה מאכין נאר ערשט נאך דער קבורה זאל ער איבער דעם כוס מאכין הבדלה. היינו ער זאל מאכין א ברכה איבער דער משקה פון דעם כוס אין המבדיל בין קודש לחול בו׳. אובער בורא מאורי האש זאל ער נישט זאגין. א אונן אין חנוכה זאל איין אנדערער אן צינדען די חנוכה לעכט אין ער זאל נאך זאגין אמן:

וָועט השי״ת אִיהְם הֵייסְן תֵּיכֶף קוּמֶען אִין אֵיין אַנְדֶערִין גוּף כְּדֵי מֶען זָאל אִיהְם אַטוֹבָה טוּהְן. א) זוהר:

(תמג) טעם וָואס מֶען וַואשְׁט דֶעם קָאפּ פוּן דֶעם מֵת מִיט אֵייעֶר אוּיס גִימִישְׁט מִיט דֶער שָׁאהְל. דָאס אִיז אֵיין אַלְטֶער מִנְהָג וַוייל דָאס בֵּית הַקְּבָרוֹת פְּלֶעגְט זַיין וַוייט פוּן דֶער שְׁטָאט. הָאט מֶען דָאס גִיטָאן צוּ אַסִימָן אַז דִי גְרֶעבֶּערְס זָאלֶען דֶערְקֶענֶען אַז דָאס אִיז אַיִשְׂרָאֵל. דֶער טַעַם וָואס מֶען הָאט גִימַאכְט דֶעם סִימָן מִיט אֵייעֶר. וַוייל דָאס אִיז אַגַלְגַל וָואס עֶס גֵייט אַרוּם דִי וֶועלְט. כלבו:

(תמד) טעם. וָואס מֶען מַאכְט נִישְׁט קֵיין קְנִיפֶּען אִין דִיא תַּכְרִיכִים פוּן דֶעם מֵת. אַזוֹי אוֹיךְ מַאכְט מֶען נִישְׁט קֵיין קְנִיפֶּען אִין זַיין גַארְטֶעל וַוייל דָאס וַוייזְט אַז מֶען גְלֵייבְּט אִין תחיית המתים. מעבר יבק:

(תמה) טעם. וָואס מֶען בֶּעדַארְף צוּ נֵייעֶן דִי תַּכְרִיכִין מִיט פָּאדִים פוּן פְלַאקְס וַוייל פִּשְׁתָּן הֵייסְט עֵץ. אַזוֹי וַוייזְט עֶס אוֹיף דֶעם עץ החיים. שם:

(תמו) טעם. וָואס אַמֵת אִיז חַיָּיב אִין צִיצִית. וַוייל דִי מִצְוָה פוּן צִיצִית אִיז זֵייעֶר גְרוֹיס זֵיי וֶועגִין אַקֶעגִין אַלֶע מִצְוֹת. אוּן אַז מֶען וֶועט אִיהְם נִישְׁט מַאכֶען צִיצִית אִיז אַזוֹי וִויא מֶען שְׁפֶּעט אוּיס אִיהְם ב).
תוס׳ נדה:

מאונֵן אִין פֶּסַח אִיז עֶר חַיָּיב בַּיי דֶער נַאכְט צוּ מַאכִין קִידוּשׁ אוּן צוּ מַאכִין אַבְרָכָה הַמּוֹצִיא אוּן אִיז חַיָּיב בְּבִרְכַּת הַמָּזוֹן אָבֶּער דִי הַגָּדָה זָאל עֶר נִיט זָאגִין נָאר אוּיס הֶערִין פוּן אֵיין אַנְדֶערִין. אוֹיךְ זָאל עֶר בַּיי דֶער נַאכְט מְחַלֵל זַיין:

א) בְּשַׁעַר הַגִלְגּוּלִים פוּן האריז״ל שְׁטֵייט גִישְׁרִיבֶּען אַז עֶס אִיז נִיט דָא אַגְרִיב אָדֶער פֶערְהַאמְלִינְגֶען פוּן וַואסֶער אִין שְׁטְרָאמֶען פוּן וַואסֶער אִין קְוַואלֶען וַואסֶער וָואס דָארְט זָאל נִיט זַיין פִיהְל מְגוּלְגָּלִים. דְרוּם בַּדַארְף דֶער מֶענְטְשׁ נִזְהָר זַיין נִישְׁט צוּ טְרִינְקֶען וַואסֶער פוּן דֶעם רֵייעֶר נָאר מִיט דִי הֶענְד אָדֶער הוֹרְךְ אַכֵּלִי וַוייל מֶען קֶען גִיזִיק וֶוערִין: אוֹיךְ גִיפִינֶען מִיר אִין סֵפֶר אוֹר צַדִיקִים. דָאס אֵיין מָאהְל אִיז האריז״ל גִיגַאנְגִין מִיט זַיינֶע תַּלְמִידִים לֶערְנִין אִין פֶעלְד אַרֵיין. הָאט עֶר דָארְט גִיזֶעהְן אַז אוֹיף דִי בֵּיימֶער זֶענִין גִיזֶעסֶין פִיהְל טוֹיזֶענְדֶער אִין צֶעהְן טוֹיזֶענְדֶער נְשָׁמוֹת. אוֹיךְ אִיז דָארְט גִיוֶועזֶן אַשְׁטְרָאם הָאט עֶר גִיזֶעהְן דָאס אוֹיף דֶעם וַואסֶער זֶענִין גִישְׁווּימֶען פִיהְל טוֹיזֶענְדֶער נְשָׁמוֹת. הָאט עֶר זֵיי גִיפְרֶעגְט וָואס זֵיי פֶערְלַאנְגִין. הָאבִּין זֵיי אִיהְם גִיעֶנְטְפֶערְט דָאס זֵייא הָאבִּין גִיהֶערְט פוּן זַיין קְדוּשָׁה דָאס עֶר קֶען זֵיי מְתַקֵן זַיין. וָוארִין זֵיי זֶענִין נִדְחֶה גִיוָוארִין וַוייל זֵיי הָאבִּין נִישְׁט תְּשׁוּבָה גִיטָאן בַּיי זֵייעֶר לֶעבִּין אוֹיף דֶער וֶועלְט. הָאט זֵיי האריז״ל מַבְטִיחַ גִיוֶועזֶן דָאס עֶר וֶועט זֵיי מַעֲלֶה זַיין:

ב) מֶען אִיז נוֹהֵג אוֹיס צוּ מַאכִין דִי קְנִיפִּין פוּן דִי צִיצִית. אוּן אַזוֹי אַיינֶער הָאט הָאט נִיט

(תמז) טעם. וואס מען שטעלט דיא מיטה מיט דעם מת דרייא מאהל אנידער פאר דעם זאגין צדוק הדין. כדי צו מאכען פון איהם אנטלויפען די רוחות הטומאה. וואס זייא ווילען זיך אין איהם האלטען. זייא זאלין נישט מיט איהם מיט גיין צו דער קבורה. וואריין אז מען שטעלט איהם אנידער גייען זיי אוועק. און די טעג וואס מען זאגט נישט צדוק הדין בעדארף מען איהם נישט אנידער שטעלין. ווייל אין דעם טאג ועגען נישט אהין דא דיא רוחות הטומאה. א) ש״ך:

(תמח) טעם. וואס דער מנהג איז אז איינער דעם אנדערין גיט נישט די לאפעטע. נאר מען לייגט זי אויף דער ערד. אויך ווען מען וואשט זיך די הענד דער לאנגט נישט איינער דעם אנדערין דיא כלי. כדי מען זאל נישט געבין אצרה צו זיין חבר. מעבר יבק:

טעם

מקיים גיוועין די מצוה פון ציצית בייא זיין לעבין און דער נאך ווען מען איהם טאבין ציצית איז גלייך ווייא מען שפעט אויף איהם. דאס בייא זיין לעבין האט ער ניט מקיים גיוועין די מצוה פון ציצית און נאך זיין טויט איז ער מקיים:

א) עס איז אטרויסט גיוועזא צו דעם טאטער אז זיינע קינדער זאגין זיך מיט איהם מתעסק זייא זיין קבורה. און עס איז בוודאי צו די קינדער אגרויסער זכות. אויך גיפינין מיר אויך בייא אברהם און יצחק ויעקב אז זייערי קינדער האבין זיך מיט זייא מתעסק גיוועין. (מעבר יבק). אז עס גייען רעגין אויף דער מטה ווייזט עס אויף התעוררת פון רחמים ישמחי צדק:

ווען מען טראגט איהם צו דעם קבר זאל מען זאגין ויהי נועם וגו׳. און נאך דער קבורה זאל איטער זאגין דרייא מאהל דעם פסוק ויהי נועם וגו׳. מיט דעם זאגין איז מען פון איהם מסלק די דינים. דער נאך זאלען אלע זאגין וסר עונך וחטאתך תכופר. (שם). דער ב״ח און סי׳ שע״ו ברענגט בשם רש״ל אז נאך דער קבורה זאל מען זאגין ז״מ ויהי נועם דאס ערשטי מאהל ביז דעם וואס כי אין דאס ווארט כי אויך. דאס אנדערי ויהי נועם ביז כי מלאכיו. דאס דריטע מאהל ביז כי מלאכיו יצוה. דאס פערדי מאהל ביז יצוה לך. דאס פינפטע מאהל ביז לך לשמרך. דאס זעקסטי מאהל ביז לשמרך בכל. דאס זיבעטי מאהל ביז בכל דרכיך:

דער מעבר יבק שרייבט אז מען זאל איינטער דער מת געבין די ערד פון ארץ ישראל און אויף דעם ברית. אויך אביסיל אויף זיינע אויגין און אויף זיינע הענד. די ערד פון ארץ ישראל מיהם מאר לעגין דעם טף ביז און אחוריש:

און ספר דברים נחמדים להרב הצדיק הקדוש מוהר״ר צבי אלימלך מדינוב זצוק״ל איז מפורש וואס עס שטייט און (אבות) שתקות אנוש רמה. היינו דער גוף האט צו דעם אז פון זיין פלייש זאל ווערין ווערים. דאס פלייש זאל פריהער פערצערט ווערין. וואריין כל זמן דאס פלייש איז נישט פערצערט איז דער דין פערשפרייט אויף דעם גוף

אבער

(תמט) טעם. וואס מען וואשט זיך די הענד ווען מען גייט צוריק פון דעם בית הקברות. ווייל די שדים בעליימען די מענטשען וואס גייען צוריק. מען בעדארף זיך דאס פנים אויך אפ וואשען. א) (מ"א):

(תן) טעם. אז ווען מען גייט ארויס פון דעם בית הקברות ראהפט מען אויס גראז פון דער ערד. ארמז צו תחיית המתים. אזוי וויא עס שטייט ויציצו מעיר כעשב הארץ. זייא וועלין שפראצען פון דער ערד אזוי וויא דאס גראז טוהט שפראצען. אבודרהם:

(תנא) טעם. אז ווען מען גייט פון דעם בית הקברות זעצט מען זיך דריי מאהל אנידער. און אמייל וואגען אז מען זאל זיך זיבען מאהל אנידער זעצען. דורך דיא רוחות וואס זייא באלייטען דאס מת.

אבער נישט נאך דעם פערצערט ווערין. אין דער צוואה פון הגאון הקדוש מו"ה נפתלי כ"ץ זצוק"ל ווערט גיברענגט אז ער האט גיהייסען מאכין אין זיין ארון גרויסע לעכער כדי דאס פלייש זאל פריהער פערצערט ווערין:

אין ספר חסידים ווערט גיברענגט א מעשה עס האט א מענש איין גישלינגען בלשמ"י אין איז גישטארבין אין עטליכע יאהר איז ער צו זיינע קינדער גיקומען צו חלום אז זייא זאלין איהם אויף גראבין און זעהן וואס עס איז צו איהם שווער. האבין זייא גינומען אשר האט מען איהם אפ געצויגין די קליידער און ער ליגט נאקיט. האבין זייא איהם אויף גיגראבין האבן זיי איהם געפינין ליגען נאקין גלייך מען האט איהם ערשט בעגראבין. האבין זייא גיוואלט עפינין זיינע קליידער און זעהן וויא אזוי זיין גוף איז. וויא זייא האבין נאר אן גערירט אין איהם איז דאס קלייד אראפ גיפאלין און עס איז פון איהם נאר נישט איבער גיבליבען. ווארין ער איז נאך פאר פיהל יאהרין גישטארבין. און איז גיווארין אזוי וויא שמויב. און דריבער איז ער גיקומען צו חלום ווארין מען האט איהם דען גיוועזין כל זמן דער גוף איז גיוועזין גאנץ:

דארך דעם זענין פיהל מענשין גיווארינט אין לאזין נישט פון זיך די צורה אראפ נעמין זיך צו פאטאגראפירען. ווייל עס איז פאר איהם שווער נאך זיין שטארבין. אין ספר יערות דבש שטייט אז מען זאל גיהר זיין אז אין זיין שטוב זאל נישט זיין קיין שום צורה אויס גיהאקט פון האלץ אודער פון שטיין. און אפילו פון א צורה וואס איז גימאלין אויף דער וואנט בעדארף מען אויך זיין גיווארינט. ווארין אויף אזעדין בילד איז שורה א רוח רעה וואס איז מזיק. און בעוה"ר איז מען נישט גיזהר און איינער לערינט זיך אפ פון דעם אנדערין און צו קויפען זייערי שטיבער מיט צורות פון מענשין פון פייגיל און חיות און פיהל. כלים פון קופער און זילבער קומען מיט צורות פון מענשין. מקובלים און משכילים קומען צו איהם און שטוב אריין. ווען דאס אויג זאל האבין רשות צו זעהן אזוי וואלטין זייא נישט גיווען. וואס צו זיהן פאר גרויס פחד: ע"כ:

א) דער מנהג איז אז מען זאל נישט אריין גיין אין שטוב פאר דעם וואשען. און פאר דעם וואס מען זעצט זיך אנידער דרייא מאהל. אויך איז דער מנהג אויס צו גיסען דאס נעגעלי וואסער פון דער כלי נאך דעם וואשין די הענד. שם:

אין יעדער צייט ווען מען זעצט זיך אנידער טוהן זיא פון איהם אנטלויפען.
לבוש סי' שע"ו:

(תנב) טעם. וואס דער מנהג איז אויס צו רייסען גראז אין דער צייט ווען מען גייט פון דעם מת און מען ווארפט דאס גראז אונטער זיך נישט פאר זיך ווייל די נשמה איז מלוה דעם גוף פון דעם מת ביז צום קבר. און די נשמה טאר נישט צוריק גיין ביז דאס קהל גיט איהר רשות או זיא מעג צוריק גיין. און מיט דעם וואס מען רייסט אויס דאס גראז און מען ווארפט עס אונטער זיך. דאס איז דער סימן פון רשות. עס איז גלייך ווי מען זאגט צו דער נשמה גייא צו דיין רוה. תשב"ץ:

(תנג) טעם. וואס דער מנהג איז או בייא דער ערשטער סעודה גיט מען דען אבל צו דער סעודה אייער. ווייל די אייער זענען קאלעכדיג. כלומר דס איז איין גלגל וואס עס גייט ארום די וועלט. כל בו:

(תנד) טעם. וואס דער אבל טאר נישט עסען די ערשטע סעודה פון זיינעם. ווייל השי"ת האט געזאגט צו יחזקאל הנביא. **ולחם אנשים לא תאכל.** ברויט פון אנדערע מענטשען זאלסטו נישט עסען. לערנען מיר פון דעם אפ או נאר צו יחזקאל האט השי"ת אזוי געהייסען. אבער איין אנדערער אבל טאר נישט עסען פון זיינעם. נאר דאס ברויט פון אנדערע מענטשען. שבלי הלקט:

(תנה) טעם. וואס דער אבל איז אסור צו גיין אין שיך אהן געטוהן. ווייל השי"ת האט געזאגט צו יחזקאל. **ונעליך תשים ברגליך.** דיא זאלסט גיין דיינע שיך אויף דיא פוס. לערנען מיר אפ או איין אנדערער אבל טאר נישט גיין די שיך אויף די פוס. מ"ק:

(תנו) טעם. וואס איין אבל איז אסור צו לערנען תורה. ווייל עס שטייט. **פקודי ה' ישרים משמחי לב.** דיא תורה פון גאט איז רעכט פארטיג ווא דער פרייד דאס הארץ. און איין אבל איז אסור אין שמחה די גאנצע זיבען טאג. ש"ך:

(תנז) טעם. וואס איין אבל איז אסור צו לייגען תפילין. ווייל השי"ת האט געזאגט צו יחזקאל **פארך חבוש עליך.** דיין שונקיים זאל זיין אויף דיר. דאס הייסט ער זאל גיין אין דיא תפילין. לערנען מיר אפ או איין אנדערער אבל איז אסור צו גיין אין די תפילין א):

(תנח) טעם. וואס ער טאר זיך נישט אפ שערען. ווען איך זעה דאס השי"ת האט געזאגט צו דיא קינדער פון אהרן. **ראשיכם**

א) דאס איז אבער נאר אין ערשטען טאג טאר ער נישט גיין אין די תפילין. ווייל אין ערשטען

אל תפרעו. איהר זאלט אייך נישט לאזען דיא האר פון דעם קאפ ווילד וואקסען. איז געדריינגען אז איין אנדערער אבל איז חייב די האר צו לאזען וואקסען. (מ״ק). די האר טאר מען נישט פר דרייצעהן וואכען אפ שערין. מהרי״ל:

(תנט) טעם. וואס איין אבל איז אסור צו טוהן א מלאכה. ווייל עס שטייט אין פסוק (והפכתי חגיכם לאבל) איך וועל איבער קערין אייערי ימים טובים צו טרויער. אין אזוי וויא יו״ט איז אסור אין א מלאכה. אזוי איז איין אבל אויך אסור אין א מלאכה. מ״ק:

(תם) טעם. וואס איין אבל איז אסור אין שאילת שלום. ווייל השי״ת האט געזאגט צו יחזקאל. האנק דום. כלומר אין דער זאך זאלסטו נוהג זיין אבילות. אין זאלסט נישט פרעגין צו שלום. איז איין אנדערער אבל בודאי אסור אין שאילת שלום. שם:

(תסא) טעם. ווס דר מנהג איז אהן צו צינדען א לעכט אויף דעם ארט וויא ער איז געשטארבען. אלע זיבען טאג. ווייל די נשמה האט פון דעם הנאה. אזוי אויך דיא גאנצע צוועלף חדשים זאל מען לעכט אהן צינדען אין דער צייט פון דער תפלה. ווייל אין דיא צוועלף חדשים איז די צייט. וואס דער גוף ווערט פערפוילט אין דער ערד אין מען איז דן די נשמה. אין דיא נשמה גייט אלע מאהל ארויף אין אראפ. (מעבר יבק). ווען איינער איז געשטארבען פאר יו״ט אזוי זאל מען דאס לעכט אן צינדען דיא גאנצע זיבען טאג אין אחדר וויא מען עסט נישט דארט. אין ווען ער הט נישט קיין אנדער חדר. זאל ער דם לעכט אהן צינדען אין שיהל. א״ר:

(תסב) טעם. וואס מען שטעלט אין דעם הויז פון איין אבל אלעכט אין אגלאז מיט וואסער אין אויים שטיקעל טיכעל. ווייל אין דער צייט פון דער גזירה האט מען זיך נוהג געוועזען ווען עס איז געוועזען אחופה אדער אברית מילה. אז מען זאל דארט לעכט אהן צינדען צו אצייכען אז די וואס פאהרען דורך. זאלען וויסען אז אויף דעם ארט איז דא אחופה אדער אברית מילה אזוי וועלין זייא קומען צו הערין דיא ברכות. אין כדי דיא מענטשין זאלען נישט מיינען אז דאס לעכט וואס מען האט

אהן

ערשטין טאג איז דער עיקר פון זיין ביטערקייט. צו לערנין תורה איז אסור די גאנצי זיבען טאג. ווייל די תורה דער פרייט דאס הארץ. אין שמחה איז אסור די גאנצע זיבען טאג. אבער תפילין איז נישט אסור נאר דורך שיינקייט. איז געניג אז ער זאל נישט ניין דעם ערשטין טאג אין שיינקייט אבער נאך דעם ערשטין טאג מעג ער שוין לייגין תפילין. שבלי הלקט:

אהין געצווינגען פיר דער נשמה פון דעם מת או דאס איז אלעבט פון שמחה. שטעלט מען דורך דעם ביי דעם לעבט אנגעזאגט מיט וואסער און אויים שטיקעל טיכעל וואס איז איבער געבליבען. פון די תכריכי המת צו אסימן אז דאס לעבט איז נישט אלעבט פון שמחה. נאר מען האט דא מטהר געוועזן אמת:

(תסג) טעם. ווען מען איז מתפלל אויף דעם ארט ווי ער איז געשטארבען. די גאנצע זיבען טאג ווייל די נשמה איז אויף איהם מתאבל אין דאס אנייחא פאר דיא נשמה. (שבלי הלקט):

(תסד) טעם. וואס מען זאגט נישט ברכת כהנים ביי א אבל. ווייל דער אבל איז אסור אין שלום. קען מען נישט זאגען ברכת לך שלום. הר אבל:

(תסה) טעם. וואס מען פאלט נישט תחנון ביי איין אבל. כדי מען זאל נישט גובר זיין דעם מדת הדין. לבוש סי׳ קל״א:

(תסו) טעם. וואס מען האט מתקן געווען צו זאגען דעם קדיש בלשון ארמית. ווייל מען איז רגיל געווען צו זאגען קדיש נאך דר דרשה

א) אז מען גייט מנחם אבל זיין זאל מען זאגען ווען מען גייט אוועק פון דעם אבל. המקום ינחם אתכם עם שאר אבילי ציון וירושלים. ווען מען איז מנחם אבל אין שבת זאל מען זאגען שבת היא מלנחם ונחמה קרובה לבוא. קיצור של״ה:

מען זאל נישט קיהל פרוויזירען אויף אמת. אין ספר הק׳ אור החיים ווערט גיברענגט אויף דעם פסוק בנים אתם לה׳ אלקיכם. אז ווען איינער שטארבט ווערט ער נישט פארלוירען. עס איז נאר גלייך צו אמענטש וואס ער האט זיין זוהן געשיקט נאך סחורה אין איין אנדערע שטאדט אביין און נאך איין ציים שיקט דער פאטער נאך זיין זוהן. דער זוהן שפילט נאר פון דעם ארט וואס ער איז פון דעם ארט אוועק גיגאנגען. אבער על פי פנים איז ער דא:

ובשם הרב הצדיק הקדוש מוה״ר צבי הכ״ן זצוק״ל מרימנאוב אז ער האט געענטפערט צו זיין איידים הרב החסיד המופלג בתורה מו״ה ארי׳ לייביש אויף דעם וואס ער האט איהם גיפרעגט אין דער צייט ווען עס איז ביי איהם גישטארבען אקליין קינד. וואריין ער האט געהאט צער גידול בנים ל״ע. פאר וואס אז איינער וואס ער קומט פאר איהם אז ער זאל בעטען רחמים ווערט זיין תפלה אן גענומען לרצון. פאר וואס בעט ער נישט אויף זיך אליין צו השי״ת אז זיינע קינדער זאלין איהם בלייבען לעבין. אויך האט מען ביי איהם גישט גיזעהן קיין שום עצבות וואריין ווען דאס קינד איז איהם גישטארבין האט ער אין שבת אין מיטען אבילות געזינגען לכה דודי מיט גרויס שמחה. האט ער איהם גיענטפערט אז מיט דעם אליין דינט מען אויך השי״ת. פאר וואס זאל דיר נישט קשה זיין אויף דעם וואס אברהם אבינו האט נישט גיבעטין פון השי״ת דאס ער זאל פון איהם נישט פארלאנגען

דרשה. אין דארט וועגן געוועזן עמי הארץ. ד וואס פארשטייען נישט לשון הקודש. האט מען דארויף מתקן געוועזן צו זאגען דעם קדיש בלשון תרגום כדי זיי זאלען אויך פארשטייען. תוס׳ ברכות דף ג׳.

(תסו) טעם. וואס מען האט מתקן געוועזן צו זאגען קדיש אויף די מתים. ווייל מיט דעם וואס מען זאגט נאך אמן איז מען ממשיך אבה הטהרה און מען מאכט קאלט דאס גיהנם אשה מיט אהאלבע. און דער כח הטומאה קען נישט שולט זיין אין זיין פאטער אדער אין זיין מוטער אין דער צייט. נאר מען ברענגט איהם אין גן עדן א). סדה״י:

(תסח) טעם. וואס דער מנהג איז צו זאגען קדיש נאר עלף חדשים. כדי ער זאל נישט מאכען אוים זיין פאטער אין מוטער רשעים. ווארין דאס משפט פון דעם רשע איז צוועלף חדשים. (רמ״א): דער מנהג איז דאס מען הערט אויף איין טאג פריער קדיש צו זאגען. דהיינו. אז דיא יאהר צייט איז למשל אבט טאג אין אדר. און זיבען טאג אין שבת וועט זיין ביום ב׳. זאל ער נאך זאגען קדיש ביום ב׳ זיבען טאג אין שבת צו מנחה אין דיא נאכט וואס גיהער צו יום ג׳ זאל ער שוין נישט

קדיש

פערלאנגען די עקידה פון זיין זוהן יצחק. אין השי״ת האט בודאי געוואוסט זיין תפלה און גענומען. און ווען אברהם אבינו האט אזוי נישט געטאן איז דער טעם ווייל אברהם אבינו האט געזעהן אז דיא עקידה פון יצחק וועט מען איהם תמיד געדענקען צו זיינע קינדער מיט רחמים. און דאס איז דיא עבודה פון צדיקים אז זייא דינען מיט דעם צו השי״ת. און די מעשה האט איינער פון זיינע חסידים דער ציילט להרב הגאון מו״ה יעקב אורינשטיין זללה״ה האט ער געזאגט עס איז שוין אלאנגע צייט וואס עס איז בייא איהם געשטארבען זיין איינציגער זוהן מוהר״ר מרדכי ז״ל און ער האט נישט געפינען איין טרייסט צו זיין הארץ אוף זיין טרויערין ביז ער האט געהערט דעם סיפור. בארות המים:

א) דער זוהר חדש ברענגט א מעשה פון א גרויסען תלמיד חכם וואס איז געגאנגען אין די בערג פון ארדט איז האט געהערט א גרויס קול מיט א ביטער געוויין וואס האט געשריגען ווי ביז ער האט געזעהן איין מענטש. האט איהם דער תלמיד חכם געפרעגט ווער ביסטו. האט ער איהם געענטפערט איך בין א רשע און מען איז מיך שוין דן פיהל יאהר אוף די גרויסע עבירות וואס איך האב געטאן אין דער צייט פון מיין לעבין. האט איהם דער תלמיד חכם געפרעגט וויא ער הייסט. האט ער איהם געענטפערט אז ער געדענקט נישט זיין נאמען. ווארין די רשעים געדענקין נישט זייער נאמין. נאר ער האט איהם געזאגט דאס אורט וויא ער האט געוואוינט. און דעם נאמען פון זיין ווייב. איז דער חכם געגאנגען אין זיין שטאט וויא ער האט געוואוינט. און האט אויך איהם נאך געפרעגט האט מען איהם געענטפערט אז ער .. ז געוועזען א גרויסער רשע ער האט נישט נאך געלאזט איין עבירה וואס ער האט אוף איהר נישט עובר געוועזען. אויך האט ער א קליינים זוהן איבער געלאזט וואס ער איז אויך אזוי איין רשע וויא זיין פאטער. האט דער חכם דעם זוהן צו זיך אהיים גענומען. און

האט

קדיש זאגען. אויך דיא שווארצע קליידער קען מען אויס טוהן נאך צוועלף חדשים. פ״מ:

(תסט) טעם. וואס מען רופט אהן נערופען רבנן קדיש. ווייל דאס איז אין בקשה אויף די רבנן. א״ר:

(תע) טעם. וואס מען זיצט זיבען טאג שבעה. ווייל עס שטייט. (והפכתי חגיכם לאבל). איך וועל איבער קעהרין אייערי ימים טובים צו טרויער. אין אזוי וויא י״ט איז זיבען טאג אזוי איז אבילות אויך זיבען טאג. (ט״ק). אין דורך דעם טעם איז מען נוהג דאס מען פאלט נישט קיין תחנון ביי איין אבל. ט״ז:

(תעא) טעם. אז קינד איז נישט חייב אין אבילות ביז ער וועט אלט יי״ג שנים. ווייל דער טעם פון אבילות איז כדי ער זאל האבען פחד. אין נאך זעהן זיינע מעשים. אין טוהן תשובה. אין ביי א קינד געהט נישט אהן דער טעם פון תשובה ווייל ער איז נישט בר עונשים. נאר קריעה רייסט מען איהם דורך ענמת נפש. (באה״ט רי״ שמ). אין נקיבה ווען זי ווערט אלט צוועלף יאהר איז חייב אין אבילות:

(תעב) טעם. וואס דער מנהג איז אז מען איז נישט מנחם דעם אבל ביז דעם דריטען טאג. ווייל ביז דריא טאג טוהט מען נאך

דאס טוט איהם נוואלט לערנין א. ב. דאס ער נישט געקענט מקבל זיין. דאס דער הבם ניפאסט דריא מאהל צו פערציג טאג אין דאס פאר איהם געבעטען ביז דער זיהן האט אן געהויבן מקבל צו זיין. אלע מאהל מער ביז ער האט ניט געקאנט לערנין. אין מען האט איהם סמך געוועזען. דער נאך איז געקומען דער פאטער פון דעם זיהן אין חלום צו דעם הכם. אין זיין פנים האט געשיינט וויא די זון אין תמוז פון דעם לויכטקייט פון דער שכינה וואס דאס אויף איהם געשיינט. האט זיך דער הכם געזעהן דער שראקין און האט צו איהם געזאגט ווער ביזטו. האט דער פאטער פון דעם זיהן געזאגט צו דעם הכם וואהל איז צו דיר אין וויא גוט איז דיין הלק וואס די האסט מיך גיטאכט זוכה זיין אין האסט מיך געברענגט צו דעם כבוד דורך מיין זיהן. איך וויים נט אז ביז דעם וואס די האסט ניפאסט הונדערט אין צוואנציג טאג. דאס האט מיר געהאלפען. ווייל מיינע זינד זענען אזוי גרוס געוועזען אז עס זענען געקומען שדים אין מלאכי חבלה אין האבין צו גידעקט דעם טוה פון מיין זיהן אז ער זאל נישט קענין מקבל זיין. כדי אז איך זאל נישט האבין אבות. נאר אין דער צייט וואס איך בין ניתהרנות געווארין דורך אין עט״ם האט ער מיך נישט תיקה גיהארגות. נאר ער האט מיך דער שלאגין דורך איין פייל אין איך האב נאך גילעבט צוויא טאג. אין דורך די גרויסע יסורים וואס איך האב גיהאט האב איך מהדר בתשובה געוועזען. ווארין איך האב געדאכט אבות אז אין דער צייט וואס איך בין געוועזען אטשומר האב איך מוהל יודען מציל געוועזען פון הריגה. אין אצינד ביי יעדען מאהל וואס מיין זיהן איז העכער געשטיגען האט

נאך

סען

נאָך דער קענין די צורה פון דעם פנים. איז גלייך וויא ער לעבט. אין אויף איינעם וואס ער לעבט קען מען נישט אהן נעהמען תנחומין. מ"ר ויקרא פ"ח:

(תעג) טעם. אז ווען מען באנראבט אמת אין ערב יו"ט אפילו פאר נאכט אין מען האט נוהג געוועזן אבילות נאר איין קליינע שעה פאר יו"ט. איז שוין יו"ט מפסיק דאס אבילות אין עס איז גלייך ער האט נוהג געוועזן אבילות זיבען טאג. ווייל עס שטייט אין דר תורה ושמחת בחגך (וואלסט דיך פרייען אין דיינע ימים טובים) קומט איין עשה דרבים. וואס אלע יודען זענין געבאטען אין איז דוחה איין עשה פון אחיד. לבוש סי' שצ"ט:

(תעד) טעם. וואס מען זאגט נישט הלל ביי איין אבל. ווייל עס שטייט דארט (לא המתים יהללו יה). די טויטע טאן נישט לויבען גאט. הייסט אזוי ווי מען שפעט אויס איהם. (ט"ז, ווען מען איז אבער מתפלל ביי איין אבל וואס ער איז נישט אין דעם הויז וויא דאס מת איז געוועזען. ער איז אויף איין אנדער ארט נישטארבין זאל מען זאגין הלל. נאר דער אבל זאל נישט זאגין הלל. ווייל עס שטייט דארט זה היום עשה ה' נגילה ונשמחה בו. דעם טאג האט גאט געמאכט אז מיר זאלען זיך אין איהם פרייען. א) (פתחי תשובה):

(תעה) טעם. וואס מען גייט אויף דעם בית הקברות אין א תענית. ווייל דאס בית הקברות איז דאס ארט וואס דארט רוהען די צדיקים

מען נרינגער גימאכט מיין דין. אין אזוי ווי מיין זיהן איז געווארין בר מצוה אין האט עולה תורה גוועזן. אין האט גיהיילינט נאמען נאמען ברבים. אין האט געזאגט ברכו את ה'. האט מען מיך ארויס גענימען פון דעם גיהנם. אין דעם זיהן האט מען גירופען הפקולי. ווארין דאס גיהנם ווערט אן גערופען פלילה. אין פקו איז די טייטש אויס ציהן. דאס הייסט. פקו פלילה מען האט דורך איהם זיין פאטער אויס געצויגן פון דעם גיהנם. אין ר' שמעון הפקולי וואס ער האט מסדר געוועזען די ברכות פאר ר' גמליאל אין יבנה איז געוועזען פון זיין משפחה. פון דער מעשה קען מען אפ לערנין. מאדאך דער וואס איז געוועזען ארשע גמור. האט איהם זיין זיהן מציל געוועזען פון דעם גיהנם דורך זיין תורה. סכל שכן דער וואס איז מגדל זיינע קינדער צו תורה וועט דריבער האבין אזא זכות וואס האט קיין שיעור ווערך: קיצור של"ה:

א) אויך זאל דער אבל אליין נישט זאגין למנצח יענך נאר דאס צבור. אויך זאל ער נישט זאגין אל ארך אפים. אין ואני זאת בריתי. (נוהג מגדים). אויך זאל ער נישט זאגין ויהי נועם במוצאי שבת ווייל ער איז אסור צו טאן אמלאכה. (א"ר). אזוי אויך ביא הבדלה וואס ער מאכט אין מיטען דער שבעה. זאל ער נאר אן הייבין פון די ברכות. פתחי תשובה סי' שע"ו:

צדיקים איז דאס דורך דעם אמקום קדוש. דריבער ווערט דארט די תפילה נעכער אהן גינומען. א) (מהרי"ל):

(תעו) טעם. וואס מען רייסט אויס גראז אדער מען נעמט אשטיין און מען לייגט אויף דער מצבה. דאס איז דורך כבוד המת. צו ווייזען אז ער איז גיוועזען אויף זיין קבר ב):

(תעז) טעם. וואס דער מנהג איז צו מאכען יאהר צייט אויף די פטירה פון זיין פאטער און מוטער. ווייל איעדעם יאהר גייט די נשמה אויף אהעכערע מדרגה. אזוי בעדארף מען ויא נאך אמאהל דן זיין. ווייל עס איז דא אסאלכע עבירות וואס אויף דעם עולם הייסט עס נישט אחטא. אבער אויף דעם עולם העליון וועט דאס גירעכינט פאר אחטא. דריבער בעדארף מען איעדים יאהר פאר איהם מתפלל זיין. בשם הרב הקדוש מה"ה יעקב מנאראל זצוק"ל:

(תעח) טעם. וואס די מיתה פון אצדיק ווערט אהן גירופען פטירה. ווייל ער ווערט נפטר פון דעם צער פון דער וועלט פון דעם עולם השקר. און אז ער קומט לעולם הבא איז צו איהם אשמחה. ג) תורי תבא:

בלע המות לנצח ומחה ה' אלהים דמעה מעל כל פנים.

א) אין ספר חסידים שטייט אז די מתים האבין הנאה אז זייערי ליב־האבער אין זייערי קרובים גייען אויף זייערי קברים אין עסין גיט אויף זייער נשמה מען מיהט זייא מיט דעם אטובה. אין אויך אז מען עסט פון זייא בעטין זייא אויף די לעבדיגע מענטשין ג

ב) אויך זאל ער דיא ליגקע האנד ארויף לייגען אויף דעם קבר. (ברכי יוסף). אין דרישות מהרי"ש שטייט אז ער איז גיגאנגען אויף אקבר האט ער גיזאגט. יהי רצון שתהא מנוחתו של פלוני פה בכבוד וזכותו יעמוד לי. אויך טאר מען זיך נישט אן לעהנין אויף דער מצבה. מ"ז:

ובשם הרב הצדיק הקדוש מצאנ"ז זצוק"ל אז מען איז נישט נוועזין אויף דעם קבר פון זיינע עלטערין צעהן יאהר זאל מען שוין מער נישט גיין אויף דעם קבר:

ג) אין דורך דעם פלעגן מאכען די קינדער פון דעם צדיק אין זיינע תלמידים אסעודה אלע יאהר אין דעם טאג פון זיין פטירה. ווייל איעדים יאהר ווערט ער דער הויבין אין דעם טאג פון זיין פטירה אויף אהעכערין עולם. בשם הרב הצדיק הקדוש ממשארטקוב זצוק"ל. דער רמ"א שרייבט אין סימן ת"נ אז ישעת דער צדיק ווערט נפטר גייען איהם אקעגין דרייא כתות פון מלאכים אין געבין איהם שלום אין זאגין יבא שלום:

תם ונשלם שבח לאל בורא עולם: